

ARHIVELE STATULUI DIN CRAIOVA

50 DE ANI DE EXISTENȚĂ

(1931 — 1981)

BUCUREȘTI — 1981

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ARHIVELE STATULUI DIN CRAIOVA

50 DE ANI DE EXISTENȚĂ

1931—1981

BUCUREȘTI—1981

Lucrarea

„ARHIVELE STATULUI DIN CRAIOVA.
50 de ani de existență
(1931—1981)“

a fost elaborată de colectivul Filialei Arhivelor Statului Dolj, fiind discutată și avizată de „Comisia științifică pentru probleme arhivistice“ în ședința din 30 septembrie 1980.

Editarea lucrării s-a realizat prin îngrijirea *Serviciului Publicații și valorificare din Direcția generală a Arhivelor Statului*.

Responsabil de carte *Gabriela Mărășoiu*.

Tiparul executat la I. P. „13 Decembrie 1918“ sub ed. nr. 175

CUVINT INAINTE

Arhivele au constituit dintotdeauna o instituție strins legată de istorie și au îndeplinit un rol important în viața socială a națiunilor. Puternic ancorate în trecut, arhivele slujesc prezentului și ajută la prefigurarea viitorului. Marea valoare și putere de penetrație a arhivelor constă în faptul că ele reflectă însăși viața oamenilor în contextul procesului istoric al dezvoltării civilizației umane, aduc mărturii veridice asupra evenimentelor și faptelor pe care le-au trăit națiunile, popoarele în decursul secolelor, asupra modului lor de viață și de organizare socială.

Oglindind trecutul glorios, bimilenar de luptă a poporului nostru pentru apărarea și păstrarea ființei sale naționale, a unității, independenței și integrității teritoriale, lichidarea exploatării și făurirea vieții noi, luminoase din zilele noastre, arhivele reprezintă o adevărată memorie a pământului românesc.

Marile personalități ale științei și culturii românești, care au stat în fruntea arhivelor din primele zile ale înființării lor, au militat pentru a crea condițiile necesare ca acestea să-și poată îndeplini misiunea lor nu ca simplu depozit de păstrare a documentelor, ci ca un organism viu, cu largi atribuții în viața științifică și culturală a țării.

Prin vechimea, multitudinea și varietatea lor, documentele deținute și conservate de Arhivele Statului, constituie o sursă de informare de o excepțională valoare. Instructive prin conținut, prin complexitatea proceselor pe care le relevă și prin bogăția manifestărilor umane pe care le scot la iveală, documentele îndeamnă la meditație, sînt un mijloc de educare a maselor, cultivînd sentimente de dragoste și mîndrie față de istoria și limba națională, de profundă prețuire față de tot ce înseamnă idee luminoasă, avînd generos, dăruire și sacrificiu spre binele tuturor, de cuvenit respect față de cuceririle și creațiile umanității.

Deschiderea largă a porților arhivelor spre cercetare, ancorarea lor în cerințele dezvoltării științelor social-politice, și îndeosebi ale istoriografiei, participarea activă la manifestările cultural-științifice ale țării au făcut evidentă ideea revoluționară că documentele arhivistice nu constituie simple piese muzeistice, ci instrumente active, menite să contribuie activ la progresul științei și culturii românești.

Intreaga activitate de valorificare a Arhivelor Statului are ca obiectiv fundamental realizarea sarcinilor puse de documentele de partid, de cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu în fața frontului ideologic. În lumina acestor orientări s-a intensificat activitatea de publicare a izvoarelor documentare și de elaborare a unor lucrări fundamentale de arhivistică, reluînd și amplificînd, în această privință, o veche tradiție a arhivisticii românești.

Anul 1981 este pentru Arhivele Statului un an bogat în aniversări cultural-științifice. Se împlinesc 150 de ani de la crearea, în 1831, a instituției Arhivelor Statului și o fericită coincidență face ca tot în acest an să se îplinească și 50 de ani de la crearea, în 1931, a Serviciului Arhivelor Statului pentru Oltenia. Pentru a marca aceste evenimente remarcabile, Arhivele Statului au inițiat o serie de acțiuni și manifestări care să facă cunoscute realizările obținute de instituția noastră la îndeplinirea rolului său în cadrul frontului ideologic, cultural-științific al patriei.

Prilejuit de aniversarea unei jumătăți de veac de la înființarea Serviciului Arhivelor Statului pentru Oltenia, volumul „Arhivele Statului din Craiova. 50 de ani de existență (1931—1981)”, își propune să releve cercetătorilor, publicului larg, interesat de cunoașterea istoriei și culturii, istoricul acestei instituții și ampla dezvoltare a activității arhivistice a Filialei Arhivelor Statului — Dolj în etapa actuală.

Parcurgînd paginile lucrării cititorul va cunoaște împrejurările în care s-au constituit Arhivele Statului Oltenia, se va convinge, în primul rînd, de faptul că înființarea Serviciului Arhivelor Statului pentru Oltenia, acum 50 de ani, a fost rezultatul eforturilor conjugate ale celor care s-au aflat în fruntea Direcției generale a Arhivelor Statului și ale unor remarcabili oameni de cultură din regiune care n-au pregetat să pună în slujba acestei nobile idei întreaga lor pasiune și dăruire, avînd convingerea fermă că arhivele reprezintă pentru orice colectivitate „exponentul civilizației sale“.

Prezentînd activitatea colectivului de arhiviști de-a lungul timpului, și mai ales în ultimele decenii, preocupările pentru asigurarea condițiilor optime pentru păstrarea documentelor și modernizarea diferitelor activități, lucrarea evidențiază strădaniile depuse pentru valorificarea tezaurului arhivistic pe care Filiala Arhivelor Statului Dolj îl deține, prin diverse forme și manifestări avînd drept scop dezvoltarea sentimentelor de patriotîsm, prin evocarea, pe baza mărturiilor documentare, a faptelor de glorie ale înaintașilor.

Bogat ilustrat, volumul își propune să deschidă și mai mult porțile Arhivelor Statului pentru cercetătorii istoriei naționale, constituie o invitație adresată tuturor celor ce îndrăgesc istoria și sînt însetați de cultură să prețuiască mai mult izvoarele documentare, baza care atestă drepturile românilor pe teritoriul moștenit de la înaintași, contribuția acestui neam la dezvoltarea civilizației și progresului.

IONEL GAL

Director general al Arhivelor Statului

PREFAȚĂ

Pământul românesc poartă un valoros tezaur material și spiritual, autentic izvor de cunoaștere a istoriei unui popor de eroi, prezent aici de milenii. Astăzi, când trăim timpul fericit al renașterii noastre, dăruindu-ne liberi și suverani prezentul socialist în perspectiva viitorului de aur comunist, sub înțeleapta și clarvăzătoarea conducere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, privim în trecut cu respect și admirație, regăsindu-ne în el strămoșii, cu vitejia, dârzenia și dragostea lor de adevăr, dreptate, pace și conviețuire pașnică cu toate popoarele.

Județul Dolj, asemenea celorlalte județe ale țării, deține un inestimabil tezaur documentar, care atestă că locuitorii acestui colț de țară au fost prezenți în mod activ în momentele decisive ale istoriei naționale. Locuitorii săi au cu ce se mândri, căci numeroase sînt faptele prin care oltenii au făcut dovada înaltelor lor virtuți patriotice, a dragostei față de neam și țară, pe care au dorit-o și o doresc mai înfloritoare, mai puternică, demnă și liberă, într-o lume a păcii și înțelegerii între popoare. Pline de semnificație sînt aprecierile făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu, care sublinia: „Nu există domeniu de activitate în care Oltenia să nu fi fost prezentă de-a lungul veacurilor și să nu-și fi adus aportul la dezvoltarea poporului nostru, la formarea națiunii române, a culturii și artei naționale“.

Municipiul Craiova, reședința județului, dar și cel mai important centru industrial, comercial și cultural-științific din această parte a țării, a avut și în trecut un rol însemnat în viața țării, mai ales a Olteniei.

În Cetatea Băniei, datorită faptului că exista un mare număr de instituții aparținînd aparatului administrativ, judecătoresc și polițienesc, se creau însemnate cantități de documente, care cu greu puteau fi strinse, transportate și depozitate la București, unde se înființaseră în 1831 Arhivele Statului. Ca urmare, începînd de atunci și pînă în anul 1931, cînd s-au înființat Arhivele Statului din Craiova, s-au făcut numeroase demersuri pentru crearea unei asemenea instituții și în această parte a țării, simțindu-se necesitatea stringentă pentru adunarea, de-

pozitarea, păstrarea, conservarea și folosirea în scopuri cultural-științifice și educative a documentelor aflate pe teritoriul județului Dolj și a celorlalte județe oltene.

În cele din urmă, la 6 martie 1931 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a aprobat înființarea Secției Arhivelor Statului pentru județele Olteniei, cu reședința în Craiova. În iunie 1951, au fost înființate servicii regionale cu reședințe în capitalele de regiune. Serviciul regional Oltenia al Arhivelor Statului, cu filiale subordonate în orașele Turnu-Severin, Tîrgu Jiu și Caracal, a funcționat pînă la reorganizarea administrativă din 1968, cînd s-au înființat filiale la nivelul județelor.

Prin laborioasa lor activitate, Arhivele Statului și-au obținut un renume binemeritat, dovedindu-se a fi o instituție cu un înalt rol și o însemnată misiune pe plan social. Aceasta constituie pentru oamenii muncii din Arhivele Statului un motiv de îndreptățită mîndrie și depline satisfacții.

Așadar, era firesc ca, la împlinirea unei jumătăți de secol de existență, Arhivelor Statului din Craiova să li se dedice o lucrare monografică, elaborată de harnicul colectiv de arhiviști, care slujește instituția cu devotament, pricepere și competență. Monografia „Arhivele Statului din Craiova — 50 de ani de existență” este structurată în două părți: Prima parte se referă la istoricul instituției, abordat în șapte capitole, iar cea de a doua cuprinde opt studii de istorie și arhivistică.

După ce sînt prezentate principalele preocupări pentru păstrarea documentelor pînă la înființarea Serviciului Arhivelor Statului pentru Oltenia, se scot în evidență eforturile pentru înființarea acestei instituții în Craiova.

În continuare, sînt reliefate preocupările și împlinirile în asigurarea unor condiții optime de păstrare a documentelor. După ce au fost deposite succesiv în mai multe edificii, dintre care unele împrorii, în anii socialismului li s-a asigurat Arhivelor Statului din Craiova o bază tehnico-materială corespunzătoare. În anul 1973, prin grija partidului și statului nostru, au fost dotate cu un local nou, care oferă condiții minunate desfășurării activității arhivistice, dispunînd de moderne depozite, laboratoare de legătorie, restaurare, microfilmare și fotoreproducere, săli de studiu și de expoziții.

O atenție deosebită se acordă în lucrare tratării problemei referitoare la constituirea, creșterea, organizarea și evidența fondurilor și colecțiilor arhivistice, ca și activității de îndrumare și control, impulsioanată prin apariția Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național. Documentele deținute de Arhivele Statului din Craiova constituie mărturii grăitoare ale trecutului de luptă a poporului român pentru apărarea ființei naționale, pentru libertate socială și națională, pentru o viață mai bună, progres și civilizație.

Este tratată apoi modernizarea activității arhivistice, impusă de îmbogățirea permanentă a patrimoniului documentar și valorificarea sa multilaterală.

În continuare, se relevă acțiunile de folosire a documentelor, prin diverse forme, mijloace și procedee, în activitatea științifică, de educație patriotică și revoluționară a maselor, în special a tineretului, pre-

cum și în atestarea unor drepturi ale oamenilor muncii. Multiplele și variatele acțiuni desfășurate de arhiviști pentru valorificarea informațiilor și a datelor documentare demonstrează în mod peremptoriu că Arhivele Statului din Craiova, asemenea altor instituții similare din țară, au devenit un puternic factor științific și cultural-educativ, cunoscut nu numai pe plan județean, ci și în întreaga țară.

În final, sînt tratate probleme privitoare la personal, pregătirea profesională și politico-ideologică a acestuia.

Studiilor cuprinse în partea a doua a lucrării li se adaugă Situația fondurilor și colecțiilor și lista ilustrațiilor care întregesc tabloul cunoștințelor privind Arhivele Statului din Craiova la 40 de ani de existență.

Cele circa 20 de ilustrații îmbogățesc monografia, făcînd-o mai interesantă și mai atractivă.

Lucrarea de față, realizată cu prilejul unei jumătăți de secol de la înființarea Arhivelor Statului din Craiova, reprezintă un binemeritat omagiu adus generațiilor de arhiviști care și-au pus întreaga lor pricepere și capacitate de muncă în slujbă păstrării documentelor și scrierii istoriei glorioase a patriei. De asemenea, lucrarea se dorește un îndemn și în același timp un angajament pentru generația actuală și generațiile viitoare de arhiviști, pentru a se ridica la înălțimea cerințelor puse de partidul nostru, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, în fața frontului istoric.

conf. Univ. dr. ELISABETA TRAISTARU

secretar al Comitetului județean
P.C.R. Dolj

Capitolul I

PREOCUPĂRI PENTRU PĂSTRAREA DOCUMENTELOR PINA LA ÎNFIINȚAREA SERVICIULUI ARHIVELOR STATULUI PENTRU OLTENIA

Fără să fi fost create după un statut anume, arhivele au existat pe teritoriul Olteniei încă de la apariția primelor instituții administrative și de cult.¹ Un exemplu în acest sens îl poate constitui bogata arhivă a mănăstirii Cozia, pusă în valoare de Nicolae Iorga,² împreună cu alte documente, provenite, în majoritate, din arhive particulare, păstrate de familiile bricovenști.

Este indiscutabil că, pe linia administrației bisericești, exista o reglementare în formarea și păstrarea arhivelor, fiindcă, altfel, nu s-ar afla în momentul de față fonduri întregi și compacte de documente provenind, cele mai multe, de la autoritățile ecleziastice.

Nu aceeași situație întâlnim la instituțiile administrative, unde grija pentru documente era mult diminuată prin greșita concepție că dregătorul, aflat în fruntea departamentului respectiv, era stăpîn pe corespondența adresată lui ca șef al instituției, iar la părăsirea slujbei lua cu sine toate aceste hîrtii. Așa se explică faptul că mai toate familiile boierești — care au dat țării mari dregători — au moștenit și creat importante arhive, preluate și valorificate ulterior de Arhivele Statului. Pentru Oltenia e suficient să amintim arhivele Craioveștilor, Brîncovenilor sau Glogovenilor, pentru a ilustra deplin această idee.

Din nefericire, multe documente aparținînd arhivelor familiale au dispărut cu vremea, fapt resimțit azi în istoriografia românească.

Chiar și în aceste condiții însă au existat tendințe de organizare și conservare a documentelor în arhive, încă din vremea lui Mihai Vițeazul, dar mai ales mai târziu, sub domnia lui Constantin Brîncoveanu, care a încercat o reglementare împreună cu mitropolitul primat al Țării Românești. Dar de o instituție de sine stătătoare, cu personal corespunzător, nu a fost vorba pînă la 1831, cînd s-au înființat Arhivele Statului la București.

Această măsură a impulsionat tendințe mai vechi din Oltenia, fapt relevat de cîteva propuneri pentru crearea unui serviciu al Arhivelor

¹ C. Moisil, *Arhivele Statului și Regulamentul organic*, în „Revista Arhivelor”, vol. 4—5, 1927, p. 269.

² *Hîrtii din arhiva mănăstirii Hurezului și a Protopopiei Argeșului, și a boierilor Brîncoveni și a altor neamuri*, București, 1907.

Statului și în această zonă, mai întâi la Rm. Vilcea, la sediul Mitropoliei Râmnicului Noului Severin, apoi la Craiova, în subsolul bisericii Obedeanu.³ Propunerile au rămas fără urmări, timp de șapte ani, pentru ca în 1838 Logofeția Dreptății să intervină din nou pe lângă episcopul Râmnicului, Neofit, cu rugămintea de a repartiza două „odăi boltite, după neapărata trebuință [...], de a se așeza o arhivă în orașul Craiovei [...], spre înlesnirea cinstitelor divanuri și tribunale în capitala Valahiei Mici, o arhivă care să aibă mai cu îndeminare condicile și delele“.⁴

Intr-adevăr, necesitățile locale impuneau crearea unei astfel de instituții și la Craiova, deoarece depozitele Mitropoliei din București, unde se afla instalată Arhiva Centrală, deveniseră neîncăpătoare pentru cite documente se depuseseră acolo. O problemă deosebit de serioasă o ridica transportul acestor materiale de arhivă, în condițiile mijloacelor de transport la acea dată. Aceasta, precum și greutatea de consultare a documentelor depuse de județe în capitala țării, au determinat Logofeția Dreptății să solicite din nou sprijinul episcopului Neofit pentru acordarea spațiului necesar arhivelor, urmînd ca după aceea să fie angajat și personalul necesar. Cum însă clădirea episcopală din Craiova nu avea disponibile încăperile solicitate, s-a intervenit la biserica Obedeanu, unde exista un local, care însă era în ruină și necesita reparații.

Din neglijență în neglijență, momentul prielnic organizării arhivei craiovene a trecut, iar măsurile preconizate de Logofeție au rămas fără nici un rezultat.

Singura măsură prevăzută de forul tutelar al Arhivelor Statului a constatat în obligarea prefectilor de a trimite la Arhiva Centrală toate acele dosare a căror întrebuițare, pe plan local, nu se mai justifică. Astfel s-a lucrat pînă în anul 1841, cînd și această acțiune s-a suspendat, iar prefecturile au primit ordinul de a repartiza spațiul de depozitare a arhivei chiar în localul în care funcționau.⁵

Nu e mai puțin adevărat că, fiind în organizare însăși Arhiva Centrală a Țării Românești, arhivele județene au fost lăsate aproape la voia întîmplării. Diversele măsuri ce s-au luat pentru buna rînduială a Arhivei Centrale nu se transmiteau încă la județe, deși faptul era neapărat necesar, întrucît materialul arhivistic adunat de-a lungul timpului depășea posibilitățile locale de depozitare.

Cu toate acestea, prin circulare pe care arhivele oltene nu le mai păstrează, prefectilor de județe li s-au dat instrucțiuni de depozitare și de conservare a documentelor create de prefecturi.

Cercetarea legislației arhivistice relevă faptul că pînă la 1862 nu s-a vorbit nimic despre condițiile de păstrare a arhivelor județene, orășenești și comunale, deși pe lângă fiecare prefectură funcționa un arhivar, angajat special să se ocupe de protejarea documentelor prefecturii și ale instituțiilor subalterne. Cîte un arhivar trebuie să fi existat și la

³ N. Gh. Dinculescu, *Arhivele Statului din Oltenia*, în „Revista Arhivelor“, an. III, nr. 6—7, 1927—38, p. 99.

⁴ T. G. Bulat, *O arhivă centrală la Craiova în 1838*, în „Revista Arhivelor“, vol. I, nr. 1—3, 1924—26, p. 201—203.

⁵ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 197/1870, f. 3.

instanțele judecătorești și comerciale, deoarece numai astfel se explică păstrarea, pînă azi, a multor sute și mii de dosare.

Că exista preocupare pentru păstrarea în siguranță a arhivelor nu încapă nici o îndoială, dovadă fiind, între altele, corespondența purtată în 1854 de Cîrmuirea județului Dolj cu cea a județului Olt, în legătură cu evacuarea de la Craiova la Slatina a arhivei prefecturii, ca urmare a desfășurării conflictului ruso-turc.⁶

După cum se vede, la vreme de restriște, guvernul înțelegea să pună la adăpost documentele ce reprezentau valoare pentru istoria țării și pentru viitorul ei. Totuși reglementările cu privire la ținerea și depozitarea arhivei județelor, în localuri adecvate, se lăsau prea mult așteptate.

Neavînd deci un regulament de organizare și neacordîndu-li-se, întotdeauna, atenția cuvenită, arhivele instituțiilor județene au devenit cu timpul o îngrămădire de dosare și hîrtii, pe care nimeni nu le mai putea descurca. În plus, măsurile preconizate „de a se împuțina asemenea depozite prin ardere, după un termen de treizeci de ani”⁷, pe lîngă că n-au rezolvat problema spațiului de depozitare, au dus la nimicirea a zeci și sute de dosare considerate a se încadra în instrucțiunile venite din Capitală. Aplicarea acestor reglementări ar fi însemnat o adevărată catastrofă pentru arhivele locale. Din fericire ele nu s-au pus în practică decît parțial.

Inexistența unor servicii de arhivă județene, precum și dispozițiile de a se trimite la Arhiva Centrală dosarele mai vechi de 30 de ani au contribuit din plin la supraaglomerarea depozitelor de la mănăstirile Radu Vodă și Antim din București. Erau deci necesare măsuri de conservare pe plan local.

Urmarindu-se descentralizarea serviciului Arhivelor Statului, în 1862 „s-a încercat a se deschide calea spre o asemenea îndreptare”, făcînd să apară Regulamentul din 31 octombrie, același an, care se inspira din „nevoile cestiuinii” și din „ideile de descentralizare, care sînt astăzi aplicate în toate ramurile administrațiunii noastre”, așezînd ca „principiu despărțirea arhivelor locale de Arhivele proprii ale Statului”.

Același Regulament preconiza ca Arhiva Centrală a Statului, cu sediul în București, să „conserve numai actele departamentelor ministeriale și ale altor dregătorii centrale”, în vreme ce „arhivele autorităților de județe să se păstreze la locul unde se află în joc interesele în favorul cărora se conservă actele publice”.

În vederea bunei organizări a acestor așezăminte culturale, Regulamentul mai prevedea și înființarea postului de „inspector al arhivelor din districte”.

Din păcate însă, lipsa de fonduri financiare a pus repede capăt încercărilor de a se înființa un serviciu de arhivă județean, ceea ce a făcut să nu se poată vedea „realizate cererile și propunerile ce direcțiunea n-a încetat nici un singur moment de a face cu stăruință”, după

⁶ Ibidem, dosar 91/1854, f. 74—75.

⁷ Ibidem, dosar 197/1870, f. 3.

cum arăta Gr. Manu într-un memoriu adresat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice la 9/21 octombrie 1870.⁸

Chiar în aceste condiții, arhivele create în județele Olteniei n-au fost lăsate cu totul la voia întâmplării. În conformitate cu legile și regulamentele de organizare și funcționare a Arhivelor Statului, prefectii tuturor județelor au primit instrucțiuni privind modul de păstrare și conservare a documentelor pe care le creau. Funcționarii numiți a avea în supraveghere și în întreținere arhiva prefecturii, unde se depuneau, de altfel, și arhivele vechi ale subprefecturilor, au dovedit, de cele mai multe ori, responsabilitate și inițiativă în îndeplinirea atribuțiilor ce le reveneau.

De o asemenea corectitudine a dat dovadă arhivarul Nicolae Hristodorescu, de la Prefectura Județului Dolj, care la 18 august 1866 solicita prefectului sprijin pentru obținerea unui dulap necesar păstrării dosarelor „anului curent, ce stau pe ferești în voia întâmplării“, și a unui local în care să se depoziteze arhiva creată între 1831—1856, ce se afla în localul Primăriei orașului Craiova, unde funcționase anterior și prefectura.⁹ La 24 septembrie același an, Nicolae Hristodorescu a intervenit din nou pe lângă prefect, arătând că tavanul încăperii în care se găsea arhiva era în primejdie „de a cădea“, iar camera era „atît de igrasioasă“ încît nu se putea sta în ea nici măcar în timpul călduros al verii. Ca urmare, el solicita iarăși a se pune la dispoziția arhivei imobilul necesar¹⁰, documentele aflîndu-se în pericol de degradare și distrugere.

După cum se poate vedea, arhiva creată de prefectură începînd cu 1831 se păstra încă la Craiova, ceea ce constituie o dovadă că ea nu fusese trimisă nici la Arhiva Centrală din București, nici distrusă sau rătăcită prin cine știe ce împrejurare.

Conformîndu-se regulamentelor emise de Direcția generală a Arhivelor Statului, dar și instrucțiunilor Ministerului de Interne, arhivarul Nicolae Hristodorescu n-a ezitat să ceară sprijinul prefectului de Dolj pentru a-l determina să pună problema arhivei în fața Comitetului permanent spre a delibera atît în privința confecționării mobilierului necesar, cît și a repartizării spațiului trebuincios depozitării și păstrării în bune condițiuni a materialului documentar¹¹.

Intervenția prefectului pe lângă Comitetul permanent al județului Dolj a rămas însă fără nici un rezultat practic¹². Ca urmare, profund afectat de indiferența cu care Comitetul permanent trata problema spinoasă a depozitării arhivei Prefecturii de Dolj, Nicolae Hristodorescu a prevenit pe prefect de consecințe, arătînd că „în nici un chip“ nu mai putea lucra în depozitul arhivei, amenințat de ruină¹³.

Dovedind receptivitate față de propunerile făcute, prefectul s-a adresat din nou Comitetului permanent, pentru a rezolva cerințele le-

⁸ Ibidem, f. 3 verso.

⁹ Ibidem, dosar 13/1866, f. 91.

¹⁰ Ibidem, f. 106.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, f. 93.

¹³ Ibidem, f. 106.

gate de buna depozitare și păstrare a documentelor create de Prefectura județului Dolj. În rezoluția pusă pe adresă, funcționarul care consemna hotărârile Comitetului permanent arăta următoarele: „Pentru reparații fiind timpul inoportun, rămîne a se lua măsuri la primăvară. Pentru dulap să se dea ordin intendentului a contracta înființarea lui în regie, sau, găsind gata, să arate, spre a i se da ordin de cumpărare. Pentru conservarea dosarelor vechi, nefiind camere disponibile, se (va) destina un loc în pivnița localului unde d. arhivar le va așeza în rafturi“¹⁴.

Fără să mai aștepte răspunsul oficial din partea Comitetului permanent, arhivarul Nicolae Hristodorescu s-a adresat direct inginerului județului, cu rugămintea de a cerceta și propune o soluție pentru localul arhivei. Dînd curs inițiativei arhivarului, după ce a făcut cercetările de rigoare și a constatat că arhiva prefecturii se păstra în condiții deplorabile, inginerul a elaborat propuneri ce vizau crearea unor condiții mai bune, atît pentru personal cît și pentru arhiva aflată în grija acestuia, prin efectuarea unor modificări și reparații la depozitul de arhivă existent. Astfel, în raportul înaintat Comitetului permanent, inginerul a propus ca depozitul de arhivă să fie despărțit în două printr-un zid, urmînd ca într-o încăpere să lucreze personalul, iar în alta să se păstreze documentele. De asemenea, considera necesară montarea unei noi sobe în locul celei vechi și, pentru „parțiala stîrpire a umezelii“, aplicarea unui „ventilatoriu într-una din ferestrele arhivei“. Hotărît să rezolve problema localului pentru arhiva prefecturii, inginerul județului a făcut și calculul estimativ al lucrărilor, precum și o schiță de plan, arătînd că fondurile bănești necesare erau deja prevăzute în buget și necheltuite pînă la acea dată. Prețul întregii lucrări nu depășea 1000 lei¹⁵.

Cu toate acestea, invocînd timpul nefavorabil de toamnă, care ar fi îngreuiat desfășurarea lucrărilor de reparații, Comitetul permanent nu și-a schimbat hotărîrea¹⁶.

Prefectura județului Dolj, la noile insistențe ale arhivarului, a făcut alte intervenții pe lîngă Comitetul permanent. După ce preciza că primise din partea acestuia raportul cu nr. 5, solicita Comitetului să revină asupra cererilor din toamna anului precedent și să treacă la procurarea „acelui dulap“ necesar păstrării arhivei curente¹⁷. Deci, din adresa prefecturii, reiese că problema localului pentru arhivă nu mai era de actualitate, pe primul plan rămînînd numai procurarea unui dulap. Ce se hotărîse în privința depozitului nu se știe, documentele nedînd nici un fel de informație, mai ales că raportul nr. 5 din 1867 al arhivarului, care ar fi putut da unele lămuriri, nu s-a mai păstrat.

Din cele relatate mai sus, se impune a fi reținută ideea privitoare la depozitarea arhivei Prefecturii județului Dolj într-un local separat. Cum la prefectură se depunea și arhiva creată de subprefecturi, se poate considera că rezolvarea problemei unui local propriu

¹⁴ Ibidem, f. 105 verso.

¹⁵ Ibidem, f. 107.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, f. 19.

pentru fondurile arhivistice ale acestor instituții administrative ar fi constituit un pas important spre înființarea unui serviciu al Arhivelor Statului la nivel de județ.

Despre modul în care a evoluat situația în legătură cu arhiva Prefecturii județului Dolj și cu arhivarul ei, nu se întîlnesc nici un fel de știri, timp de trei ani, pînă în 1870, cînd Gr. N. Manu, directorul general al Arhivelor Statului, a înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, la 9/28 octombrie, un raport referitor la constituirea de servicii ale Arhivelor Statului la județe.

Argumentele pe care le aducea Gr. N. Manu în favoarea creării Arhivelor județene erau deosebit de interesante. Însăși ideea ca atare trebuie subliniată, fiindcă propunerea sa avea să capete viață abia după aproape 100 de ani, în 1968, cînd în toate județele țării au fost create filiale ale Arhivelor Statului.

După ce arăta modul de evoluție a Arhivei Centrale a Statului, de la înființare și pînă în 1870, el constata că instituția pe care o conducea, deși nu căpătase încă „așezămîntul ei definitiv“, era „deja în stare a răspunde cu îndestulare la toate trebuințele guvernului și ale administrațiunii, a înlesni cursul afacerilor private și a veni într-un mod satisfăcător în ajutorul studiilor istorice“¹⁸.

Străduindu-se să-și convingă superiorii de necesitatea creării imediate a Arhivelor județene, Gr. N. Manu arăta limpede că cele două depozite, repartizate Arhivei Centrale din București, deveniseră deja neîncăpătoare, deși se depusese numai o parte a fondurilor arhivistice create între 1831 și 1842. Situația devenea cu atît mai critică cu cît se prevedea că în viitor va fi necesar să se preia cantități și mai mari de documente de la județe, ale căror arhive erau într-o stare precară, date fiind condițiile de păstrare. Autoritățile locale, prefecturi, tribunale, poliții, primării etc. erau „condamnate a purta o sarcină incomodă fără nici o utilitate practică“, deoarece din zi în zi devenea tot mai dificilă posibilitatea de a găsi informațiile necesare „pentru serviciul lor“ sau vreun „act pentru interesele cetățenilor“, deoarece dosarele, condicile, registrele nu erau ordonate, aflîndu-se îngrămădite în depozite necorespunzătoare.

Continuînd să argumenteze în favoarea constituirii de servicii ale Arhivelor Statului la nivelul județelor, Gr. N. Manu arăta că, în situația respectivă, exista și riscul, deosebit de grav, ca materialele documentare, adunate în încăperi și edificii necorespunzătoare, să fie distruse fie prin incendii, cum se întîmplase la Rîmnicu Sărat, fie prin inundații sau datorită igrasiei specifice clădirilor vechi¹⁹.

Memoriul menționat incheia arătînd că „remediul la o așa stare de lucruri se prezintă de sineși : și aceasta ar fi a se pune în aplicațiune principiile deja așezate prin Regulamentul din 1862, cu alte cuvinte a

¹⁸ Ibidem, dosar 197/1870, f. 3—4.

¹⁹ Ibidem.

se înființa în fiecare județ un *serviciu special* (subl. ns.), fie cât de mic, pentru conservarea și regularea arhivelor locale“²⁰.

Indrăzneț în cugetare și cu largă viziune asupra importanței instituției pe care o conducea, Gr. N. Manu, om de carte și patriot înflăcărat, s-a gândit și la pregătirea personalului de specialitate, punând problema dacă „n-ar fi oare o însemnată înlesnire ce s-ar aduce interesele particulare, pre cât și interesele publice, când s-ar înființa pe lângă Arhiva Centrală din București cursurile necesare spre a forma juri esperți în asemenea materii, cărora se vor predă în același timp și celelalte cunoștințe practice, spre a forma dintr-înșii buni arhiviști și a-i răspîndi apoi în județe“?

Voind să facă din Arhivele Statului mai mult decît o instituție de păstrare și conservare a materialului arhivistic, Gr. N. Manu a sugerat formarea, sub auspiciile Direcției generale a Arhivelor Statului, de specialiști în „istorie și arheologie națională“, ceea ce ar fi constituit „un bun început de o școală complectă care să ne dea tineri erudiți și folositori în diverse ramuri“²¹.

Devansînd cu aproape o sută de ani măsurile în vigoare astăzi, directorul general, referindu-se la rolul și locul arhiviștilor județeni, scria : „Ocupînd funcțiunile modeste de arhivari ai județelor, ei pot servi în același timp spre a organiza în fiecare oraș principal o bibliotecă publică și un mic muzeu local, fiind un îndemn perpetuu pe lângă consiliile județene și comunale spre a crea asemenea instituțiuni științifice ; ei vor putea ori și cînd fi întrebuințați în interesele statului și ale județului, în orice serviciu care ar reclama cunoștințe mai alese etc.“²².

Rămasă în suspensie la 1870, ideea creării unei școli superioare de arhivistică se relua după primul război mondial, cînd, în baza Legii pentru organizarea Arhivelor Statului din anul 1925, o astfel de școală a fost înființată. Dar se va renunța la ea, nemotivat și nejustificat, în 1950.

Exprimîndu-și convingerea că dacă ministrul își va însuși propunerile cuprinse în raport și le va transmite apoi prefectilor de județe, Gr. N. Manu considera că „vom putea [...] păși la punerea în aplicare, cu începutul anului viitor, a tuturor măsurilor ce fac obiectul acestui raport“²³.

Trimițînd tuturor județelor circulara nr. 9989/1870, însoțită de raportul Direcției generale a Arhivelor Statului, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice își exprima, la rîndul său, speranța că membrii consiliilor județene vor lua hotărîrea de a prevedea în bugetul pe anul viitor fondurile necesare înființării unor servicii ale Arhivelor Statului la nivelul județelor. „Subsemnatul — spunea C. Esarcu, care semna pentru ministru circulara — are încrederea că onor Consiliul județean va aprecia însuși foloasele ce se pot aștepta de la buna și regulata păstrare a actelor publice, de la descentralizarea serviciului lor, și de la măsurile ce se propun spre a li se asigura pe viitor toate avantajele ce o asemenea

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

instituție, cu toată modicitatea mijloacelor, poate aduce atît intereselor statului și ale administrațiunei, cît și mai cu seamă nevoilor particulare ale cetățenilor“²⁴.

Conformîndu-se dispozițiilor primite, Prefectura de Dolj a trimis Consiliului județean ordinul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și raportul Direcției generale a Arhivelor Statului către minister, pentru a decide²⁵.

Deliberînd, consiliul a ajuns la concluzia de a nu respinge, „în principiu, înființarea unei asemenea Arhive“, însă mai întii trebuia să intre cît mai urgent în posesia proiectului de organizare, „ca să poată face dezbaterile în cunoștință de cauză“, și să aloce „suma necesară în bugetul anului viitor“²⁶.

Ca urmare a acestei hotărîri, la 14 noiembrie 1870, prefectul de Dolj a raportat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice rezultatul dezbaterilor și concluziile la care ajunsese, cerînd, totodată, trimiterea proiectului în cauză²⁷. Într-o telegramă expedită aceluiași minister la 30 decembrie 1870, se revenea asupra situației, precizîndu-se următoarele : „Consiliul general nu a luat o deciziune definitivă, din cauză că nu s-a primit proiectul pentru organizarea Arhivei“²⁸.

Actul normativ solicitat cu insistență de autoritățile județene întirzia să apară. De altfel, în scurt timp autoritățile din Capitală au renunțat la ideea înființării de servicii ale Arhivelor Statului la nivelul județelor, cu buget propriu și personalul necesar, adoptîndu-se o altă soluție. Astfel, prin jurnalul încheiat în ședința Consiliului de Miniștri din 19 iunie 1871 „s-a luat deciziunea a dispune obligațiune consiliilor generale“ de a organiza păstrarea arhivei județene, „fără însă de a se crea funcțiuni noi“²⁹.

Așadar, s-a hotărît organizarea arhivelor instituțiilor județene astfel încît să nu fie necesară crearea de noi funcțiuni, cu atît mai mult o instituție aparte. Această prevedere anula, de fapt, propunerile din 1862 și 1870 privind organizarea unor servicii județene ale Arhivelor Statului cu local și personal propriu. Consecințele acestei prevederi, care a adus țării pierderi incalculabile intrucît multe autorități au distrus sau vîndut zeci și sute de dosare considerate fără valoare și împovărătoare, au fost resimțite de arhive aproape 100 de ani.

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a dispus „a se ridica din Arhiva Centrală toată dosarele autorităților din județe, nemaifiind posibilă ținerea lor aici, din cauza aglomerațiunei și a lipsei de local“³⁰.

În consecință, prin circulara din 18/30 martie 1872, ministrul de interne a ordonat prefectilor să-l informeze de urgență dacă au pregătit „vreun local propriu pentru așezarea arhivei, și (de) ce sume dispune Comitetul permanent în anul curent, din care să se poată înființa rafturi,

²⁴ Ibidem, f. 5.

²⁵ Ibidem, f. 5.

²⁶ Ibidem, f. 6.

²⁷ Ibidem, f. 7.

²⁸ Ibidem, f. 9.

²⁹ Ibidem, dosar 264/1871, f. 4.

³⁰ Ibidem.

No 10454

primul No 9000

ROMANIA.

Comitetul Permanent

JUDECIULI DOL-JIU.

3017

Anul 1870 luna
Craiova.

Var. 1870

Seurgenta Se va recomanda
Ministeru a ac comisia
Modelu Imperium ar tubus
Sa se infiinteze Arhiva si
cu deosebire sa se ia acista
stuenta prima capad capila
al de gub. etc. etc. etc.
Prof. P. P. P.

207

Comitetul avand in vedere votul emis
de Cnava Consiliu generale in sedinta dela
12 a curentei, asupra destutarii sumata
pentru infiintarea unei arhive a giude
tului, dupre quote tratada a Direccia
Dreptu No 3926, si considerandu ca
Cnava Consiliu in principiu nu are respis
infiintarea unei asemenea arhive,
dara ca Dreptu scaba in vedere mai
intai procedulu ce se va fi elaborat
pentru organizarea sa, ca sa poa
face Destutariu nu comostinta de
causa, si a alora suma necesarie
in budgetul anului venitoriu.

Considerandu acumnea autorizatiu
nea ce are de autoritati pentru acista
proectu, acia ca sa nu se amane
chectunca; Subscrisutul pe ba dia
tincherei dela 12 a curentu, na inuata
cu onore sa hinc vaif x lua come
nitate Dispositiuni cu consecinta

9456

Prof. P. P. P.

De amice trimite de urgentă proiectul
proiectu, ce na fi pentru organizarea
nea a arhivei, spre a se pune în des-
birarea lucr. Comitetul, mai înainte
de terminarea actiunii. Prefectul
Primarului arhivei Prefectul
asociatului. Prefectul
Secretarului
Prefectul P. Dolj

Secretar al Arhivei

2 și 2 bis — 1870 noiembrie 14. Adresa Comitetului permanent al județului Dolj către prefect privind înființarea unei arhive județene. (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 197/1870, f. 6)

unde să se așeze dosarele pe ani, și să se transporteze cele aflate la Arhiva Centrală³¹.

Ferm hotărît să facă din Arhivele Statului o instituție de înaltă știință și cultură, o mare depozitară de valori spirituale, Gr. N. Manu a redactat un *Proiect de lege pentru înființarea arhivelor județene*, proiect care, dacă ar fi fost adoptat, ar fi salvat de la pieire nenumărate piese unice privind istoria națională, ar fi dus la conservarea și valorificarea multor izvoare de cultură românească, izvoare pe care azi le căutăm zadarnic.

Nereușind tentativa de organizare a Arhivelor județene ca instituție de sine stătătoare, sau ca serviciu independent, s-a încercat crearea unui serviciu în cadrul și în subordinea Comitetului permanent al județului.

Această situație precară a durat, cel puțin în județul Dolj, aproape 60 de ani, timp în care autoritățile au decis singure asupra soartei arhivelor create de ele sau de unitățile din nomenclatura lor.

Perioada imediat următoare anului 1870 n-a înregistrat, din punctul de vedere al respectului și grijii față de arhive, rezultatele așteptate,

³¹ Ibidem.

cu toate eforturile pe care conducerea Direcției generale a Arhivelor Statului le-a depus pentru buna păstrare și conservare a documentelor, cu toate că la conducerea instituției s-au aflat personalități de prim rang ale științei și culturii românești, precum B. P. Hașdeu și D. Onciul, ale căror preocupări s-au canalizat nu numai spre valorificarea fondurilor existente, ci și spre organizare și îndrumare, spre depozitare și conservare, prin crearea — la nivel local — a unor servicii adecvate. D. Onciul a pregătit chiar un proiect de lege pentru organizarea Arhivelor județene, care a rămas însă tot fără rezultat practic.

În ce privește situația arhivelor instituțiilor doljene, ea nu se prezenta cu nimic mai bine decât aceea a oricărui alt județ, deși ca rol și importanță politică, administrativă și culturală, Craiova s-a aflat întotdeauna în rîndul marilor centre naționale, precum București, Iași, Cluj, Brașov, Timișoara și altele.

Cu fiecare an ce trecea, cantitatea de arhive creștea neîncetat, ceea ce l-a făcut pe Gheorghe Gheorghe, arhivarul Comitetului permanent, să ceară, în 1895, distrugerea a peste 20.000 de dosare, considerate a nu mai fi utile. El își întemeia propunerea pe care o făcea șefului său direct, pe acte normative mai vechi, și anume, pe dispoziția jurnalului Sfatului Administrativ al Țării Românești dată în 1844, conform căreia „actele ce se vor crede de trebuință să se depuie la Arhiva Statului, iar cele ce nu vor mai fi de importanță, după 30 de ani să se distrugă“, deoarece era „imposibil a se conserva veșnic toate actele cu care lucrează autoritățile încă din 1832“³².

Neținînd seama de importanța istorico-documentară, ci numai de vechime, arhivarul a întocmit o listă în care a înscris documentele ce urmau a fi distruse, și anume pe acelea peste care trecuseră 30 de ani de la emitere³³.

Propunerea arhivarului a găsit înțelegere la prefectul județului Dolj care, informîndu-se personal de starea arhivei, considera și el necesară distrugerea dosarelor „netrebuincioase“, adică a celor mai vechi de 30 de ani. El nu și-a asumat însă întreaga răspundere, ci s-a adresat la rîndul său Ministerului de Interne, alăturînd și lista dosarelor propuse a fi înlăturate și cerînd aprobare pentru arderea lor în scopul descongestionării palatului administrativ.

În așteptarea răspunsului de la minister, arhivarul Comitetului permanent a descoperit însă că se ivise posibilitatea extinderii spațiului de depozitare a arhivei prin eliberarea unei încăperi în care fuseseră depozitate arme. Adresînd în acest sens o cerere, prefectul a decis să

³² Ibidem, dosar 201/1895, f. 1.

³³ În listă au fost înscrise materiale privind: situația demografică și sanitară, înscrierea contribuabililor, pășunatul vitelor, exportul de produse și sare, prețurile produselor, starea vremii, descoperirile arheologice, întreținerea armatelor străine, alegerea deputaților, subprefecților și autorităților comunale, dezrobirea Țiganilor, dezvoltarea învățămîntului, revoluția de la 1848, morăritul, etc. La acestea se adăugau colecțiile unor publicații foarte rare astăzi: „Gazeta satelor“ (1844—1864), „Învățătorul român“ (1846—1849) și „Vestitorul românesc“ (1846—1847 și 1849). (Ibidem).

se aprobe punerea acelei camere „la dispoziția serviciului arhivei“ spre a se depozita în ea „dosare dintre cele mai vechi“³⁴.

De altfel, nici Ministerul de Interne nu a aprobat distrugerea arhivelor, ordonând a se lua măsuri „ca acele dosare vechi să fie bine conservate“, pînă ce o lege specială va reglementa problema selecționării arhivelor³⁵.

În felul acesta s-a salvat de la pieire o cantitate imensă de documente create de Prefectura județului Dolj, deosebit de valoroase în informații și date privind viața social-economică, politică și culturală a Doljului în prima jumătate a secolului trecut.

Una din măsurile care a contribuit la păstrarea documentelor în perioada anterioară înființării Serviciului Arhivelor Statului a fost emiteră de către Prefectura județului Dolj a Ordonanței din 6 martie 1895, prin care se fixau și atribuțiile arhivarului.

Acesta trebuia să păstreze și să claseze, „în bună ordine, actele și corespondența, formînd dosare anuale pentru fiecare comună în parte, iar chestiunile care privesc mai multe comune sau administrația județeană în general le va clasa pe materii“. Pe coperta fiecărui dosar urma să se scrie cît mai concis și mai exact conținutul documentelor ce-l compuneau.

În sarcina arhivarului mai cădea păstrarea monitoarelor și gazetelor oficiale în care, de obicei, se publicau actele normative și diferite știri sau anunțuri.

Totodată, se indica ordonarea pe rafturi a documentelor arhivistice în așa fel încît acestea să fie utilizate „cu ușurință și operativitate“.

O obligație deosebit de importantă ce-i revenea arhivarului era aceea de a inventaria dosarele, condicile, registrele, imprimatele, buletinele și gazetele oficiale care se păstrau și conservau în arhiva generală. Arhivarul era direct răspunzător de integritatea lor. De aceea, săptămînal, avea îndatorirea de a-și întocmi o listă de documentele ieșite din arhivă și nerestituite, pentru a ști unde se aflau și a fi readuse în depozit³⁶.

Ultima știre privind situația arhivei județene Dolj, înainte de apariția revistei „Arhivele Olteniei“ și de înființarea Serviciului regional Craiova al Arhivelor Statului, datează din 3 octombrie 1901 și este cuprinsă în raportul Prefecturii către Ministerul de Interne, prin care se solicita aprobarea pentru distrugerea documentelor mai vechi de 30 de ani. La acest raport, ministerul a repetat ordinul din 4 mai 1895, în sensul că nu se putea „autoriza distrugerea arhivelor publice fără o lege specială“³⁷.

Se observă deci că începutul unui nou secol găsea arhivele din județe în starea cea veche, autoritățile competente menținîndu-și aceeași atitudine.

³⁴ Ibidem, f. 46.

³⁵ Ibidem, f. 45.

³⁶ Ibidem, f. 83—84.

³⁷ Ibidem, f. 88.

ROMANIA

Nr. 640 puz Oct. 1901
Bucuresti

MINISTERUL DE INTERNE
DIRECTIUNEA
ADMINISTRATIUNEI GENERALE

PERSONALUL SI POLIȚIA DE SIGURANȚĂ

35157 + 6 OCT 1901

✓ Int
Jul. C. 88

192
495

Domnule Prefect,

La raportul D. v. v. nr. 10825/1901, ne răspund
că după cum ni s'a arătat și prin ordinul nr. 17167
din 4 Mai 1895, un paten autoriza distrugea
arhivelor publice fără o lege specială.

Primit, Domnule Prefect, încredințarea conaș
deratunnei mele.

Ministru
[Signature]

5192/95

Director,

[Signature]

Min. Prefect de Dolj

3 — 1901 oct. 6. Ordin prin care Ministerul de Interne interzice Prefecturii de Dolj să distrugă arhivele publice.
(Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 201/1895, f. 88)

Preocupări pentru păstrarea documentelor, pînă la înființarea Arhivelor Statului din Craiova, au manifestat și unele instituții sau persoane particulare, care au avut un rol deosebit în viața politică, științifică sau culturală a Olteniei și care au adunat o importantă cantitate de documente, valorificându-le în activitatea lor.

Este vorba de Biblioteca și Muzeul „Alexandru Aman și soția sa Aristia Aman, născută Lăceanu“, azi Biblioteca județeană Dolj și Muzeul Olteniei, fondate de soții Aman, prin testamentele lor din 14 noiembrie 1884 și 14 mai 1904³⁸.

În urma unei vizite făcute de Nicolae Iorga la Craiova, Ștefan Ciuceanu, directorul fundației, văzînd interesul deosebit manifestat de savant față de instituție, i-a pus la dispoziție „o ladă cu numeroase acte și catastife“ provenite de la familia Aman. Astfel a fost posibilă apariția lucrării *Corespondența lui Dimitrie Aman*, tipărită de Iorga în 1913, la București. În prefața volumului, marele nostru istoric a adus mulțumirile sale „profesorului Ștefan Ciuceanu, directorul Muzeului Aman din Craiova, care a avut bunăvoința să puie la dispoziția fostului său profesor întregul material și a fost astfel indemnătorul acestei lucrări“³⁹.

Pe lângă o bogată colecție de documente provenite de la familia Aman, muzeul a colecționat și păstrat de-a lungul timpului numeroase materiale documentare referitoare la istoria și cultura Olteniei, care se află și în prezent în patrimoniul său.

De asemenea, la începutul secolului al XX-lea tot mai mulți intelectuali și oameni de cultură olteni au început să se intereseze cu o deosebită pasiune de trecutul istoric și cultural al provinciei de la vest de Olt și al întregii țări. Un merit deosebit l-au avut îndeosebi membrii Societății „Prietenii științei“ — Filiala Craiova⁴⁰, dar și alți patrioți, cum a fost, de pildă, Alexandru Ștefulescu în județul Gorj. Înzestrat cu alese însușiri intelectuale, cu o putere de muncă deosebită, ajutat de cîțiva prieteni care-i apreciau preocupările, Alexandru Ștefulescu a adus o valoroasă contribuție la salvarea și punerea în valoare a numeroase documente adunate de pe plaiurile gorjene⁴¹.

Începută în 1913, dar întreruptă temporar, seria de manifestări culturale ale Societății „Prietenii Științei“ a fost reluată după război, organizîndu-se conferințe și întîlniri cu publicul dornic de a cunoaște cît mai mult în diferite domenii. Mari personalități, oameni de știință și cultură, precum Nicolae Iorga, au conferențiat la Craiova.

³⁸ Testamentul defunctului Alexandru Aman, Craiova, 1896; Testamentul defunctei Aristia Alexandru Aman, Craiova, 1904.

³⁹ Tudor Nedelcea, N. Iorga și Oltenia, în „Înainte“, 5 iunie 1971; Arh. St. Dolj fond Arhiva Arhivelor, dosar 20/1971, f. 209.

⁴⁰ Societatea „Prietenii Științei“ a luat ființă în 1913, cu sediul în București și cu filiale în principalele orașe din țară.

⁴¹ Vezi Teodora Ștefănescu, *Un fiu al Gorjului: Al. Ștefulescu*, în „Magazin istoric“, an. XIV, nr. 10, 1980, p. 56—57.

În fruntea filialei din Craiova a societății se afla un ilustru medic și om de cultură, doctorul Ch. Laugier, sub conducerea căruia activitatea filialei a căpătat proporții nemaîntinse în alte părți.

Din punct de vedere strict arhivistic, rolul Societății „Prietenii Științei” este foarte important, căci filiala din Craiova a făcut să apară remarcabila revistă „Arhivele Olteniei”, grupul de intelectuali craioveni care au inițiat-o extinzând sfera de interes istoric asupra tuturor județelor aparținătoare provinciei dintre Olt, Dunăre și Carpați.

Emananție a Societății „Prietenii Științei” — filiala Craiova, revista „Arhivele Olteniei” își propunea să reflecte în paginile ei preocupările științifice ale tuturor celor ce studiau trecutul istoric al Olteniei. Această cercetare a trecutului se făcea cu rigoare și pasiune, în lumina documentelor pe care colaboratorii publicației le dețineau sau le descopereau în arhive particulare sau de stat.

Conștienți de faptul că în Oltenia se găsea o mare cantitate de „material documentar pentru trecutul nostru istoric, pentru istoria neamului nostru, încît a nu stimula și canaliza cercetările oamenilor de bunăvoință pe acest teren, ar fi o neiertată greșeală”, acești intelectuali s-au adresat doctorului Ch. Laugier pentru a gira el conducerea. Ch. Laugier a acceptat să conducă noua publicație pentru că văzuse, „cu mîhnire, ruinîndu-se, prăpădindu-se și prăfuindu-se tot ce forma caracterul sau mai bine zis caracteristica oltenească”.

«Ezitarea noastră — scria dr. Ch. Laugier în articolul *Primul cuvînt*, din care am citat mai sus — era dar firească și, trebuie să o mărturisim, nici unul din noi n-avea curajul să-și ia asupra-și inițiativa și răspunderea unei astfel de publicații. Cedez, pentru că am încredere că vom putea găsi în trecutul Olteniei resursele pentru asigurarea viitorului „Arhivelor Olteniei”»⁴².

Revista, care avea să contribuie, în cel mai înalt grad, la propagarea ideii de salvare a arhivelor de stat și particulare, a fost, așadar, tipărită de membrii Societății „Prietenii științei”, cu scopul declarat de a valorifica patrimoniul documentar existent în Oltenia, pledînd indirect și pentru înființarea unui serviciu al Arhivelor Statului.

Redactorii „Arhivelor Olteniei” preveneau pe cititori că își asumeră sarcina de „a colecționa actele inedite și orice privește trecutul acestui colț de țară”, fapt pentru care adresau „o călduroasă” rugămintă către cititori ca să „comunicе orice document ori notițe ar avea în ceea ce privește trecutul Olteniei”, și să pună la dispoziția redacției „cărți ori gazete locale ce au apărut înainte de 1880, mai ales din cele cu LITERE VECHI pe care cei mai mulți le socotesc netrebnice și le risipesc”.

Scopul acestor colecționări era de a „face un mare serviciu culturii naționale”, salvînd „de la pieire o sumă de izvoară aducătoare de lumină pentru trecutul neamului nostru”⁴³.

⁴² Dr. Ch. Laugier, *Primul cuvînt* în „Arhivele Olteniei”, an. I (1922), nr. 1, p. 1.

⁴³ „Arhivele Olteniei”, an. II (1923), nr. 5 (ian.—febr.), p. 3.

Direct implicată în problema salvării mărturiilor trecutului, revista „Arhivele Olteniei“ s-a făcut ecoul tuturor măsurilor menite să ducă la crearea condițiilor optime de păstrare și conservare a arhivelor.

Astfel, în nr. 14/1924, revista a publicat *Apelul Arhivelor Statului*, în care se arăta că Direcția generală a Arhivelor Statului atrăgea atenția autorităților și instituțiilor de stat din tot cuprinsul țării că, în conformitate cu dispozițiile legale, acestea erau „datoare să depună la Arhivele Statului toate dosarele ce conțin acte mai vechi de 30 de ani și de care nu mai au trebuință pentru serviciile lor“.

Se cerea călduros tuturor autorităților și instituțiilor statului să se conformeze dispozițiilor de mai sus, deoarece „în ultimii ani s-au distrus sau s-au pus în vânzare numeroase dosare din arhive locale, aducându-se prin aceasta pagube incalculabile istoriei noastre naționale“.

Apelul făcea aluzie la distrugerea, prin ardere, a arhivei primăriei Craiova, ordonată de Consiliul municipal în 1922. Faptul a indignat profund pe Constantin D. Fortunescu, care îl va invoca ori de câte ori va avea prilejul să blameze o asemenea măsură.

Dintre toate instituțiile, scria în 1936 profesorul Nicolae Gh. Dinulescu, unul din luminații directori ai Arhivelor Statului din Craiova, „cele care pot să întărească mândria regională și națională, prin mărturiile scrise ce dau asupra trecutului, sînt, pe lângă biblioteci și muzee, arhivele“⁴⁴.

Că revista însăși va fi un fel de „arhivă“, o mărturisește chiar conducătorul ei, doctorul Ch. Laugier : „Cum o înfățișează și numele, revista va nota toate mișcările de actualitate și mai cu seamă va cerceta și publica material documentar pentru trecutul Olteniei“⁴⁵.

O contribuție importantă a revistei a constat în descoperirea și valorificarea arhivelor istorice, a documentelor deținute de instituții sau persoane particulare, prin publicare integrală, reproduceri sau alcătuirii de studii și articole pe baza informațiilor conținute în acestea.

Această preocupare s-a remarcat încă de la primul număr al revistei cînd profesorul T. G. Bulat a prezentat cinci documente privind înființarea orașului Calafat, provenind, unele, de la locuitorii orașului iar altele de la domnii sau dregătorii Țării Românești.

Din Turnu Severin, profesorul Al. Bărcăcilă a trimis revistei, pentru primul ei număr, nu mai puțin de 11 „acte vechi inedite“, cuprinzînd știri despre familia lui Tudor Vladimirescu și activitatea acestuia, anterioară revoluției din 1821, iar în nr. 1 din 1923 a publicat alte cinci documente de la aceeași sursă. A apărut, de asemenea, un pomelnic al bisericii din Șimnicu de Jos, județul Dolj, scris de învățatul călugăr Dionisie Eclesiarhul.

În numărul următor al „Arhivelor Olteniei“, Al. Bărcăcilă a tipărit un hrisov purtînd semnătura lui Alexandru Ilieș, voievod al Țării Românești, prin care se întărea moșnenilor din Risipiți dreptul de stă-

⁴⁴ „Revista Arhivelor“, nr. 6—8, 1936—37, p. 99.

⁴⁵ „Arhivele Olteniei“, an. I, nr. 1, 1922, p. 1.

pinire asupra moșiei de acolo, împotriva boierilor Buzești, care coto-piseră pământurile țăranilor la 1617.

Documente privind „starea țăranilor“ a publicat și profesorul Nicolae Gh. Dinculescu, viitorul director al Arhivelor Statului din Craiova. Cercetînd dosarele conținînd „documente netrebnice“ adică nefolositoare, la Arhivele Statului din București, profesorul craiovean a descoperit cîteva piese deosebit de interesante cu privire la viața țaranului român în secolul al XVII-lea.

T. G. Bulat din Rimnicu Vilcea a transcris opt inscripții ale unor biserică vechi de pe meleagurile vilcene, văzînd și acestea lumina tiparului.

Tendința manifestă a revistei a rămas constantă : ea semnala bogăția și valoarea documentelor existente, necesitatea stringentă de a le salva de la distrugere.

Valoros, nu numai prin relevarea rolului jucat de personalitățile și instituțiile oltene în viața politică a Țării Românești de-a lungul întregii sale istorii, ci și prin publicarea unor documente inedite, a fost studiul despre *Banii și caiamacamii Craiovei*, publicat în nr. 13 din 1924 al revistei „Arhivele Olteniei“, sub semnătura lui I. C. Filitti. De o valoare asemănătoare sînt și cercetările istoricului craiovean Gr. Mil. Demetrescu asupra trecutului orașului de reședință a banilor olteni. Tot ceea ce putea contribui la luminarea trecutului Olteniei, la salvarea unor știri prețioase despre cele petrecute în urmă cu zeci sau sute de ani, interesa în cel mai înalt grad redacția „Arhivelor Olteniei“. Acte de moștenire sau de judecată, de cultivări de terenuri cu vii sau cu pomi fructiferi în secolele al XVII-lea, al XVIII-lea sau al XIX-lea, scrisori și acte personale provenind de la deținători particulari sau pur și simplu corespondență apărută în publicații devenite rarități, au fost consemnate și comentate în paginile revistei „Arhivele Olteniei“.

Făcîndu-se ecoul tuturor încercărilor de punere la adăpost a dovezilor vieții materiale și spirituale a poporului nostru în decursul vremurilor, revista craioveană a subliniat cu orice prilej datoria fiecărui cititor de a contribui la păstrarea și conservarea arhivelor naționale. Un astfel de prilej s-a ivit cu ocazia recenzării primului număr al „Revistei Arhivelor“, publicație editată, începînd cu 1924, de către Direcția generală a Arhivelor Statului. Recenzia a fost semnată de Constantin D. Fortunescu. «„Revista Arhivelor“, scria recenzentul, apare spre a răspunde unei nevoi imperioase, căci puținul cît am strîns prin arhivele noastre — sau mai bine zis cît s-a mai putut salva de ignoranța și indolența atîtora — nu poate să mucegăiască neutilizat în rafturile acestor depozite oficiale. Cum bine spune vrednicul domnul Moșil, Arhivele Statului au astăzi datoria „de a contribui (prin personalul lor) cu informațiunile sale la cunoașterea, lămurirea și dezlegarea problemelor istoriei naționale“». Mîhnit de „indolența“ autorităților locale, profesorul Fortunescu nu s-a putut abține să nu vorbească despre lipsa de respect pentru trecut a forurilor administrative, exemplificînd cu arderea arhivei primăriei Craiova, în 1922.

În prezentarea făcută numărului 4 din 1927 al „Revistei Arhivelor“, Constantin D. Fortunescu arăta, pentru prima oară, cât de necesară era înființarea unui serviciu al Arhivelor Statului în Craiova. „Pentru Arhivele Statului se pun astăzi trei puncte de înfăptuire : construirea de localuri proprii arhivelor regionale din Iași, Cluj, Chișinău și Cernăuți — la care, adăugăm noi, se impune a alătura planul înființării unor Arhive regionale în Craiova, pentru Oltenia și Banat, — punerea în siguranță a materialului arhivistic al orașelor, județelor și satelor, ce trebuie strâns la centrele regionale, ca să nu se dea focului — cum au făcut niște ignoranți și nevolnici acum câțiva ani cu vechile arhive ale Primăriei Craiovei, căror s-a dat foc pe un maidan !“⁴⁶.

⁴⁶ „Revista Arhivelor“, an. VII, nr. 36, 1928, p. 182—183.

Capitolul II

ÎNFIINȚAREA ȘI ORGANIZAREA ARHIVELOR STATULUI DIN CRAIOVA

ÎNFIINȚARE

După încercările neizbutite făcute de autorități în secolul al XIX-lea, intelectualii craioveni grupați în Societatea „Prietenii științei“ au susținut, atât prin revista „Arhivele Olteniei“ cât și prin conferințe și întruniri, necesitatea înființării unei „direcții regionale a Arhivelor Statului pentru Oltenia“,¹ căci Oltenia era singura provincie a României care nu avea încă o asemenea instituție, în pofida faptului că ea conserva un prețios tezaur de viață materială și spirituală. Între intelectuali, meritul cel mai mare i-a revenit profesorului Constantin D. Fortunescu.²

În acțiunile sale, Fortunescu a primit un sprijin prețios din partea savantului Nicolae Iorga și a lui Constantin Moisil, directorul general al Arhivelor Statului.³

În urma nenumăratelor memorii depuse de Constantin D. Fortunescu și a stăruințelor personale ale lui Nicolae Iorga pe lângă N. Costăchescu, ministrul cultelor și instrucțiunii publice în Guvernul C. G. Mișonescu, ca oameni ce-și dădeau seama de „rostul unei asemenea instituții și de extinderea ei firească în viitor“⁴, ministerul a aprobat, prin ordinul nr. 28.777 din 6 martie 1931, înființarea unei secțiuni a Arhivelor Statului în Craiova, pentru județele din Oltenia, „însă fără nici un angajament bugetar“.⁵

Cu acest prilej, Constantin Moisil, directorul general al Arhivelor Statului l-a felicitat pe Constantin D. Fortunescu atât pentru insistențele depuse, cât și pentru succesul avut cu privire la întemeierea acestei instituții „atât de utilă“ și se declara fericit să poată colabora împreună la „înfăptuirea și consolidarea ei“.⁶

Noii secțiuni a Arhivelor Statului din Craiova i s-a pus la dispoziție clădirea fostei Băniii din str. Matei Basarab nr. 26, proprietatea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, nelocuită din 1922. Prin

¹ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 2/1933, f. 2.

² „Revista Arhivelor“, vol. III, nr. 6—8, 1936—1937, p. 180.

³ Arh. St. Dolj, fond „C. D. Fortunescu“, inv. 135.

⁴ Ibidem, fond Arhiva Arhivelor, dosar 8/1832, f. 50.

⁵ Ibidem, dosar 1/1931, f. 4.

⁶ Ibidem, fond C. D. Fortunescu, inv. 77.

ordinul ministerului tutelar cu nr. 46636 din 4 aprilie 1931, Arhivele au fost autorizate să se instaleze aici, începîndu-și activitatea pe data de 1 aprilie 1931. Lucrările pregătitoare începuseră încă de la 15 martie același an, iar primul act a fost înregistrat la 6 aprilie 1931.⁷

Scopul înființării Arhivelor Statului din Craiova era — după cum arăta însuși Constantin D. Fortunescu — întemeietorul și primul director al acestei instituții — „salvarea de la distrugere a documentelor în care stă închisă istoria regională a acestui ținut (Oltenia — n. ns.), strîngerea și păstrarea acestor documente după cuviință, inventarierea și punerea lor la dispoziția cercetătorilor“. Totodată, Arhivele aveau „datoria morală de a contribui cu informațiuni la cunoașterea, lămurirea și dezlegarea problemelor istoriei naționale“.⁸

În condițiile crizei economice, Arhivele Statului din Craiova, nefiind prevăzute în buget, urmau să-și acopere cheltuielile necesare pentru salarii, instalare, reparații, amenajări și confecționări de rafturi, din subvenții și „mila“ politicienilor vremii, la discreția cărora se aflau. Subvențiile se achitau după numeroase insistențe și cu mari întârzieri. În 1931, instituția a primit drept subvenții 200 000 lei, cea mai însemnată fiind a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în fruntea căruia se afla Nicolae Iorga, iar director general chiar directorul Arhivelor Statului din Craiova, Constantin D. Fortunescu. Ministerul respectiv a alocat 130 000 lei, din fondul de bacalaureat. Au urmat apoi Primăria orașului Craiova cu 50 000 lei, prefecturile județelor Dolj și Gorj cu câte 10 000 lei fiecare.⁹

În anul 1932 ministrul cultelor și instrucțiunii publice, profesorul Dimitrie Gusti, a oferit instituției numai 9 915 lei, proveniți din fondul taxelor de bacalaureat, celelalte subvenții fiind suprimate.¹⁰

În afară de subvențiile și sumele date benevol de unele autorități, instituția nu dispunea de nici o subvenție fixă. „S-ar cuveni — arăta profesorul Constantin D. Fortunescu — ca cel puțin autoritățile din Oltenia să acorde subvenții fixe anuale, spre a asigura bunul mers al acestei importante instituții“.¹¹

Schimbîndu-se guvernul național-țărănist, condus alternativ de Al. Vaida — Voievod și Iuliu Maniu (1932 iunie 6 — 1933 noiembrie 13), Primăria Craiovei și Prefectura județului Dolj nu vor mai acorda Arhivelor nici o subvenție, funcționarii fiind amenințați să rămînă fără salarii de la 1 martie pînă la sfîrșitul lunii iulie 1932.¹² Situația s-a reglementat numai prin intervenția lui Constantin D. Fortunescu, care a plătit remunerația acestora, precum și cheltuielile de întreținere din salariul său lunar de 11 400 lei. Totodată, Fortunescu a pus la dispoziția Arhivelor și mobilierul personal, afară de rafturile metalice, din care, totuși, o parte a fost achitată tot de el.

⁷ Ibidem, f. 1.

⁸ Ibidem, fond Primăria Craiova, serv. ad-tiv, dosar 89/1931, f. 25.

⁹ Ibidem, f. 16, 45, 51—55, 70.

¹⁰ Ibidem, Colecția Documente, CCXCVIII/35.

¹¹ Ibidem, fond Arhiva Arhivelor, dosar 2/1933, f. 94—96.

¹² Ibidem.

București, 1 Febr. 1927

907

517

Doamna Domnișoara Fortuvelton,

Te salutăm mereu pentru revista *Grădina românească*, care se ține la specialitate, mereu interesată foarte mult.

În curând vei primi cele promise despre Tacheș Vladimirovici și o parte a Căminăcării Olteniilor din 1813 cu stăruiele județelor.

Cât privește ozișoala Arhivelor am vorbit și eu cu S. Marinescu, care este de acord. Trebuie să ai stăruință să vi se dea la Minister, căci e vorba de fonduri.

Aș vrea să scot un album de miniatură și ornamente după manuscrise și lucramente. Ar vrea să fie tipărit în mai multe culori și mă gândesc dacă nu s'ar putea executa la Olănești? Ți-ay scris eu într-o zi oare care la Craiova plouăse, care sunt desenate în culori de Sr. Torga și ne-am înfăptuit aproape perfect. Aș vrea însă să știu mai înainte

târziu — foarte puţin mai — după ce se va fi adunat o cantitate de material şi un fi un recept de organizare.

Pe D^{ta} te rog să mai strănuieşti pentru fondurile necesare, să te gândeşti în ce camere ar fi mai bine de instalat depozitele, şi unde birourile, adică biroul. Cred că pentru această din urmă construcţia va mai cădea o cameră, pe lângă cele două promise.

Sunt foarte mulţumit, că după atâtea sforţări în partea tuturor, s'a reuşit să creăm o unitate de instituire pentru Oltenia, şi acest fapt mă îndreptăţeşte să sper, că în peste mult timp vom putea face acelaşi lucru şi pentru Banat şi pentru Secuime. Te amăduieşti aceste regiuni trebuie să salvăm numeroase acte, şi documente, cari privesc pe veşchi Români de acolo, astăzi în parte desnaţionalizaţi.

Mulţumindu-ţi pentru concursul preţios ce mi-l ai dat, te rog să primeşti salutările mele cordiale şi să mă progresezi.
D^{ta} Fortunerii omagiile mele respectuoase.

Const. Moisil

ROMANIA

ERUL INSTRUCTIUNII PUBLICE
SI AL CULTELOR

TIUNEA INVATAMANTULUI SUPERIOR

No. 88777

-6.MAR.1931

ARHIVELE STATULUI
DIRECTIUNEA REGIONALA CRAIOVA
INTRARE No. 1.
1931, Luna Aprilie Ziua 6.

- La raspuns se va arata Directiunii si

Domnule Profesor,

31

Avem onoarea a va face cunoscut ca
Ministerul a aprobat infiintarea Sectiunii Ar-
hivelor Statului in Craiova, pentru judetele din
Oltenta, propusa prin memoriul Dv, inregistrat
sub No.86777/931, insa fara nici un angajament
bugetar, fiindu-ne cu totul oprit a crea nout
functiuni.-

MINISTRU,

DIRECTOR,

7ulul Profesor C.D.Fortunescu, Director al Revistei
„Arhivele Oltentel. Craiova

C. 2970. — Regia M. O. Instructiuni Contrata

5 — 1931 martie 6. Ordin al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice privind
inființarea Arhivelor Statului din Craiova.
(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1931, f. 1)

521

III

Scrisoare Domnului Fortunescu,

Felicitările mele pentru succesul ce l-ai avut în
privire la înființarea direcției Arhivelor Statului în Craiova.
Am fost pe la Minister și am vorbit pentru aranjarea definitivă
a chestiunii.

Am făcut și un raport în scris și am propus numirea
aceluiaș personal pe care l-ai propus și înainte; și ca Secretar.

Înainte de când va începe funcționarea am făcut-o la
ridicatul lui Martie; astfel că luni la 16 c. sept. și între în fine
fiine.

Imediat ce vei primi răspunsul de la Minister, vei veni și
cu la Craiova, să se luăm împreună prima măsuri și să ne în-
teligem și asupra inaugurării. De sigur aceasta o va face mai

Cu toate acestea, „în urma cererii parlamentarilor doljeni”,¹³ s-a hotărât la 15 ianuarie 1933 înlocuirea lui Constantin D. Fortunescu din funcția de director onorific. Acțiunea a fost făcută în mod arbitrar și cu încălcarea legii, când lipseau din țară Dimitrie Gusti și profesorul Nicolae Iorga ; ulterior aceasta a dat naștere la o interpelare în senat.¹⁴

Cu o zi înainte de schimbarea sa, Constatin D. Fortunescu se adresase celor cinci prefecturi ale județelor din Oltenia, primăriilor orașelor capitale de județ și primăriilor celorlalte orașe oltenesti printr-un „călduros și insistent apel”, rugindu-le a sprijini instituția menită să păstreze actele și documentele istorice ale Olteniei, care merita să fie apărate de vitregia vremurilor.¹⁵

În locul lui Constantin D. Fortunescu a fost numit profesorul C. S. Nicolăescu-Plopșor. Noul director a intervenit la mai mulți deputați pentru a stărui la Comisia bugetară a Parlamentului ca să înscrie și Arhivele Statului din Craiova în buget cu cel puțin 12 000 lei pe anul 1933/1934, dar Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a prevăzut doar suma de 15 000 lei ; cum din această sumă s-a blocat un procent de 10%, în final au rămas numai 13 000 lei.¹⁶

Din cauza dificultăților financiare, direcțiunea nu punea să doteze instituția pentru depozitarea sistematică a materialului, respectiv confecționarea de rafturi, inconvenient la care adeseori s-a referit. De asemenea, salarizarea se făcea în funcție de încasări și nu de pregătirea personalului arhivelor. Nu se făceau rețineri pentru Casa pensiilor. Adeseori personalul nu-și putea satisface nici cele mai elementare nevoi de existență. Astfel, pe luna decembrie 1933 — cu toate intervențiile și oficiale și particulare — nu s-a obținut o sumă cit de mică spre a da cel puțin acoturi în vederea sărbătorilor.¹⁷ De aceea, personalul Arhivelor, și așa puțin numeros și modest plătit, ajunsese „într-o stare de plîns”.¹⁸

Directorul G. S. Nicolăescu-Plopșor, în raportul său din decembrie 1933 către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a solicitat trecerea în buget a sumei de 245 400 lei, căci „fără un sprijin din partea ministerului ne este peste putință a continua serviciul”.¹⁹

Eforturi stăruitoare a depus apoi și directorul Nicolae Gh. Dinculescu, cerînd aceluiași minister să prevadă în bugetul pe 1935—1936 suma necesară pentru plata salariilor pe 12 luni. El îndeplinea funcția de conducere, „în mod onorific, fără să aibă nici locuință”.

În cele din urmă, la 1 aprilie 1937, Arhivele Statului din Craiova au devenit instituție bugetară în cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.

¹³ Ibidem, dosar 8/1933, f. 3.

¹⁴ „Arhivele Olteniei”, an. XII, nr. 65—66, 1933, p. 132—133.

¹⁵ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 2/1933, f. 3.

¹⁶ Ibidem, dosar 2/1933, f. 6.

¹⁷ Ibidem, dosar 1/1933, f. 10.

¹⁸ Ibidem, dosar 2/1934, f. 27.

¹⁹ Ibidem, dosar 1/1933, f. 33.

ORGANIZARE

Legea din 1925 * a dat instituției Arhivelor Statului o organizare mai temeinică, unitară pe întreg teritoriul României. În afara Direcției generale a Arhivelor Statului, cu sediul în București și sub conducerea unui director general, se mai constituiau patru direcții regionale, la Iași, Cluj, Chișinău și Cernăuți. Legea stipula, în articolul 5, că se puteau înființa direcțiuni și în alte regiuni ale țării, fără a preciza însă în ce localitate.

Conform legii din 1925, toate autoritățile statului, județelor, și comunelor, bisericesti și militare erau obligate să depună la direcțiile Arhivelor Statului din cuprinsul teritoriului respectiv, documentele cu o vechime mai mare de 30 de ani. Arhivele Statului aveau dreptul să elibereze copii legalizate autorităților și particularilor și să facă la cerere traduceri legalizate după acte vechi. Totodată, Arhivele au fost orientate spre o activitate cultural-științifică mai hotărâtă.

Trebuie amintit că legea din 1925 a suferit diferite modificări (în anii 1932, 1943, 1946) care au avut unele consecințe asupra modului de dezvoltare, organizare și desfășurare a activității direcțiilor regionale ale Arhivelor Statului, dar au înregistrat și unele omisiuni, ceea ce a influențat negativ procesul muncii, în special al Arhivelor din Craiova. În regulamentul din 1932 al legii privind organizarea Arhivelor Statului, deși era necesar, nu s-a precizat și situația Direcției regionale a Arhivelor Statului din Craiova, cu toate că această direcțiune fusese deja înființată din martie 1931, în baza prevederilor articolului 5 din Legea de organizare din 1925 și-și dovedise cu prisosință necesitatea existenței.

Această direcție a fost omisă atât din articolul 5 al menționatei legi, cât și din noul articol 12 al Legii de organizare a arhivelor nr. 64 din 5 aprilie 1932. Singur „Regulamentul pentru depozitarea și conservarea arhivelor armatei”²⁰ din 1933 citează și Direcțiunea regională a Arhivelor Statului din Craiova, consfințind astfel existența ei. În baza ordinului dat de Direcția generală a Arhivelor Statului la 13 septembrie 1935 privind întocmirea unui nou regulament al Arhivelor Statului, N. Gh. Dinculescu, directorul Arhivelor craiovene, precizia printre altele, că „se impune o nouă lege pentru stabilirea rostului Arhivelor de Stat, lege care să determine cu precizie chestiunile privitoare la organizare și personal, sustrageri și depozitarea materialului arhivistic și relațiile dintre arhive și celelalte instituții de stat și între arhive și particulari”.²¹

Din păcate nici în Legea nr. 64 din 5 aprilie 1932²² pentru modificarea unor dispozițiuni din legea pentru organizarea Arhivelor Statului din 1925 nu a fost menționată Direcțiunea regională din Craiova.

* Legea pentru organizarea Arhivelor Statului publicată în „Monitorul oficial”, nr. 153, 15 iulie 1925.

²⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 1933.

²¹ Arh. St. Dolj. fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1935, f. 15.

²² „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 81, 5 aprilie 1932, p. 2236.

Trebuie însă amintit că, prin legea din 1932, s-a instituit controlul Arhivelor Statului asupra arhivelor instituțiilor și autorităților publice. Prin urmare, nu numai actele vechi, dar și cele noi, utile administrației curente, cădeau sub controlul Arhivelor Statului.

Într-adevăr, legea pentru modificarea unor dispozițiuni din legea de organizare a Arhivelor Statului prevedea la articolul 8, alineatele 3 și 4, că „șefii serviciilor arhivelor de la toate autoritățile civile, bisericesti și militare ale statului, județelor și comunelor sînt obligați ca în cursul lunii ianuarie a fiecărui an să prezinte conducătorului autorității un borderou în dublu exemplar de toate dosarele ce s-au format în cursul anului precedent”.²³ Deci legea din 1932 asigura păstrarea tuturor actelor. Pe baza borderourilor primite an de an, Arhivele Statului aveau posibilitatea exercitării controlului. Punerea în aplicare a acestei legi a început în 1933. În acest an o mare parte dintre autorități și instituții au răspuns la cerințele legii. La Arhivele craiovene, în perioada 1933—1938, au fost primite sute de borderouri cu documentele deținute de preturile din județ, notariate, etc.

Controlul după borderouri nu era însă eficient, mai ales că ele prezentau o serie de lacune.

Tot prin legea din 1932 se fixa instruirea arhivarilor autorităților și instituțiilor publice și particulare de către personalul Arhivelor Statului.

Legea din 1932 nu și-a putut însă atinge în întregime scopul, căci ea presupunea existența unei administrații uniforme care încă nu se realizase.

Direcția generală și direcțiunile regionale ale Arhivelor Statului erau autorizate prin legea nr. 859 din 30 decembrie 1943 să perceapă unele taxe pentru transcrierea, legalizarea copiilor de pe acte sau traduceri.²⁴

Necesitatea elaborării unei noi legislații, care să reglementeze activitatea arhivistică s-a impus după 23 August 1944.

Date fiind condițiile grele cu care societatea românească avea de luptat, în primul rînd vindecarea rănilor lăsate de război, este lesne de înțeles că situația Arhivelor Statului n-a fost îmbunătățită imediat.

În anul 1951, Direcția Arhivelor Statului, în baza Decretului nr. 17 din 27 ianuarie, a trecut de la Ministerul Învățămîntului Public la Ministerul Afacerilor Interne.²⁵

Prin Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 472 din iunie 1951 s-au stabilit atribuțiile și normele de funcționare ale Direcției Arhivelor Statului. Hotărîrea prevedea că Direcția Arhivelor Statului trebuia să îndrume și controleze organizarea și conservarea materialului arhivistic al instituțiilor și întreprinderilor de orice fel, să adune, selecționeze și claseze materialul arhivistic de pe întreg teritoriul țării, conservînd pe acela care prezintă importanță istorică și națională.²⁶

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, nr. 303, 30 decembrie 1943, p. 11932.

²⁵ „Buletinul Oficial”, nr. 14, 1 februarie 1951, p. 201.

²⁶ Ibidem, nr. 67, iunie 1951, p. 713—714.

Începînd cu acest an se poate vorbi de o organizare și o activitate temeinică a acestei instituții.

O primă realizare a fost aceea de a împiedica distrugerile de arhive, care luaseră proporții îngrijorătoare.

Prin măsurile luate, Arhivele Statului au început să fie reorganizate în concordanță cu cerințele moderne ale timpului, atît pe baza experienței proprii cit și pe baza experienței altor țări.²⁷

Compartimentele teritoriale ale Direcției Arhivelor Statului erau de două feluri : servicii sau secții regionale și filiale. Întreaga activitate a acestora era îndrumată și controlată de Direcție.

Direcția Arhivelor Statului a înființat pe teritoriul regiunii Craiova trei filiale în orașele Tirgu-Jiu (1951), Tr. Severin (1953) și Caracal (1953), care erau subordonate serviciului regional al arhivelor Statului din Craiova.

Pentru buna desfășurare a activității arhivistice s-au emis în 1954 „Instrucțiuni generale pentru organizarea și funcționarea arhivelor” și „Instrucțiuni pentru expertizarea materialelor arhivistice”, difuzate la toate ministerele, instituțiile centrale și locale, întreprinderi, cooperative etc.

Un moment important în dezvoltarea arhivisticii românești l-a constituit apariția Decretului 353/1957, care a înființat Fondul Arhivistic de Stat.

Tot în anul 1957 a apărut Hotărîrea Consiliului de Miniștri privind organizarea și funcționarea Direcției generale a Arhivelor Statului, ca urmare a noilor condiții create și a modificărilor intervenite în situația economico-socială a țării, prin dezvoltarea în ansamblu a tuturor sectoarelor de activitate.

Odată cu noua împărțire administrativ-teritorială din 1968, filialele subordonate Serviciului regional al Arhivelor Statului din Craiova au devenit filiale județene, subordonate direct Direcției generale a Arhivelor Statului.

Acordîndu-se importanța cuvenită documentelor de arhivă, la 20 decembrie 1971 a fost emis Decretul Consiliului de Stat nr. 472, republicat în decembrie 1974. Prin noul decret s-a introdus o nouă noțiune, Fondul Arhivistic Național, care lărgeste considerabil sfera tezaurului arhivistic al țării, prin cuprinderea în cadrul său și a documentelor create de culte, organizațiile obștești și cele deținute de persoanele fizice.²⁸ Decretul citat a avut o importanță majoră, deoarece a creat cadrul juridic necesar pentru a se asigura protecția tuturor documentelor de interes național. „Crearea cadrului juridic adecvat centralizării și păstrării Fondului Arhivistic Național de către Arhivele Statului a permis perfecționarea și modernizarea tuturor laturilor activității arhivistice naționale”.²⁹

²⁷ Ibidem, p. 3.

²⁸ Vezi „Buletinul Oficial”, partea I, nr. 164, 30 decembrie 1971.

²⁹ Ionel Gal, *Modernizarea și perfecționarea activității arhivistice*, în „Revista Arhivelor”, anul LIII, vol. XXXVIII, nr. 1, p. 5.

Decretul stabilește cu exactitate documentele care fac parte din Fondul Arhivistic Național, precum și atribuțiuni și răspunderi precise pentru creatorii și deținătorii de astfel de documente.

Prin grija conducerii superioare de partid, a conducerii statului, decretul 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R.S.R. vine în întâmpinarea nevoilor actuale și de perspectivă ale activității arhiviste, ale cercetării științifice și activității cultural-educative.

Ca și în celelalte județe ale țării, și în județul Dolj, cu sprijinul organelor județene de partid și de stat, al Direcției generale a Arhivelor Statului și al Inspectoratului județean Dolj al Ministerului de Interne s-au întreprins măsurile necesare în vederea aplicării întocmai a prevederilor noii legislații în ceea ce privește îmbogățirea fondului documentar, asigurarea unor condiții optime de păstrare a arhivelor create și deținute de organizațiile socialiste și celelalte organizații, de către persoanele fizice din orașul Craiova și județul Dolj. Decretul 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R.S.R., prin prevederile sale pe linia lărgirii noțiunii de Fond Arhivistic și prin măsurile ce se impuneau în vederea conservării, păstrării și valorificării documentelor de arhivă, a devenit încă de la apariția sa, dar mai ales după îmbunătățirile aduse în anul 1974, expresia liniei directoare trasată de documentele de partid în legătură cu munca cultural-educativă și revoluționar-patriotică.

Pentru a avea rezultatele scontate, s-a urmărit mai întâi popularizarea legislației arhiviste prin prezentarea mai multor materiale la studioul de radio Craiova și ziarul județean „Înainte“, ceea ce a contribuit la o mai bună cunoaștere a decretului 472/1971, atât de către persoanele interesate, cât și de publicul larg.

În urma aplicării decretului menționat, s-a constatat intensificarea activității de prelucrare și inventariere a arhivelor, preocupări mai evidente pe linia asigurării unor condiții cât mai bune de păstrare a documentelor create sau păstrate în depozitele proprii de către organizațiile socialiste și celelalte organizații. Toate acestea îndreptățesc afirmația că Decretul 472/1971 a constituit un îndreptar atât pentru cei ce lucrează în Arhivele Statului, cât și pentru factorii răspunzători din întreprinderi, instituții etc., un instrument de valoare în organizarea activității în acest sector și de administrare mai bună a tezaurului arhivistic național.

Aplicarea Decretului 472/1971 a ridicat întreaga activitate arhivistică pe o treaptă superioară, dar a făcut necesară și completarea prevederilor sale, ceea ce s-a realizat în 1974.³⁰ În vederea găsirii unei forme mai apropiate de necesități, Direcția generală a Arhivelor Statului a trimis mai întâi spre studiu tuturor filialelor județene proiectul cu modificările propuse și a cerut studierea și, după caz, propuneri suplimentare. Arhivele Statului din Craiova au răspuns acestei acțiuni sesizând unele greutăți întâmpinate, care, în parte, izvorau și din prevederile primei ediții a decretului.

³⁰ Vezi „Buletinul oficial“, partea I, nr. 155, 10 dec. 1974.

Decretul 472/1971, revizuit, completat și republicat în 1974, pe lângă alte precizări importante, a definit mai judicios regimul documentelor deținute de culte, muzee, biblioteci și persoane fizice, stabilind obligativitatea acestora de a declara și depune spre păstrare permanentă la Arhivele Statului documentele ce fac parte din Fondul Arhivistic Național.

Pentru a avea sprijinul organelor județene de partid și de stat în acțiunea de aplicare a legislației arhivistice, s-a informat periodic. Comitetul județean Dolj al P.C.R. și Inspectoratul județean Dolj al Ministerului de Interne despre situația arhivelor deținute de organizațiile socialiste, culte și persoane fizice.

De un real folos în depistarea deținătorilor particulari de documente este cercul „Prietenii Arhivelor“, care s-a constituit în toamna anului 1975, cu care prilej s-a aprobat în adunarea generală și un regulament de funcționare.³¹ Cu aceeași ocazie s-a pus în discuție rolul și contribuția persoanelor fizice în îmbogățirea patrimoniului arhivistic național și căile cele mai bune pentru a face cunoscute îndatoririle cetățenești ce le revin posesorilor de documente.

Cu sprijinul unora din membrii cercului s-a întocmit și înaintat Direcției generale a Arhivelor Statului lista cu deținătorii de documente ce rămân în atenția filialei pentru a-i determina să le depună spre păstrare la Arhivele Statului.³²

Plecând de la prevederile Decretului 472/1971, Direcția generală a Arhivelor Statului a elaborat Normele tehnice pentru înregistrarea, gruparea în dosare, selecționarea și păstrarea documentelor scrise și tipărite, a sigiliilor și ștampilelor de către organizațiile socialiste și celelalte organizații. Acestea au avut menirea de a sprijini efectiv factorii responsabili din întreprinderi, instituții și alte unități, prezentând modul de efectuare practică a principalelor operațiuni ale muncii de arhivă.

Totodată, în 1975, Direcția generală a Arhivelor Statului a elaborat Normele tehnice de lucru în Arhivele Statului, care, mai întâi, în faza de proiect, au fost trimise la filiale pentru studiu și observații legate de îmbunătățirea lor.³³ Normele respective constituie un instrument deosebit de important pentru colectivele de muncă din Arhivele Statului, reglementând principalele activități ce se desfășoară în această instituție. Normele au determinat o mai bună organizare a muncii, o mai bună sistematizare și sincronizare a activităților, o mai bună repartizare a sarcinilor și răspunderilor, o permanentă și judicioasă acțiune de îndrumare și control.

Punând la baza activității lor directivele cuprinse în documentele de partid, precum și prevederile legislației arhivistice în vigoare și ale legii Patrimoniului Cultural Național, Arhivele Statului din Craiova au desfășurat o activitate susținută pentru îmbogățirea bazei documentare deținute, pentru păstrarea, conservarea și valorificarea ei multilaterală în interesul științei și culturii.

³¹ „Revista Arhivelor“, nr. 3/1975, f. 282—286.

³² Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 2/1975, f. 13.

³³ Ibidem, f. 19—20.

Capitolul III

PREOCUPARI ȘI IMPLINIRI IN ASIGURAREA UNOR CONDIȚII OPTIME DE PĂSTRARE A DOCUMENTELOR

Arhivele Statului din Craiova și-au început activitatea în Casele Băniei, din str. Matei Basarab nr. 26, unde — prin ordinul nr. 46636, din 4 aprilie 1931, al Ministerului Educației și Instrucțiunii publice — li s-au repartizat opt încăperi.¹

Din cauza lipsei mijloacelor bănești, primele fonduri și fragmente de fonduri arhivistice preluate au fost stivuite pe podea, în încăperile rezervate noii instituții; abia în septembrie 1931², au fost confecționate rafturile necesare dotării a trei încăperi, cheltuindu-se suma de 90.000 lei, la care a contribuit cu 10.000 lei și Prefectura județului Gorj³

Deoarece în anul 1933, Casele Băniei intrau în renovare, Primăria municipiului Craiova, care între timp devenise proprietara acestor edificii, a dispus ca Arhivele Statului să se mute provizoriu în trei încăperi din localul școlii de menaj „Dima Popovici“⁴ ce se învecina cu fostul lor sediu.

De aici, la cererea directorului C. S. Nicolăescu-Plopșor, Ahivele au fost din nou mutate, în același an, într-o aripă a Școlii primare de băieți „Madona-Dudu“, din strada Madona Dudu nr. 58.

După terminarea reparațiilor și restaurării Caselor Băniei, aici s-a mutat Muzeul regional al Olteniei, Arhivele continuând mult timp să funcționeze în localul impropriu al Școlii primare „Madona-Dudu“.

Starea de provizorat în care se afla dăuna foarte mult activității noii instituții. Repetatele mutări au dus la degradarea unei părți a materialului arhivistic, mai ales că transportul se făcea în grabă, cu oamenii serviciului salubrității publice, care nu cunoșteau valoarea documentelor manipulate și, prin urmare, nu arătau nici un fel de grijă pentru ele.

Toate acestea au determinat conducerea Arhivelor Statului din Craiova să înainteze în 1933 un raport Direcției generale a Arhivelor Statului, în care propunea mai multe măsuri în vederea îmbunătățirii activității lor, una dintre cele mai importante fiind desemnarea unui

¹ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 2/1931, f. 1—5.

² Ibidem, dosar 1/1931, f. 57 v.

³ Prin decizia nr. 395/1931, Prefectura județului Gorj contribuia cu suma de 10 000 lei pentru cumpărarea de dulapuri, rafturi etc.

⁴ Ibidem, dosar 6/1932, f. 69.

Comandă Director General,

N.º 3.

1931, Aprilie 15

Părmuzând adresă Comisiei Naționale
N.º 230/1931, asupra onorării și felului cumor-
cut să, de sgi am învoiat să fimati-
suam în localul pus la dispoziție de
Ministerul Instrucțiunii publice și Cal-
telor cu adresa N.º 46.636/1931, situat în
Craiova, Str. kati Basarab N.º 26. - Or-

Director Gol
al
Arhivelor Statului
București

le de serviciu finate sunt: 1-6 p. m.
Totdeauna ne rugăm să lăsați
a dispune să ni se trimită instrui-
unile ce ne sã socote necesare.

De altă parte ne mai rugăm ca
pentru înființarea bibliotecii de pe
lângă această direcție, să lăsați
a vedea să ni se trimită cărțile și
publicațiile ce vor afla, în duble,
la biblioteca Direcției Generale.

Director,

J. Arhivar Subdirector
Ioan Iancu

1
931

8 — Primul local al Arhivelor Statului din Craiova.

local definitiv, „care să fie sau să treacă în proprietatea ministerului de resort, astfel ca ele să nu mai fie expuse neconținutelor mutări”.⁵ Pentru Arhivele Statului se indicau mai multe edificii și anume: Școala primară de băieți „Madona-Dudu”, Casele Băniei sau o altă clădire, cu condiția ca localul ce se va obține să fie în întregime ocupat numai de această instituție.

Problema localului n-a fost rezolvată, dar, ca urmare a demersurilor repetate făcute de conducere, în anul 1934 mobilierul vechi, proprietatea Primăriei orașului Craiova, a fost înlocuit cu altul nou, dat în proprietate exclusivă Arhivelor Statului. Arhivele au primit rafturile necesare dotării tuturor încăperilor rezervate ca depozite.

Instituția și-a desfășurat liniștit activitatea în clădirea Școlii primare de băieți „Madona-Dudu” până în anul 1938, când conducerea școlii a cerut să i se elibereze spațiul respectiv, fiindu-i necesar. În urma unui întreg șir de discuții, la 15 iunie 1939, Ministerul Educației și Instrucțiunii Publice a aprobat ca Arhivele Statului din Craiova să se mute în încăperile puse la dispoziție de fundația „Jean Mihail”⁷ din strada Romul nr. 2, dar aprobarea a fost comunicată la data de 15 noiembrie 1939,⁸ fără ca prevederile ei să fie puse în practică. S-au dus apoi tratative cu Primăria orașului, cu Rezidența regală a Ținutului Olt și cu

⁵ Ibidem, dosar 1/1933, f. 104—105.

⁶ *Arhivele Statului, 125 ani de activitate, 1831—1956*, p. 136.

⁷ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 2/1939, f. 26, 45.

⁸ Ibidem, f. 40.

Ministerul Educației și Instrucțiunii Publice, propunându-se suplimentarea cu încăperi în Palatul justiției și în Liceul comercial de fete.⁹

În 1940, C. S. Nicolăescu-Plopșor, directorul Arhivelor Statului din Craiova, a intervenit din nou pe lângă conducerea fundației „Jean Mihail” din București. Într-o adresă trimisă la 28 septembrie 1940,¹⁰ după ce arăta că Arhivele, neavînd o clădire proprie, erau obligate «a sta în mod provizoriu în cîteva săli de clasă ale Școlii primare de băieți „Madona Dudu» unde se mutase între timp și directorul școlii, cerea să fie luată în discuție propunerea de a fi dată una dintre clădirile din Craiova, proprietatea fundației, în vederea mutării Arhivelor și desfășurării în liniște a activității acestei instituții.

Situația a devenit și mai gravă în urma cutremurului din 9 spre 10 noiembrie 1940, care a cauzat multe și mari stricăciuni localului Școlii „Madona Dudu”.¹¹ Astfel, într-un raport adresat de Arhive Prefecturii de Dolj se arăta că, în urma seismului, localul a devenit impropriu pentru a mai adăposti fondurile și colecțiile arhivistice.¹²

La 22 noiembrie același an, după o atentă verificare a imobilului, Serviciul tehnic al Primăriei orașului Craiova s-a pronunțat pentru evacuarea urgentă a documentelor de arhivă.¹³

Peste o săptămînă, conducerea Arhivelor Statului din Craiova raporta Direcției generale a Arhivelor Statului că, în urma avariilor produse de cutremur, localul școlii primare „Madona Dudu” „s-a evacuat de îndată, dar evacuarea Arhivelor, din lipsa unui local destinat definitiv în acest scop, este o imposibilitate”.¹⁴ Întrucît se produsese mari avarii la acoperiș și etaj, întregul tezaur arhivistic a fost transportat și depozitat, în cea mai mare grabă, în sala mare de la intrarea în școală, unde urma să fie deschisă expoziția permanentă a Arhivelor Statului.

Se părea că problema localului era pe cale de a fi soluționată, mai ales că, încă de la 29 octombrie 1940, Consiliul de administrație al Fundației „Jean Mihail” aprobase destinarea în acest scop a întregului imobil, proprietatea sa, din strada Romul. Clădirea era pusă la dispoziția Arhivelor Statului fără nici o plată, urmînd a fi amenajată corespunzător destinației ce i se dădea.¹⁵ Prin acest act al Consiliului de administrație — după cum spunea C. S. Nicolăescu-Plopșor — Fundația culturală „Jean Mihail” a săvîrșit unul din înaltele scopuri pentru care a fost creată, înțelegînd să dea concursul său unei instituții al cărei țel este păstrarea mărturiilor istorice ale trecutului acestui românesc colț de țară”.¹⁶

Din păcate, imobilul repartizat era închiriat pînă la 23 aprilie 1941 Ministerului Finanțelor¹⁷ și, cu toate insistențele, mutarea în întregul local era mereu aminată.

⁹ Ibidem, f. 23, 26—27, 37, 40—42, 45, 47, 48.

¹⁰ Ibidem, dosar 2/1940, f. 37.

¹¹ Ibidem, f. 38.

¹² Ibidem, f. 39.

¹³ Ibidem, f. 41.

¹⁴ Ibidem, f. 43.

¹⁵ Ibidem, f. 43—44.

¹⁶ Ibidem, f. 47.

¹⁷ Ibidem, f. 43.

În raportul înaintat Direcției generale a Arhivelor Statului, la 31 ianuarie 1941, C. S. Nicolăescu-Plopșor aprecia că imobilul din str. Romul nr. 2 era foarte potrivit pentru instalarea Arhivelor, căci prezenta avantajul de a fi în plin centru, complet izolat de alte clădiri, în apropierea autorităților. De aceea, solicita să se intervină spre a fi cedat „definitiv și gratuit spre folosința noastră”.¹⁸

Deși se considera că problema localului fusese definitiv rezolvată, nu peste mult timp s-a constatat că, de fapt, problema spațiului de depozitare a documentelor a rămas nesoluționată, căci, edificiul primit fiind neîncăpător, două treimi din documentele de arhivă rămăneau în vechiul sediu.¹⁹

Ca urmare, conducerea Arhivelor Statului din Craiova a făcut din nou demersuri la Ministerul Educației și Instrucțiunii Publice pentru aprobarea de fonduri în vederea construirii unui nou local sau extinderii depozitelor, fie în spațiul din str. Romul, fie pe locul — devenit atunci viran — al fostului Teatru Național din orașul Craiova, care urma a fi achiziționat de la primăria locală în acest scop.²⁰

Insistențele colectivului de arhiviști de la Craiova, în frunte cu C. S. Nicolăescu-Plopșor, nu au dus la realizarea acestor propuneri, mai ales în împrejurările cînd țara trecea prin situația economică grea creată de război. De aceea, la 27 august 1943, Arhivele Statului se adresau Primăriei orașului pentru a dispune să li se pună din nou la dispoziție sălile de clasă de la Școala primară de băieți „Madona Dudu”, pe care le ocupaseră cu cîțiva ani înainte și al cărei local se consolidase între timp. „Vă rugăm aceasta, preciza C. S. Nicolăescu-Plopșor, deoarece în imobilul actual, precum și în cele cîteva încăperi pe care le mai avem rezervate în Școala „Madona Dudu”, nu mai putem primi nici un material arhivistic”.²¹

În lunile aprilie-mai 1944, cînd frontul se apropia, fondurile și colecțiile arhivistice au fost evacuate și dispersate din localul Arhivelor, avîndu-se în vedere „pagubele ireparabile ce ar fi întîmpinat arhivele în cazul unui bombardament incendiar”.²²

Fondurile cu cea mai ridicată valoare istorică și culturală au fost evacuate în comuna Plopșor, județul Dolj, iar celelalte, în subsolul bisericii Madona-Dudu din Craiova. Astfel, la 20 aprilie 1944, după cum se consemna într-un raport, cele mai importante dintre fondurile arhivistice erau încărcate și transportate în comuna natală a directorului C. S. Nicolăescu-Plopșor, fiind depozitate în clădirea dispensarului uman, mutat în prealabil în localul primăriei comunale. Celelalte fonduri și colecții au fost treptat evacuate în subsolul susamintitei biserici, operațiunea durînd pînă la sfîrșitul lunii mai 1944.²³

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, dosar 2/1941, f. 95.

²⁰ Ibidem, f. 32—33, 84, 95.

²¹ Ibidem, f. 65.

²² Ibidem, dosar, 1/1944, f. 4.

²³ Ibidem.

Deși împrejurările deveniseră foarte grele, în comuna Plopșor, „registrele de stare civilă, inscripțiunile și autenticele” județelor din Oltenia „au fost aranjate în rafturi pentru a se putea face față cercetării”.²⁴

După revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă de la 23 August 1944, toate fondurile și colecțiile evacuate în comuna Plopșor au fost readuse la Craiova, acțiunea începând de la 1 septembrie 1944 și durând mai multe luni, din cauza lipsei mijloacelor de transport.²⁵

*

În primii ani ai perioadei ce a urmat actului istoric de la 23 August 1944 și mai ales după terminarea războiului, activitatea prioritară în Arhivele craiovene a fost reorganizarea fondurilor și colecțiilor evacuate din cauza bombardamentelor și asigurarea condițiilor de depozitare a noilor fonduri care intrau în patrimoniul lor.

În acești ani, arhiva a fost depozitată în trei localuri diferite. O parte — rămasă încă dinaintea războiului — se afla la Școala primară de băieți „Madona Dudu”, în condiții improprii, o altă parte în magazinele imobilului din strada Romul nr. 2, iar a treia mai era depozitată încă în câteva încăperi ale Caselor Băniei.

Construirea unui local propriu rămânea în continuare una dintre cele mai importante probleme ale existenței și funcționării Arhivelor Statului din Craiova.

În darea de seamă privind nevoile materiale ale instituției pe anul financiar 1946—1947 se subliniau următoarele: „construcția localului este foarte importantă pentru instituția noastră, deoarece n-avem local propriu, iar materialul arhivistic se află depozitat în trei localuri diferite, la distanțe mari”,²⁶ iar în raportul întocmit un an mai târziu, în 1947, evidențiindu-se lipsa unui local corespunzător și spațios, se arăta că „una din cele mai serioase probleme ce ni se înfățișează este aceea a dobândirii unui local adecvat și definitiv fără de care cea mai temeinică și grea muncă se irosește în zadar”.²⁷

În același an, directorul Arhivelor, C. S. Nicolăescu-Plopșor, ruga Primăria municipiului Craiova să aibă în vedere, în momentul elaborării planului de sistematizare a orașului, atât Muzeul regional cât și Arhivele Statului, deoarece nici una din aceste instituții „nu are local propriu și se impune găsirea unui teren adecvat pentru amplasarea clădirii care să le cuprindă pe toate”.²⁸ În continuare el făcea propunerea ca noul edificiu pentru cele două instituții de cultură să fie amplasat „în zona Stadionului municipal unde să fie și cetatea universitară a Olteniei sau pe platoul din fața parcului Romanescu”.²⁹

²⁴ Ibidem, dosar 1/1945, f. 6.

²⁵ Ibidem, f. 8—9.

²⁶ Ibidem, dosar 8/1945, f. 35.

²⁷ Ibidem, dosar 1/1947, f. 29.

²⁸ Ibidem, dosar 1/1974, f. 13—14.

²⁹ Parcul Poporului.

Discuțiile pe această temă au fost deosebit de intense, corespondența între conducerea Arhivelor Statului din Craiova, Ministerul Învățământului, administrația județeană și orășenească a fost bogată și de lungă durată.

În anul 1948, Prefectura județului Dolj ordona³⁰ conducerii Arhivelor Statului din Craiova să evacueze localul din str. Romul nr. 2, aparținând fostei Fundații „Jean Mihail”, care urma să fie pus la dispoziția Institutului agronomic, oferindu-i în schimb un spațiu total necorespunzător, în subsolul clădirii Tribunalului județean, în care nu puteau fi depozitate nici jumătate din fondurile și colecțiile deținute de Arhive.

După mai multe intervenții pe lângă Prefectură, conducerea Ministerului Învățământului și cea a Institutului agronomic³¹, s-a ajuns totuși la un rezultat care avantaja într-un fel Arhivele: cedarea întregii clădiri din str. Romul în care a fost adusă și depozitată și arhiva ce se aflase în localul Școlii primare „Madona Dudu”. Pe lângă aceasta, s-au rezervat și câteva încăperi de la subsolul Tribunalului județean, eliberându-se astfel imobilul Școlii „Madona Dudu”, în care a fost instalat Muzeul regional.³²

Lipsa unui local corespunzător avea implicații serioase și asupra bunei desfășurări a activității de cercetare științifică și practică, lucru subliniat și într-un raport din anul 1945 al conducerii, care, adresându-se Prefecturii județului Dolj, arăta că, mai ales iarna, toți cei 14 angajați lucrau într-un singur birou de circa 6/6 m, în așa fel „încît, după ora 10—11 din cauza aerului viciat, nu se mai putea sta în această încăpere”³³. În depozitele în care se lucra, nu erau suficiente mese și scaune, lipseau ferestre încă de la cutremurul din 1940, iar ușile nu se închideau.

Situația grea s-a perpetuat pînă după 1950, ani în care Serviciul Arhivelor Statului din Craiova a continuat să fie confruntat cu o serie de greutăți de ordin material.

Astfel, continuînd seria peregrinărilor începute odată cu înființarea lor, în vara anului 1951 Arhivele Statului din Craiova au fost puse în fața ordinului³⁴ de a evacua încăperile pe care le ocupau în subsolul Palatului de justiție și de a se muta într-un alt imobil cu o suprafață ce permitea depozitarea numai a 480 metri liniari de arhivă, situat în str. Severinului nr. 33.

Deși trecerea Arhivelor Statului în cadrul Ministerului de Interne³⁵ a însemnat ridicarea pe o treaptă superioară a activității acestora, mai ales în privința asigurării condițiilor materiale necesare, și în anii următori, avînd în vedere situația încă grea care necesita eforturi deosebite pentru refacerea economică a țării, Arhivele Statului din Craiova au mai avut încă de luptat cu greutățile materiale.

³⁰ Arh. St. Jud. Dolj, Arhiva Arhivelor dosar 1/1948, f. 42.

³¹ Ibidem, f. 60—61.

³² Ibidem, dosar, 29/1956, f. 2.

³³ Ibidem, dosar 4/1945, f. 83.

³⁴ Ibidem, dosar 1/1951, f. 13, 32.

³⁵ Decretul nr. 17, publicat în „Buletinul Oficial”, nr. 14, 1 februarie 1951

Cu deosebită acuitate s-a pus, în continuare, problema găsirii unui imobil corespunzător, care să asigure în primul rând securitatea și protecția documentelor. Starea precară a clădirilor în care erau instalate Arhivele necesita eforturi deosebite din partea personalului. În raportul înaintat Direcției regionale Craiova a Ministerului de Interne, la data de 27 februarie 1954, se arăta că acoperișurile localurilor din str. Severinului nr. 33 și Romul nr. 2 amenințau cu prăbușirea, fiind vechi și deteriorate, mai ales că în acea iarnă zăpada căzută din abundență agrava situația lor.³⁶ Reparațiile fiind mereu amânate, personalul serviciului s-a văzut pus în situația să intervină cu mijloace proprii, să acopere cu carton gudronat trei depozite din str. Romul și să înlocuiască tabla uzată de pe acoperiș.³⁷

În același timp, tot cu mijloace proprii, au fost montate rafturi în unele depozite și s-au confecționat o serie de materiale specifice.

Aceleași greutăți le întâmpinau și filialele subordonate Serviciului regional al Arhivelor Statului din Craiova, înființate după cum s-a mai amintit, la Tg. Jiu, Caracal, și Turnu Severin³⁸.

Dacă filiala din Tîrgu Jiu a avut de la început un local în general corespunzător, această problemă a fost rezolvată pentru cea din Caracal abia în 1957³⁹, când i s-a destinat imobilul din str. Libertății nr. 23, filiala din Turnu Severin continuând să funcționeze în localul Tribunalului județean Mehedinți.

Pe măsura diversificării activității, a afirmării pe plan științific și cultural, ca rezultat al eforturilor susținute depuse de arhiviști, cu sprijinul larg al organelor locale de partid și de stat și al Direcției generale a Arhivelor Statului, în anul 1958 Arhivele Statului din Craiova au intrat în posesia unei clădiri din str. Nicolae Bălcescu nr. 5. Astfel, păstrîndu-se pe lângă acest imobil și spațiul din str. Romul nr. 2, s-a rezolvat pentru un timp problema depozitelor și s-a pus punct pentru aproape 15 ani mutării dintr-o parte în alta a tezaurului documentar pe care îl păstrau.

Dar pe măsură ce se preluau noi fonduri, în fața Arhivelor Statului din Craiova a revenit problema spațiului de depozitare, numai în Craiova fiind păstrați 4668 metri liniari arhivă⁴⁰.

În scopul îmbunătățirii condițiilor materiale, s-au propus măsuri menite să salveze de la distrugere fondurile de arhivă, (pericol la care erau expuse din cauză că unele încăperi ale localului din str. N. Bălcescu erau igrasioase) de la Serviciul regional, și să soluționeze problema spațiului de depozitare la filialele din Caracal, Tîrgu Jiu și Turnu Severin. În anul 1961, s-a propus ca în viitorii patru-cinci ani, măcar toate serviciile regionale să fie dotate cu imobile special construite, iar la filiale să se extindă spațiile de depozitare.⁴¹

³⁶ Arh. Stat. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1954, f. 176.

³⁷ Ibidem, dosar 3/1954, f. 246.

³⁸ Ibidem, dosar 1/1951, f. 20, dosar 19/1960, f. 57.

³⁹ Ibidem, dosar 37/1957, f. 13.

⁴⁰ Ibidem, dosar 45/1953, f. 114.

⁴¹ Ibidem, dosar 3/1961, f. 89.

În darea de seamă asupra activității pe anul 1961⁴², se arăta că la Craiova s-a întocmit devizul pentru reparații capitale la clădirile sale iar la filialele din regiune s-au făcut renovări. Se arăta, de asemenea, că se simte nevoia urgentă de dotare cu rafturi corespunzătoare, fișete și de efectuare a numeroase reparații, mai ales la instalațiile de apă și sanitare.

Tot în acești ani, ca o dovadă a grijii sporite ce se arăta bazei documentare, cu sprijinul Direcției generale a Arhivelor Statului, au fost luate măsuri de restaurare și igienizare a documentelor, de deratizare și deparazitare a depozitelor, de punere în mape de protecție a unor fonduri și colecții, precum și de completare cu rafturi metalice a depozitelor care nu dispuneau de rafturi corespunzătoare.

În același sens trebuie menționat că în proiectul planului de perspectivă pe perioada anilor 1961—1965⁴³, Arhivele Statului din Craiova au propus să se înființeze la serviciile regionale mai mari ateliere de legătorie, în vederea conservării în condițiuni cât mai bune a tezaurului arhivistic, de care depindeau, de altfel, și celelalte obiective ale activității lor.

Cu toate măsurile luate de organele administrației locale, și în 1967 una din cele mai stringente probleme pentru Arhivele Statului din Craiova rămânea tot aceea a localului⁴⁴, mai ales că se aștepta preluarea spre păstrare a unei serii de fonduri și colecții importante, create de instituții administrative locale sau de întreprinderi economice a căror existență încetase.

Ca urmare a grijii acordate de partidul și statul nostru ocrotirii Fondului Arhivistic Național, muncii cultural-educative, cercetării științifice și rezolvării cererilor oamenilor muncii, proiectul construirii unui local pentru Arhivele Statului din Craiova a devenit realitate în 1970, când au început lucrările la actualul sediu, dat în folosință în primele zile ale anului 1973.

Astfel, după 42 de ani de existență, ani în care, așa cum s-a mai arătat, Arhivele Statului din Craiova au trebuit să-și desfășoare activitatea în clădiri necorespunzătoare ca dotare și condiții de păstrare, deficiente mai cu seamă din punct de vedere al spațiului de depozitare, visul atîtor generații de arhiviști s-a împlinit.

Așezată în zona centrală a municipiului, în vecinătatea Facultății de agronomie din cadrul Universității craiovene, la mică distanță de Muzeul Olteniei și de alte instituții de știință și cultură, noua clădire dispune de depozite spațioase care însumează o capacitate de circa 7000 metri liniari, laboratoare de restaurare, legătorie și foto, săli de studiu și de expoziții, bibliotecă documentară și alte dotări cu funcționalitate eficientă și modernă.

⁴² Ibidem, f. 101.

⁴³ Ibidem, f. 47.

⁴⁴ Ibidem, dosar 3/1967, f. 11.

9 — Noul local al Arhivelor Statului din Craiova, str. Libertății nr. 34.

Se detașează de celelalte clădiri înconjurătoare, fiind o construcție solidă și dispunând de trei nivele, cu posibilitate de extindere în viitor.

În toate depozitele sînt instalate rafturi metalice cu polițe glisante, iar celelalte spații sînt dotate cu mobilier și aparatură specifică activității.

Urmărind crearea unor condiții cît mai bune de păstrare a documentelor, acestea au fost integral introduse în cutii de protecție sau mape. De asemenea, depozitele au fost dotate cu aparatura necesară urmării climatului în care se păstrează fondurile și colecțiile arhivistice.

De o deosebită importanță pentru conservarea patrimoniului documentar al Arhivelor Statului din Craiova este laboratorul de restaurare și legătorie, înființat în anul 1970 cu sprijinul Direcției generale a Arhivelor Statului.

Pentru a proteja fondurile și colecțiile cele mai importante, mai mult solicitate în activitatea de valorificare, s-a trecut la crearea unui fond de asigurare pe bază de microfilmare. Pentru aceasta, la filială s-a

10 — Depozit din noul local.

înființat un laborator de microfilmare, dotat de forul tutelar cu aparatura necesară. În cadrul aceluiași laborator se efectuează și lucrări de multiplicare a documentelor prin foto-reproducere.

Condițiile minunate de muncă și de păstrare a tezaurului istoric și documentar al patriei, pe care Filiala Dolj le are în prezent, se datoresc prețurii și atenției pe care partidul și statul nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, o acordă cunoașterii și punerii în valoare a izvoarelor documentare privind glorioasa istorie a poporului român.

Capitolul IV

FONDUL DOCUMENTAR — CREȘTERE, ORGANIZARE, EVIDENȚĂ. ACTIVITATEA DE ÎNDRUMARE ȘI CONTROL

1. FONDUL DOCUMENTAR CREȘTERE, ORGANIZARE, EVIDENȚĂ.

Fondurile de arhivă create de diferite instituții și întreprinderi, colecțiile de documente, manuscrise, stampe, planuri, hărți, adunate de-a lungul celor 50 de ani de existență a Arhivelor Statului din Craiova, constituie un bogat și neprețuit izvor de informație pentru cunoașterea trecutului istoric al patriei.

Creșterea patrimoniului de documente a constituit una din preocupările de bază ale colectivului de arhiviști de-a lungul timpului.

În ciuda greutăților inerente începutului, a dificultăților materiale, Arhivele Statului din Craiova au reușit încă din primul an de activitate să adune în depozitele lor o cantitate însemnată de documente și anume circa 500 000 dosare și registre, provenind, în cea mai mare parte de la instanțele judecătorești și instituțiile administrative: Curtea de apel Craiova, Tribunalul județului Dolj, Prefectura județului Dolj, primăriile Craiova, Calafat și Corabia, precum și un număr de 12.000 registre de stare civilă.¹ Au fost achiziționate, de asemenea, peste 300 documente medievale, între care un hrisov de la Radu cel Frumos din 28 iunie 1469, circa 250 planuri și hărți, piese iconografice etc. În anii următori, patrimoniul documentar a crescut într-un ritm destul de lent, determinat de lipsa unui spațiu de depozitare corespunzător, de personal și fonduri financiare.

De pildă, în raportul de activitate pe anul 1939, se menționa că „dosarele de la autoritățile din localitate (Craiova — n.n.s.) nu au putut fi luate în primire din lipsă de spațiu și personal. Din ținut (Ținutul Olt — n.n.s.) chiar excluzând impedimentele de mai sus, nu se poate aduce material din lipsă de mijloace de transport”.² Tot astfel, la 8 octombrie 1940, Arhivele Statului din Craiova raportau Prefecturii județului Dolj că, în pofida repetatelor intervenții la primăriile comunale spre a depune arhivele vechi, rezultatele au fost neînsemnate.³

¹ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1932, f. 29—30.

² Ibidem, dosar 20/1939, f. 9.

³ Ibidem.

11 — 1469 iunie 28. Radu voievod, domnitorul Țării Românești face danie lui Dragul și altora siliștile Murtășeștilor, Meiarții, Bărboșii de la Jilții, Beceu și Radesul. Cel mai vechi document de la Arhivele Statului din Craiova.
(Colecția Documente în original slav / pergament, pecete aplicată căzută).

Îmbogățirea bazei documentare s-a realizat îndeosebi prin depunerile arhivelor create de organele administrației de stat și ale Ministerului Justiției, la care se adaugă donații ale unor instituții și deținători particulari.

Conștientă de existența unor cantități importante de documente istorice la colecționarii particulari și instituțiile laice și ecleziastice de pe raza Olteniei, conducerea Arhivelor Statului din Craiova a considerat că era imediat necesar a se porni „la o acțiune hotărâtă pentru strângerea materialului documentar-istoric, menit să slujească la dezlegarea multor probleme ale istoriei naționale”⁴. Ca urmare, în vara anului 1939, s-a încercat să se întocmească o situație statistică a arhivelor și documentelor aflate în județele Olteniei, indiferent de deținătorul lor, cu scopul mărturisit: „să ne putem da seama de materialul aflat la primării și în comune spre a face cât mai curînd demersurile necesare ca ceea ce se cuvine Arhivelor să fie grabnic depus”⁵.

La începutul lui octombrie 1939, pe baza situațiilor trimise de comune, s-a întocmit o evidență a instituțiilor și colecționariilor din Oltenia care dețineau documente istorice și tipărituri vechi.

În ceea ce privește deținătorii particulari, în urma anchetei din vara anului 1939, au fost depistate numeroase persoane care posedau documente, și anume: în județul Romanați: preotul Gh. Florea din Castranova, Ion Celarian din Celaru, Iacob G. Georgescu din Moldoveni și Nicolae Popescu din Străjeștii de Sus; în județul Dolj: Vasile Popescu din Zeicoi, Nicu Simionescu din Cornu⁶. Cei mai mulți deținători de documente au apărut în județul Gorj, făcîndu-se mențiunea că în sate mulți locuitori „posedă acte scrise cu chirilice”⁷.

Studiîndu-se situațiile trimise de comune se poate trage concluzia că nu s-a putut realiza o situație statistică generală, nici măcar aproximativă. De altfel, chestionarele completate de comune nu erau nici ele clare, deoarece la unele sate se făcea mențiunea că „toți locuitorii capi de familie posedă acte scrise cu chirilice”⁸. Cu toate acestea, informațiile obținute au fost „de cel mai mare folos” Arhivelor Statului din Craiova, după cum arăta însăși conducerea instituției.⁹

Ca o continuare firească a acțiunii, în scopul îmbogățirii fondului documentar, Arhivele Statului din Craiova au trimis deținătorilor particulari o circulară, invitîndu-i să depună documentele posedate spre păstrare permanentă, avînd în vedere importanța acestora pentru elucidarea multor probleme ale istoriei locale și naționale și intenția de a se organiza o expoziție documentară: „Domnule — se arăta în circulară — Arhivele Statului, înființate la Craiova în 1931, au misiunea ca, pe lângă depistarea și păstrarea materialului arhivistic provenit de la autoritățile statului, să mai strîngă și să conserve vechile documente, rămășițe prețioase ale trecutului românesc. Dacă pînă acum multe acte de va-

⁴ Ibidem, dosar 1/1940, f. 5.

⁵ Ibidem, dosar 6/1940, f. 52.

⁶ Ibidem, dosar 20/1939, f. 10—12.

⁷ Ibidem, f. 10.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, dosar 20/1939, f. 9.

loare istorică s-au pierdut fără urmă, sint, din fericire, și persoane care, înțelegându-le importanța, le-au strâns scâpându-le astfel de la o pieire sigură. Tocmai de aceea ne-am adresat în primul rând la dvs. care, din informațiile ce avem, posedați acte vechi, pentru ca, înțelegând acest scop, să vă rugăm să binevoiti a le depune la Direcția Regională a Arhivelor Statului al cărei personal, special pregătit pentru conservarea, citirea sau traducerea actelor vechi, vă stă cu totul la dispoziție. În cazul cînd veți face o astfel de depunere, pe lingă că rămineți deplinul ei proprietar, veți mai primi și cite o copie după fiecare act depus avînd în plus siguranța păstrării și mulțumirea de a fi contribuit cu ceva la dezlegarea problemelor istoriei naționale. Dorind a deschide în curînd în cadrul nostru de activitate o expoziție de documente vechi, credem că ar fi bine ca și numele dvs. să figureze printre ale expozanților¹⁰.

În urma acestor acțiuni s-a adunat de la persoanele fizice un important material : 787 documente, 172 planuri, 45 hotărnicii, 162 hărți, 178 stampe și 13 manuscrise¹¹. Între donatorii de documente menționăm pe Constantin C. Popescu, D. Mizileanu, Vasile R. Popescu, Ilie Popescu Teiușan, Florica Gabroveanu, dr. Aurel Metzulescu, Gh. Ploșoreanu, preotul I. Frumușeanu, profesorul T. Popescu din Craiova, Gh. Iliescu din Almăj (județul Dolj), preotul D. Bălașa, preotul I. Popescu-Cilieni, profesorul Avram Vasulescu, profesorul Petre Drăgoescu din Rimnicu Vilcea, Ion R. Popescu din Bobaița, Gh. I. Roman din Căzănești (județul Mehedinți).

În același timp a crescut și fondul de publicații al bibliotecii documentare, prin donații și cumpărare. Între donatorii de cărți și periodice se pot cita următoarele instituții și persoane : tipografiile „Scri-sul Românesc“ și „Speranța“, Curtea de Apel Craiova, Institutul central de statistică, avocatul Fortunescu din Craiova, preotul F. Popescu, C. S. Nicolăescu-Ploșor, profesorul Emil Virtosu, profesorul Stoica Nicolaescu, preotul Gh. F. Ceaușeanu etc.

Astfel, în anul 1944, în depozitele Arhivelor Statului din Craiova se aflau 2477 metri liniari de documente, provenind de la instituții administrative, judecătorești și de învățămînt de pe raza Olteniei, 216 hărți, 419 planuri de moșii, localități și clădiri, 17 manuscrise, iar biblioteca număra 2315 cărți și 2451 reviste și ziare.

Activitatea de îmbogățire a fondului documentar a cunoscut o creștere însemnată după 23 August 1944, mai ales după trecerea Arhivelor de la Ministerul Educației și Învățămîntului la Ministerul de Interne. La începutul deceniului 1950—1960, s-a pus un accent deosebit pe preluarea arhivelor unităților care-și încetaseră activitatea, a celor create de instituțiile de stat pînă în anul 1880, a stării civile pînă în 1875. Au fost de asemenea preluate și documente vechi de la deținătorii particulari sau de altă natură (muzee, culte, etc.). Astfel, în anul 1953, s-au achiziționat peste 1000 documente din secolele XV—XIX, 30 dintre

¹⁰ Ibidem, dosar 20/1939, f. 13.

¹¹ Ibidem, dosar 6/1939, f. 1, 2, 3, 5 ; dosar 1/1940, f. 5 ; dosar 1/1941, f. 7—12 ; dosar 1/1942 f. 4—7 ; dosar 1/1943 f. 3 ; dosar 1/1944 f. 5 ; dosar 1/1945, f. 6.

ARHIVELE STATULUI
DIRECȚIUNEA GENERALĂ

20 Aprilie 1931
VI Str. Arhivelor 4

ARHIVELE STATULUI
DIRECȚIUNEA REGIONALĂ CRAIOVA
INTRARE No. 137
1931 Luna Aprilie Ziua 24.

No 240

V. 93i

mar
laur

Domnule Director,

Răspunzând raportului Dvoaste Nr. 3 din 15 Aprilie a. e.,
avem onoarea să vă facem cunoscut că am luat cunoștință de
începerea serviciului, precum și de orarul stabilit.

În ceea ce privește trimiterea cărților și publicațiilor și le
avem, în dublu exemplar, să facem cunoscut că am luat
măsurile necesare pentru colectarea și alegerea lor, iar în vi-
tor să vom trimite toate publicațiile și le vom primi pentru
serviciul arhivelor în mai multe exemplare.

Director general,

Const. Moisil

Arhivar subdirector,

M. L. Popescu

Sub Director al Arhivelor Statului Craiova

acestea aducând informații inedite asupra revoluției lui Tudor Vladimirescu, 20 manuscrise din secolele XVII—XIX, circa 120 planuri de moșii, numeroase cărți de hotărnicie, stampe și scrisori.

Între achizițiile deosebite trebuie menționate și cele 38 de cărți, manuscrise arabe și turcești din secolele XV—XVIII, care au aparținut comunității musulmane din insula Ada-Kalé, provenind din biblioteca moscheii de aici.¹² Cele mai multe sînt cărți de teologie și de rugăciuni sau referitoare la probleme juridice musulmane. Altele sînt lucrări de gramatică arabă, un dicționar arabo-turc, un dicționar arab, o cosmografie și o geometrie.

Importantă este și donația profesorului Constantin D. Fortunescu, în care se întilnesc, între altele, scrisori autografe ale unor personalități din domeniile științei și culturii românești, ca St. O. Iosif, George Coșbuc, Traian Demetrescu, Iulia Hașdeu, Liviu Rebreanu, Nicolae Iorga, Gh. Țițeica, Mihail Sadoveanu și alții.

O sursă de îmbogățire a fondului documentar al Arhivelor Statului din Craiova a constituit-o preluarea arhivelor create sau deținute de întreprinderi și instituții, cu toate dificultățile pe care le ridică lipsa de evidență a acestora. În perioada 1954—1960 au fost preluate fonduri importante, ca : Domeniul Coroanei Segarcea, epitropiile bisericilor Madona Dudu și Sf. Ilie din Craiova, Teatrul Național Craiova, precum și arhivele unor întreprinderi printre care moara Ștefan Barbu Drugă, fabricile Brătășanu, Semănătoarea, Richard Graepel, Clayton, Andreescu et Fiii. etc.

O altă cale de completare a patrimoniului documentar a fost aceea a prelucrării documentelor vechi aflate în dosarele instanțelor judecătorești. De pildă, în anul 1959 s-a preluat de la Tribunalul regional Craiova un număr de 152 documente și planuri de moșii, între care și patru documente din anii 1479—1614. Tot în 1959, la 11 decembrie, a fost achiziționat hrisovul referitor la înființarea orașului Calafat¹³.

Prin continuarea acțiunii de depistare și preluare a actelor vechi, de la 1000 documente, în 1945, Colecția Documente a ajuns la peste 10.000 unități arhivistice în 1960.¹⁴

De asemenea, în această perioadă, s-au constituit colecțiile de planuri, manuscrise și sigilii, iar biblioteca documentară a fost completată cu sute de cărți și periodice ; în anul 1954 de la Biblioteca regională Craiova a fost preluat fondul Titu Frumușeanu.¹⁵

Între persoanele particulare care au donat sau au depus spre păstrare permanentă documente la Arhivele Statului din Craiova se numără și Constantin Stănică din Craiova și Ioan Mazilescu din comuna Amărăștii de Jos (județul Dolj), Constantin Poenaru, Dumitru Ianculescu, Gh. Boicescu, Eugenia Ionescu-Mateescu, Ilie Constantinescu și alții. Între documentele preluate de la aceștia sînt mai multe hrisoave

¹² Ibidem, dosar 2/1956, f. 115.

¹³ Ibidem, f. 104.

¹⁴ Ibidem, dosar 19/1960, f. 58.

¹⁵ Ibidem, dosar 3/1954, f. 242.

Vădînicul la Curtea d' apelu din Craiova d. I
1169. Luna Martie An. 4

În sphierea

Manuscript

NOI

BARBU ȘTIRBEI

ku miha hoi Dîmnerez, Domn Svatini
top a toatv bapa, Romaneaskv.

Prezentat la Curtea de Apel sec. I Craiova
dupa lor Chintez 1907 Mai 4

Satub Kahafatu

... unde se a
... Săchă Kahafats kape jure nuple din muncu la cruce
... numpe din pulept Ichis a Busepici spint. Ihu din Spina
... doua a sa uorhic abino toale upopozitioche de a deteni in
... opau infhapitop daku s. cap. hitepa de mialioche re i a
... dak ha a sa desochlape postpikhihe upopozitiochi.

... Siind in konsiderapchie repopra re ... a felist upin
... jahba de kolpe 37 negochlopi de ha arca Shoba uorhic banau
... uapcha aksurshsi Sula Kahafats sui intehmipea hri in
... Opau Shoba.

... A siind Noi in outop, arst jehos ah Papi, sui
... depindt ko eselipe a fatopa kil upin uorlich miphouchere
... desochlapea negochha sui ah opouchipe, mai akis uorhopa
... re upin uhe kop uorich upomit inuorliche. It pin shirb
... Costps ko N. 1538 din 27 Oktompeie ansh 1851 Am uof
... lit ao Teaplamenlich. Repedenchju, ha upin infhapitop ko

Scris de ...

Profesor et. Barbu Știrbei

13 — 1855 septembrie. Hrisov prin care Barbu Știrbei declară Calafatul oraș liber (Colecția Documente, CCCXI/29)

domnești din secolele XVI—XIX, acte de vânzare, documente de proprietate, hotărâri judecătorești, catagrafii, hotărnicii, ocolnice, etc.

Ca urmare a activității depuse, baza documentară a Serviciului regional al Arhivelor Statului Oltenia și a filialelor sale a crescut continuu, ajungând în 1965 la 403 fonduri și colecții arhivistice, totalizând circa 7600 metri liniari. Cele mai multe fonduri proveneau de la fostele unități ale administrației de stat, unități economice, justiție, cultură și învățământ : prefecturi, preturi de plăși, primării comunale și orașenești, instanțe judecătorești, teatre, școli și altele. La acestea, se adăugau colecțiile de documente, manuscrise, planuri, cărți de hotărnicie, fonduri personale etc.¹⁶

Încă în 1961, în răspunsul adresat Bibliotecii Academiei R.S.R. la un chestionar pentru alcătuirea Ghidului de documentare în științe, se menționa faptul că, în afară de fondurile propriu-zise, Arhivele Statului din Craiova dețineau la colecțiile agricole 9.139 documente istorice, 599 sigilii, 686 cărți de hotărnicie, 1700 planuri, 350 hărți, 136 manuscrise, 398 stampe, iar biblioteca documentară 7108 volume cărți și 647 periodice.¹⁷ Acest tezaur documentar a sporit continuu, prin noi preluări, avându-se în vedere următoarele principii : întregirea fondurilor, preluarea de noi fonduri, achiziționarea de documente feudale și manuscrise, a unor fragmente de fonduri, registre de stare civilă și sigilii, a corespondenței oamenilor de știință și cultură și mai ales a documentelor care conțineau informații deosebite referitoare la unele probleme importante ale istoriei patriei : lupta pentru unitate și independență a poporului român, mișcarea muncitorească, lupta maselor populare sub conducerea P.C.R. pentru libertate socială și națională, răscoalele țărănești, lupta împotriva fascizării țării și altele.

Astfel, numai în anul 1961, în depozitele Arhivelor Statului din Craiova au intrat registrele de stare civilă din anii 1832—1885 de la 235 comune din regiunea Oltenia, cu excepția zonelor unde erau filiale, fragmente din fondurile Prefectura județului Dolj, Camera agricolă a județului Dolj și Camera de comerț și industrie Craiova, o parte din arhiva Uniunii scriitorilor olteni, băncile populare Cerna, Măciuca, Drăganu, Dejoiu (județul Vilcea) și au fost achiziționate 108 scrisori particulare, 169 documente din secolele XVIII-XIX, majoritatea conținând informații privind negoțul Craiovei în trecut, documente din secolele XVI—XIX privind situația social-economică a unor sate din Oltenia.

Prin donație s-a îmbogățit colecția de periodice a bibliotecii documentare cu revista „Semănătorul“, pe șapte ani, de la cetățeanul M. Mihăilescu din Craiova.¹⁸

Din achizițiile anului 1962 menționăm, pentru importanța lor, *Cronica românilor și a mai multor neamuri*, tipărită la 1844, și colecția revistei „Arhivele Olteniei“ pe anii 1922—1943, iar din cele ale anului 1963, cele 57 scrisori din arhiva Ion Gh. Duca, în care figurează scrisori

¹⁶ Ibidem, dosar 1 bis/1965, f. 1.

¹⁷ Ibidem, dosar 2/1961, f. 84.

¹⁸ Ibidem, dosar 3/1961, f. 84.

autografe de la George Enescu, George Coșbuc, Spiru Haret, Constantin Stere și alții.

Și în anii următori a existat o susținută preocupare de intensificare a activității în direcția îmbogățirii bazei documentare, preluându-se fonduri și fragmente de fonduri administrative (Rezidența regală a ținutului Olt, inspectoratul general administrativ Craiova, Prefectura județului Dolj, Primăria orașului Craiova), economice (Camera agricolă a județului Dolj), judecătorești (Avocatura statului Craiova), de muncă și ocrotiri sociale (Inspectoratul muncii Craiova) și altele.

O importanță deosebită s-a acordat, de asemenea, depistării și achiziționării documentelor arhivistice aflate încă în posesia persoanelor fizice. Astfel, în depozitele Arhivelor Statului din Craiova au intrat numeroase și variate documente, hârti, ziare, periodice, manifeste, diverse publicații, programe, fotocopii și scrisori, precum și o serie de fonduri personale, dintre care se remarcă fondul Generalul Gheorghe Magheru, conținând documente din secolele XV—XX. O importanță deosebită au cele din secolul al XIX-lea, care cuprind informații de mare valoare pentru istoria modernă a României, a luptei poporului nostru pentru libertate socială și națională, pentru făurirea statului național român modern.

Apariția Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R.S.R. a impulsionat activitatea de îmbogățire a fondului documentar al Arhivelor Statului din Craiova, avînd ca surse principale arhivele create sau deținute de organizațiile socialiste și celelalte organizații, precum și pe cele aflate în păstrarea Cultelor și a persoanelor particulare.

Dealtfel, încă din primele articole, Decretul 472/1971, definind Fondul Arhivistic Național al R.S.R., stabilește că documentele create în decursul vremii de organele de stat, de alte organizații socialiste, de celelalte organizații sau persoane fizice care au îndeplinit un rol în viața politică, economico-socială, științifică sau culturală a țării constituie izvoare ale istoriei patriei. Rezultă deci că îmbogățirea Fondului Arhivistic Național cu noi documente constituie o sarcină permanentă și de o deosebită importanță, întrucît de modul în care este rezolvată această problemă depind lărgirea sferei cercetării științifice, varietatea și complexitatea muncii de cercetare și posibilitățile de a interveni operativ pentru evitarea pierderii sau distrugerii unor documente.

Disponînd din anul 1973 de un local nou, modern, cu o suprafață și condiții de depozitare corespunzătoare, Arhivele Statului din Craiova s-au preocupat de preluarea unor cantități sporite de arhivă de la întreprinderi, instituții și alte unități din municipiul Craiova sau județul Dolj. Ca urmare, în anii 1973—1975 s-au prelat aproximativ 600 metri liniari arhivă, de o mare valoare documentară, creată de unitățile administrației de stat și din alte ramuri, între care amintim : Prefectura județului Dolj (1949—1950), Tribunalul județului Dolj secția a III-a (1900—1944), Inspectoratul regional de jandarmi Craiova, Chestura Poliției Craiova și Legiunea de Jandarmi Dolj pe anii 1921—1948, Inspectoratul școlar al județului Dolj (1901—1949), Inspectoratul cadastral (1897—1949), Liceul Frații Buzești (1882—1948) precum și fondurile per-

8770

Com. J.

66

68

Spencerian's Brief

Domnului Prefect

Sp. nr. 26. din 26 Decembrie 1859. Aşa cum am văzut
amiralul, a Sărbătorii, a Sărbătorii, a Sărbătorii
apropiatelelor Sărbătorii, Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii în Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
a Sărbătorii Sărbătorii.

Alteia la 9. din 9 Decembrie 1859. Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii

upă Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii

Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii
Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii

Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii a Sărbătorii

8770

1859 Iunie 27

Ministerul de Interne
Domnului Prefect

ROMÂNII ȘI ROMÂNENE!

În valea Dunărei, tunul român a reînviat eoul străbun, pentru aperiarea sântelor drepturi ale secului năstre Romănia.

Armata năstră stă gata de a ne spăla umilintele sufferite și de a ne afirma în fața lumii civilisate, că merităm să fim un popor liber și independent. Aceăta luptă are să decidă de essistența și viața viitoare, a năstră și a țerei năstre. Va trebui să adăugem noul triumfuri la laurii lăsați moștenire nouă de străbuni.

Până ce să fim chemați de a plăti fie-căre din noi cu sângele seă, tributul natural ce detorăm către patrie, ori câte sacrificii din parte-ne nu pot să fie imposibile de făcut; prin urmare trebuie ca cu toții să contribuim cu ce ne va stă prin putința, spre a îmbunătăți cât se va putea mai mult condițiunile de traiu ale armatei năstre.

Nu vė facem un appel, căci ar fi inutil; sentimentele romănescei ale fie-căruia arătă indetul ce e de făcut.

Magistrații Tribunalului Doi-jiu, se constituie în comitet, spre a priimi ofrandele și a le înaintă armatei.

Se. Leonardescu, Prim-Președinte.

Gr. I. Colambeanu } Președiniți.
G. Orman }

B. Gărboviceanu } Membrii.
C. Vallimarescu }
N. Glogoveanu }
P. M. Zenleanu }

U. Baldescu } Membrii supplininți.
C. Pessicu }
L. Romuleceanu-Tighina }

Anghel Ionescu } Judecători de instrucțiune.
Emil Drăgoescu }

I. Ath. Mitescu, Prim-Procurare.

I. Dobrescu } Procurori.
I. Pazu }
G. Millian }

sonale George Simonis, dr. Mihai Cănculescu, Gh. Virvoreanu care prezintă un interes deosebit pentru cunoașterea istoriei Olteniei, a istoriei învățămîntului, muzicii, medicinei etc. Ca și celelalte arhive preluate, fondurile personale conțin documente deosebit de importante. De pildă, în fondul personal G. Simonis se găsesc, între alte documente, scrisori de la George Enescu, Vincent D'Indi, Omer Pașa.¹⁹

Majoritatea fondurilor preluate au fost puse în circuitul științific.

O sursă importantă de completare a fondului documentar a fost aceea a achiziționării — prin donații sau cumpărare a documentelor deținute de persoanele fizice ; o alta, depunerea de documente spre păstrare permanentă la Arhivele Statului. Pe aceste căi, în patrimoniul Arhivelor Statului din Craiova au intrat documente de mare însemnătate. Numai în anul 1971 au fost preluate peste 200 documente conținând informații cu privire la activitatea unor figuri marcante ale vieții politice și culturale a țării, ca Tudor Argezi, Ion Eliade Rădulescu, Nicolae Iorga, Elena Farago, Cincinat Pavelescu, Perpessicius, Zamfir Arbore, Al. Davilla, Nică B. Locusteanu și alții, periodice, ca „Liberalul” și „Democrația”, apărute la Craiova în anii 1911—1912.

În anii următori au fost preluate numeroase planuri ale onora din cele mai importante monumente de arhitectură veche, evidențind caracteristicile acesteia în provincia istorică Oltenia,²⁰ un pomelnic bogat ornat al bisericii Sf. Paraschiva din Rîmnicu Vilcea, corespondența redacției revistei craiovene „Ramuri”, mai multe pergamente de la Matei Basarab și alți voievozi.²¹

Orientîndu-se pe linia direcțiilor stabilite de Decretul 472/1971, Arhivele Statului din Craiova au intensificat legăturile cu Muzeul Olteniei, Muzeul Facultății de medicină, Biblioteca județeană și alte instituții de știință și cultură, care în prima etapă au depus inventarele documentelor deținute.

În același timp, s-a trecut la inventarierea arhivelor deținute de cultele religioase în vederea stabilirii documentelor ce fac parte din Fondul Arhivistic Național și a preluării acestora de Arhivele Statului din Craiova ; la fel s-a procedat și cu documentele deținute de muzee, biblioteci și alte instituții de învățămînt și cultură.

În perioada 1970—1975 s-a achiziționat un număr important de documente, cărți și publicații documentare, fotografiile referitoare la Regimentul 5 Vînători și Regimentul 31 Infanterie Craiova.

În cincinalul 1976—1980 s-a realizat un salt calitativ și în activitatea patriotică de îmbogățire a patrimoniului arhivelor Statului din Craiova, preluîndu-se de la organizațiile socialiste și persoane fizice circa 1000 metri liniari arhivă. Menționăm documentele care provin de la primăriile comunale (din perioada 1861—1968), primăriile orașelor Segarcea și Calafat (1855—1950), preturile plășilor Balta Verde, Filiași și Melinești (1919—1950), Tribunalul Județean Dolj, Curtea de apel Craiova (1884—1952) și altele.

¹⁹ Ibidem, dosar 7/1973, f. 2—16.

²⁰ Ibidem, dosar 3/1975, f. 31—32.

²¹ Ibidem.

Totodată, s-au preluat documentele deținute de biblioteci și culte, precum și documentele care nu se referă la zona istorică a Olteniei, pe care le deținea Muzeul Olteniei din Craiova.

Deținătorii particulari de documente au înțeles mai bine că locul acestora este la Arhivele Statului și că depunerea lor este o datorie patriotică, fapt pentru care au intrat în patrimoniul filialei din Craiova, numai în ultimii trei ani, peste 10.000 documente de mare valoare istorică, create în secolele XVII—XX.²² Printre acestea, se găsește peste 50 hrisoave domnești, un număr însemnat de planuri și hotărnicii de moșii, tabele de clăcași, memoriile și amintirile unor participanți la evenimentele importante din istoria patriei și a mișcării muncitorești din România, planuri și studii privind istoria și restaurarea unor importante monumente istorice și de cultură din zona Olteniei și altele.

Printre donatori se numără prof. univ. dr. Ion Călin, conf. univ. dr. Ioan Pătrașcu, conf. univ. dr. George Sorescu, profesorul Traian Pană, pensionarii Gheorghe Caletzeanu, Dumitru Pașalega, Maria Oromulu, Elena Nicolin, Sabina Verbiceanu, Iancu Atanasescu, și Ioan Mazilescu, a cărui donație este cea mai bogată, atât prin numărul documentelor (peste 5000), cât și prin valoarea lor.

În actul de donație, Ioan Pătrașcu, arăta că în acest mod „îmi îndeplinesc o îndatorire ce revine oricărui om de cultură“.

Paralel cu preocuparea pentru creșterea permanentă a fondurilor și colecțiilor arhivistice, Arhivele Statului din Craiova au trecut la întocmirea evidenței acestora în vederea facilitării activității de valorificare a documentelor în munca de cercetare științifică, cultural-educativă și în scopuri practice. Dacă în anii de început ai activității Arhivelor din Craiova evidența documentelor deținute a fost lăsată pe plan secundar, pe măsura acumulării unor cantități tot mai mari de arhivă aceasta a devenit o problemă stringentă. În anul 1939, existau inventare — fișe, pe comune și pe ani, numai pentru arhivele de stare civilă²³. De asemenea, pînă în anul 1944, celelalte fonduri de arhivă au fost inventariate numai parțial²⁴. În ceea ce privește Colecția Documente, din totalul de 2272 unități arhivistice erau inventariate 668. În acțiunea de inventariere a fondurilor și colecțiilor, Arhivele Statului au primit sprijinul elevilor de la liceele din Craiova.²⁵

Trecerea Arhivelor Statului în cadrul Ministerului de Interne, în februarie 1951, a marcat ridicarea pe o treaptă superioară a activității de ordonare și inventariere. În deceniul 1950—1960 s-au depus eforturi stăruitoare pentru luarea în evidență a fiecărei unități arhivistice, scoțîndu-se la iveală informații istorice deosebit de valoroase.

În planul de muncă²⁶ pe anul 1952 al Arhivelor Statului din Craiova s-a prevăzut ca sarcină principală reordonarea și inventarierea unor fonduri din depozitele proprii, întrucît lipsa de evidență pentru

²² Vezi „Revista Arhivelor“, nr. 1, 1979, p. 166.

²³ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 5/1939, f. 1.

²⁴ Ibidem, dosar 1/1944, f. 7—12.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, dosar 1/1951, f. 113—114.

marea majoritate a fondurilor făcea ca instituția să fie calificată mai mult ca un depozit de arhivă, înainte de întocmirea evidenței fiind imposibilă orice altă lucrare de specialitate.

Situația moștenită din trecut, când prea desele mutări au amestecat fondurile și colecțiile, a impus o susținută muncă de depozit, de ordonare și reordonare a fondurilor, de împachetare, etichetare și arhivare, numai pînă în anul 1956 realizîndu-se 10.000 de pachete.²⁷ Această acțiune a fost încheiată în anul 1957, atît la Serviciul regional al Arhivelor Statului Craiova cît și la filialele Tirgu Jiu, Caracal și Drobeta-Turnu Severin.²⁸ În cursul operațiunilor de ordonare și reordonare s-a căutat să se elimine greutățile determinate de existența a două localuri, urmărindu-se gruparea documentelor aparținînd aceluiași fond în același local sau chiar în același depozit. Operațiunea de ordonare a necesitat eforturi deosebite, avîndu-se în vedere că fondurile erau răvășite, amestecate, în cadrul unui fond găsindu-se numeroase unități arhivistice aparținînd altor fonduri.

În același timp, a fost începută acțiunea de inventariere, activitate intensificată în urma elaborării, de către Direcția generală a Arhivelor Statului, a instrucțiunilor pentru întocmirea fișelor de inventar. De pildă, în anul 1954 s-au inventariat circa 36.552 unități arhivistice din fondurile administrative, judecătorești și de stare civilă.²⁹ Acțiunea a fost continuată în ritm sporit în anii următori, în anul 1957 realizîndu-se pe întreg serviciul un număr de 81.386 fișe de inventar, iar în 1958³⁰, 126.209 fișe, iar în întreaga perioadă 1954—1960, peste 500.000.³¹ Odată cu creșterea cantității, s-a realizat de la an la an o îmbunătățire simțitoare a calității fișelor, fapt consemnat în repetate rînduri în rapoarte de activitate și adunări de analiza muncii.

Tot pe linia evidenței, o preocupare importantă a Arhivelor Statului din Craiova a constituit-o întocmirea registrului general de arhivă, a tabulatorului fondurilor și dosarului fondului, acesta din urmă începînd cu anul 1958.³² Conform ordinului Direcției generale a Arhivelor Statului din 23 ianuarie 1953, în registrul general de arhivă urmau să se treacă în ordinea intrării toate fondurile, seriile, actele și documentele aflate în depozitele Arhivelor Statului³³, ceea ce făcea necesară efectuarea unor lucrări pregătitoare, cunoașterea precisă a fondurilor, a documentelor din fonduri, a fondurilor intrate fără forme, precum și confruntarea existentului din depozite cu ceea ce figura în actele de preluare. Operațiunea de întocmire a registrului general de arhivă și a tabulatorului fondurilor a fost încheiată în cursul anului 1957³⁴, urmînd să fie completate ulterior cu datele fondurilor și documentelor preluate

²⁷ Ibidem, dosar 2/1956, f. 112—113.

²⁸ Ibidem, dosar 6/1957, f. 84—85. Vezi și *Arhivele Statului — 125 ani de activitate, 1831—1956*, p. 136.

²⁹ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 3/1954, f. 242—243.

³⁰ Ibidem, dosar 2/1958, f. 78—79.

³¹ Ibidem, dosar 9/1960, f. 58—59.

³² Ibidem, dosar 2, 1958, f. 78.

³³ Ibidem, dosar 1/1953, f. 31.

³⁴ Ibidem, dosar 6/1957, f. 85—86.

în decursul anilor. În aceeași perioadă s-a început acțiunea pentru întocmirea inventarului general de arhivă.

Acțiunea de ordonare, selecționare și inventariere a luat amploare în deceniul 1961—1970. Potrivit unui ordin al Direcției generale a Arhivelor Statului³⁵ din 23 iunie 1961, sarcina de bază a Arhivelor Statului în următorii cinci ani consta în ordonarea, inventarierea și selecționarea documentelor aflate în depozitele proprii, lucrare de proporții prin cantitatea și volumul de muncă necesar. În același timp, s-a făcut simțită necesitatea elaborării unor instrucțiuni unitare pentru întocmirea evidenței unor categorii de documente ca planuri, foi volante, hărți, stampe etc.

Pe baza planului de perspectivă al Direcției generale a Arhivelor Statului și a ordinelor și îndrumărilor acesteia, Arhivele Statului din Craiova și-au stabilit, ca unul din obiectivele principale ale activității proprii și a filialelor din subordinea lor, ordonarea, inventarierea și selecționarea documentelor deținute, în anul 1961 realizându-se, pe întreg serviciul un număr de 125.964 fișe de inventar din fondul Prefectura județului Dolj (pe anii 1847—1849 și 1877—1894) și din Colecția Documente.³⁶ Această acțiune a fost orientată la început asupra celor mai mari și mai importante fonduri și colecții din punct de vedere al valorii informațiilor, care se referă la lupta maselor populare de-a lungul timpului pentru libertate socială și independență națională, la unele probleme de bază ale dezvoltării vieții economico-sociale, politice și culturale. Prelucrarea documentelor a cuprins și întocmirea unor lucrări preliminare, ca istoricul instituției și al fondului, schema de organizare și planul metodic de lucru. S-au luat unele măsuri pentru îmbunătățirea acestei activități și creșterea ritmului de lucru, între care repartizarea arhiviștilor pe depozite conform specializării lor pe epoci și probleme istorice, pentru a se ajunge la cunoașterea temeinică a documentelor și stabilirea unei evidențe clare a fondurilor deținute și a stadiului lor de prelucrare.

În anii 1965—1970 activitatea de ordonare, selecționare și inventariere a documentelor, fondurilor și colecțiilor în scopul introducerii lor în circuitul științific a cunoscut o creștere substanțială, ajungându-se de la 146,8 metri liniari pe an, cât se inventaria în perioada anterioară, la 438 metri liniari inventariați anual. În 1966 a fost finalizată această acțiune pentru unul din cele mai importante fonduri aflate în păstrarea Arhivelor Statului din Craiova — Prefectura județului Dolj.

Încheierea amplei acțiuni de întocmire a instrumentelor de evidență pentru toate fondurile și colecțiile, în anul 1970, a dus la cunoașterea situației reale a acestora, creînd posibilitatea punerii la dispoziția cercetării științifice a întregului fond documentar și a trecerii la o fază nouă, superioară a muncii arhivistice : cercetarea tematică, constituirea fondului de asigurare, lărgirea muncii de valorificare, etc.

³⁵ Ibidem, dosar 3/1961, f. 45, 47.

³⁶ Ibidem, f. 77—78.

2. ACTIVITATEA DE ÎNDRUMARE ȘI CONTROL

Îndrumarea și controlul în domeniul muncii de arhivă au reprezentat unele dintre activitățile de bază ale arhivisticii românești, având un rol de cea mai mare importanță și răspundere în acțiunea de ocrotire de la distrugere a izvoarelor documentare ale istoriei patriei.

Cu toate greutățile întâmpinate de-a lungul activității, slujitorii Arhivele Statului, animați de sentimentul patriotic, au depus eforturi susținute pentru a aduna, păstra și pune în valoare documentele istorice create și moștenite de la înaintași.

Încă de la înființare Arhivele Statului din Craiova s-au preocupat de îmbunătățirea condițiilor de păstrare a arhivelor pe care le dețineau unitățile economice, sociale și culturale, precum și persoanele particulare. Această preocupare este dovedită printre altele și de faptul că, la 13 septembrie 1935, directorul Nicolae Gh. Dinculescu propunea Direcției generale a Arhivelor Statului să dispună întocmirea unui nou regim al Arhivelor Statului, în care, printre altele, „să se determine cu precizie [...] și relațiile dintre arhive și celelalte instituții de stat și între arhive și particulari”.³⁷

Cu toate demersurile și eforturile făcute, o perioadă destul de importantă, activitatea de îndrumare și control se limita mai mult la problema selecționării arhivei, în scopul opririi distrugerii prin predare la rețopit a unor documente de valoare științifică sau practică. Munca de îndrumare și control, aproape inexistentă în perioada anterioară, capătă o pondere însemnată în activitatea Arhivelor după anul 1951. Un prim obiectiv l-a constituit cunoașterea situației arhivelor deținute de întreprinderile și organizațiile socialiste: condiții de păstrare, cantitate, importanță etc. Aceasta și în scopul prevenirii distrugerilor de arhivă, fenomen destul de des întâlnit. În acest sens, prin ordinul nr. 333/1951 al Ministerului de Interne³⁸, atrăgându-se atenția asupra necesității încetării distrugerilor de arhive, se trimitea un chestionar cu următoarele puncte: de când datează instituția, ce vechime are arhiva, dacă arhiva este creată de unitatea deținătoare sau provenită de la alte unități și de la care anume, în ce limbă sînt scrise documentele, cantitatea în metri liniari, condițiile de păstrare și altele. Lipsa de instrucțiuni și norme pentru munca cu arhiva, dezinteresul conducerii unor organizații, lipsa de personal calificat făceau ca situația arhivelor de la unități să fie precară. În repetate rânduri conducerea Arhivelor Statului din Craiova a supus atenției organelor locale de partid și de stat problema arhivelor de la unități. De pildă, în martie 1952, s-a raportat Sfatului popular regional Oltenia³⁹ că situația în care se găseau arhivele comunale era de-a dreptul îngrijorătoare, majoritatea fiind ținute în dezordine, depozitate prin poduri, subsoluri etc., fără asigurarea condițiilor de păstrare corespunzătoare și a securității, ceea ce a făcut ca multe arhive să fie rătăcite sau chiar distruse, considerîndu-se ca „ma-

³⁷ Arh. St. Dolj, fond Primăria Craiova, Serv. Ad-tiv, dosar 1/1935, f. 15.

³⁸ Ibidem, fond Arhiva Arhivelor, dosar 14/1951, f. 2—7.

³⁹ Ibidem, dosar 1/1952, f. 169.

terial bun de păstrat“ numai registrele de stare civilă.⁴⁰ Înlăturarea pericolului pe care îl reprezenta distrugerea ilegală de arhivă a făcut obiectul a numeroase intervenții ale Arhivelor Statului din Craiova pe lângă întreprinderile deținătoare, Întreprinderea de preindustrializare și achiziții și organele locale de stat.⁴¹

În același timp, s-a urmărit întocmirea evidenței arhivelor deținute de organizațiile socialiste, adică ordonarea, selecționarea și inventarierea acestora, ceea ce a presupus eforturi deosebite din partea personalului Arhivelor Statului din Craiova. În planul de muncă al Serviciului pe anul 1953, s-au prevăzut 411 zile de muncă de teren⁴², pentru a se urmări situația arhivelor de la unități, și s-au dat indicații pentru întocmirea evidenței lor, în anul 1954 au fost controlate și îndrumate 472 întreprinderi din regiunea Craiova și au fost difuzate instrucțiunile elaborate de Direcția generală a Arhivelor Statului pentru selecționarea documentelor și Instrucțiunile generale.⁴³ Tot în anul 1954, s-au constituit Comisia de expertiză a Arhivelor Statului din Craiova și Comisia de expertiză și control regională.⁴⁴ Concomitent cu instruirea factorilor responsabili cu munca de arhivă se întocmeau și fișe de evidență a arhivelor deținute. Pentru cunoașterea normelor arhivistice și a importanței arhivelor, pe lângă îndrumarea directă realizată în deplasările arhiviștilor pe teren, Arhivele Statului din Craiova au folosit diferite metode și mijloace între care instruirile organizate la sediul filialei sau pe centre, orașe reședințe de raion, cu arhivarii și factorii responsabili cu munca de arhivă, articole în presa locală, întâlniri cu elevi, studenți, oameni ai muncii etc. De pildă, în anul 1960 au fost prezentate materiale la Studioul de radio Craiova, la stațiile de radioficare și publicate articole în presă. Dată fiind complexitatea problemelor ivite în munca de arhivă datorită faptului că, în ciuda eforturilor depuse, arhivele, în marea lor majoritate, continuau să aibă o situație grea, Arhivele Statului din Craiova au arătat în darea de seamă pe anul 1956 necesitatea reglementării problemei arhivelor și a muncii de arhivă prin lege. Până la sfârșitul anului 1955, Arhivele Statului din Craiova reușiseră să controleze cel puțin o dată instituțiile, întreprinderile și alte organizații creatoare de arhivă de pe raza regiunii Craiova, însă situația arhivelor create și deținute de acestea va constitui și în anii următori o preocupare permanentă. Ca urmare, în planul de muncă pe anul 1956⁴⁵, s-au prevăzut instructaje cu responsabilii cu arhiva de la instituțiile și întreprinderile regionale și raionale pentru cunoașterea temeinică și aplicarea instrucțiunilor generale și a celor de selecționare a documentelor, acțiuni de îndrumare și control la unitățile mari creatoare de arhivă, acordându-se o atenție specială organelor administrației de stat, justiției, învățămîntului, precum și la unitățile în care arhiva avea o situație necorespunzătoare.

⁴⁰ Ibidem, dosar 6/1952, f. 49.

⁴¹ Ibidem, dosare 1/1951, f. 6 ; 1/1953 ; 1/1955 f. 109 ; 2/1956 f. 16 ; 10/1957 f. 3

⁴² Ibidem, dosar 12/1953, f. 2, 8.

⁴³ Ibidem, dosar 12/1953, f. 2, 8.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem, dosar 2/1956, f. 15.

O problemă deosebită o constituia faptul că încă se mai continua distrugerea ilegală de arhive, nu atât prin predarea la întreprinderea de pre-industrializare și achiziții cit mai ales prin ardere, aruncare în gropile cu gunoi, folosirea ca deșeuri sau ambalaje.

După apariția Decretului nr. 353/1957 privind înființarea Fondului Arhivistic de Stat, munca de îndrumare și control a căpătat o importanță deosebită și a determinat o schimbare a atitudinii conducerilor de unități față de problema arhivei. Multe unități au trecut la inventarierea și selecționarea arhivelor deținute, în anul 1957 un număr de 116 întreprinderi și instituții depunând la Arhivele Statului din Craiova inventarele de arhivă.⁴⁶ La aceasta a contribuit și intensificarea muncii de îndrumare și control efectuată de arhiviști precum și apariția instrucțiunilor nr. 6720/1957 * ; în anul 1957 au fost îndrumate și controlate 360 unități,⁴⁷ iar în 1958 alte 406.⁴⁸

Preocuparea sporită a unităților pentru soarta arhivei este ilustrată și de faptul că an de an a crescut numărul lucrărilor de selecționare înaintate spre verificare, de la 23, în 1957, la 80, în 1959 și 220, în 1960⁴⁹, remarcându-se îndeosebi instituțiile aparținând Ministerului Justiției, deținătoare de mari cantități de arhivă. Un rol important în această direcție l-au avut instrucțiunile 6720/1957, H.C.M. nr. 1234/1959, care cereau ca în termen de 30 de zile să se stabilească, împreună cu ministerele și organele centrale, termene pentru selecționarea arhivei în vederea predării la retopit a maculaturii⁵⁰, precum și protocolul încheiat la 25 noiembrie 1959 între Direcția generală a Arhivelor Statului și Ministerul Justiției privind ordonarea, selecționarea și inventarierea arhivelor deținute de tribunalele regionale și raionale.⁵¹

În anul 1960 pe întreg serviciul s-au organizat circa 28 instrucțiuni la care au participat peste 500 arhivari și responsabili de arhivă.⁵²

La indicațiile Direcției generale a Arhivelor Statului, după 1961, în cadrul Arhivelor Statului din Craiova s-a organizat o brigadă de îndrumare și control a activității filialelor subordonate, Tg. Jiu, Caracal, Turnu Severin, și a principalelor întreprinderi și instituții formată din șeful serviciului, șefii filialelor și doi arhiviști principali.

O atenție deosebită s-a acordat întreprinderilor de interes republican, ca și celor mai importante instituții creatoare de documente, stabilindu-se un număr suficient de unități din fiecare ramură de activitate pentru a se putea trage concluzii juste. Controlul s-a efectuat pe ramuri de activitate: administrație (sfaturile populare), industrie, petrol, agricultură, (G.A.C.-uri, G.A.S.-uri și S.M.T.-

⁴⁶ Ibidem, dosar 6/1957, f. 88.

* În anul 1957 au fost difuzate de Serv. Arh. St. Craiova 1825 exemplare din Instrucțiunile 6720/1957.

⁴⁷ Ibidem, f. 89.

⁴⁸ Ibidem, dosar 2/1958, f. 84.

⁴⁹ Ibidem, dosar 6/1957, f. 91 și dosar 4/1960 f. 105.

⁵⁰ Ibidem, dosar 3/1959, f. 27.

⁵¹ Ibidem, dosar 3/1959, f. 24—25.

⁵² Ibidem, dosar 4/1960, f. 97—99.

uri), învățămînt, justiție, cooperatie și altele, constatările făcînd obiectul unor informări de sinteză către Direcția generală a Arhivelor Statului, Comitetul regional P.M.R. Oltenia, Comitetul executiv al Sfatului popular regional Oltenia și conducerile regionale ale celorlalte unități controlate.

Specialiștii de la Arhivele Statului din Craiova au manifestat o preocupare deosebită pentru grăbirea ritmului de preluare a arhivelor provenite de la prefecturi, preturi de plăși și primării aflate la Sfatul popular regional Oltenia, sfaturile populare orășenești Craiova și Turnu Severin, la Sfaturile raionale Bălăești, Gorj, Gîlort etc., avînd în vedere importanța și cantitatea lor, în regiunea Oltenia numai sfaturile populare deținînd aproximativ 17 000 metri liniari arhivă, față de cei 7 600 metri liniari fonduri arhivistice aflate deja în depozitele serviciului și filialelor sale.

Au fost efectuate instructaje colective cu toți șefii secțiilor secretariat de la raioane, secretarii comunali, cu arhivarii și cu responsabilii de arhivă și au fost îndrumate și controlate instituțiile din 15 reședințe de raioane și 60 de comune și alte unități urmărindu-se, în primul rînd, stadiul de ordonare, selecționare și inventariere a fondurilor care urmau să fie preluate.

Pregătirea profesională a arhivarilor de la instituții și instruirea comisiilor de selecționare s-a făcut prin instructaje individuale și colective, ca și prin cursuri și seminarii organizate pe durate mai lungi (septembrie—noiembrie 1962) la sediul Arhivelor Statului din Craiova, pe baza unui plan de învățămînt stabilit de Direcția generală a Arhivelor Statului pe unități din aceeași ramură de activitate.

Prin comisia regională de expertiză și control din cadrul Serviciului regional al Arhivelor Statului Oltenia s-au dat îndrumări privitoare la expertizarea arhivelor, s-au verificat lucrările respective de la toate instituțiile din regiune, în special de la sfaturile populare regionale și comunale.

La indicația Direcției generale a Arhivelor Statului s-a intensificat îndrumarea și controlul muncii de arhivă în cadrul sfaturilor populare comunale și al unităților socialiste din agricultură, în ideea că, „în etapa actuală, trebuie acordată o grijă deosebită actelor create în socialism, pe baza cărora se va studia cea mai importantă epocă a istoriei patriei noastre”.⁵³

În munca de îndrumare și control o atenție deosebită s-a acordat arhivei create și deținute de Sfatul popular regional Oltenia, de sfaturile populare orășenești și regionale, la sfîrșitul anului 1967, situația fondurilor deținute de acestea prezentîndu-se astfel: din totalul de 10 799 metri liniari arhivă, 5 656 metri liniari erau inventariați și selecționați; 2787 metri liniari inventariați, dar neselecționați; 1308 metri liniari erau doar ordonați, iar 1048 metri liniari erau complet nepreluerați, ceea ce a făcut necesară luarea de măsuri pentru ca activitatea să fie astfel organizată încît pînă la sfîrșitul anului 1968 prelucrarea

⁵³ Ibidem, dosar 2/1962, f. 48.

acestor fonduri să fie definitiv încheiată.⁵⁴ În acest sens și comisia de expertiză și control din Arhivele Statului a fost orientată să rezolve cu prioritate lucrările de selecționare primite de la sfaturile populare rationale și de la instituțiile care urmau să-și înceteze activitatea, prin noua împărțire teritorial administrativă.

Ca urmare, munca de îndrumare și control a prezentat un caracter deosebit în semestrul I al anului 1968 și în anii următori, datorită faptului că în urma noii reforme administrative o serie de instituții și întreprinderi de stat cu caracter raional s-au desființat, iar arhiva creată de ele a trebuit să fie preluată de noile organe administrative înființate și depozitată în bune condițiuni. Serviciul regional Oltenia al Arhivelor Statului a stabilit și a urmărit îndeplinirea acestei măsuri, astfel că arhivele fostelor raioane desființate, Craiova, Calafat, Băilești, Filiași și Strehăia, s-au preluat de către consiliile populare orașenești respective. Arhiva fostului raion Craiova s-a preluat de către Consiliul popular al județului Dolj, iar arhiva fostei Administrații financiare Dolj a trecut în păstrarea Consiliului popular al municipiului Craiova.⁵⁵ Arhivele Statului din Craiova s-au preocupat și de situația arhivelor de la fostele comune desființate prin noua reorganizare administrativă, în sensul ca acestea să fie preluate și păstrate în bune condițiuni de către consiliile populare comunale, pînă la preluarea de către Arhivele Statului.⁵⁶

Pentru cunoașterea exactă a stadiului de prelucrare a arhivelor deținute de consiliile populare în urma reorganizării administrativ-teritoriale, au fost întocmite evidențe cu toate fondurile de arhivă deținute de consiliile populare județene, orașenești și comunale din județul Dolj și au fost stabilite sarcinile impuse de noua împărțire administrativă.

În munca de îndrumare și control s-a acordat atenție în primul rînd principalilor creatori de arhivă și deținătorilor unor mari arhive ale instituțiilor de stat și ale întreprinderilor economice particulare din trecut. Avînd o situație deosebită în munca cu arhiva, s-a intensificat îndrumarea și controlul în unitățile subordonate Ministerului Agriculturii și Ministerului Justiției.

Potrivit planurilor de muncă, în anul 1968, au fost controlate și îndrumate 10 sfaturi populare și 20 mari întreprinderi și instituții din județul Dolj și din Craiova: Uzinele Electro-Putere, Combinatul chimic Ișalnița, Uzina de mașini agricole 7 Noiembrie, Uzina mecanică de material rulant, Fabrica de confecții și altele; în 1970 au fost controlate și îndrumate 45 instituții și întreprinderi economice din Craiova și din județul Dolj, iar comisia de selecționare a verificat și avizat 83 lucrări de selecționare, predîndu-se la retopit 31 539 kg hîrtie maculatură.⁵⁷ Controlul a cuprins și acele instituții (muzee, biblioteci și culte)

⁵⁴ Ibidem, dosar 3/1967, f. 29, 30.

⁵⁵ Ibidem, dosar 1/1968, f. 14, 15.

⁵⁶ Ibidem, f. 16.

⁵⁷ Ibidem, dosar 3/1970, f. 12.

care, printr-o greșită interpretare a Decretului 353/1957 și HCM nr. 119/1957, se credeau exceptate.

În munca de îndrumare și control desfășurată în județul Dolj de Arhivele Statului din Craiova se constată, după apariția Decretului 472/1971, o învioreare evidentă atât din punctul de vedere al numărului unităților controlate, cât mai ales din punct de vedere calitativ. Ca urmare, la multe din unitățile la care cu puțin timp înainte situația arhivei constituia o problemă, atât pentru unitatea respectivă cât și pentru Arhivele Statului, s-au luat măsuri care au dus la îmbunătățirea considerabilă a activității, mai ales după modificarea Decretului 472/1971 când, la capitolul VI — articolele 49—53, au fost prevăzute sancțiuni contravenționale împotriva unor abateri de la prevederile legale privind constituirea, evidența și păstrarea arhivelor.*

După apariția decretului și mai ales după republicarea lui, unul din obiectivele importante ale muncii de îndrumare și control a fost de a prelucra și de a dezbate, în cadrul unor convocări organizate la sediul filialei, noile reglementări în scopul cunoașterii și aplicării lor. În iarna anului 1971—1972 au participat la această acțiune 90 de unități.⁵⁸

Pentru a sprijini îmbunătățirea situației arhivei la unele unități, Arhivele Statului din Craiova au întocmit și înaintat anual informări organelor județene de partid și de stat, Direcției generale a Arhivelor Statului și Inspectoratului județean Dolj al Ministerului de Interne, în care arătau că punctul nevralgic al stării critice întâlnite în munca de arhivă la unitățile semnalate se datora, în primul rând, lipsei personalului încadrat special pentru această activitate, dar și lipsei de interes manifestată de conducerea unităților respective.

S-au sesizat, de asemenea, unele abateri de la prevederile Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R.S.R., mai ales în legătură cu întocmirea și aplicarea nomenclatorului în vederea constituirii dosarelor pe probleme și termene de păstrare sau cu privire la asigurarea condițiilor de păstrare a documentelor de arhivă.⁵⁹

În scopul întocmirii unor informări cât mai reale, filiala a cerut periodic, de la majoritatea unităților mari creatoare de arhivă din județ, situații clare în legătură cu cantitățile de arhivă deținute, stadiul lor de prelucrare arhivistică, numărul personalului încadrat pentru această muncă.⁶⁰

Pentru a veni în ajutorul arhivelor, au fost multiplicat și difuzate, cu ocazia controalelor și a instructajelor, normele tehnice pentru înregistrarea, gruparea în dosare, ordonarea, inventarierea, selecționarea documentelor acelor unități cărora nu le parveniseră prin mijlocirea forurilor lor tutelare.⁶¹

Ca urmare a eforturilor făcute de Arhivele Statului pentru elucidarea unor probleme ridicate de noua legislație arhivistică, s-a consta-

* Vezi Decretul 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R.S.R. republicat, ediția II, 1974 cap. VI art. 49 (a, b, c, d, e) — 53 (p. 18—20).

⁵⁸ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 7/1972, f. 1—9.

⁵⁹ Ibidem, dosar 7/1972, f. 32—35, 5/1973, f. 2—4, 102—106.

⁶⁰ Ibidem, dosar 5/1973, f. 8.

⁶¹ Ibidem, dosar 1/1973, f. 16—27.

tat o creștere progresivă a numărului lucrărilor de selecționare înaintate spre avizare filialei și o sensibilă îmbunătățire a calității întocmirii lor, dovadă a reactivizării comisiilor de selecționare, a înțelegerii juste a prevederilor legii și a îmbunătățirii, pe toate planurile, a muncii de arhivă.

Dacă în anul 1971, de exemplu, au fost trimise spre avizare și verificare numai 42 lucrări de selecționare⁶², în anul următor au fost înregistrate 82 lucrări,⁶³ numărul lor cunoscând o sensibilă creștere în anii următori.

De asemenea, trebuie remarcat că tocmai datorită acestei reactivizări a comisiilor de selecționare, a impulsivității activității de prelucrare a arhivei, au fost redat circuitului economic mari cantități de hârtie maculatură, care s-au ridicat la circa 200 tone anual.

O altă urmare imediată a activității de îndrumare și control a fost și intensificarea pregătirii fondurilor și a fragmentelor de fonduri prevăzute a fi preluate de Arhivele Statului din Craiova, intensificare ilustrată clar de cantitățile sporite de arhivă preluate, mai ales după construirea noului local.

Munca stăruitoare depusă timp de decenii, perioadă în care arhiviștii craioveni au cutreierat orașele și satele regiunii Oltenia și apoi pe cele ale județului Dolj luptând de multe ori cu nepăsarea și dezinteresul unora față de soarta arhivelor, a dus la afirmarea, la creșterea autorității și prestigiului Arhivelor Statului. Cu sprijinul organelor locale de partid și de stat, arhiviștii au biruit toate piedicile și au reușit să trezească interesul și grija pentru soarta documentului istoric, pentru arhivele create și deținute de unitățile socialiste.

⁶² Ibidem, dosar 4/1971, f. 8.

⁶³ Ibidem, dosar 3/1972, f. 13, 3/1975, f. 33—34.

Capitolul V

MODERNIZAREA ACTIVITĂȚII ARHIVISTICE

Îmbogățirea permanentă a fondului documentar al Arhivelor Statului din Craiova a determinat, la rindul său, dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale, atât în ceea ce privește activitatea arhivistică propriu-zisă, cât și diversificarea metodelor, procedeele și mijloacelor folosite pentru păstrarea, conservarea și valorificarea științifică a documentelor la nivelul cerințelor actuale.

Modernizarea activității arhivistice a devenit una dintre sarcinile prioritare ale Arhivelor Statului, mai ales după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, când problema modernizării și perfecționării activității s-a accentuat în toate domeniile. „În acest sens, s-a acționat în direcția găsirii formelor și mijloacelor celor mai adecvate, pe baza cuceririlor științei moderne, pentru adoptarea elementelor noi, izvorite din experiența pozitivă, dobândită în activitatea proprie, precum și din cea cumulată pe plan mondial”.¹

În amplul program al Direcției generale a Arhivelor Statului de modernizare a activității arhivistice, Arhivele Statului din Craiova au fost dotate cu aparatura necesară înființării laboratoarelor de microfilmare și fotoreproducere, legătorie și restaurare. Cele două laboratoare dispun nu numai de instrumente perfecționate și ci de personal calificat.

În cadrul acestei activități de mare importanță și răspundere, la Arhivele Statului din Craiova s-a dat prioritate pregătirii documentelor în vederea microfilmării, urmărindu-se astfel apărarea, păstrarea și conservarea Fondului Arhivistic Național, în vederea valorificării sale multilaterale și pentru transmiterea sa generațiilor viitoare. Acțiunea de microfilmare implică o bună pregătire profesională și eforturi deosebite, fiind condiționată de efectuarea unor operațiuni preliminare: selecționarea, foilețarea, restaurarea documentelor deteriorate etc.

Această acțiune s-a inițiat începând cu anul 1974, în anii următori devenind unul din obiectivele preponderente în activitatea filialei. Astfel, până în anul 1980 s-a pregătit pentru microfilmare cantitatea de

¹ Ionel Gal, *Modernizarea și perfecționarea activității arhivistice*, în „Revista Arhivelor”, an LIII, nr. 1/1970, p. 5.

peste 200 metri liniari arhivă și s-au microfilmă efectiv în laboratoarele Direcției generale a Arhivelor Statului și laboratorul propriu circa 120 metri liniari din fondul Prefectura județului Dolj, Colecția Documente și fondul Generalul Gheorghe Magheru.² Astfel, se creează un fond de asigurare, care garantează salvarea documentelor de o valoare deosebită împotriva urmărilor oricărei calamități, iar folosirea microfilmelor la sala de studiu apără documentele de consecințele manipularii și folosirii repetate. În plus, se creează cercetătorilor condiții optime de studiu. Datorită acestor măsuri, tot mai des se întâlnesc în sălile de studiu ale Arhivelor Statului, în locul tradiționalului dosar cu filele îngălbenite de vreme, microfilmul și aparatul de citit microfilme.

Modernizarea activității arhivistice include și cercetarea tematică a documentelor în vederea prelucrării informațiilor cu ajutorul calculatorului. Activitate de bază în munca arhivistică din timpul ultimului deceniu, cercetarea tematică constă în studierea și fișarea documentelor din fondurile și colecțiile de arhivă în scopul cunoașterii tuturor informațiilor care răspund necesităților cercetării științifice, activității politico-ideologice, muncii de educație patriotică revoluționară a oamenilor muncii și tineretului.

Rezultatele cercetării tematică, care constituie una din fazele procesului mai larg inițiat de Direcția generală a Arhivelor Statului de introducere a informaticii în munca arhivistică, s-au concretizat la nivelul filialei prin organizarea fișierului tematic, una din doleanțele mai vechi ale unor reprezentanți de seamă ai arhivisticii românești.³

Organizarea fișierului tematic, obiectiv ce s-a concretizat în actualul cincinal, a necesitat efectuarea următoarelor operațiuni: întocmirea fișelor tematică, fixarea indicilor corespunzători clasei tematică, temei, subtemei și problemei în care se încadrează informațiile cuprinse în fișa tematică pe baza clasificatorului tematic elaborat de Direcția generală a Arhivelor Statului și multiplicarea fișelor tematică în casele fișierului.⁴

Cercetarea tematică la nivelul Arhivelor Statului din Craiova, începută în anul 1971, s-a dezvoltat an de an, întocmindu-se în decursul timpului un număr însemnat de fișe (circa 15 000) care au fost multiplicare și introduse în fișier, care cuprinde în prezent peste 25 000 fișe.⁵ Fișierul tematic oferă Arhivelor posibilitatea intensificării activității proprii de cercetare științifică și creează condiții pentru sprijinirea cercetării științifice pe plan local și național, asigură regăsirea rapidă a documentelor ce prezintă interes pentru dezvoltarea mai largă a muncii de educație patriotică revoluționară a tineretului și oamenilor muncii, răspunzând operativ și eficient unor necesități de documen-

² Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar nr. 42/1980, f. 7.

³ A. Sacerdoțeanu considera organizarea unui fișier exhaustiv al informațiilor cuprinse în documentele de arhivă ca „o operă măreață pe care nu o au decit puține arhive” (A. Sacerdoțeanu, *Arhivistica* Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 150).

⁴ M. Dogaru, El. Mitrescu, *Organizarea fișierului tematic*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2, 1976, p. 178—180.

⁵ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar nr. 41/1980, f. 4.

tare pentru organele locale de partid și de stat, instituții de învățămînt și cultură din municipiul Craiova și județul Dolj etc.

Organizarea fișierului tematic permite, de asemenea, reducerea timpului de documentare, sporește posibilitatea de abordare complexă a documentațiilor solicitate (în sensul că informațiile din mai multe fonduri și colecții privind o anumită problemă se găsesc la un loc în fișier, în cadrul temei, subtemei sau problemei respective). În același timp, organizarea fișierului tematic asigură o mai bună conservare a documentelor care sînt ferite de manipulări și cercetări repetate, întrucît, cunoscîndu-se cu exactitate conținutul documentelor, vor fi cercetate numai cele care corespund temei abordate. Utilitatea deosebită a fișierului a ieșit în evidență cu prilejul desfășurării unor acțiuni și activități de cercetare și documentare pentru necesitățile proprii, ca regăsirea operativă a documentelor necesare organizării unor expoziții arhivistice, unor întîlniri cu elevii și studenții, sprijinirii activității unor instituții de cultură, ca Muzeul Olteniei, Muzeul Calafat și altele. Foarte util s-a dovedit fișierul cu ocazia realizării unor albume de documente tematice, cum ar fi „Unirea — permanentă a istoriei poporului român“.

Direcția generală a Arhivelor Statului a experimentat posibilitatea prelucrării electronice a informațiilor din documentele de arhivă în cursul anului 1969,⁶ în anii următori elaborînduse o metodologie specifică în vederea prelucrării automate a informațiilor din documente: Sistemul Automat de Regăsire a Informațiilor din Arhivele Statului (S.A.R.I.A.S.). Regăsirea automată a informațiilor a fost axată, în principal, pe tematica activității de valorificare a documentelor. Toate acțiunile organizate în acest sens au făcut ca activitatea respectivă să răspundă unor necesități de cunoaștere și valorificare a informațiilor documentare. Edificatoare au fost informațiile regăsite prin calculator, la cererea filialei, pe tema luptei poporului român pentru unitate națională, de un real folos în activitatea științifică și educativă desfășurată cu ocazia aniversării a 60 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România și în acțiunile ulterioare. Acest procedeu modern de lucru a demonstrat avantajele pe care le oferă, prin scurtarea timpului de cercetare și prin promptitudinea, operativitatea și probitatea științifică a transmiterii datelor, introducerea informaticii în arhive.

Modernizarea activității arhivistice și-a făcut simțită prezența și în munca cultural-educativă. Astfel, noul local dat în folosință Arhivelor în anul 1973 dispune de o sală de expoziții, dotată cu vitrine și panouri care permit o prezentare adecvată a documentelor din cadrul expozițiilor arhivistice.

Toate măsurile luate pentru modernizarea activității arhivistice au dus la o mai bună păstrare și conservare a documentelor ca și la executarea operativă a unor lucrări necesare valorificării științifice, prin metode mai eficiente de documentare.

⁶ G. Hurmuzache, *Arhivele și Informatica*, în „Revista Arhivelor“, nr. 1, 1979, p. 12—15.

Capitolul VI

ACTIVITATEA DE VALORIFICARE A DOCUMENTELOR

De-a lungul activității lor, Arhivele Statului din Craiova au acumulat un bogat și prețios tezaur documentar, organizat în fonduri și colecții arhivistice, ale căror informații se utilizează în cercetarea științifică, documentare, întocmirea de publicații, activitatea cultural-educativă, precum și în eliberarea de copii, extrase și certificate.

După cum se știe, pentru activitatea arhivistică problemele legate de evidența și completarea fondurilor își au importanța lor incontestabilă, dar valorificarea multilaterală și completă a documentelor arhivistice reprezintă încununarea întregii activități a Arhivelor Statului. Mai mult ca oricând astăzi, în condițiile dezvoltării impetuoase a științei și culturii din România și ale diversificării activității de cercetare, documentele din Fondul Arhivistic Național, parte componentă a Patrimoniului Cultural Național, și-au găsit utilizarea în diferite și variate forme de folosire.¹

1. FOLOSIREA DOCUMENTELOR ÎN ACTIVITATEA DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, DOCUMENTARE ȘI ÎNTOCMIRE DE PUBLICAȚII

Valorificarea științifică a informațiilor și datelor din fondurile și colecțiile arhivistice a început încă din primii ani de existență a Arhivelor Statului din Craiova. Această activitate s-a desfășurat însă la un nivel considerabil abia în perioada edificării socialismului, cînd Arhivele Statului au devenit un puternic factor cultural-științific și educativ, înregistrînd salturi calitative și cantitative an de an. Pe de o parte, tot mai mulți oameni de știință și cultură, cercetători ai istoriei patriei, au trecut pragul Arhivelor Statului din Craiova, iar pe de alta, înșiși arhiviștii s-au angajat cu toată puterea și dăruirea în nobila muncă de valorificare științifică a patrimoniului documentar.

¹ Ionel Gal, *Arhivele Statului în cei 30 de ani de la eliberare*, în „Revista Arhivelor“, an. LI, nr. 3, 1974, p. 340.

Ca urmare a creșterii rolului științelor sociale în determinarea direcțiilor de dezvoltare a societății socialiste și a omului nou corespunzător acesteia, cercetarea științifică din acest domeniu s-a extins considerabil.

În primii ani de activitate a Arhivelor Statului din Craiova, sala de studiu era frecventată mai ales de învățători și profesori secundari, interesați în elaborarea monografiilor comunelor oltene. La sfârșitul unui deceniu de activitate, respectiv în anul 1941, sala de studiu a înregistrat un număr de 84 cercetători, proveniți din rindul personalului didactic, cărora — după cum rezultă din raportul de activitate pe acel an — „li s-au dat informații și îndrumări, punându-li-se la dispoziție materialul arhivistic și bibliografic”.²

Prezența tot mai activă a cercetătorilor la sala de studiu a Arhivelor Statului din Craiova după 23 August 1944 constituie o dovadă incontestabilă a creșterii importanței și rolului acestei instituții. Așa cum, pe bună dreptate, se apreciază în raportul de activitate pe anul 1957, „sala de studiu a unei instituții ca Arhivele Statului este indiciul cel mai sigur al dreptului pe care această instituție și l-a cîștigat în opinia publică, în general, și în fața oamenilor, în special”.³

Activitatea la sala de studiu a luat o continuă amploare, prin mărirea numărului de cercetători, precum și a cantității de documente sau publicații puse la dispoziția acestora. Dovadă faptul că, dacă în 1964 au fost înscriși în registrul de prezență 72 de cercetători cu 435 de frecvențe și 1673 unități arhivistice studiate, în 1978—1979 au studiat la sală 290 cercetători, cărora li s-au pus la dispoziție peste 7700 unități arhivistice și 943 cărți din biblioteca documentară”.⁴

Diversi cercetători din colectivele de la Institutul de istorie „N. Iorga” din București, universitățile din Capitală și Craiova, Institutul de lingvistică din București, Centrul Craiova al Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istoria Artei din București, Muzeul Literaturii române etc., precum și numeroși arhiviști au cercetat documente din fondurile și colecțiile Arhivelor Statului din Craiova, abordînd numeroase și variate teme.

Pentru modul în care s-a organizat cercetarea documentelor prin sala de studiu, numeroși cercetători și-au exprimat mulțumirile lor. De pildă profesorul I. Folescu din București, într-o scrisoare adresată conducerii instituției, sublinia „atenția deosebită, concursul totdeauna prompt, ajutorul prețios, manierele distinse și căldura cu care a fost primit și înconjurat, vara aceasta (1979), în migăloasele cercetări de documente vechi, privitoare la neamul său și la ținutul în care i s-au stîns și odihnesc străbunii”.

Trebuie, de asemenea, arătat că în cadrul larg al relațiilor științifice și culturale pe care România le întreține cu alte țări ale lumii, la Arhivele Statului din Craiova au studiat mai mulți cercetători străini, ca de pildă, Tucker Jack din S.U.A., Hertz Alen din Canada, Tana-

² Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1942, f. 6, „Revista Arhivelor”, V, 1, 1942, p. 167.

³ Ibidem, dosar 6/1957, f. 92.

⁴ Ibidem, dosar 3/1980, f. 12.

Nr 176

1931, Iulie 10.

Domnule Director General,

Directorul Școlii
al
Arhivelor Statului

București.

La ordinul Dv. nr. 306/931
aveu onoare a vă înainta alăturat
un articol intitulat: "Patru fețe
de căminaciu", pentru anul festiv
al "Revistei Arhivelor" cu onoare
rugându-vă să lăsați a ne
confirma primirea. -

J. Director,

Drac Iancu

J. Arhivar subdirector,
Jou Dousta

16 — 1931 iulie 10. Raport cu care Arhivele Statului din Craiova înaintează Direcției generale a Arhivelor Statului un articol pentru numărul festiv al „Revistei Arhivelor“.

(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1931, f. 30)

sik Ilici din Republica Socialistă Federativă Jugoslavia, Nicolai Jeev și Gheorghii Helcev Petcov din Republica Populară Bulgaria.

Astăzi, practic, nici un cercetător care își propune să investigheze trecutul istoric al românilor nu poate să o facă fără a apela la cea mai autentică sursă de informare: documentul, izvor bogat și autentic de

cunoaștere și redare a istoriei patriei, a luptei eroice a poporului român pentru eliberare socială și independență națională. Această cerință se realizează ușor, răsfoind câteva din studiile sau sintezele ce se referă la diferite etape sau momente ale istoriei naționale, la mari personalități ale popcrului nostru, în care se găsesc nenumărate referiri sau trimiteri la informațiile de o deosebită volorare științifică aflate în documentele de arhivă.

Nu este posibil a fi menționate aici toate publicațiile elaborate de către diferiți cercetători, de la înființarea Arhivelor Statului din Craiova și pînă astăzi, în care s-au utilizat și informații din documentele de aici.

Se impune totuși a se aminti că în ampla activitate de cercetare ce se desfășoară la sala de studiu au fost abordate teme majore ale istoriei patriei noastre : revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, războiul de independență, desăvîrșirea unității naționale, răscoala din 1907, crearea Partidului Comunist Român, revoluția de eliberare socială și națională, antifascisă și antiimperialistă din August 1944 etc. Totodată, au fost abordate teme privitoare la istoria învățămîntului, artei și culturii. În raportul de activitate pe anul 1959, precizîndu-se numărul de cercetători care au frecventat sala de studiu, se menționa și structura temelor cercetate : 25 teme de istorie, 18 de economie, 13 de istoria artei, nouă de demografie, șapte privind istoria învățămîntului și șase referitoare la domeniul sănătății.⁵

Între temele de cercetare frecvente se impun a fi menționate și monografiile comunale întocmite de învățători și profesori în activitate sau pensionari, dornici să lase localităților de baștină lucrări care să dăinuie în timp.

Numărul celor care studiază la sala Arhivelor Statului a crescut și cu studenții și elevii care-și elaborează lucrările de absolvire sau materialele ce le prezintă la cercuri sau sesiuni de referate și comunicări științifice.

Pentru a sprijini activitatea de cercetare istorică. Arhivele Statului și-au organizat riguros punerea în circuitul științific a informațiilor din fondurile și colecțiile arhivistice deținute. Instrumentele de evidență utilizate de cercetători prin sala de studiu au constituit un sprijin prețios în orientarea celor interesați.

Pentru a facilita orientarea cercetătorilor în fondurile și colecțiile arhivistice, a fost editat în 1976, sub îndrumarea Direcției generale a Arhivelor Statului, primul volum al *Indrumătorului în Arhivele Statului județul Dolj*.

În același timp, s-a efectuat o amplă muncă de documentare pentru a pune la dispoziția organelor locale de partid și de stat informațiile necesare în diverse probleme. Bunăoară, cu prilejul vizitei președintelui Franței, generalul Charles de Gaulle, la Craiova în 1968, s-a înaintat Comitetului județean Dolj al P.C.R. un grupaj de documente privind relațiile dintre România și Franța.

⁵ Ibidem, dosar 23/1959, f. 39—40.

Importante investigații documentare s-au efectuat și în alte scopuri. În acest sens, a fost sprijinită cu numeroase izvoare de arhivă Direcția generală a Arhivelor Statului pentru alcătuirea unor ediții de documente. Astfel, în anul 1966, au fost înaintate peste 800 copii de pe documente referitoare la viața economică a țării, în vederea elaborării unui corpus de documente privind istoria economiei naționale. Valoroase documente au fost incluse în volumul *Independența României*. vol. I, *Documente și presă internă* (mai 1776—1884) apărut în Editura Academiei, la București, în 1977. Totodată s-au trimis Direcției generale a Arhivelor Statului numeroase documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia, pentru a fi introduse în volumele privind anul revoluționar 1848 în Țările române, aflate în curs de pregătire.

De asemenea, în fondurile și colecțiile arhivistice de la Arhivele Statului din Craiova s-au depistat documente medievale, care au fost incluse în volumele corpului de *Documente privind istoria României*. B. *Țara Românească*, editat de Academia R. S. România. Arhiviștii au acordat sprijin și la alcătuirea altor volume de documente sau la publicarea unor grupaje de documente în diverse reviste de specialitate.

Totodată, au sprijinit efectiv în activitatea lor alte numeroase instituții de diferite profile : învățămînt, știință, cultură, artă și cinematografie, prin punerea la dispoziție a unor documente. Ca acțiuni demne de reținut, pot fi citate : sprijinirea procesului de învățămînt în școli generale, licee și facultăți cu reproduceri de pe documente, contribuția la realizarea, în anul 1957, de către Studioul Alexandru Sahia din București a filmului documentar „1907“, ajutorul acordat Teatrului Național din Craiova pentru punerea în scenă a spectacolelor *Celebrul 702* și *Volpone*, în 1960⁶ etc.

Institutului de proiectări și Serviciului de Sistematizare din Craiova li s-au pus la dispoziție schițe și planuri ale orașului, ale unor monumente istorice, de artă și arhitectură în vederea protejării și restaurării acestora.

În același timp, s-a contribuit, prin depistare de documente, la organizarea expozițiilor permanente ale unor muzee ca : Muzeul de istorie al R. S. România, Muzeul Olteniei, Muzeul Cîmpiei Băileștilor și altele.

În mod deosebit s-a acționat în direcția valorificării în mod superior a informațiilor și datelor oferite de documente de către arhiviștii înșiși, prin elaborarea unor referate și comunicări științifice, publicarea de grupaje de documente, articole și studii în reviste de specialitate, lucrări monografice, ediții de documente, cataloage și altele, în-deosebi în anii noii orînduiri.

Cît privește valorificarea documentelor înainte de 23 August 1944, trebuie menționată apariția la Craiova, sub îngrijirea lui C. S. Nicolăescu-Ploșor, directorul Arhivelor Statului, a periodicului *Oltenia. Documente. Cercetări. Culegeri*, cartea I, (1940), a II-a (1941), a III-a (1943) și a IV-a (1944).

⁶ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 24/1957, f. 1, dosar 19/1960, f. 30

Începînd cu cartea a II-a, *Oltenia*, apărea ca organ al Institutului de Istorie Națională — Regionala Craiova. Principalii colaboratori ai valoroasei publicații au fost, în primul rînd, arhiviștii craioveni, cărora li se adaugă și alții recrutați mai ales din rîndul profesorilor din provincia de la vest de Olt.

Tipărirea *Olteniei*, în care au văzut lumina tiparului 250 de documente, s-a făcut cu subvenții acordate de diferite instituții locale și centrale, cum au fost Casa Școalelor și a Culturii Poporului, Ministerul Propagandei Naționale, Prefectura județului Dolj.

O altă publicație de prestigiu a vremii, în ale cărei coloane arhiviștii au tipărit studii, articole, documente, a fost revista „Arhivelor Olteniei”. Aici se întîlnesc frecvent numele unor merituoși specialiști de la Arhivele Statului din Craiova: Constantin D. Fortunescu, Ion Donat, C. S. Nicolăescu-Plopșor, Nicolae Gh. Dinculescu, Ioan V. Cîncea care au o contribuție demnă de relevat în susținerea „Arhivelor Olteniei” cu numeroase materiale. De-a lungul existenței sale, în coloanele revistei au fost publicate peste 1576 documente, dintre care circa 1203 documente, după înființarea Arhivelor Statului din Craiova.

Publicațiile amintite, mult căutate și apreciate de specialiști și publicul larg, atît atunci cît și astăzi, au permis arhiviștilor craioveni, precum și celorlalți colaboratori, să treacă la valorificarea științifică a documentelor deținute de Arhivele Statului din Craiova, Arhiva istorică centrală, diferite instituții și persoane. Din păcate publicațiile citate au avut o viață scurtă, ceea ce s-a răsfrînt negativ în activitatea de folosire a informațiilor și datelor din fondurile și colecțiile arhivistice în cercetarea științifică. Este regretabil că revista „Arhivele Olteniei”, fără de care nu este posibilă elaborarea multor studii sau lucrări de sinteză asupra istoriei provinciei de la vest de Olt, și-a încetat apariția, lăsînd în inimile și sufletele oltenilor o profundă nemulțumire.

În anii socialismului, prin grija deosebită acordată de partid și de stat cercetării științifice, arhiviștilor li s-au creat largi posibilități pentru a desfășura o activitate de cercetare sistematică a documentelor de arhivă și a-și valorifica rezultatele muncii. Ca urmare, numeroase articole și studii au fost publicate în „Revista Arhivelor”, „Revista de istorie” și în alte reviste de specialitate sau de cultură. În afara referatelor prezentate anual la cercul profesional, arhiviștii au fost prezenți an de an cu un număr mare de comunicări științifice la simpozioane și sesiuni organizate pe plan local și național, care s-au bucurat de o atenție deosebită, avînd în vedere că scot la lumină importanțele informații aflate în izvoarele de arhivă încă necercetate.⁷

⁷ Iată cîteva dintre simpozioanele și sesiunile la care s-a participat: *Sesiunea de comunicări științifice a Muzeului Olteniei, Craiova, 16—17 noiembrie 1973*; *Sesiunea de referate. Lupta maselor populare din Oltenia pentru democratizarea aparatului de stat și înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare (1944—1947)*, organizată de Școala interjudețeană de partid din Craiova, Filiala Arhivelor Statului județul Dolj și Muzeul Olteniei, Craiova, 5 martie 1975; *Sesiunea de comunicări: File din istoria liceului „N. Bălcescu din Craiova, Craiova, 22 mai 1976*; *Sesiunea de comunicări: 1877—1977, Lupta poporului român pentru liber-*

Comunicările prezentate în cadrul unor simpozioane și sesiuni științifice, dintre care cele mai multe organizate în colaborare cu alte instituții din Craiova, au fost strinse în volume. Prin distribuirea volumelor respective la biblioteci, muzee, instituții de învățămînt, etc. s-a creat posibilitatea pătrunderii comunicărilor în cercuri mai largi pentru a fi studiate și folosite de toți cei interesați în cunoașterea mai temeinică a trecutului istoric al meleagurilor oltene.

De pildă, în 1977, a fost editat, la Craiova, prin xerografiere, volumul *Contribuția maselor populare din Oltenia la cucerirea independenței de stat a României*, îngrijit de Paul Barbu, Victor Chiriță, Luchian Deaconu.

Lucrarea cuprinde 32 comunicări prezentate la sesiunea de comunicări organizată de Arhivele Statului, Școala Interjudețeană de partid și Muzeul Olteniei din Craiova, cu ocazia sărbătoririi centenarului independenței de stat a României.

Din cele 33 de comunicări, cuprinse în lucrare, 12 aparțin specialiștilor care lucrează la Arhivele Statului din Craiova, Tîrgu Jiu, Drobeta Turnu Severin și Rîmnicu Vilcea.

În 1978, a fost realizat volumul *Naționalizarea principalelor mijloace de producție, act revoluționar decisiv în făurirea societății socialiste**, redactat de Victor Chiriță și Mihai Vechilu, care cuprinde comunicările și referatele prezentate la sesiunea de comunicări organizată în colaborare cu Școala interjudețeană de partid cu ocazia sărbătoririi aniversării a 30 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. În lucrare se valorifică, pentru prima dată, bogatul material arhivistic deținut de filiala Arhivelor Statului și de Arhiva Comitetului Județean al Partidului Comunist Român Dolj, privind înfăptuirea actului revoluționar al naționalizării în județul Dolj și mărețele realizări obținute în dezvoltarea industriei și această importantă zonă a țării.

Lucrarea *35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944*,* apărută sub îngrijirea

tate și independență, organizată de Academia de Științe Sociale și Politice și Muzeul de istorie al R. S. România, București 26—27 aprilie 1977; *Sesiunea de comunicări și referate: Permanențe vilcene în lupta pentru libertate socială și independență națională*, organizată de comitetul județean Vilcea al P.C.R., Rm. Vilcea, 6 noiembrie 1976; *Sesiunea de referate și comunicări: Pagini din istoria pompierilor*, organizată de Ministerul de Interne, Comandamentul Pompierilor și Direcția generală a Arhivelor Statului, București, 15—16 noiembrie 1977; *Sesiunea științifică dedicată celei de-a 35 aniversări a eliberării patriei și Congresului al XII-lea al P.C.R.*, organizată de Universitatea și Centrul de științe sociale din Craiova, Craiova, 14 iunie 1979; *Sesiunea de comunicări și referate: Gorj 1979*, organizată de Consiliul de educație politică și cultură socialistă al județului Gorj, Comitetul județean de cultură și educație socialistă și Inspectoratul școlar județean Gorj, Tg. Jiu, 18 august 1979; *Simpozion de valorificare a documentelor inedite: Lupta de veacuri a poporului român pentru unitate, independență națională și progres social*, organizat de Comitetul județean Mehedinți al P.C.R., Drobeta Turnu Severin, 19—21 oct. 1979; *Sesiunea de comunicări: De la statul dac centralizat și independent condus de Burebista la România socialistă*, organizată de Universitatea cultural-științifică și Muzeul Olteniei, Craiova, 18 aprilie 1980.

* Volume xerografiate.

lui Victor Chiriță, a cuprins comunicările și referate prezentate în cadrul sesiunii organizate de Școala interjudețeană de partid Craiova în colaborare cu Filiala Arhivelor Statului județul Dolj, în 1979, în cinstea celei de a XXXV-a aniversări a mărețului act istoric din august 1944.

Comunicările prezintă semnificația națională și internațională a revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, precum și contribuția maselor populare din județul Dolj la lupta antifascistă și antiimperialistă din perioada 1940—1944.

În anii noii orînduiri, arhiviștilor li s-au creat posibilități pentru a publica și alte lucrări: ediții de documente, cataloage de documente, îndrumătoare arhivistice, monografii, etc.

În anul 1954, a apărut sub egida Arhivelor Statului și a Cabinetului pedagogic al regiunii Craiova culegerea *Documente noi în legătură cu răscoala poporului de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, sub îngrijirea lui Alexandru Bălinescu, Ion Călin și Ion Popescu.

Lucrarea a fost dedicată împlinirii unui deceniu de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944. Autorii au pus în circuitul științific 33 documente inedite, dintre anii 1814—1828, aflate în Colecția Documente de la Arhivele Statului din Craiova. Documentele se referă la cauzele revoluției de la 1821 reflectînd situația grea și starea de spirit a țărănimii oltene înainte de revoluție, la pregătirile făcute pentru declanșarea revoluției, înăbușirea și urmările ei.

A urmat volumul *Meșteșuguri și neguțători din trecutul Craiovei. Documente (1666-1865)*, 394 p., întocmit de Alexandru Bălinescu și Ion Popescu-Cilieni, care a fost publicat de Direcția Arhivelor Centrale, la București, în 1957.

Lucrarea cuprinde un număr de 263 documente dintre anii 1666—1865, precedate de un amplu studiu introductiv. Documentele fac parte din fonduri și colecții arhivistice aflate la Arhivele Statului și Muzeul Olteniei din Craiova. Ele prezintă informații și date importante privind istoria meșteșugurilor și a comerțului din Craiova pe o lungă perioadă de timp. Demne de semnalat sînt documentele care reflectă viața și activitatea neguțătorilor Hagi Enuș, Hagi Pop Constantin și Dimitrie Aman. De asemenea, se găsesc bogate informații despre manufacturi și fabrici, despre răscoala patentarilor din Craiova din anul 1860. Citeva documente conțin informații despre renumiții pictori Teodor Aman și C. Lecca.

O atenție deosebită a fost acordată problemei agrare în provincia de la vest de Olt în secolul trecut. În urma unei voluminoase munci de documentare, arhivistul principal Alexandru Bălinescu, cu sprijinul întregului colectiv de arhiviști, format din Ruxanda Mihai, Cornelia Stăncuț, Ileana Petrescu, Victor Bădoi, Vladimir Osiac, Ștefan Mușatescu și Nicolae Chipurici, a întocmit ediția *Problema țărănească în secolul al XIX-lea. Documente*, 600 p., publicată de Direcția generală a Arhivelor Statului, în 1967.

Lucrarea pune la îndemîna unui cerc larg de cititori numeroase date și informații privind bogata și variata tematică a problemei țărănești, prin publicarea a 800 documente, dintre care 394 sînt rediate integral, iar 406 în rezumat.

Pentru întocmirea ediției s-au utilizat fondurile documentare existente la Arhivele Statului din Craiova, Caracal, Rîmnicu Vilcea, Tîrgu Jiu, Turnu Severin și la Muzeul Olteniei din Craiova, sursa de bază constituind-o arhivele prefecturilor județelor oltene, îndeosebi a prefecturii județului Dolj.

Documentele cuprinse în volum reflectă situația și lupta țărănimii în secolul al XIX-lea, perioadă de adînci prefaceri economice, sociale și politice.

Cu prilejul aniversării a 70 de ani de la marile răscoale țărănești din anul 1907, care au zguduit din temelii România burghezo-moșierească, arhiviștii Ilie Vulpe și Ion Zarzără, împreună cu Marin Lungu și Ion Pătroi, au întocmit lucrarea *1907 în județul Dolj. Noi mărturii documentare*, 197 p., care a fost tipărită în 1977 de Secția de propagandă a Comitetului județean Dolj.

Propunîndu-și să întregescă imaginea asupra celei mai mari bătaii de clasă purtate de țărănimia din România în epoca modernă, autorii au publicat în această ediție un număr de 199 documente inedite, provenite din fondurile și colecțiile Filialei Arhivelor Statului din Craiova, în principal din fondul Prefectura județului Dolj. Sînt puse în lumină valoroase informații și date cu privire la cauzele, desfășurarea și înăbușirea răscoalei din 1907 în județul Dolj, județ din partea de sud a țării, unde lupta țărănimii a avut un caracter deosebit de ascuțit și violent, aproape în toate satele. Documentele reflectă, pe lîngă acțiunile țărănimii, și solidaritatea muncitorimii și a intelectualității din această parte a țării cu răsăltații.

Pentru orientarea cercetătorilor în fondurile și colecțiile arhivistice s-au editat instrumente de informare științifică, și anume un catalog de documente și un îndrumător arhivistic.

În 1968, Direcția generală a Arhivelor Statului a tipărit lucrarea elaborată de Alexandru Băintescu *Arhiva Generalului Gheorghe Magheru. Catalog de documente (1582—1880)*, 178 p. + 16 facsimile. Cele 802 rezumate ale unor documente, în cea mai mare parte inedite, selecționate dintre cele 5430 cîte se păstrează la Arhivele Statului din Craiova, oglîndesc, pe fondul evenimentelor istorice ale secolului trecut, personalitatea complexă a generalului Magheru, care, timp de aproape o jumătate de veac, și-a slujit cu devotament patria și poporul, fiind unul dintre ctitorii României moderne.

Lucrarea oferă informații prețioase nu numai asupra vieții și activității generalului Magheru și a familiei sale, ci și asupra altor personalități progresiste ale vremii: Tudor Vladimirescu, N. Bălcescu, Ioan Maiorescu, Dimitrie și Ion C. Brătianu, Cezar Bolliac, Ion Eliade Rădulescu, Al. G. Golescu, Radu Golescu, St. Golescu, Ion Ghica și alții.

Arhiviștii Paul Barbu, Ilie Bogheanu, Viorica Cernătescu, Constantin Deca, Ilie Vulpe și Ion Zarzără au elaborat lucrarea *Îndrumător în Arhivele Statului județului Dolj*, 245 p., publicată de Direcția ge-

nerală a Arhivelor Statului, în 1976, la București. Prin această lucrare, autorii și-au propus să prezinte principalele probleme reflectate în fondurile și colecțiile deținute de Arhivele Statului din Craiova.

În ceea ce privește monografiile, a apărut lucrarea *Revoluția de la 1848 în județul Dolj*, 187 p., elaborată de Paul Barbu, în colaborare cu Nicolae Andrei și editată de Secția de propagandă a Comitetului județean Dolj al P.C.R., în 1968, la Craiova.

Lucrarea prezintă situația social-economică și politică a județului Dolj în preajma anului 1848, desfășurarea revoluției de la 1848 în județul Dolj: primele succese ale revoluției, extinderea, adâncirea și consolidarea revoluției, sprijinirea taberei militare de la Rîureni și menținerea regimului revoluționar pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1848, înăbușirea revoluției și reintroducerea regimului regulamentar în județul Dolj, ca și rezistența maselor țărănești față de regimul contra-revoluționar.

Din cele de mai sus, rezultă că, prin activitatea de cercetare științifică desfășurată în anii orînduirii socialiste, arhiviștii și-au adus contribuția la abordarea problemelor de istorie, teorie și practică arhivistică. Totodată, prin documentele publicate au pus la îndemîna cercetătorilor și a altor specialiști bogate și importante date și informații care au servit la elaborarea unor studii, monografii și lucrări de sinteză.

Folosirea documentelor în activitatea cultural-educativă, astăzi la tură importantă a valorificării documentelor, s-a făcut, înainte de eliberarea țării, mai mult sporadic, mai ales că normativele de atunci nu acordau o atenție prea mare acestei activități.

În acest sens, trebuie menționat că legea pentru organizarea Arhivelor Statului din anul 1925 prevedea numai organizarea unei expoziții permanente de documente, peceti, manuscrise, stampe etc. ce urma a fi deschisă cel puțin odată pe săptămîină pentru publicul larg⁸, atît la Direcția generală a Arhivelor Statului, cît și la direcțiile regionale.

În virtutea acestei stipulații, întîlnită și în Legea nr. 64 din 5 aprilie 1932, pentru modificarea unor dispozițiuni din legea pentru organizarea Arhivelor Statului din anul 1925, s-a inițiat și la Craiova o asemenea acțiune. Astfel, la 15 noiembrie 1939, într-un raport înaintat de Arhivele Statului din Craiova Rezidenței regale a ținutului Olt se menționa că acestea „vor deschide în curînd, în cadrul lor de activitate, o expoziție permanentă de documente, manuscrise vechi, picturi, stampe, peceti, planuri de moșii, hotărnicii, cărți vechi și imprimate privitoare la trecutul ținutului Olt, atît pentru marele public, cît mai ales pentru educația patriotică a tineretului”.⁹ Totodată, expoziția trebuia să creeze „o atmosferă prielnică” achiziționării de documente de la deținătorii particulari, ale căror donații urmau să figureze în expoziție, alături de numele donatorilor.¹⁰

Datorită subvenției de 50 000 lei acordată de Consiliul de Miniștri s-a confecționat mobilierul necesar expoziției permanente ce s-a orga-

⁸ *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate*, p. 209, anexe.

⁹ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 20/1939, f. 13.

¹⁰ *Ibidem*.

nizat în holul cel mare de la intrare, dar, din păcate, „din pricina concentrărilor și a cutremurului” din 1940, care avariase clădirea Arhivelor din Craiova, expoziția „nu s-a mai putut deschide”.¹¹

Alături de alte instituții de știință și cultură, Arhivele Statului din Craiova au sprijinit organizarea „Săptămânii culturale a Olteniei”, ce s-a desfășurat la Craiova între 24—31 octombrie 1943, renunțându-se la organizarea ei în Capitală „din pricina împrejurărilor politice”.¹² Această manifestare culturală era menită a demonstra „capacitatea de creație a Olteniei în materie de artă populară, artă religioasă, arte plastice, tipărituri, precum și a înfățișa marelui public piese de arheologie, monede, hărți și vechi documente, aflate în această provincie sau referitoare la ea”. Expoziția deschisă în cadrul „Săptămânii culturale a Olteniei”, la care și-au adus contribuția și Arhivele Statului, cu reprezentative documente medievale¹³, „s-a bucurat de un desăvârșit succes, pe care presa l-a înregistrat”.¹⁴

În anii socialismului, încadrându-se în cerințele puse în fața instituțiilor de cultură de către partidul și statul nostru, Arhivele Statului din Craiova a utilizat variate mijloace și procedee de educație politico-ideologică și revoluționar-patriotică a tinerei generații, a maseilor de oameni ai muncii, punând în valoare, prin forme cit mai diferite, documentele păstrate.

Unul dintre mijloacele cele mai accesibile, dar și dintre cele mai eficiente, de cunoaștere a trecutului de luptă a poporului român și de educare patriotică și revoluționară îl constituie expozițiile arhivistice permanente sau temporare. Într-adevăr, acestea exercită o mare atracție pentru marele public și tineret deoarece, prin exponatele lor, sprijină formulările teoretice cu argumente concrete, peremptorii, care acționează în mod nemijlocit asupra vizitatorului, documentul fiind martorul direct, contemporan al epocii sau al evenimentului pe care expoziția caută să-l ateste și să-l definească.

Pentru realizarea expozițiilor documentare, s-a colaborat îndeaproape cu muzeele, bibliotecile și alte instituții de cultură de pe raza județului Dolj.

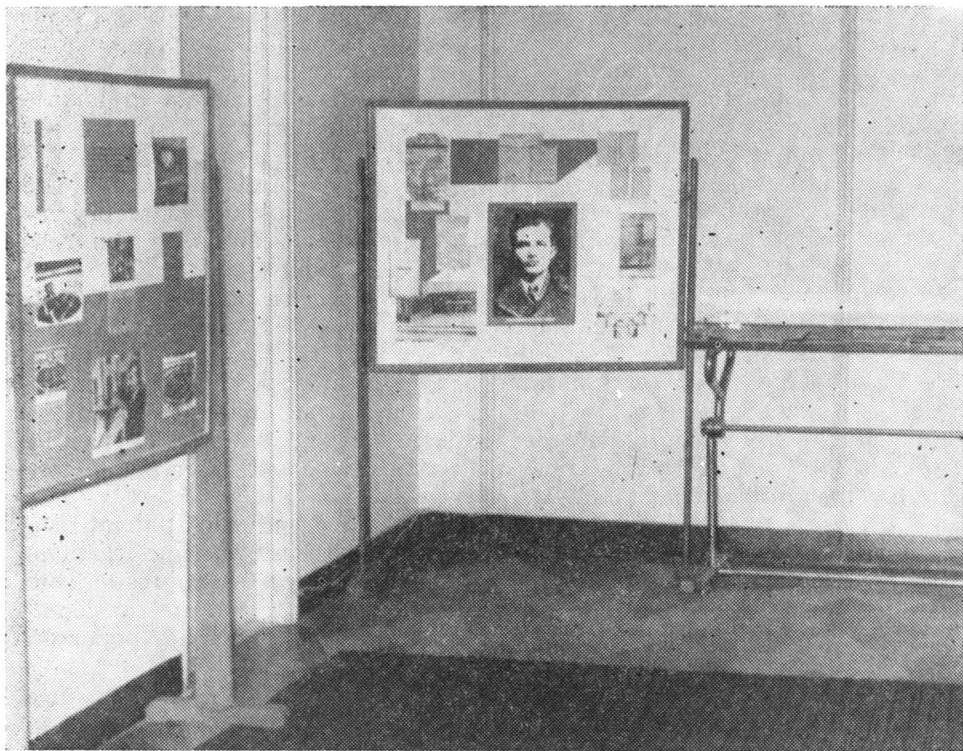
Expozițiile avînd, în general, un caracter comemorativ, au fost dedicate trecutului unor orașe, unor evenimente, momente și personalități importante din istoria patriei, relevînd lupta poporului român pentru cucerirea și apărarea libertății sociale și naționale, pentru edificarea societății socialiste, ca de exemplu : „150 de ani de la revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu” (1971), „100 de ani de la moartea lui Avram Iancu” (1972), „Dimitrie Cantemir — om de stat și mare cărturar” (1973); „30 de ani de la primul guvern democratic instaurat la 6 martie 1945” (1975); „375 de ani de la prima unire politică a celor trei țări române sub Mihai Viteazul” (1975); „130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848” (1978); „1877 în imagini și do-

¹¹ Ibidem, dosar 1/1941, f. 18 și 1/1942, f. 5.

¹² „Arhivele Olteniei”, an. XXII, nr. 125—130, 1943, p. 330.

¹³ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1943.

¹⁴ „Arhivele Olteniei”, an. XXII, nr. 125—130, p. 330.

17 — Sala de expoziții din noul local.

cumente“ (1977); „70 de ani de la marea răscoală din 1907“ (1977); „Unirea — permanență a istoriei poporului român“ (1978); „Contribuția județului Dolj la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944“ (1979); „100 de ani de la moartea generalului Gh. Magheru“ (1980); „200 de ani de la nașterea lui Tudor Vladimirescu“ (1980) și altele.

În atenția Arhivelor Statului din Craiova a stat și organizarea unor expoziții itinerante, în colaborare cu Comitetul județean Dolj de cultură și educație socialistă, Muzeul Olteniei, Universitatea din Craiova și chiar cu unele întreprinderi și școli din municipiu și județ.

Numai în anii 1970—1980 au fost organizate peste 40 de expoziții, o mare parte din ele fiind deschise chiar în moderna sală de expoziții ce se află în noul local al Arhivelor. Vernisajul expozițiilor documentare s-a bucurat de prezența reprezentanților conducerii județene de partid și de stat și a unui mare număr de vizitatori, care au apreciat cu multă căldură mesajul patriotic al documentelor prezentate.

Expozițiile arhivistice, pe lângă faptul că au menirea de a contribui la educația maselor largi, constituie un sprijin direct al procesului instructiv-educativ, adeseori lecțiile de istorie desfășurându-se pe baza acestora.

Unul dintre elevii Liceului „Frații Buzești“, după vizitarea expoziției „1877 în imagini și documente“, nota în registrul de impresii : „Cunoașterea pe bază documentară a evenimentelor marcante ale istoriei zbuciumate a patriei noastre prezintă o importanță deosebită în formarea noastră, deoarece faptele vitejești ale străbunilor noștri sint de natură să ne mobilizeze în spiritul luptei pentru propășirea patriei“.

Demn de menționat este și faptul că documentele de arhivă sub formă de mulaje, fotocopii sau xerografii au fost folosite și la organizarea expozițiilor de la cabinetele de științe sociale din școli generale, licee și facultăți.

Între acțiunile cultural-educative se înscriu și publicarea de articole în presa locală și centrală și emisiunile la studioul de radio din Craiova. Între anii 1970—1980, de pildă, s-a înregistrat publicarea în presă sau prezentarea la studioul de radio local a peste 150 de materiale, prin care s-a urmărit popularizarea cunoștințelor de istorie, a informațiilor și datelor oferite de fondurile și colecțiile arhivistice. De altfel, la studioul de radio din Craiova arhiviștii participă activ la susținerea emisiunii „Memoria arhivelor“.

Cu mult succes s-au mai folosit în munca de educare patriotică și revoluționară a publicului larg expunerile, conferințele, simpoziioanele, care au fost ilustrate cu materiale documentare. Acestea au fost legate, mai ales, de aniversarea unor momente de seamă ale istoriei naționale sau comemorarea unor personalități marcante din istoria poporului român.

Ample acțiuni cultural-educative au fost desfășurate în timpul Săptămânii internaționale a Arhivelor.

Trebuie scos în evidență faptul că s-a avut mereu în atenție găsirea și aplicarea unor modalități proprii prin care Fondul Arhivistic Național să devină un instrument de cunoaștere a trecutului istoric, mijloc de formare a cunoștințelor, de educare patriotică și revoluționară a maselor largi, în special a tineretului. Dintre acestea se evidențiază numărul mare de întâlniri cu elevi, studenți, militari în termen și alte categorii de tineri, fie la sediul Arhivelor, fie la locul de muncă, cu care ocazie li s-au prezentat documente, în original sau sub formă de fascimil, care oglindesc momente din istoria patriei.

În colaborare cu Școala interjudețeană de partid Craiova și Casa corpului didactic județul Dolj a fost realizat un album de documente intitulat „Aspecte din lupta poporului român pentru independență și unitate națională, care s-a dovedit de un real folos, atât în educația patriotică-revoluționară a maselor, cât și pentru uz didactic, în predarea lecțiilor de istorie.

De asemenea, în colaborare și în cadrul Universității cultural-științifice din Craiova, cu care colectivul de arhiviști are vechi tradiții de colaborare*, s-au organizat două cursuri permanente : „Principalele

* C. D. Fortunescu, primul director al Serviciului Arhivelor Statului pentru Oltenia, a fost o perioadă importantă și conducătorul societății „Prietenii Științei“ din Craiova, iar o mare parte din lucrătorii din cadrul arhivelor au fost colaboratori și sprijinitori permanenți ai Universității populare.

momente ale istoriei patriei oglindite în documente“ și „Noțiuni de teorie și practică arhivistică“, care au avut și au în continuare mare succes la public. În plus, o bună parte din arhiviști fac parte din colectivele de catedră care conduc, în aceeași universitate, alte cursuri cu un important rol cultural-educativ : „Patrimoniul Cultural Național — izvor al istoriei și avuției a prezentului“, „De la statul dac al lui Burebista la România Socialistă“, „Monumentele istorice din Oltenia — mărturii ale permanenței și luptei milenare pentru neatîrnarea poporului român“, „Craiova — trecut, prezent și viitor“. ¹⁵

Multiplele și variatele acțiuni desfășurate de arhiviști pentru educația patriotică și revoluționară a maselor largi, în special a tineretului, demonstrează că Arhivele Statului din Craiova, asemenea altor instituții similare din țară, au devenit un puternic factor cultural-educativ cunoscut astăzi nu numai pe plan local, ci și în întreaga țară.

3. FOLOSIREA PRACTICĂ A DOCUMENTELOR.

Pe lângă documentele de inestimabilă valoare documentar-științifică, Arhivele Statului din Craiova dețin o cantitate importantă de material care prezintă interes deosebit pentru categorii largi de cetățeni, întrucît se referă la diverse situații și drepturi, cum sînt vechimea în cîmpul muncii, studiile, drepturile patrimoniale, starea civilă etc. Pînă la trecerea sub autoritatea Ministerului de Interne, în 1951, Arhivele Statului aveau, conform Legii pentru organizarea Arhivelor Statului din 1952, dreptul de a elibera autorităților și particularilor copii legalizate, atît de pe actele deținute de ele, cît și de pe cele prezentate de cei interesați. Aceeași lege prevedea că Arhivele Statului mai puteau elibera „traduceri legalizate de pe acte vechi, scrise în limbile străine, întrebuițate odinioară în cancelariile din țara noastră“. ¹⁶

După cum rezultă din rapoartele de activitate înainte Direcției generale a Arhivelor Statului ¹⁷, în primele două decenii de activitate, cele mai importante și mai solicitate documente au fost cele de stare civilă. Dealtfel, folosirea documentelor în scopuri practice era una dintre activitățile arhivistice de căpetenie în acea perioadă, datorită frecvențelor solicitări ale publicului și ale unor instituții. Drept urmare, această activitate nu s-a întrerupt nici în situația grea creată de cel de al doilea război mondial, cînd Arhivele Statului din Craiova și-au mutat sediul și fondurile civile mai importante în comuna Ploșșor. Prin eforturi susținute, învingînd tot felul de lipsuri și privațiuni create de starea de război, arhiviștii, sub conducerea competentă a lui

¹⁵ *Programul Universității cultural-științifice Craiova, 1970—1980*, Craiova, 1979.

¹⁶ *Arhivele Statului — 125 ani de activitate, 1831—1956*, p. 207, anexe.

¹⁷ Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1942, f. 6.

C. S. Nicolăescu-Plopșor, au reușit să facă față cerințelor, eliberând solicitanților actele cerute.¹⁸

După 23 August 1944, eliberarea de certificate, copii, extrase și alte dovezi de pe documente a fost reglementată printr-o serie de acte legislative. În acest sens, de pildă, Decretul nr. 472/1971, în articolul 130, prevede că documentele de arhivă se folosesc, printre altele, în eliberarea de către organizațiile socialiste și celelalte organizații de certificate, copii, extrase iar prin hotărîrea Comitetului Central al P.C.R. din iulie 1976 se stabilește obligativitatea organelor și instituțiilor de stat de a lua măsuri în vederea ducerii la îndeplinire a activității de rezolvare a cererilor și sesizărilor oamenilor muncii. Reglementări mai recente s-au adus prin Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 22—23 martie 1978 și prin legea nr. 1/1978 cu privire la activitatea de rezolvare a propunerilor, sesizărilor, reclamațiilor și cererilor oamenilor muncii. Acționînd conform cerințelor actelor normative în vigoare, Arhivele Statului din Craiova au răspuns cu promptitudine cererilor cetățenilor, efectuînd în acest scop o amplă muncă de cercetare pentru eliberări de certificate, copii și extrase necesare cunoașterii și dovedirii timpului de muncă servit într-un sector de activitate, perioadei de școlaritate, drepturilor patrimoniale, atestării unor date personale și de stare civilă, unor momente și activități din viața solicitanților, susțineri de cauze în fața instanțelor de judecată sau de altă natură.

Pentru ca actele eliberate de pe documentele din depozitele de arhivă să poată folosi scopurilor solicitanților, ele răspund la datele cerute, reflectă temeiul documentar și poartă elementele de întărire prevăzute de legislația în vigoare.

Activitatea de folosire în scopuri practice a documentelor a făcut ca Arhivele Statului din Craiova să aibă relații din ce în ce mai strînse cu publicul, în atestarea unor drepturi, ceea ce conferă instituției un rol și o importantă răspundere pe plan social.

¹⁸ Vezi „Revista Arhivelor”, V, 1, 1940, p. 140, IV, 2, 1941, p. 336, V, 1, 1942, p. 167; VI, 1, 1944, p. 99; Arh. St. Dolj, fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1942, f. 5, 1/1943, f. 3, 1/1944, f. 4.

Capitolul VII

PERSONALUL.

PREGĂTIREA POLITIO-IDEOLOGICA ȘI PROFESIONALĂ.

Caracterul specific al muncii arhiviste și necesitatea unei pregătiri specifice pentru arhiviști au impus alegerea și numirea personalului prin concurs, pregătirea lui prin cursuri speciale, organizate de Direcția generală a Arhivelor Statului, și printr-o practică îndelungată la Arhivele Statului.

Până în anul 1947 s-a menținut titulatura funcției de „arhivar“ pentru cadrele de specialitate cu pregătire superioară din arhivele Statului, iar din acel an s-a folosit frecvent cea de arhivist în toate documentele privitoare la personal.¹ Totuși funcția de arhivist a fost recunoscută oficial, introducându-se în Nomenclatorul de funcții al statului, abia în 1956, deși se utiliza de zece ani².

Posturile de impiegați, paleografi și translatari se ocupau prin concurs, posturile de arhivari, ajutori arhivari, bibliotecari, subdirectori și directori regionali se ocupau prin avansare, în baza vechimii sau a meritelor. De la început, Arhivele Statului din Craiova și-au recrutat impiegații, paleografi și arhivarii din absolvenții Școlii superioare de arhivari-paleografi de pe lângă Direcția generală a Arhivelor Statului, până în 1950, la desființarea ei, sau din absolvenții facultăților de istorie, secția arhivistică, de filologie sau de drept, după 1950. Pentru arhivari și personal administrativ se cerea numai absolvirea cursurilor secundare.³

PERSONALUL.

Arhivele Statului din Craiova, întemeiate cu mari greutate, au fost susținute cu demnitate și hotărâre, atât moral cit și material, de primul lor director, profesorul Constantin D. Fortunescu, care a lucrat cu devotament și pricepere pentru progresul instituției, așa cum o făcuse pentru înființarea ei, înfruntând cu stoicism toate adversitățile,

¹ Arh. St. Dolj, fond. Arhiva Arhivelor, dosare 4/1946, f. 87, 7/1942, f. 2.

² *Arhivele Statului — 125 ani de activitate, 1831—1956*, p. 160.

³ *Ibidem*.

18 — Constantin D. Fortunescu.

inertiile autorităților locale ale vremii, toate greutatea, izbutind astfel să mențină instituția.

Personalul, destul de redus la înființare, din lipsă de fonduri, era compus din doi funcționari paleografi și doi îngrijitori și a fost condus de Constantin D. Fortunescu în direcția păstrării și îmbogățirii fondului arhivistic.

Primii lucrători ai Arhivelor Statului din Craiova au fost, în afară de profesorul secundar Constantin D. Fortunescu, director, C. S. Nicolăescu-Ploșor, licențiat în litere și filozofie, arhivar subdirector, Ioan V. Cîncea, absolvent al Școlii superioare de arhivistică și paleografie, paleograf, Ion Donat, absolvent al aceleiași școli, impiegat.

Constantin D. Fortunescu a condus instituția de la înființare, 15 martie 1931, pînă la 15 ianuarie 1933, cînd a fost înlocuit de profesorul C. S. Nicolăescu-Ploșor, care deținea și funcția de director al Muzeului de istorie regional Oltenia.

C. S. Nicolăescu-Ploșor a avut în grijă destinele acestei instituții în două rînduri : între 15 ianuarie 1933 — 9 decembrie 1933, cînd a fost înlocuit cu profesorul Nicolae Gh. Dinculescu și de la 1 mai 1939, cînd a fost din nou numit director al Arhivelor Statului, pînă în anul 1951 cînd, prin reorganizare, instituția a trecut de la Ministerul Instrucției Publice la Ministerul de Interne. În timpul direcției sale, C. S. Nico-

ARHIVELE STATULUI
DIRECȚIUNEA GENERALĂ

București, 25 Ianuarie 1933
V. St. Arhivelor, 1

ARHIVELE STATULUI
DIRECȚIUNEA REGIONALĂ CRAIOVA
INTRARE No. 25-
1933 Luna Ianuarie Ziar 26

Domnule Director,

Prin adresa No 10093 din 23 Ianuarie a.c. Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, mi înștiințază, că a înmormântat pe d-l C. S. Nicolăescu-Plopsor, ca director al Arhivelor Statului din Craiova, pe ziua de 15 Ianuarie a.c. în locul d-lui profesor C. D. Fortuțescu, în condițiunile ordinului cu No 28444 din 6 Martie 1931, prin care s-a aprobat înființarea acelei Direcțiuni.

Aducându-vă atenția la amosentea esom onocosa a (vă ruga să vă binevoști a dispune) să se dea în primire d-lui C. S. Nicolăescu-Plopsor atât mobilierul cât și materialul arhivistic, făcându-se o revizuire generală cu opilele și registrele de primire, precum și pregătirea și bibliotecii. Al C. S. N. Plopsor va face un raport în care va arăta cum crede că va putea dispune de fondurile necesare, pentru menținerea serviciului, în caz când această Direcțiune, mi s-ar trece în bugetul Ministerului pe anul 1933.

Director general.

Const. Moisil

Arhivar subdirector.

M. D. D. D.

Domniei-Sale

Domniei-Sale
Director al Arhivelor Statului
Craiova

C. 5291. M. G. Impimeria Națională.

20 — C. S. Nicolăescu-Plopșor.

lăescu-Plopșor a contribuit la îmbogățirea fondului documentar al Arhivelor Olteniei și la îmbunătățirea condițiilor de viață ale personalului.

Personalul instituției, în anul 1933, sub directoratul lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, era alcătuit dintr-un ajutor de arhivar, un registrator, un laborant și un îngrijitor. Instituția nefiind bugetară, personalul a rămas mai mulți ani tot atât de puțin numeros.

Nicolae Gh. Dinculescu a condus instituția între anii 1934—1939, dovedindu-se un director activ, care s-a străduit să îmbogățească patrimoniul arhivistic prin achiziționarea și depunerea de noi documente și fonduri arhivistice de la persoane particulare și instituții și să îmbunătățească situația materială a Arhivelor. În acest sens, el a reușit să determine ministerul de resort ca să prevadă în buget sume mai mari, nu însă suficiente pentru a înlătura toate greutatele materiale; a obținut, pentru achiziționarea unor arhive importante, unele subvenții în bani de la Prefectura județului Dolj și de la Primăria orașului Craiova.

Meritul primilor conducători ai Arhivelor Statului din Craiova a fost acela că s-au străduit să organizeze această instituție ca pe o instituție de cultură și știință, în care să se poată face cercetări istorice. Ei au adunat numeroase materiale documentare, organizând cele dinții depozite ale arhivelor Statului din Craiova, în casele Băniei; au insistat pentru obținerea unui local corespunzător, pentru recrutarea de personal bine pregătit, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale personalului, au luptat și au reușit să dea o îndrumare nouă,

21 — Nicolae Gh. Dinculescu.

o dezvoltare corespunzătoare unei asemenea instituții păstrătoare de vestigii istorice de mare importanță.

Dintre arhiviști, unii au rămas scurt timp la Arhivele Statului din diverse motive, alții, din contră, cu toate greutatețile materiale, au muncit ani la rând, dovedindu-se buni specialiști și cercetători; ei au ajuns să îndrăgească această muncă și să n-o mai părăsească, muncind cu pasiune, cu răbdare și cu meticulozitate la păstrarea, organizarea, îmbogățirea și folosirea tezaurului documentar din Oltenia.

Treptat, la Arhivele Statului numărul cadrelor a crescut, în așa fel încît în 1944 instituția era încadrată cu 11 oameni, dintre care un director, trei arhivari, trei paleografi, un bibliotecar și trei îngrijitori.⁴

La personalul existent, în 1945 s-au mai adăugat un dactilograf șef, un bibliotecar ajutor, un bibliotecar II, iar în anii 1946—1948, un bibliotecar-ajutor și doi curieri. Astfel în perioada amintită, Arhivele Statului din Craiova aveau un personal de specialitate permanent cu pregătire în domeniul arhivistic, cu studii superioare și medii și un personal tehnico-administrativ însumînd 17—18 persoane, la care se adăugau cei detașați prin rotație, puși la dispoziția Arhivelor Statului de

⁴ Ibidem, dosar 12/1944, f. 115.

către Inspectoratul școlar regional Craiova, din învățămînt,⁵ instituția aparținînd de Ministerul Instrucțiunilor Publice pînă în 1950. Recrutarea personalului arhivistic cu studii superioare, care se asimila cu cadrele didactice, se făcea prin concurs scris și oral la paleografie și istorie, în fața unei comisii formate din director, un arhivist șef și un arhivist, la sediul Arhivelor Statului din Craiova. Ocuparea postului cerea, în mod necesar, cunoașterea paleografiei, toți arhiviștii și paleograful trebuind să transcrie documente la solicitarea autorităților și cetățenilor.

În anii care au urmat, la Arhivele Statului din Craiova au avut loc frecvente mișcări de cadre, în rîndul personalului de specialitate și tehnico-administrativ. În darea de seamă pe anul 1947 se sublinia că „prin pensionări, reduceri pentru economii bugetare, decese și demisii, numărul personalului Direcției a scăzut aproape la jumătate față de începutul anului (...). În prezent Direcțiunea funcționează cu șapte funcționari, un om de serviciu la arhive și două bibliotecare — ajutor la bibliotecă cu drept de depozit legal, curierul fiind plătit din fondurile Eforiei Universității”.⁶ În anii 1948—1949, numărul lucrătorilor s-a menținut cam același, dar în 1950 s-a produs o creștere a personalului tehnico-administrativ și de specialitate prin încadrarea locurilor vacante și prin crearea de noi posturi.

Pentru bunul mers al acestei instituții, destinată să păstreze și să prelucreze cel mai de preț material documentar pentru istoria țării, era nevoie de personal pregătit. Începînd cu anul 1951, o dată cu reorganizarea Direcției generale a Arhivelor Statului și trecerea la Ministerul Afacerilor Interne, numărul personalului încadrat la Arhivele Statului a crescut mult față de anii anteriori, dar și mișcările de personal au fost mai mari, ceea ce a împietat uneori asupra desfășurării normale a muncii arhiviste. În special între anii 1951—1960 a predominat fluctuația de personal prin transferări, restructurări, demisii. În anul 1951, Arhivele Statului din Craiova aveau un personal numeros, douăzeci și trei de salariați.

În cursul anilor 1952—1953 s-a produs o reorganizare a schemei Arhivelor Statului din Craiova, în sensul reducerii funcțiilor administrative și păstrării celor absolut necesare, de specialitate, astfel că în 1952 erau 17 salariați (în loc de 23), iar în 1959 numărul lor a revenit la 11, ca în anul 1944.

În anul 1961 Arhivele Statului din Craiova erau încadrate tot cu 11 salariați, din care : șapte arhiviști, un arhivar, un funcționar principal, o dactilografă și o îngrijitoare, avînd neocupat un post de arhivar. Pe întregul Serviciu regional Oltenia, împreună cu filialele Tg. Jiu, Caracal și Tr. Severin, personalul cuprindea : zece arhiviști în care se includeau și cei patru șefi de filiale, șase arhivari și cinci funcțio-

⁵ Ibidem, dosar 4/1946, f. 87, 373.

⁶ Ibidem, dosar 1/1948, f. 4.

nari, acest personal acoperind activitatea în domeniul arhivistic pe întreaga regiune Oltenia.

Filiarele Tirgu Jiu, Caracal și Turnu Severin, din cadrul Serviciului regional Oltenia au avut un personal redus, între doi-patru angajați : cite un arhivist care era și șeful serviciului, un arhivar principal, un îngrijitor și un paznic.

Dat fiind volumul de muncă și sarcinile diversificate ce stau în fața instituției, în anumite perioade, la Arhivele Statului Craiova s-a resimțit lipsa de personal, în special de arhivari, dar și de arhiviști, pentru efectuarea unor lucrări ca : ordonări și inventarii de documente, eliberări de certificate, copii de pe acte etc. Această situație s-a rezolvat într-o oarecare măsură în perioada 1951—1956 și 1961—1970, prin angajarea temporară ca zilieri a unui număr important de persoane, cu pregătire corespunzătoare, care, sub îndrumarea arhiviștilor, au lucrat la ordonarea și inventarierea fondurilor preluate fără evidență⁷. Pentru volumul mare de lucrări cerut de prelucrarea fondurilor, în anul 1961, așa cum rezultă din darea de seamă și procesul verbal de analiza a muncii din același an, s-au aprobat 50.000 lei pentru zilieri și achiziții de documente.⁸

Avînd în vedere necesitatea de cadre calificate, s-a făcut și propunerea înființării unei școli medii tehnice cu profil arhivistic pentru pregătirea unor cadre medii, intermediare între arhivari și arhiviști, necesare muncii arhivistice,⁹ deziderat care nu s-a realizat.

În prezent, Arhivele Statului din Craiova funcționează cu un personal format dintr-un șef de filială, arhiviști, arhivari și alte cadre tehnice.

PREGĂTIREA POLITICO-IDEOLOGICĂ ȘI PROFESIONALĂ.

O preocupare permanentă a conducerii Arhivelor Statului a constituit-o asigurarea perfecționării pregătirii profesionale, de specialitate și politico-ideologică a cadrelor. Aceasta cu atît mai mult cu cît pe plan profesional unele greutăți erau determinate de fluctuația de personal, dar mai ales de diversitatea sarcinilor în activitatea arhivistică : munca de îndrumare și control, evidența arhivelor de la instituțiile și întreprinderile din raza de activitate a Arhivelor Statului, întocmirea evidenței fondurilor și colecțiilor din depozitele proprii, valorificarea documentelor, etc.

Arhivele Statului din Craiova și-au însușit sarcina trasată cu privire la pregătirea profesională a cadrelor, considerînd-o „mai mult decît binevenită“¹⁰.

⁷ Ibidem, dosar 3/1961, f. 101.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, f. 47, 88.

¹⁰ Ibidem, dosar 1/1952, f. 39.

În planul întocmit pentru desfășurarea activității respective erau prevăzute cursuri teoretice, lecții practice de paleografie, lucrări practice și teme speciale de arhivistică, precum și teme de pregătire politico-ideologică. În cadrul pregătirii profesionale au fost tratate probleme ale istoriei patriei, sistemul instituțional al Țărilor Române în epoca feudală, modernă și contemporană, probleme ale științelor auxiliare ale istoriei (arhivistica, diplomatica, sigilografia, cronologia generală și paleografia chirilică). S-au avut în vedere principalele aspecte ale muncii arhiviste ca: înregistrarea, fișarea, clasarea și arhivarea documentelor, întocmirea fișelor pentru evidența fondurilor și colecțiilor, evidența lucrărilor de stare civilă, selecționarea documentelor etc.

Potrivit ordinului Direcției generale a Arhivelor Statului din 1 septembrie 1954, pregătirea profesională s-a desfășurat sub formă de cursuri organizate în cadrul fiecărui serviciu regional, cursuri care abordau problemele reieșite din munca în arhive, din sarcinile arhivelor, din confruntarea cu realitatea.¹¹

Conștientă de importanța și necesitatea asigurării Arhivelor Statului cu cadre de specialitate bine pregătite, conducerea Serviciului regional al Arhivelor Statului din Craiova, în răspunsul dat Direcției generale a Arhivelor Statului, nr. 1522 din 12 martie 1958, cu privire la îmbunătățirea activității de pregătire profesională, arăta că învățămîntul profesional trebuia să urmărească două mari obiective¹²: a) ridicarea nivelului profesional al arhiviștilor prin aprofundarea cunoștințelor istorice și a disciplinelor legate de arhivistică, a noțiunilor de cultură generală; prelucrarea și însușirea instrucțiunilor pe linie arhivistică (munca de îndrumare și control, selecționarea documentelor, pregătirea lucrărilor de specialitate), precum și însușirea diferitelor paleografii; b) aplicarea cunoștințelor de specialitate și de cultură generală la specificul fondurilor de arhivă deținute, la stadiul de dezvoltare al arhivisticii românești.

Caracteristica principală a învățămîntului profesional fiind legătura cu practica muncii arhiviste, în anii următori au fost abordate și alte probleme cu care se confruntau arhiviștii în munca lor. Un mare accent s-a pus, încă din perioada anterioară, pe însușirea și aplicarea corectă a normelor de lucru stabilite de Direcția generală a Arhivelor Statului. În darea de seamă a Serviciului regional al Arhivelor Statului din Craiova, pe anul 1956, se arată că în cursul anului respectiv s-au studiat cu deosebită atenție de către întregul colectiv următoarele norme: instrucțiunile tipărite în 1953, instrucțiunile pentru întocmirea indicelui cronologic, instrumentele de evidență pentru cercetarea arhivelor și altele. În anul 1956 au apărut o serie de noi teme, inspirate din practica muncii arhiviste, printre care „Noțiuni de igienă și restaurare” și „Elemente de bibliologie, bibliografie și biblioteconomie”.¹³ Pentru sporirea eficienței activității de pregătire profesională

¹¹ Ibidem, dosar 3/1954, f. 48.

¹² Ibidem, dosar 6/1958, f. 3.

¹³ Ibidem, dosar 2/1956, f. 108.

tot în anul 1956 a fost prevăzută organizarea unor schimburi de experiență punându-se un accent sporit pe latura practică.¹⁴

Ca modalități concrete de realizare a acestor obiective se propunea ca, în cadrul cercurilor profesionale, arhiviștii să prezinte câte un referat asupra unei probleme de specialitate și se cerea cunoașterea tuturor aspectelor muncii arhivistice, astfel încît să poată face față oricăror probleme ivite în muncă.

În anul următor s-a făcut un pas înainte, arătându-se că pentru rezolvarea problemei pregătirii cadrelor era necesară reînființarea Institutului de arhivistică și înființarea unei școli medii de arhivistică, aceasta urmînd să pregătească cadre medii nu numai pentru unitățile Arhivelor Statului, ci și pentru instituții, întreprinderi și alte organizații socialiste.¹⁵ Se sublinia, de asemenea, necesitatea schimburilor de experiență și a unor sesiuni științifice la care să participe și arhiviștii, pentru a se crea condițiile necesare intensificării legăturilor acestora cu frontul istoric, confruntării și schimbului de opinii și idei. Aceasta cu atît mai mult cu cît Arhivele Statului din Craiova au început să fie solicitate tot mai des de instituții și întreprinderi pentru probleme de arhivă și antrenate în acțiuni cultural-educative, de educație patriotică și revoluționară a oamenilor muncii.¹⁶

În anii următori Direcția generală a Arhivelor Statului s-a preocupat să asigure continuitatea activității de pregătire profesională generală, imbinată cu specializarea în probleme arhivistice, astfel încît fiecare serviciu să ajungă să-și rezolve problemele cu forțe proprii. Pe această linie s-a încadrat și preocuparea pentru învățarea limbii și paleografiei în care sînt scrise documentele aflate în păstrare în Serviciul Arhivelor Statului Craiova, precum și a unei limbi moderne de circulație internațională.¹⁷

De la pregătirea profesională sub forma cursurilor la nivelul unităților teritoriale, Direcția generală a Arhivelor, prin ordinul 9171/22 august 1961, a trecut la organizarea unui învățămînt profesional pe termen de trei ani, de la 1 septembrie 1961 pînă la 1964, în care erau cuprinși toți arhiviștii din cadrul Arhivelor Statului, acțiunea fiind organizată la București. Pregătirea organizată în Capitală a continuat și în anii 1974—1975, 1976—1977 prin cursuri periodice ținute pentru tinerii arhiviști încadrați recent, ca și prin alte forme de perfecționare: reciclare de 20 de zile cu toți arhiviștii din sistemul Arhivelor Statului, cursuri postuniversitare, doctorat etc.

Conceput pe baza unei tematici care să cuprindă toate aspectele muncii arhivistice și sarcinile Arhivelor Statului din fiecare etapă, învățămîntul profesional de trei ani al arhiviștilor s-a desfășurat prin cursuri teoretice, studiu individual și seminarii pe probleme referitoare la istoria patriei, instituții vechi românești, moderne și contemporane și actele create de ele, științele auxiliare ale istoriei: arhivistica, cro-

¹⁴ Ibidem, f. 15.

¹⁵ Ibidem, dosar 4/1959, f. 81.

¹⁶ Ibidem, dosar 2/1958, f. 17.

¹⁷ Ibidem, dosar 9/1959, f. 9—10.

nologia, diplomatica, sigilografia, arheografia, critica textelor și altele, necesitând cunoașterea publicațiilor de specialitate și a legislației arhivistice, însușirea paleografiei chirilice și a unei limbi străine, ca și întocmirea unor lucrări practice arhivistice privind fișarea documentelor, ordonarea, selecționarea, cercetarea tematică etc. La fixarea temelor referatelor pentru învățământul profesional s-au avut în vedere atât aspectele muncii arhivistice, de prelucrare și organizare a fondurilor și colecțiilor arhivistice, cât și munca de cercetare științifică, de valorificare a bazei documentar-istorice deținute de filială. În cadrul învățământului profesional au fost dezbătute și „Normele tehnice privind desfășurarea activității în Arhivele Statului” elaborate de Direcția generală a Arhivelor Statului.

De asemenea au fost studiate și seminarizate temele privind instituțiile economice și administrative de stat din perioada 1949—1950, punându-se accent pe instituțiile teritoriale create în anii puterii democrat-populare și pe rolul lor în apărarea cuceririlor revoluționare.

Învățământul profesional s-a concretizat în întocmirea unor lucrări de specialitate (referate) și verificarea cunoștințelor arhiviștilor prin seminarii semestriale și examene de sfârșit de an.

Începând cu anul de învățământ 1968—1969 învățământul profesional s-a desfășurat pe bază de referate urmate de discuții, studiu individual pe probleme de specialitate în seminarii profesionale, potrivit tematicii stabilite. Din referatele profesionale întocmite și prezentate de arhiviști la ședințele cercului profesional se pot cita: „Materiale cu valoare documentar-istorică și materiale vădit nefolositoare în arhiva fostelor prefecturi, preturi de plăși și primării”; „Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea — prezentarea ediției de documente”; „Arhivele deținute de sfaturile populare regionale, raionale și comunale”, întocmit de colectivul Serviciului regional Oltenia și susținut în noiembrie 1965 în cadrul unei ședințe de lucru la Direcția generală a Arhivelor Statului; „Prezentarea colecției de manuscrise de la Arhivele Statului Craiova, principii și metode de prelucrare”; „Descrierea diplomatică a unor manuscrise ecleziastice de la Arhivele Statului Râmnicu Vilcea”; Cuvinte și expresii ieșite din uz întâlnite în documente și corespondența lor”; „Geneza documentelor și forma de transmitere a lor până la 1831 în Țara Românească” și altele.

O formă eficientă de pregătire profesională utilizată de Arhivele Statului din Craiova a fost ajutorarea, inițierea practică în însușirea paleografiei chirilice, în prelucrarea și organizarea fondurilor și colecțiilor, etc. a tinerilor arhiviști și arhivari încadrați.

Pentru pregătirea politico-ideologică a cadrelor din Arhivele Statului, a fost organizat un curs de trei ani pe teme privind Istoria Partidului Comunist Român, documentele de partid. În anul de învățământ 1966/1967 o parte din arhiviști au fost cuprinși la învățământul ideologic cu cadrele didactice, iar o parte la Universitatea serală de marxism-leninism.

Arhivele Statului din Craiova s-au preocupat și de pregătirea profesională a arhivarilor de la organizațiile socialiste ca și a arhivarilor proprii. Instruirea acestora s-a făcut de către șeful serviciului sau de

către arhiviștii cu experiență, prin cursuri teoretice sub formă de lecții pe diverse teme de specialitate aprobate de Direcția generală a Arhivelor Statului și prin lucrări practice. Potrivit dărilor de seamă, numai în anul 1963 au fost pregătite în acest sens, la Arhivele Statului zece serii de arhivari, cuprinzând 120 de cursanți de la organizațiile economice și administrative din regiune, iar în 1973—1976, arhivarii de la circa 600 organizații socialiste.

După apariția Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național și a Normelor tehnice privind munca cu arhiva la organizațiile socialiste, Direcția generală a Arhivelor Statului a organizat, în anii 1972—1974 și în continuare, instruirea propriului personal de specialitate — arhiviști și arhivari — din aparatul central și din unitățile teritoriale, între care și Filiala Dolj a Arhivelor Statului, pentru o cunoaștere temeinică a spiritului noii legislații tocmai de cei chemați să o aplice, după care s-au organizat cursuri de instruire la nivelul filialei cu personalul legat de munca de arhivă de la organizațiile socialiste din județul Dolj.

Și în prezent colectivul de arhiviști de la Arhivele Statului din Craiova, reîntinerit după 1969, continuând tradiția înaintașilor, a primilor arhiviști, al căror destoinic și demn urmaș se dovedește, depune eforturi susținute în ridicarea calității muncii arhivistice și a prestigiului instituției, la nivelul exigențelor și sarcinilor ce stau în fața Arhivelor Statului în lumina documentelor Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român.

PAUL BARBU

ASPECTE ALE PARTICIPĂRII ȚĂRĂNIMII DIN OLTENIA LA REVOLUȚIA DE LA 1848

Generată de însăși dezvoltarea istorică a societății românești, revoluția românească de la 1848 a reprezentat concretizarea ardentei năzuințe a națiunii române spre progres social, eliberare și unitate națională și a deschis un drum de transformări înnoitoare ce aveau să ducă la realizarea, în deceniile următoare, a României unitare și independente.

Desigur, la revoluție au participat „burghezia, țărănimea¹, masele plebeie orășenești și boierimea liberală, adică majoritatea zdrobitoare a poporului român, impinse de dorința de a răsturna orînduirea feudală și de a organiza noua orînduire, precum și de dorința de unire a țărilor române într-un stat național independent”². Însă, așa cum se apreciază în Programul P.C.R., forța principală a revoluției au constituit-o „masele populare, hotărîte să lupte pentru o viață mai bună, li-

¹ Despre participarea țărănimii la revoluție vezi : A. Stan, *Aspecte ale mișcării fărânești în timpul revoluției de la 1848 în Țara Românească*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. II, București, 1962, p. 155—186 ; Idem, *Participarea fărânimii muntene la revoluția de la 1848 în lumina unor noi documente*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1, 1962, p. 221—238 ; Idem, *Le problème agraire pendant la révolution de 1848 en Valachie*, Editions de L'Academie, Bucharest, 1971 ; Constantin Corbu, *Țărănimea din România în perioada 1848—1864*, Edit. științifică, București, 1974 ; Gh. Platon, *Masele în revoluția de la 1848 în țările române*, în volumul *Revoluția de la 1848 în țările române. Culegere de studii*, redactori coordonatori, N. Adăniloiaie și Dan Berindei, Edit. Academiei, București, 1974, p. 97—130 ; C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Aspecte militare ale revoluției din 1848 în Țara Românească*, Edit. militară, București, 1968 ; Apostol Stan, Constantin Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, Edit. științifică, București, 1969 ; Maria Totu, *Garda civică din România, 1848—1884*, Edit. militară, București, 1976 ; Ileana Petrescu, Vladimir Osiaș, *Anul revoluționar 1848 în Oltenia*, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1973, Paul Barbu, *Revoluția de la 1848 în Oltenia*. Rezumatul tezei de doctorat, București, 1978 ; Idem, *Revoluția de la 1848 în Oltenia. Teză de doctorat*, București, 1978 (în manuscris) ; Idem, *Lupta țărănimii din Oltenia împotriva regimului con-rarevoluționar în toamna și iarna anului 1848*, în vol. *Mehedinți — istorie și cultură*, Drobeta Tr. Severin, 1979, p. 61—70 ; Nicolae Andrei, Paul Barbu, *Revoluția de la 1848 în județul Dolj*, Craiova, 1978.

² Vasile Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1979, p. 132.

beră și independentă, să asigure dezvoltarea țării pe calea progresului economic și social³.

Pentru atragerea țărănimii, cu mai multe zile înainte de declanșarea mișcării insurecționale, în diferite zone ale Olteniei s-au difuzat prin sate exemplare ale proclamației care cuprindea punctele programului revoluționar.

În dimineața zilei de 9 iunie, zi de țirg la Islaz, s-a dat semnalul declanșării revoluției în prezența a sute de țărani, sosiți din Celei, Moldoveni, Corabia, Gîrcov, Siliștoara și chiar din sate mai îndepărtate, a numeroși soldați aflați în zona Dunării, și ei de fapt tot săteni, și a unor țirgoveți. După oficierea slujbei religioase și sfîntirea stindardelor naționale de către preotul Radu Șapcă mulțimea a ascultat Proclamația revoluționară, care pentru popor simboliza „strigătul libertății”⁴. În urale nesfîrșite, adunarea insurecțională de la Islaz, formată în marea ei majoritate din truditori ai ogoarelor, a depus jurămîntul pe proclamația revoluționară, intrată în istorie sub denumirea de Constituție, jurînd „să lucreze și să moară pentru regenerarea țării”.⁵ În acest document memorabil, erau inserate 22 de articole, cuprinzînd toate reformele cerute de popor, în general, și de burghezii și boierimea liberală, în special, exprimînd calea în care era concepută transformarea societății, în concordanță cu necesitățile de abolire a orînduirii feudale și de formare a orînduirii burgheze în Țara Românească. Între prevederile programului revoluționar, la loc de frunte s-a înscris și eliberarea și improprietărirea țărănimii clăcașe, cuprinsă în articolul al 13-lea⁶. Acest articol constituia însăși chintesența revoluției, de realizarea sa depinzînd chiar aplicarea integrală a programului revoluționar, adică a tuturor reformelor menite a schimba structural organizarea social-economică și politică a țării.

Într-un entuziasm fără margini, s-a proclamat un guvern provizoriu, compus din preotul Radu Șapcă St. Goleșcu, I. Eliade Rădulescu, Chr. Tell și N. Pleșoianu, reprezentînd „burghezia, țărănimea, boierimea liberală și oștirea”.⁷ Acesta era „primul guvern național ieșit din voința poporului”.⁸ Prima izbîndă era obținută.

Spre a asigura triumful revoluției în Țara Românească, membrii guvernului de la Islaz au organizat un marș asupra principalelor centre de reședință ale județelor de peste Olt. După aceea, cu o forță impunătoare formată din masele de țărani și soldați, guvernul de la Islaz trebuia să se îndrepte spre București pentru a-l determina pe domn să accepte și să sancționeze constituția. „Marșul triumfal al revoluțio-

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 33.

⁴ I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848*, București, 1915, p. 423.

⁵ C. Colescu-Vartic, *1848 — zile revoluționare*, București, 1898, p. 142.

⁶ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente* tom. I, București, 1902, p. 490—509 (în continuare se va cita: *Anul 1848*).

⁷ Vasile Maciu, *op. cit.*, p. 130.

⁸ Octav C. Cristescu, *Revoluțiile românilor. Cauze și efecte politice, economice, sociale, naționale și culturale*, București, 1942, p. 83.

narilor prin Oltenia a fost în primul rând un marș de luptă al țărănimii.⁹ În afara țăranilor care au participat la adunarea de la Islaz, s-au atașat armatei revoluționare numeroși alți săteni, nu numai din localitățile străbătute, ci din multe altele mai îndepărtate. În aceeași zi de 9 iunie, la ora 10 dimineața, membrii guvernului provizoriu, însoțiți de o mulțime de țărani și de soldații lui N. Pleșoianu au pornit spre Caracal și Craiova, după ce se ordonase căpitanului Al. Racotă și sublocotenentului Zalic să urmeze cu ostașii din subordine același drum. Prin toate satele pe unde trecea tabăra revoluționară, guvernul vedea „mărindu-se escorta” cu truiditori ai pământului, care, dacă nu aveau puști, se înfățișau „cu coase și alte unelte plugărești”¹⁰. Pretutindeni se vedea fluturând stindardul tricolor pe turnurile bisericilor¹¹.

În ziua de 11 iunie, revoluționarii au fost primiți la Caracal în triumf, de numeroase grupuri de țărani înarmați cu coase și topoare, aduse din împrejurimi, și de orășeni, având în frunte pe cîrmuitorul județului, Gh. Magheru, funcționarii publici și pe cei 250 dorobanți ai județului¹². Aceeași primire li s-a rezervat și în Craiova, unde au ajuns în ziua de 13 iunie. Victoriile repurtate la Islaz, Caracal și Craiova marcau triumful revoluției în provincia din dreapta Oltului, după cum speraseră și conducătorii ei, deoarece masele țărănești și cele orășenești au îmbrățișat din primul moment și cu un zel arzător principiile înscrise în programul revoluționar de care-și legaseră atîtea vise, speranțe și împliniri.

Revoluția de la 1848 din Țara Românească, declanșată la 9 iunie la Islaz, s-a extins cu o rapiditate uimitoare în întreaga Oltenie, ca și în restul țării. Pînă la sfîrșitul lunii iunie, toate satele și orașele de aici erau cuprinse de flăcările revoluției.

După cum se știe, rezolvarea problemei agrare, în care liberalii moderați și-au impus vederile lor, a fost aminată fiind lăsată în seama Adunării Naționale ce urma să se constituie la București. Țărănimea, avînc totuși convingerea că articolul al 13-lea din program va fi aplicat, a acționat cu toată puterea pentru triumful principiilor revoluționare, mai ales că acestea pătrundeau din ce în ce mai mult în conștiința sa prin intermediul propagandei, efectuată atît de oameni special însărcinați cu această misiune (comisarii de propagandă), cît și de autoritățile locale, profesori, învățători, preoți, aleși și logofeți de sate, ei înșiși proveniți din sînul poporului.

Mobilizați de spiritul revoluționar și dinamizator al Proclamației de la Islaz, țăranii din Oltenia, asemenea celor din restul țării, s-au ridicat în mod ferm la lupta pentru înlăturarea imediată a obligațiilor

⁹ Constantin Corbu, *op. cit.*, p. 110.

¹⁰ Elias Regnault, *Istoria politică și socială a Principatelor Române*, tradusă de Ioan Fătu, partea II-a, Iași, 1856, p. 459.

¹¹ Ibidem.

¹² I. Heliade Rădulescu, *Memoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851, p. 86.

feudale și improprietărire, în pofida măsurilor luate de guvernul revoluționar provizoriu pentru liniștirea lor în urma amânării rezolvării problemei agrare.

În general, țărănimea a folosit împotriva proprietarilor și arendașilor formele de luptă cunoscute și în perioada anterioară, dar în timpul revoluției se crease cadrul propriu pentru ca acestea să se desfășoare în toată plenitudinea, amploarea și adâncimea lor, cu o forță și o tenacitate nemaiîntlnite pînă atunci și pe o mare întindere, cuprinzînd într-o formă sau alta toate satele locuite de clăcași. Lupta țăranilor pentru distrugerea rînduieiilor feudale în timpul revoluției a îmbrăcat, cum era și firesc, o gamă largă de forme, de la jalbă pînă la răscoală. Spre deosebire însă de perioada premergătoare anului 1848, în condițiile luptei directe și practice din timpul revoluției, lupta maselor de țărani prin jalbă a căpătat un caracter limitat, specifice și predominante fiind refuzul la îndeplinirea îndatoririlor regulamentare, mai ales la prestarea zilelor de clacă, distrugerea recoltelor proprietarilor și arendașilor, luarea în stăpînire a recoltelor și chiar a moșiilor care, în fond, trebuiau să le aparțină, răfuiala directă cu exploatații și oamenii acestora, precum și cu reprezentanții autorităților administrative și polițienești trimiși să aducă pe săteni la supunere, care se transforma adeseori în adevărate revolte sau răscoale.

Prin lupta lor împotriva vechilor rînduiei, țăranii clăcași au produs pagube considerabile stăpînilor de moși și arendașilor.

Lupta truiditorilor ogoarelor pentru anularea îndatoririlor către proprietari, pentru emancipare și improprietărire s-a desfășurat sub toate formele menționate încă din perioada extinderii revoluției, adică în a doua jumătate a lunii iunie. De regulă însă, în această perioadă a predominat nesupunerea țăranimii la îndeplinirea îndatoririlor către proprietate, îndeosebi la prestarea clăcii în muncă. Împotrivirea țăranimii a fost de o amploare deosebită în județele Dolj și Romanați, unde majoritatea zdrobitoare a locuitorilor satelor o formau țăranii clăcași. Aceasta s-a generalizat încă din a doua jumătate a lunii iunie, cuprinzînd cea mai mare parte a satelor din Dolj și Romanați, pe cînd în celelalte județe oltene cazurile nu au fost așa de frecvente în perioada extinderii revoluției. Cum era și firesc, în fruntea țăranilor din Romanați se aflau clăcașii din Islaz și satele învecinate : Celei, Orlea, Corabia și Dașova. Sătenii de aici, „revoltîndu-să“, n-au efectuat zilele de clacă pentru recoltatul grîului, prășitul porumbului, cositul finului și au distrus cu vitele lor importante suprafețe de cultură de pe rezerva boierească, au refuzat să dea dijma legiuită și au dat puternice lovituri monopolurilor feudale, pescuind în bălțile proprietății și vînzînd pește pe unde și pe ce au voit.¹³ Clăcașii din Islaz, după cum se exprima arendașul într-o

¹³ Vezi Arh. St. București, fond Min. Int. Comunale, dosar 34/1848 (inv. 318), f. 34, Min. Int. Ad-tive, dosar 20 B/1849 (inv. 314), f. 435—441. Ileana Petrescu, *Documente privind anul 1848 în Oltenia*, Edit. Academiei..., Craiova, 1969, p. 372—279, 281—283.

reclamație, „s-au făcut cu sine stăpîn desăvîrșit luînd dreptul de proprietar“. ¹⁴

Arendașul moșiilor Celei, Corabia și Doșova arăta că sătenii, între 8 și 28 iunie „n-au voit a-i da nici o ascultare“. ¹⁵

Despre generalizarea nesupunerii clăcașilor la munca de clacă în Romani, informații concludente aflăm în rapoartele autorităților locale. Astfel, la 26 iunie, administratorul Ioan Arcescu informa Departamentul din Lăuntru că în urma răspîndirii proclamației revoluționare, locuitorii din mai multe sate „n-au mai dat ascultare la îndeplinirea datoriilor lor, cu a sări în stringerea semănăturilor și finețelor ce se găseau în vremea de adunat“, contrar prevederilor decretelor și proclamațiilor Guvernului provizoriu, prin care erau chemați să-și îndeplinească îndatoririle clăcășești pînă la rezolvarea problemei agrare, deși aceste documente le fuseseră aduse la cunoștință. Se pune accent pe acțiunile țăranilor din satele Greci, Brîncoveni și Fălcoiu. ¹⁶ Nu trecuseră decît două zile și același administrator revenea cu noi informații, precizînd acum că împotrivirea clăcașilor la îndatoririle către proprietari și arendași se extinsese în satul Șopirlița și în „alte nenumărate sate“, după cum se încredințase din „*nespusese reclamații ce pã toată zioa sã primesc la administrație*“. ¹⁷ Unii dintre sătenii mai luminați, înțelegînd în profunzime conținutul politic și social al principiilor revoluționare, îndemnau și pe ceilalți țărani la nesupunere. Deși au fost aduși la sediul administrației și amenințați cu pierderea drepturilor „ce li sã chezășuiesc prin proclamație“, reîntorși în satele lor continuau să acționeze în același mod, cu toate că făgăduiseră să dea ascultare sfaturilor date de autorități. Ei le spuneau consătenilor lor că „cele din urmă decrete nu sint slobozite de guvern, ci de proprietari și arendași“. ¹⁸

Pentru a se conforma spiritului dispozițiilor date de autoritatea centrală, I. Arcescu a încercat să intimideze pe țărani prin trimiterea de dorobanți. Însă nici această măsură nu a avut un efect practic, de vreme ce sătenii n-au permis dorobanților să aresteze pe instigatori și chiar au sărit asupra lor și i-au amenințat cu moartea, așa cum s-a întimplat în satele Greci și Șopirlița. ¹⁹

În ce privește lupta țăranimii din județul Dolj pentru anularea prestațiilor feudale, emancipare și împroprietărire, este deosebit de semnificativ un raport al subadministratorului plășii *Jiul de Sus* către administrația locală, unde se arată că în luna iunie locuitorii satelor n-au efectuat pentru proprietari și arendași „nici o zi din cele legiuite“. ²⁰ Despre aceeași opoziție a maselor țărancești relata și omo-

¹⁴ Arh. St. București, fond. Min. Int. Comunale, dosar 34/1848, (inv. 318), f. 34.

¹⁵ Ileana Petrescu, *op. cit.*, p. 282.

¹⁶ A. Stan, *Participarea țăranimii muntene la revoluția de la 1848 în lumina unor noi documente*, în *loc. cit.*, p. 231—232, anexa 1.

¹⁷ Arh. Ist. Centrală, fond Min. Int. Comunale, dosar 2 A/1848 (inv. 318), f. 556.

¹⁸ A. Stan, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 231—232, anexa 1.

¹⁹ *Ibidem*, p. 231—233, anexele 1 și 2.

²⁰ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, registru 19/ 1848, poziția 3973.

logul său de la plasa Jiu de Jos, aici țărani trecînd chiar la acțiuni violente. De pildă, conducătorul plășii menționate raporta cîrmuirii de județ, la 21 iunie, că mergînd prin sate spre a citi documentele privitoare la supunerea țăranilor la munci pe moșii, în satul *Padea* cițiva clăcași au început să strige „că nu mai voiesc să lucreze proprietarului și nici hîrtii nu voiesc a mai primi“, invitînd și pe ceilalți să se conformeze spiritului proclamației revoluționare și nu actelor emise ulterior în problema agrară. Cînd la cererea proprietarului s-a trimis un dorobanș spre a-i scoate la recoltatul griului, locuitorii au bătut pe trimisul autorităților. Clăcașii din *Padea* au luat o atitudine amenințătoare chiar față de subadministrator însuși, „strigînd în gura mare că nu mai cunosc întru nimic pe slujbași, nevoind a primi nici eczamplările din partea Guvernului provizoriu“. ²¹ Așadar, țăranii doljeni nu mai voiau să recunoască autoritatea funcționarilor administrativi regulamentari, rămași încă neschimbați din posturi mai ales că aceștia acționau cu mult zel pentru potolirea luptei maselor țărănești și nici să primească documentele guvernului revoluționar, contrare prevederilor constituției, așa cum procedau și cei din *Romaniți*.

Oamenii exploatatorilor, mergînd să ceară țăranilor să-și îndeplinească prestațiile feudale, n-au scăpat nici ei de minia sătenilor, fiind molestați și bătuți, unii primejduindu-și viața însăși, mai ales atunci cînd nedreptăteau pe clăcași. Cităm cazul petrecut pe moșia *Maglavit* al cărei isprăvnicel, mergînd la 25 iunie pentru a lua o căpiță de fin ca dijmă de la clăcașul *Stancu Etegan*, s-a aflat la un pas de moarte, deoarece ridicase din patru căpițe una, din cel mai bun fin, fără a-i înmîna clăcașului cel puțin „un răvaș“ ²², fapt cu totul contrar chiar dispozițiilor Regulamentului organic.

Și în acest județ, țăranii au pus stăpînire pe recolte, cum au procedat, de exemplu, cei de pe moșia *Poiana*, care au secerat 220 pogoane de griu, al căror rod și l-au însușit ²³, considerîndu-se adevărații stăpîni ai pămîntului pe care îl munceau.

În a doua jumătate a lunii iunie, în altă parte a județului, în satul *Cetate*, s-a produs o adevărată răscoală, cu prilejul căreia clăcașii au dărîmat casa proprietarului. ²⁴

Administrația județului *Dolj*, în fruntea căreia se afla reacționarul *Dimitrie Filișanu*, pentru a potoli spiritul revoluționar al sătenilor a dispus trecerea la aplicarea măsurilor polițienești caracteristice regimului înlăturat de revoluție. ²⁵ În consecință, au început arestările și pedepsirea exemplară a instigatorilor și răzvrătiților din sate, subadministratorii de plăși dîndu-și tot concursul, fiind și ei elemente de aceeași teapă. De pildă, doi dintre „răzvrătiții satului *Padea*“, după ce au fost arestați de subcîrmuitorul local au fost înaintați la cîrmui-

²¹ *Ibidem*, poziția 3829, 54/1848, f. 292, 316.

²² *Ibidem*, dosar 20 A/1848, f. 62—65.

²³ *Ibidem*, registru 19/1848, poziția 4092.

²⁴ Arh. St. București, fond. Min. Int. Ad-tive, dosar 20 B/1849 (inv. 314), f. 257—258.

²⁵ *Ileana Petrescu, op. cit.*, p. 35.

rea de județ, de unde au fost trimiși la închisoarea poliției „spre a-i dojeni cu cîte 25 lovituri la spate.“²⁶

Atitudinea potrivnică a țărănimii față de realizarea îndatoririlor clăcășești s-a manifestat și în alte județe oltene. Bunăoară, Petre Apostol, arendașul moșiei Oprîșoru, județul Mehedinți, într-o reclamație înaintată autorităților după înăbușirea revoluției vorbea despre „cea mai mare nesupunere“ în care ajunseseră țaranii, imediat după ce revoluția se declanșase la Islaz, aceștia nemaivoidînd să-i lucreze viile²⁷. Tot astfel, în același timp, clăcașii de pe moșia *Izimșa*, din același județ, n-au vrut să prășească cele 50 pogoane de porumb ale arendașului.²⁸ În același mod au reacționat și clăcașii mehedințeni de pe moșiile Punghina, Pătulele, Izvoarele, Bistrița și Ergovița.²⁹ Cei din Punghina au trecut chiar la răzvrătire, dărîmînd la 24 iunie două circiumi ale serdarului Dimitrie Pleniceanu, aflate în apropierea satului.³⁰

Cazuri de nesupunere a țăranilor clăcași la munca de clacă și celălalte îndatoriri către proprietari și arendași se semnalează și în județul Vilcea, unde predominau moșnenii. Astfel au acționat clăcașii din satele Ștefănești, Călina, Prundeni, Lungești, Frumușeni și Otetelișu, în a doua jumătate a lunii iunie 1848.³¹

Se poate observa că, încă din perioada de extindere a revoluției, masele țărănești au înțeles să treacă la acțiuni hotărîte pentru realizarea dezideratelor lor legitime, sub înrîurirea stipulațiilor proclamației revoluționare.

În perioada de consolidare și adîncire a revoluției, în conștiința maselor țărănești au pătruns mai adînc și au prins rădăcini trainice stipulațiile Proclamației de la Islaz, mai ales cele privind problema agrară, ceea ce a făcut ca țărănimea să-și întărească convingerea că va primi drepturi și va fi emancipată și împrăprietărită cu porțiunea de pămînt necesară traiului.

La începutul lunii iulie, printre țăranii din Oltenia circula intens ideea că „se iau moșiile proprietarilor și se dau țăranilor“³², ceea ce denotă că principiul agrar proclamat de revoluție străbătuse satele înainte ca aici să se fi făcut simțită peste tot prezența comisarilor de propagandă. Propagatorii acestei idei proveneau din rîndul sătenilor înșiși care, contrar punctului de vedere al liberalilor moderați din guvern, aflați în majoritate, aduceau astfel pe țărani „în neliniște și ne-

²⁶ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, registru 19/1848, poziția 4091.

²⁷ Arh. St. București, fond Min. Int. Comunale, dosar 2 b/1848 (inv. 318), f. 253.

²⁸ Ileana Petrescu, *op. cit.*, p. 286.

²⁹ *Vezi Ibidem*, p. 287, 290; Bibl. Acad. R.S.R., mss, rom. 3887, f. 955.

³⁰ Arh. Ist. Centrală, Min. Int. Ad-tive, dosar 20 B/1849 (inv. 314), f. 308—310.

³¹ Corneliu Tamaș, Petre Bardășu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu, *Revoluția de la 1848 în județul Vilcea. Studiu și documente*, cu o prefață de Dan Berindei, Bălcești pe Topolog, p. 46—47, 69, 82, 90, doc. nr. 14, 24, 32, 39.

³² Arh. St. Dolj, fond Protoieria jud. Dolj, dosar 36/1848, f. 1.

supunere ca să nu-și îngrijească de munca pământului și de datoriile lor către proprietari și arendași³³. Ca urmare, datorită dorinței țăranilor de a intra cât mai curînd posibil în stăpînirea pământului pe care trudeau de veacuri, mișcarea antifeudală s-a radicalizat și generalizat, cuprinzînd într-un fel sau altul toate satele de clăcași.

Rezistența maselor țărănești la executarea prestațiilor feudale, mai ales a zilelor de clacă, manifestîndu-se atît în mod tacit, cît și ceschis, luînd, în unele situații un aspect violent, a generat o puternică acțiune de petiționare a proprietarilor și arendașilor, care, făcînd uz de publicațiile guvernului revoluționar cu privire la aminarea problemei agrare, cereau sprijin pentru supunerea clăcașilor la îndeplinirea îrdatoriilor lor după vechiul sistem. De pildă, arendașul moșiilor Ianca, Fotelu, Hotaru (Romanați) reclama subadministrației plășii Balta că locuitorii „nu vor să vie la nici un fel de lucru“ și solicita ajutor eficient spre a fi determinați să lucreze la strînsul finului și la alte „trebuințe ale proprietății“³⁴. D. Filișanu, administratorul județului Dolj, inferma alarmat autoritățile de la București că „cei mai mulți dintre proprietari și arendași au suferit simțitoare pagube cu strînsul cîmpului“³⁵.

Intrucît măsurile luate de autoritățile locale n-au avut rezultatele scontate, Guvernul provizoriu a dispus ca, în cazurile în care nu se puteau determina țăranii la supunere prin alte mijloace, să se intervină cu forța armată.³⁶ La 15 iulie, Chr. Tell, șeful oștirii, dînd ordine în acest sens comandanților de corpuri, ținea însă să atragă în mod expres atenția că în asemenea cazuri „la nici o împrejurare, ostașii foc asupra popoului muncitor să nu facă și să stăruiască prin mijloace blînde a-i aduce (la) cunoștință a-și îndeplini datoriile“.³⁷ Intervenția oștirii urma să aibă deci un caracter demonstrativ și nicidecum de opresiune, autoritatea centrală avînd grijă să nu îndepărteze pe țăranii de revoluție, ceea ce însemna, în fond, năruirea acesteia cînd nu mai era susținută de masele largi țărănești. Deși dispoziția dată avea un caracter demonstrativ, ea însăși constituie o dovadă peremptorie pentru amploarea luptei țărănimii împotriva rînduieiilor feudale.

Chiar dacă autoritățile au intervenit cu forța armată spre a-i obliga pe țăranii să lucreze pe moșii după legea clăcii regulamentare, pînă la rezolvarea problemei agrare, rezultatele au rămas tot fără efect practic, mai ales că sătenii au văzut, după dizolvarea Comisiei proprietății, că doleanțele lor nu se împliniseră, ceea ce i-a determinat să acționeze într-un mod și mai hotărît pentru obținerea drepturilor lor, formele de luptă amplificîndu-se și crescînd în intensitate. La 14 august Aaron Florian, venit la începutul aceleiași luni la cirna județului Dolj în locul reacționarului D. Filișanu, sesiza autoritățile din Capi-

³³ Ibidem.

³⁴ Arh. St. Olt, fond Subocîrmuirea plășii Balta, dosar 102/1848, f. 51.

³⁵ Arh. St. București, Min. Int. Comunale, dosar 2 B/1848 (inv. 318), f. 10.

³⁶ Mihail Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 21—22.

³⁷ Arh. St. București, fond Min. Int. Comunale, dosar 2 B/1848 (inv. 318) f. 15.

tală că primea „reclamații neconținute din partea proprietarilor și arendașilor că locuitorii se împotrivesc și nu se supun a-și îndeplini datoriile proprietărești”.³⁸ Cea mai dîrză rezistență la muncile de clacă pe moșii au manifestat-o sătenii din Bărca, Coțofenii din Dos, Comoșteni, Gîngiova, Urzica Mare, Rast, Ghidiciu, Cetate, Poiana, Maglavit, Negoiești, Almăj, Sitoaia, Ișalnița, Florești, Măceșul de Jos, Cîrna, Murgăși, Tîrnava, Valea Stanciului și Sălcuța.³⁹ De asemenea, în cursul verii anului 1848, celor mai mulți proprietari și arendași din județul Mehedinți li s-au provocat daune însemnate din cauza „nesupunerii” ce au arătat locuitorii clăcași cînd au fost chemați la muncile cîmpenești în contul zilelor de clacă.⁴⁰ Deosebit de activi au fost clăcașii de pe moșiile Cujmir, Glogova, Vinju Mare, Gîrla Mare, Oprișoru, Izvoarele, Pungina, Dîrvari și Corzu.⁴¹ Tot astfel, în Romanați, clăcașii din satele Ianca, Potelu, Hotaru, Golfinu, Islaz, Celei, Dașova și Rusănești, au continuat să opună o rezistență fermă cererilor stăpînilor de moșii și arendașilor.⁴² Manifestări de rezistență la îndeplinirea zilelor de clacă au apărut și în județele de munte, Gorj și Vîlcea, deși erau mai puține sate de clăcași ca în județele de cîmpie. Merită a fi remarcate acțiunile clăcașilor moșiilor Albeni și Aninoasa (Gorj). Mai tîrziu, proprietarul moșiei Albeni se plîngea că în timpul revoluției, la îndemnul subadministratorului local, sătenii „m-au stîns și m-au derăpănat cu totul”.⁴³ De asemenea, datorită împotrîvirii clăcașilor, arendașul moșiei Bujoreni (Vîlcea) a rămas cu cerealele nerecoltate.⁴⁴

Deci se poate conchide că, prin acțiunile lor, țărani, peste capul autorităților, au anulat prin propria lor forță, în numeroase sate, munca pe moșiile boierești, bazată pe sistemul de clacă. Lupta pentru anularea clăci, regulamentare a constituit o caracteristică esențială a mișcărilor țărănești în timpul revoluției de la 1848.

În strînsă legătură cu lupta pentru anularea clăcii s-au aflat acțiunile țărănești pentru suprimarea dijmei. Țărani s-au împotrîvit să dea dijma atît din recoltele de cereale cît și din alte produse. În acest sens, ne rezumăm să notăm cazurile clăcașilor de pe moșiile Sadova, Nițoiești, Poiana (Dolj), Oprișoiu, Cremenea de Sus (Mehedinți), Islaz și

³⁸ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, dosar 54/1848, f. 430, 445.

³⁹ Vezi Ibidem, f. 353, 373, 400, 413, 415, 416, 428, 433, 458, 509, 581, 638, 662, dosar. 20 A/1848, f. 33, 155, registru 19/1848, pozițiile 4218, 4466, 4708; Arh. Ist. Centrală. Min. Int. Ad-tive, dosar 20 B/1848, (inv. 314), p. 242—252, 261, 408; Bibl. Acad. R.S.R., mss. rom. 3886, f. 111, 251, 254, mss. rom. 3887, f. 1, 77; Ileana Petrescu, *op. cit.*, p. 47—48, 295—299.

⁴⁰ Bibl. Acad. R.S.R., mss. rom. 3886, f. 95.

⁴¹ Vezi Ibidem, f. 95, 205, 207, 242, 251, 276; Arh. Ist. Centrală, Min. Int. Ad-tive, dosar 20 B/1849 (inv. 314), f. 308—310, 312, 385, dosar 20 A/1849 (inv. 314), f. 314 315, Min. Int. Comunale, dosar 2 B/1848 (inv. 318), f. 119, 169.

⁴² Arh. St. Dolj, fond Subocîrmuirea pl. Balta, dosar 102/1848, f. 51; Bibl. Acad. R.S.R., mss. 3886, f. 329; Arh. Ist. Centrală, fond Min. Int. Ad-tive, dosar 2 B/1848 (inv. 318), f. 121.

⁴³ Arh. St. București, fond Min. Int. Ad-tive, dosar 20 A/1848 (inv. 314), f. 80—81.

⁴⁴ Bibl. Acad. R.S.R., mss. rom. 3886, f. 330.

Potelu (Romanați) ⁴⁵. Se poate spune că, în circumstanțele create de revoluție, obligația de a da dijma din produse a fost în cea mai mare parte anulată prin lupta țărănimii clăcașe. ⁴⁶

Datorită insuficienței locurilor de pășunat și finețe date clăcașilor în folosință, dar și datorită dorinței de răzbunare pe exploatare, țăranii au distrus cu vitele recoltele acestora, după ce mai întâi și-au adunat produsele de pe loturile lor. În acest mod au acționat, de pildă, sătenii de pe moșiile Ianca, Potelu, Hotaru, Rusănești, Celei, Corabia, Dașova (Romanați), Birza, Drănic, Murgași, Urzica Mare, Salcuța, Cetate, Băilești (Dolj), Albeni (Gorj), Cujmir, Vinju Mare, Tîrnava și Braniștea (Mehedinți) ⁴⁷. Ca și în situația opunerii față de prestațiile feudale, intervenția autorităților în sprijinul boierilor și arendașilor de a determina pe săteni să-și retragă vitele de pe moșii au fost fără efect practic, de vreme ce țăranii au rezistat presiunilor făcute atât de autoritățile sătești cit și cele de plasă și județene. ⁴⁸ Atunci cînd proprietarii sau arendașii ajutați de slujbașii lor au încercat să închidă la oborul de gloabă vitele locuitorilor, acțiunea lor a eșuat, deoarece țăranii au slobozit vitele cu forța, așa cum au procedat cei de pe moșiile Albeni (Gorj) și Zănoaga (Romanați), care au spart oboarele de gloabă, ceea ce a făcut ca oamenii exploatare, de teamă, să nu mai îndrăznească să le închidă vitele. ⁴⁹ Distrugerea recoltelor de pe moșii constituie un alt aspect al mișcării antif feudale a țărănimii, un fenomen caracteristic al acesteia în timpul revoluției de la 1848.

Țărănimea a acționat cu deosebită energie pentru anularea monopolurilor feudale. Astfel, locuitorii satelor Potelu, Ianca și Hotaru (Romanați), între 1 iulie—15 august au pescuit după voința și puterea lor în bălțile moșiilor și au vîndut pește și raci pe unde și pe ce au dorit, păgubînd pe arendaș de un venit evaluat la 15 750 lei. ⁵⁰ La fel au procedat și clăcașii din Salcia (Mehedinți) ⁵¹ precum și cei din alte sate oltene de pe linia Dunării.

O lovitură importantă a fost dată venitului circiumilor. Sătenii din Cetate, Poiana și Desa (Dolj), bunăoară, vindeau vin și rachie pe moșii ⁵²

În același timp, țăranii s-au aprovizionat cu însemnate cantități de lemne din pădurile boierilor și ale mănăstirilor. La 15 iulie, arendașul moșiilor deținute de mănăstirea Bistrița în plasa Balta (Romanați) re-

⁴⁵ Vezi Ibidem, f. 257, mss. rom. 3887, f. 400; Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dölj, dosar 54/1848, f. 437, registru 19/1848, poziția 4524; Arh. St. București, Min. Int. Ad-tive, dosar 20 B/1848 (inv. 314) f. 384, 427, Min. Int. Comunele, dosar 34/1848 (inv. 318), f. 1; A. Stan, *Aspecte ale mișcării țărănești în timpul revoluției de la 1848 în Țara Românească*, în loc cit., p. 169; Ileana Petrescu, op. cit. 295.

⁴⁶ A. Stan, op. cit., în loc. cit., p. 170.

⁴⁷ Vezi Arh. St. București, fond Min. Int. Comunele, dosar 2 B/1848 (inv. 318), f. 169, Min. Int. Ad-tive, dosar 20 A/1849 (inv. 314), f. 75, 226—231, 314, 315).

⁴⁸ Arh. St. Olt, fond Subocîrmuirea pl. Balta, dosar 102/1848, f. 50.

⁴⁹ Arh. St. București, fond Min. Int. Ad-tive, dosar 20 A/1848 (inv. 314) f. 78; Bibl. Acad. R.S.R. mss. rom. 3887, f. 146.

⁵⁰ Ileana Petrescu, op. cit., p. 275—276.

⁵¹ A. Stan, *Aspecte ale mișcării țărănești în timpul revoluției de la 1848 în Țara Românească*, în loc. cit., p. 173.

⁵² Arh. St. București, fond Min. Int. Ad-tive, dosar 20 A/1848 (inv. 314), f. 258; Ileana Petrescu, op. cit., p. 295; A. Stan, op. cit., în loc. cit., p. 174.

clama subadministratorului local că locuitorii satelor Potelu, Hotaru și Vădăstrița tăiau copaci din pădure „pe unde le-au plăcut“, fără ca pădurarii să-i poată opri spunind că „sint păduri slobode“. ⁵³ Acestora li s-au alăturat și sătenii din Ianca și Grojdibod. ⁵⁴ Însemnate suprafețe de pădure au fost tăiate și de sătenii din Galicea și Tencănu (Dolj) ⁵⁵. După cum se poate observa, prin lupta sa, țărănimea clăcașă a reușit să desființeze dreptul de monopol al proprietarilor și arendașilor asupra heleșteielor, bălților, pădurilor, putându-și satisface într-o măsură considerabilă necesitățile de consum sau de negoț.

Intrucâtva învoielile agricole constituiau un instrument important în mina boierimii pentru exploatarea clăcașilor; aceștia au ripostat cu fermitate împotriva încheierii unor asemenea contracte acolo unde li s-a cerut de către stăpînii de moșie sau arendași. Merită a fi relevată rezistența țăranilor din satele Golfinu și Rusănești (Romanați), unde, cu toată insistența proprietarilor pe lângă autorități, nu s-au putut obține rezultatele așteptate. ⁵⁶

Lupta antifeudală a țărănimii din Oltenia a continuat și după restaurarea oficială a regimului regulamentar la 13 septembrie 1848, mult timp masele țărănești acționînd în numele ideilor zămislite de revoluție. ⁵⁷

Aruncînd o privire de ansamblu asupra mișcărilor țărănești se poate afirma că, deși țărănimea nu-și primise drepturile promise prin proclamația revoluționară nefiind emancipată și împroprietărită, prin acțiunile sale duse cu toată puterea pentru înlăturarea îndatoririlor regulamentare, ea a reușit să se sustragă regimului ce reflemta relațiile dintre proprietari și clăcași, instituit de Regulamentul organic, și să anuleze, în timpul revoluției, prestațiile feudale și monopolurile proprietății, ceea ce dovedește că masele țărănești au obținut o netă, dar temporară victorie împotriva exploatării feudale, ceea ce boierimea nu avea să uite vreme îndelungată.

Atașamentul profund al țărănimii oltene la ideile înnoitoare ale revoluției de la 1848 constă și în participarea în masă a acesteia la acțiunea de distrugere a Regulamentului organic și a Archondologiei (condica rangurilor boierești) care a avut loc în toate județele provinciei din dreapta Oltului. Este elocvent să amintim ceremonia arderii Regulamentului organic și a diplomelor boierești, desfășurată în ziua de 10 septembrie în Craiova, cel mai important centru urban al Olteniei, cînd, pe lângă orașenii de aici, au participat peste 10 000 de țărani veniți din toate colțurile provinciei. Prin organizarea celei mai grandioase acțiuni revoluționare din Oltenia, desfășurată la 10 septembrie 1848 la Craiova, masele largi populare, în pofida faptului că armatele

⁵³ Arh. St. Olt, fond Subocîrmuirea pl. Balta, dosar 102/1848, f. 53.

⁵⁴ Ibidem, p. 57.

⁵⁵ Arh. St. București, Min. Int. Ad-tive, dosar 20 A/284 8 (inv. 314), f. 103 Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, dosar 54/1848, f. 701.

⁵⁶ Bibl. Acad. R.S.R. mss. rom. 3886, f. 329; Arh. St. București, fond Min. Int. Comunale, dosar 2 B/1848 (inv. 318), f. 121.

⁵⁷ Vezi Paul Barbu, *Lupta țărănimii din Oltenia împotriva regimului contrarevoluționar în toamna și iarna anului 1848*, în Mehedinți — istorie și cultură, Drobeta Tr. Severin, 1979, p. 61—70; Constantin Corbu, *op. cit.*, p. 147—157.

otomane se îndreptau spre București și-au întărit și mai mult credința că „revoluția și constituția ei“ nu vor putea cădea vreodată, după cum ținea să consemneze Eufrosin Poteca, martor ocular.⁵⁸

Pretutindeni, în satele Olteniei, ca de altfel în toate satele țării, țărănimea s-a arătat ferm hotărâtă să apere cuceririle revoluționare cu arma în mână pînă la sacrificiul vieții, atît față de dușmanii interni, cît și față de cei din afară. Sînt elocvente în această privință rapoartele comisarilor de propagandă și ale administratorilor de județe, care surprindeau starea de spirit, efervescența întregii lumi a statelor, entuziasmul ei pentru revoluție, angajarea plenară a maselor țărănești pentru triumful noii orînduiri. La 18 iulie, N. Marghiloman, comisar în Gorj, informa pe N. Bălcescu că în toate satele străbătute pînă atunci, țăraniii primeau „cu cea mai vie mulțumire constituția, jurînd că nu o vor lăsa a le-o răpi vrăjmașii din mînă, decît atunci cînd vor peri toți“.⁵⁹ D. Oprinie (Oprescu), comisar în plasa Ocolu, județul Romani, raporta la 26 iulie Departamentului din Lăuntru că, la săvîrșirea jurămîntului pe constituție, toți sătenii au jurat „într-o glăsuire că se vor bate și vor sta în contra oricărei împotrivire, atît din întru cît și din afară, care ar vrea să se opuc și să-i lipsească de sfintele legi, la cari îi cheamă timpul (...) și drepturile lor“.⁶⁰ În același județ, locuitorii din plasa Balta au jurat pe constituție că vor lupta împotriva dușmanilor poporului „cu cel mai mare sacrificiu al vieții lor“. De la un colț la altul al țării, într-o atmosferă cu adevărat sărbătorească, locuitorii au jurat să apere constituția cu sacrificiul suprem. Conducerea revoluției se putea încredința acum mai mult ca oricînd de hotărîrea fermă a maselor populare de la sate și orașe de a susține cu toate forțele regimul revoluționar, de a-și da viața pentru victoria acestuia. Poporul reușise să-și cunoască drepturile și era ferm hotărît să le apere, ceea ce explică înrolarea entuziastă a țărânimii în tabăra militară de la Riureni — Vilcea, menită a apăra revoluția contra invaziei străine.

În urma primirii unor scrisori de la consulul englez și de la membrii locotenenței domnești, prin care Magheru era sfătuit să nu se angajeze în lupta cu armatele otomane și țariste aflate în țară, la 28 septembrie generalul dizolva tabăra militară de la Riureni, după ce împreună cu statul său major analizase temeinic situația și ajunsese la concluzia că Țara Românească, în condițiile de atunci, nu se putea angaja într-un război cu sorți de izbîndă cu armatele a două mari imperii, mult mai numeroase și mai bine înzestrate din punct de vedere tehnic militar.

În cele din urmă, revoluția a sucombat sub loviturile Turciei și ale Rusiei țariste. Deși a fost înăbușită, revoluția de la 1848 a avut urmări pozitive în dezvoltarea social-economică și politică a poporului român.

⁵⁸ Ion Virtosu, *Pagini din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, în *Biserica ortodoxă română*, nr. 7—10, 1937, p. 498—514. Vezi pe larg Nicolae Andrei, Paul Barbu, *Revoluția de la 1848 în județul Dolj*, p. ..

Barbu, *Revoluția de la 1848 în județul Dolj*, p. 100—102.

⁶⁰ *Ibidem*, tom. III, p. 570—571.

LUPTA PENTRU UNIREA PRINCIPATELOR OGLINDITĂ ÎN DOCUMENTELE DEȚINUTE DE ARHIVELE STATULUI DOLJ

Transformările social-economice produse în societatea românească în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, revoluțiile de la 1821 și 1848 au declanșat un proces istoric ireversibil, ideile lor rodind din plin în toate marile momente ale istoriei naționale care le-au urmat. Unul din acestea îl constituie formarea statului național român modern, prin Unirea Moldovei și Țării Românești, ideal multiseclar al poporului nostru, la înfăptuirea căruia Craiova, locuitorii Olteniei și-au adus o contribuție importantă. Este firesc deci ca Arhivele craiovene să păstreze un număr însemnat de documente care se constituie în mărturii grăitoare ale luptei și atașamentului întregului popor român față de cauza Unirii.

Impulsionată de situația grea a țării, determinată și de prezența trupelor străine ani în șir după revoluția de la 1848 și în timpul războiului Crimeii, lupta pentru Unire și Unirea în sine au fost înțelese de masele populare ca o continuare firească a revoluțiilor de la 1821 și 1848. În deceniul șase al secolului trecut, în Oltenia s-a creat o stare de efervescentă revoluționară, de ostilitate împotriva ocupației străine, în special a celei austriece, cunoscute fiind încercările Austriei de a stăvili dorința de unire a românilor. Astfel, un document din 10 ianuarie 1855 menționează că un singur locuitor din tot satul a colaborat cu armatele turcești la intrarea acestora în Calafat, trădarea sa fiind sancționată cu incendierea și distrugerea casei și acareturilor proprii.¹ Mult mai numeroase sînt informațiile referitoare la atitudinea ostilă a populației din Craiova față de armata austriacă. Menționăm cazul lui Panait Teodorescu, care refuza să servească masa ofițerilor austrieci, spunînd: „cîinii de austrieci sã mînce unde vor voi”² și al lui Gh. Caria, care în noiembrie 1854 a folosit arma de foc împotriva ulanilor austrieci.³ Starea de încordare răbufnea uneori în incidente mai mult sau mai puțin violente. De pildă, între 1 septembrie 1854 și 19 februarie 1855, între populația craioveană și soldații austri-

¹ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 63/1855 f. 2—3.

² Ibidem, dosar 35/1855, f. 18—19.

³ Ibidem, dosar 35/1855, f. 43.

eci au avut loc 27 de incidente⁴. Acestea luaseră o asemenea amploare încît, la sfîrşitul lui februarie 1855, Departamentul din Lăuntru trimitea la Craiova pe şeful Poliţiei Capitalei pentru cercetarea şi rezolvarea conflictelor dintre locuitorii oraşului Craiova şi trupele austriece.⁵

De fapt, în lunile februarie-martie 1855, la Craiova avea loc o puternică revoltă împotriva ocupanţilor austriece,⁶ manifestaţiile ostile continuînd şi după înăbuşirea acesteia. Astfel, la 13 iunie 1855, comandantul trupelor austriece din Craiova, feldmareşalul Machio, cerea pedepsirea unui comisar de poliţie care, aflat noaptea în mijlocul unei mulţimi, a pîlmuit şi insultat pe conducătorul patrului austriece, afirmînd că „de nemţi nu-i pasă şi că ar fi stăpîn pe jumătate din Craiova“⁷, iar o lună mai tîrziu, un anume Ioan Muscalu era cercetat de poliţie pentru afirmaţii jignitoare la adresa armatelor imperiale⁸. O numeroasă corespondenţă între autorităţile militare austriece şi autorităţile române oferă informaţii privind diferite conflicte ivite între locuitori şi soldaţi, incendiile produse în punctele de încartiruire şi aprovizionare ale unităţilor militare austriece, precum şi refuzul la rechiziţii în favoarea acestora.⁹

În anii următori lupta pentru Unire s-a intensificat. La Craiova a luat fiinţă, în primăvara anului 1857, un Comitet unionist, care a întocmit un program intitulat „Doctrinile Românilor“. De asemenea s-au editat gazetele „Jurnalul Craiovei“, „Vocea Oltului“ prin care se explica necesitatea Unirii, ca fiind singura cale pentru dezvoltarea poporului român pe calea progresului social-economic şi se chemau forţele progresiste din Oltenia să susţină Unirea. În acest sens, în programul ziarului „Vocea Oltului“ se arăta : „naţiunea română simte astăzi, o mărturisim, cu cea mai vie mulţumire, că se află în cel mai suprem moment al vieţii sale. Se află în momentul de a-şi crea viitorul ei!“¹⁰ Subliniind necesitatea ca Unirea să apară în faţa Europei ca aspiraţie a întregului popor, programul menţiona că „toţi românii trebuie să fie sinceri în dorinţele lor, prudenţi în sfaturile lor, energici, curajoşi, statornici în hotărîrile şi lucrările lor. Ei nu trebuie să asculte decît vocea României!“¹¹, vocea care „vibrează în sufletul fiecărui român, vorbeşte inimii din fiecare stîncă a munţilor României, suspină în murmurul riurilor ei, în repaosul şi tăcerea ruinelor ei, în subteranele minelor, în holdele cîmpiilor, în seninul şi splendoarea cerului ei“. Şi apele încheia : „O, Românie unită, întărită şi ferită, iată crezul poporului român. Cine nu mărturiseşte această credinţă, cine nu crede în

⁴ Ibidem, dosar 35/1855, f. 166—167.

⁵ Ibidem, dosar 35/1855, f. 110.

⁶ *Istoria Craiovei*, Editura „Scrişul Românesc, Craiova 1977, p. 57.

⁷ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 84/1855 f. 31—32.

⁸ Ibidem, dosar 43/1855, f. 400, 417—418.

⁹ Ibidem, dosar 43/1855, f. 24—27, dosar 44/1855, f. 24—25, 159—162, 245—246, 525—527, ş.a.

¹⁰ Ibidem, dosar 46/1857, f. 56.

¹¹ Ibidem.

această mărturisire, cine nu speră într-acest viitor, cine nu iubește această Românie, acela nu e român bun".¹²

Redacția ziarului se angaja să facă tot ce-i va sta în putință „spre a contribui numai la luminarea și înfrățirea tuturor românilor“. Este demn de subliniat că ziarul, care trebuia să apară sub titlul semnificativ de „România“¹³, a fost susținut și de administrația județului, care cerea subcîrmuitorilor de plăși să acționeze cu toată energia pentru a recruta cît mai mulți absolvenți între locuitorii satelor, deoarece ziarul avea înalta misiune ca „să lumineze ideile, să deștepte inimile și să cheme la lucru pe toți românii ale căror inimi bat pentru salvarea și fericirea suferindei lor patrii“. Fiind „vorba să ne unim și chiar cu cei de dincolo de Milcov“, „Vocea Oltului“ era considerată drept singurul organ „prin care românii olteni să poată vorbi cu frații lor de dincolo, ca să ajungă și mai repede la Unire, ce este atît de mult dorită de toți românii cei adevărați“.¹⁴

Prin poziția adoptată față de alegerile pentru Adunările ad-hoc din Țara Românească și Moldova, prin modul în care a susținut Unirea, prin ideile progresiste pe care le-a propagat, ziarul „Vocea Oltului“ poate fi apreciat ca unul din cele mai înaintate organe de presă unioniste din această perioadă.¹⁵ În special atitudinea critică față de alegerile din Moldova a atras admonestarea repetată și suspendarea ziarului care, ieșind „cu totul din rezerva ce ar fi trebuit să observe, mai cu seamă că jurnalele din Capitală n-au cuprins nici un fel de apreciații asupra alegerilor din Moldova“, încălca cenzura și aborda probleme din afară „împotriva convențiilor politice“ ale Țării Românești.¹⁶ Studierea documentelor privitoare la lupta pentru Unire evidențiază cu claritate faptul că, în ciuda greutăților create de prezența, ani în șir, a trupelor străine după revoluția din 1848 și în timpul războiului Crimeii, unirea era problema care capta interesele și forțele întregii națiuni. „În țară este mare entuziasm pentru Unire, (...) unire și iar unire strigă toți“, scria Gheorghe Gh. Magheru, la 17/29 septembrie 1856, tatălui său la Constantinopol.¹⁷ Pentru a ilustra starea de spirit din țară el arăta : „Săvoiu vrea să ducă 100 de oameni cu chel-tuiala lui la sultan să îi spună adevărul“.¹⁸ Același Magheru, referindu-se la pregătirile pentru convocarea Adunărilor ad-hoc, descria efer-vescența revoluționară a maselor cu cuvintele : „nația este în foc și mișcare, <în> toate spiritele unirea triumfă și bătrînii cei mai retro-grazi subscriu listele.“¹⁹ În țară sînt mari dezbateri și lucrări, în toate părțile numai cluburi și adunări, lucrări mai frumoase decît la 1848“.²⁰

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, dosar 46/1857, f. 74.

¹⁴ Ibidem, f. 55.

¹⁵ *Istoria Craiovei*, p. 60.

¹⁶ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 46/1857, f. 83.

¹⁷ Arh. St. Dolj, fond Gen. Gh. Magheru, XXXIX bis/41.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Al. Bălintescu, *Arhiva generalului Gheorghe Magheru. Catalog de documente*, București, 1968, doc. 401, p. 84.

²⁰ Arh. St. Dolj, fond Gen. Gh. Magheru, LXI bis/84.

În țară s-au organizat cluburi și comitete unioniste cu o bogată activitate în favoarea unirii.²¹

Alte documente conțin informații prețioase cu privire la activitatea fruntașilor unioniști din Moldova.

Ion Maiorescu îl informa pe Gh. Magheru — la 25 martie 1856 — că în Iași, în casa logofătului Petrache-Rosetti-Bălănescu a avut loc o adunare de peste 50 persoane, la care a participat, printre alții, și M. Kogălniceanu, și la care s-a protestat împotriva hotărârilor marilor puteri și a fost criticată poziția domnitorului Moldovei față de Unire.²² În continuare se arată că funcționarii moldoveni au adresat o petiție domnitorului semnată de câteva sute de persoane, petiție în care se cerea Unirea Moldovei cu Țara Românească.²³ În aceeași scrisoare, Ioan Maiorescu arată că patrioții moldoveni au întocmit mai multe memorii, dintre care cel adresat contelui Walewski a fost confiscat la graniță.²⁴

Tot în 1856, într-un memoriu de un avîntat patriotism, un grup de tineri moldoveni prezentau Unirea ca fiind dorința „celor mai mari și mai patrioți voievozi ai noștri”, iar acum este dorința întregului popor român.²⁵

Din toate aceste documente reiese că Unirea era înțeleasă de masele populare din țara noastră ca un rezultat firesc al revoluțiilor de la 1821—1848, revindicarea cea mai importantă a programului revoluționarilor pașoptiști.

În ciuda opoziției și manevrelor marii boierimi, forțele progresiste au reușit să-și impună candidații lor la alegerile pentru Adunările ad-hoc. Referindu-se la înalta misiune ce revenea deputaților Gorjului, Ion Magheru scria unchiului său în noiembrie 1857 : să ne gândim că „avem în mină fericirea sau moartea patriei și că trebuie să ne dezbrăcăm de orice patimi, interes și amor propriu ca să ajungem la ținta ce și-a propus-o nația”.²⁶

Votul pentru Unirea Principatelor în Adunarea ad-hoc a Țării Românești a fost primit cu entuziasm de masele populare. „Toți sînt într-un extaz de fericire [...] că amîndouă camerele naționale au votat cu aclamație pentru fericirea patriei”, scria Gheorghe Gh. Magheru, în octombrie 1857, tatălui său.²⁷

Lupta maselor pentru înfăptuirea unei uniri reale, peste prevederile Convenției de la Paris din 1858, este ilustrată, de asemenea, de câteva documente din arhivele craiovene. Astfel Comitetul alegătorilor din București, a cărui „misiune” era să pregătească lucrările referitoare la alegeri, invita în decembrie 1858 alegătorii din celelalte județe să înființeze asemenea Comitete și, în strînsă legătură cu cel din Capitală, să pregătească alegerile²⁸. Menționăm, de asemenea, o che-

²¹ Arh. St. Dolj, fond. Gen. Gh. Magheru, XXXIX bis/46.

²² Ibidem, XLI bis/7.

²³ Ibidem, XXXIX bis/41.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Al. Bălinescu, *op. cit.*, doc. 605.

²⁶ Arh. St. Dolj, fond Gen. Gh. Magheru, XLI bis/84.

²⁷ Ibidem, XXXI bis/54.

²⁸ Ibidem, XVII/12.

mare semnată de N. Golescu, C. A. Rosetti, V. Boerescu și G. Romanov cu privire la jurnalul încheiat și subscris de un mare număr de alegători din București. Se trimitea o copie după hotărîrea alegătorilor din București cu invitația de „a o propaga și acolo [...] pînă ni se va face indestulare conform Convenției“.

Multe dintre documentele deținute de Arhivele Statului Dolj conțin informații importante referitoare la lupta revoluționarilor pașoptiști exilați și a altor patrioți români aflați în străinătate, pentru cauza întregii națiuni române. Marea majoritate a acestor documente se găsesc în arhiva generalului Gheorghe Magheru, unul dintre fruntașii revoluționari de la 1848 din Muntenia, care, exilat după înfringerea acesteia, a contituat să lupte pentru înfăptuirea unuia din cele mai scumpe idealuri pașoptiste — Unirea.

Dintre acestea, foarte importante sînt scrisorile din deceniul al VI-lea al secolului trecut, care au circulat în permanență în lungul și în latul țării, între Principate și diferite capitale europene, scrisori care au o puternică forță de evocare. Sînt scrisori ale membrilor familiei sau ale prietenilor acesteia, animați cu toții de aceleași simțămînte, de dorința de a reveni într-o patrie unită, liberă și independentă. Aflați la Paris, la Viena sau în Turcia, patrioții români au urmărit să atragă atenția marilor puteri asupra cauzei românilor, stabilind relații cu personalități politice, diplomați, cercuri progresiste din statele apusene. Prin memorii, tipărituri, conferințe ei au făcut să fie simpatizată cauza românilor și au pregătit terenul pentru discutarea situației Principatelor la diverse întruniri internaționale. În același timp, în aceste scrisori se face analiza situației politice din Europa de la mijlocul secolului trecut, sînt comentate evenimentele premergătoare și din timpul războiului Crimeii și ecoul acestora în țările române, cu referiri la situația Principatelor în contextul european, la șansele de succes ale românilor în lupta lor pentru unitate națională și mijloacele de realizare a acestui nobil țel.

Astfel, încă în anul 1851, fiul generalului Gh. Magheru scria din Franța surorii sale Alexandrina că „aici toți românii lucră“, iar D. Brătianu a plecat la Londra ca să conlucreze cu comitetul de acolo pentru „sacra cauză a României“. ²⁹

De asemenea, într-o relatare din 14 martie 1856 asupra hotărîrilor Conferinței de la Constantinopol se arăta că acestea au provocat o mare efervescență în Moldova și Muntenia, în special pentru faptul că Principatele erau considerate parte integrantă a Turciei. ³⁰ O foarte bogată activitate au desfășurat revoluționarii români aflați la Paris care cereau, într-un memoriu din 1857, respectarea autonomiei țărilor române în treburile interne, fără nici un amestec din afară, autonomie izvorînd din vechile capitulații încheiate cu Turcia, capitulații care recunoșteau între altele și „dreptul de pace și de război“ al Principate-

²⁹ Arh. St. Dolj, fond Gen. Gh. Magheru, LXI bis/14 ; Al. Bălintescu, *op. cit.*, doc. 401, p. 84.

³⁰ *Ibidem*.

lor.³¹ În memoriu, Unirea este privită ca cea mai importantă problemă a luptei românilor, întrucît „avînd Unirea, avem tot“. Pentru a înfăptui „această sfîntă și sublimă sărbătoare a națiunii noastre“ — se afirmă în continuare în text — trebuie „să ne arătăm Europei și puterilor amice cum că sîntem un popor matur și că știm a prețui îndeștul că, de vom dobîndi Unirea, nația noastră este mîntuită și ora renașterii sale va suna la orologiul secolelor“.³²

Luptînd pentru Unire, patrioții români argumentau necesitatea acesteia, importanța ei capitală pentru dezvoltarea poporului român pe calea progresului economic și social, pornind de la originea și dezvoltarea istorică comună a locuitorilor Moldovei și Munteniei, precizînd că numai împrejurări istorice vitrege au făcut ca românii să trăiască în țări separate.

În acest sens, un memoriu din 1858 arăta : „originea, religia, obiceiurile și limba Principatelor conțin elementele unei uniuni intime care n-a fost împiedicată decît de împrejurări fortuite. Avantajele și consecințele salutare care ar decurge din reunirea lor, nu pot fi contestate“.³³

Foarte important este faptul că abordînd problema înstrăinării unor teritorii românești, se precizează că însăși Poarta a recunoscut, în diferite ocazii, că nu poate dispune (în sensul de a ceda altei țări) de o provincie a Principatelor Române, întrucît acestea nu sînt cuceriri de război ale Porții ci s-au supus imperiului otoman în urma unor înțelegeri între vovoezii lor și sultanii turci.³⁴

În afara memoriilor, patrioții români din străinătate au folosit și alte mijloace pentru a atrage atenția statelor și a opiniei publice europene asupra problemei românilor. De pildă, într-o scrisoare a Alexandrinei Magheru către tatăl său se menționează că la Paris apăreau două ziare românești, „Opiniunea“ și „Buciumul“, care desfășurau o bogată activitate „spre a se ajunge la principiul care este al tuturor — Unirea“.³⁵

O altă însemnare informează despre mitingurile ce urmau să fie organizate la 6 octombrie 1858 în patru mari orașe din Anglia — Londra, Brighton, Liverpool și Manchester³⁶ — cu care ocazie trebuia să se arboreze drapelul român și să se semneze moțiuni în favoarea unirii Moldovei cu Țara Românească. Multe documente se referă, de asemenea, la atitudinea marilor puteri față de Unirea Principatelor, făcîndu-se de multe ori o analiză lucidă a poziției acestora, poziție determinată, în primul rînd, de interesele fiecăreia dintre ele în sud-estul Europei.

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem*, XVII/9.

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Al. Bălinescu, *op. cit.*, doc. 619, p. 135.

³⁶ *Ibidem*, doc. 644, p. 140.

Alte documente descriu entuziasmul și bucuria cu care a fost primită vestea alegerii lui Al. I. Cuza, care aducea cu sine garanția îndeplinirii idealurilor pentru care luptaseră masele populare. Alegerea lui Cuza a fost primită la Craiova „cu entuziasm și aclamații de cea mai vie bucurie“. Străzile orașului au fost inundate de un numeros public, „cu muzică și strigări de Ura!“, s-au organizat manifestații populare, iar în seara zilei de 29 ianuarie la teatrul craiovean a avut loc un spectacol omagial.³⁷

Toate aceste momente, vizita domnitorului în Craiova în vara anului 1859, precum și marile reforme democratice realizate în timpul domniei sale sînt larg oglindite în documentele ce se păstrează la Arhivele Statului din Craiova.

Semnificația actului istoric de la 24 ianuarie 1859 o subliniază un document al timpului, care menționează că alegerea unui singur domn în ambele Principate „a făcut mai mult decît a ne da un domn, ea a consfințit un principiu ce este înrădăcinat în inimile tuturor românilor și a creat condiția cea mai însemnătoare pentru întregirea politică a țării“.³⁸

Intr-adevăr, unirea Moldovei și Munteniei sub domnia luminoasă a lui Al. I. Cuza a marcat — așa cum se apreciază în Programul Partidului Comunist Român — intrarea țării noastre în noua etapă a evoluției ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor pentru drepturi și libertate socială.

³⁷ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 97/1859, f. 1, 14, 23.

³⁸ *Ibidem*, f. 7.

ASPECTE PRIVIND REZISTENȚA IMPOTRIVA OCUPAȚIEI GERMANE ȘI AUSTRO-UNGARE ÎN OLTENIA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

La izbucnirea conflagrației mondiale, statul român s-a găsit la interferența unor puternice interese, fapt ce a determinat și organizarea intenselor acțiuni de asigurare a independenței, suveranității și integrității sale, în direcția realizării aspirației seculare — desăvârșirea statului național unitar român.

Și în aceste împrejurări, ca dealtfel în toate momentele de răscruce în istoria neamului, locuitorii Olteniei, înarmați sau neînarmați, cu uniformă militară sau în haine de țaran și orășean, au participat la lupta pentru apărarea pământului străbun, pentru unitate pînă la jertfa supremă.

Încă înainte de izbucnirea războiului, patriotismul lor s-a manifestat pregnant, fie prin exprimarea cu tărie a crezului în cadrul activității desfășurate de secțiile Ligii Culturale și a celorlalte societăți ce-și propuneau în program lupta pentru desăvârșirea unității naționale prin unirea Transilvaniei cu patria mamă, România, fie prin strîngerea de fonduri în vederea înzestrării armatei române, fie prin acordarea de ajutoare pentru răniți și prizonieri.

Pe de altă parte, un întreg lanț de manifestări artistice susținute de școlile din Craiova, Rm. Vilcea, Caracal, Tr. Severin și Tg. Jiu, la care se cîntau cîntece cu puternice rezonanțe în sufletul românilor — „Pui de lei“, „Deșteaptă-te române“, „Hora unirii“, etc. — precum și numeroase articole pline de speranțe apărute în presa olteană¹ arătau clar frămîntările locuitorilor din această parte a țării, dorința lor nestrămutată de realizare a visului atfior generații.

Semnificative pentru evidențierea elanului patriotic care a stăpînit tot timpul inimile locuitorilor dintre Jiu și Olt sînt cele cîteva acțiuni pe care le-au întreprins ei înainte de intrarea României în război. Astfel, în urma circularei nr. 2898 din 16 ianuarie 1915 a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, prin care personalul didactic și administrativ din școli era chemat să subscrie pentru strîngerea fondului necesar cumpărării unui submarin în vederea înzestrării armatei, profeso-

¹ Ziarele „Drapelul“, „Cultura românilor“, „Chemarea“, „Ramuri“, „Protestarea“, „Flamura“, etc.

rii Școlii comerciale „Gh. Chițu“ din Craiova au contribuit cu 20% din salariul lor pe durata de un an de zile.² De asemenea, cînd s-a lansat chemarea colectării de fontă pentru fabricarea, la turnătoria ing. C. P. Brătășanu din orașul Craiova, a obuzelor armatei, locuitorii Doljului au răspuns cu elan donînd obiecte care le erau încă utile, chiar indispensabile în gospodărie.³ Tot pentru înzestrarea armatei, s-au făcut numeroase donații în lenjerie de corp și pat, îmbrăcăminte, produse agricole, furajere, etc., toate în speranța că înfrîngerea armatelor germane și austro-ungare vor duce la formarea României pe care o visaseră de-a lungul secolelor înaintașii.

Evidențiînd același sentiment patriotic, semnalăm vigilența dovedită de craioveni care, în primele zile după intrarea României în război, cînd țara era împînzită de spioni inamici, au demascat șase funcționari străini ai uzinelor electrice comunale ce arătau prin semnale luminoase avioanelor dușmane poziția obiectivelor care trebuiau bombardate.⁴

Pe aceeași linie se înscrie și intervenția profesorului Ciuceanu și a celorlalți dascăli de la Colegiul „Carol“ I⁴ din Craiova, care au conspirat și predat organelor polițieneste pe profesorul de limba germană, ce făcea spionaj pentru puterile centrale.⁵

Marele Cartier General al armatei române era informat uneori direct de populație despre acțiunile subversive întreprinse de inamic pe linia Dunării.⁶ Nu puține au fost cazurile în care sătenii împreună cu ostașii arestau pe aceia care făceau propagandă progermană și strîngeau manifestele defetiste difuzate de dușman.⁷

În timpul bombardării localităților Cetate, Calafat și Rast, locuitorii au evacuat în liniște și ordine așezările, revenind apoi, la cererea armatei, pentru a ajuta la combaterea incendiilor, pansarea și îngrijirea răniților și altele.

În ceea ce privește jaful întreprins în anii 1916—1918, Eftimie Antonescu, autorul lucrării *Les sacrifices Roumaines* a oferit Conferinței de pace pagini care, coroborate cu datele de arhivă, au dezvăluit abuzurile comise de ocupanți, dar și rezistența și de multe ori riposta populației românești.

Mergînd pe aceeași linie, ziarul „Viața Nouă“ nr. 38 din 5 ianuarie 1919 arăta, citînd ziarul sibian „Foaia poporului“, că germanii au dus din Țară 83 000 cai, 1 550 asini, 220 000 vite cornute mari, 317 000

² Școala Comercială Craiova, fond Școala Com. „Gh. Chițu“, dosar 37/1915, f. 26.

³ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 65/1916, f. 343.

⁴ Muzeul Olteniei, Documente, inv. 3173, f. 2 (Vezi și Arhibald — G. Rădulescu, *Porcii, impresii din timpul ocupației...*, tipografia Poporului S. A. București, 1921, p. 42).

⁵ Muzeul Olteniei, Documente, inv. 8715, f. 1 (vezi și Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 120/1916, f. 565—566 — anchetă împotriva unor agenți unguri prinși în găurile Govora și Ciîneni).

⁶ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 4/1916, f. 142.

⁷ Ibidem.

porci, 1 433 000 oi și altele,⁸ iar în nr. 5 din 18 noiembrie 1918 menționa că numai valoarea rechizițiilor neachitate primăriei orașului Craiova se ridică la peste 4 milioane lei.⁹

Oltenia, încadrată cu toate județele sale în zona I de administrație germană, a fost intens spoliată de ocupanți prin toată gama metodelor de constrângere, în vederea exploatarei solului și subsolului; aproape 4 000 de locuitori au căzut victime regimului despotic instaurat de administrația germană, fiind arestați și schingiuiți pentru nesupunere la obligațiile impuse de Comandaturile de etapă.¹⁰

De la început, ocupanții au obligat județele să le pună la dispoziție un împrumut în numerar care se ridică la sume foarte mari. Împotriva impunerii forțate la acest împrumut și a amenzilor aplicate pentru diferite așa-zise contravenții, au fost înaintate organelor administrative românești și celor militare germane numeroase plângeri în care erau inserate și pagubele pe care le-au suferit locuitorii de pe urma războiului și a jafului organizat, pagube care practic îi puneau în imposibilitate de a-și mai asigura întreținerea familiilor.¹¹

Greu au apăsător pe umerii sătenilor și rechizițiile făcute în vederea aprovizionării armatei de ocupație, care deveneau cu atât mai revoltătoare cu cât autoritățile militare nu admiteau ca armata germană să sufere vreo lipsă, în timp ce locuitorilor li se eliberau bonuri de rechiziții fără acoperire sau valoare.¹² Numai în câteva comune din județul Dolj se rechiziționaseră, doar în câteva luni, însemnate cantități de produse și un număr important de atelaje și vite. De pildă, Cîrcea a dat 158 boi, 70 cai, 33 cornute, 200 kg lînă, 459 kg fasole și mari cantități de cereale.¹³ Bîrza, 400 cai, 600 care și căruțe, 583 kg fasole¹⁴, Gingiova, 158 cai, 68 căruțe, 2 371 kg fasole, 100 cojoace și altele.¹⁵

Într-un cuvînt, trupele de ocupație germane și austro-ungare au considerat bunurile ca pradă de război, dispunînd de avutul poporului, jefuind cu brutalitate tot ce le stătea la îndemînă.

Corvezile, furturile și abuzurile de tot felul au nemulțumit profund populația, creînd o stare de efervescență, manifestată prin diferite forme de rezistență, de la nesupunere față de ordinele armatelor de ocupație, pînă la riposta cu arma în mină, individual sau în grup. Sînt numeroase, în caracter sens, rapoartele autorităților în care se aminteau acțiuni soldate cu morți din rîndurile ocupanților, sabotaje etc. Bunăoară, primarul comunei Întorsura raporta Prefecturii județului

⁸ Muzeul Olteniei, Colecția periodice, „Viața Nouă“, nr. 1, 1919, nr. 38, 5 ianuarie, p. 2.

⁹ *Ibidem*, nr. 5, 18 noiembrie 1918, p. 1.

¹⁰ Augustin Deac, Ion Țoacă, *Lupta poporului român împotriva cîmpitorilor, 1916—1917*, Ed. Militară, București, 1978, p. 53.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 39/1917.

¹³ *Ibidem*, dosar 45/1918, f. 750.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, f. 75.

Dolj că în apropierea comunei a fost ucis un soldat german de către un sătean.¹⁶ Comentînd represaliile armatelor străine, ziarul „Viața Nouă” spunea că, datorită opoziției la rechiziții, locuitorii din comunele plășii Vela, județul Dolj, au fost scoși și bătuti cu nuiaua.¹⁷ În aceeași plasă, primarii comunelor sabotau sistematic ordinele administrației militare germane în legătură cu rechizițiile.¹⁸

Aceste atitudini, generalizate la nivelul întregului teritoriu ocupat, au determinat, fără îndoială, autoritățile de ocupație să-și reorganizeze administrația, desființînd birourile de rechiziții și încartiruire care inițial fuseseră organizate pe lângă autoritățile administrative românești și înființînd servicii specializate în cadrul comandaturii de etapă.¹⁹

Pentru a înăbuși sentimentul patriotic al populației, autoritățile de ocupație au închis școlile, supunînd bibliotecarii și cadrele didactice la un „examen de purificare”. Unor școli li s-au produs pagube. Referindu-se la această acțiune, primarul comunei Podari-Dolj arăta, în raportul său din 30 ianuarie 1917, că „Școala din această comună a fost devastată de soldații austro-ungari și ofițerii care au stat cu locuința și bucătăria acolo peste 50 de zile”²⁰. Liceul „Carol I” a suferit și el foarte mult în timpul ocupației, fiind transformat în cazarmă și grajduri.²¹

Au fost arestate, condamnate, reținute și ucise peste 1056 persoane, numai din județul Dolj,²² învinuite de nesupunere și refuz de a colabora cu ocupanții, de a opune rezistență la rechiziții, munci și dări, de a fi făcut propagandă sau de a fi fost soldați devotați patriei lor. De asemenea, au fost trimise în lagărele din Germania, Austro-Ungaria sau din alte părți numeroase persoane, peste 300 fiind din județul Dolj, dintre care 11 au fost în detenție în lagărul Bois l’Eveque din Belgia.²³

Toată populația comunelor Cornu și Poiana-Plenița din județul Dolj, de la 16 la 50 de ani, a fost arestată și o bună parte deportată din aceleași motive. Aceeași soartă au avut-o mulți funcționari publici și oameni de cultură din orașul Craiova, care au fost trimiși în mizeria și privațiunile lagărelor de prizonieri organizate de ocupanți în țară sau în străinătate. La 30 noiembrie 1916, primarul comunei Terpezița a fost arestat și trimis în lagăr deoarece înlesnise fuga unor soldați prizonieri.²⁴

Din Tg. Jiu, după cum rezultă din raportul Primăriei orașului, mai mulți locuitori, în frunte cu primarul, au fost chemați la coman-

¹⁶ Ibidem, f. 63.

¹⁷ Muzeul Olteniei, Colecția periodică, „Viața Nouă”, nr. 23, 11 dec. 1918, p. 1.

¹⁸ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 1/1917, f. 63.

¹⁹ Ibidem, „Viața Nouă”, anul nr. 38, 15 ianuarie 1919, p. 2.

²⁰ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 1/1917, f. 33.

²¹ Muzeul Olteniei, Colecția periodică, „Viața Nouă”, an. I, nr. 14/28 noiembrie 1918, p. 1.

²² Augustin Deac, Ion Troacă, *op. cit.*, p. 53.

²³ Muzeul Olteniei, Colecția periodică, „Democratul”, an. I/1917, nr. 7 din 11.24.

²⁴ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 18/1918, f. 6.

datura de etapă și amenințați cu confiscarea averii și cu moartea pentru eventualele acțiuni de sabotaj organizate de locuitori.²⁵

Un alt raport al primarului orașului Tg. Jiu este plin de nume de martiri ai neamului, împușcați în septembrie 1917 în spatele cimitirului, deoarece s-au opus rechizițiilor și prestațiilor forțate impuse de germani.²⁶ Locuitorul Ion Vrăbiescu și sergentul demobilizat Iosif Popescu din Văleni-Gorj au fost executați de plutoanele de execuție germane și austro-ungare pentru că au strigat: „Trăiască România!”²⁷ Din întregul județ au fost arestate de ocupanți 814 persoane.

Și în celelalte județe oltene au căzut victimă ocupației străine numeroase persoane. Astfel, în Mehedinți au fost reținute 968 persoane, în Vilcea 189, iar în Romanați peste 126 persoane au fost executate pentru că au refuzat a colabora cu inamicul.²⁸

Peste tot se cerea țaranilor, tuturor locuitorilor din teritoriul ocupat muncă și produse fără plată, iar oamenii și animalele ce se foloseau la diferite corvezi nu aveau hrană. Pentru a storce cât mai mult, ocupanții băteau, amenințau cu moartea, supuneau la suplicii și condamnau la pedeapsa capitală, fără deosebire de vîrstă sau sex.

Cu toate acestea, nu rare au fost cazurile cînd dorința de independență a răbufnit violent. În perioada aceasta au fost organizate și dese acte de sabotaj, de subminare a dominației și uneori acțiuni de luptă cu arma în mînă, locuitorii luptînd individual sau alături de detașamentul de partizani al locotenentului V. Popescu, împotriva ocupanților, ceea ce demonstra atît ura împotriva inamicului cîropitor, cît și unitatea tuturor categoriilor sociale, înaltul lor patriotism.

Locuitorii Olteniei au acordat, fără ezitare, deși știau care erau consecințele, ajutor și asistență refugiaților aflați în comunele din județe, au ascuns partizanii și prizonierii urmăriți sau evadați, așa cum s-a întîmplat în comunele Sopot, Brabova, Pleșoi, Gogoșiu, Galicea Mare și Bucovăț din județul Dolj, Izbiceni-Romanați²⁹ etc.

Primarului comunei Cornu-Dolj i se atrăgea atenția să intervină și să ia măsuri împotriva numeroaselor cazuri de distrugere a liniilor telegrafice, iar cel din comuna Căciulatu, același județ, primea ordin să prindă și să trimită comandaturii de etapă pe prizonierul evadat C. Bărbulescu, care „înarmat cu armătură și muniții făcea propagandă” pentru răscularea populației.³⁰

Trebuie, de asemenea, arătat că în retragerea lor armatele germane și austro-ungare au luat cu ele tot ce puteau, au brutalizat și deposedat de bunuri pe săteni, îmbogățindu-se.

Așa cum se arăta în ziarul „Cerna”, soldații Etapei 269 din Craiova, plecînd, „au jefuit în toate părțile și pe toți, luînd pînă și caii pompierilor noștri, după ce fiecare și-a vîndut calul său ca să ia și

²⁵ Arhibald-G. Rădulescu, *op. cit.*, p. 2.

²⁶ Muzeul Olteniei, Documente, I — 19839, f. 5 (vezi și Arhibald-G. Rădulescu, *op. cit.*, p. 90).

²⁷ Arhibald-G. Rădulescu, *op. cit.*, p. 90.

²⁸ Augustin Deac, Ion Troacă, *op. cit.*, p. 53.

²⁹ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv. dosar 39/1917 f. 13, 64—65.

³⁰ Ibidem, dosar 63/1918, f. 13.

parale".³¹ Ajungînd la Tg. Jiu și străjerii nevoind să-i lase să treacă, „au instalat Comandatura nemțească cu Schulemberg în frunte și cu baronul Blücher la partea economică și terorizează populația, jefuind-o sub forma rechizițiilor, fiindcă sînt înarmați”.³²

La ridicarea conștiinței naționale și în ascuțirea spiritului revoluționar, o contribuție deosebită și-au adus-o militanții socialiști, mișcarea muncitorească, care s-au pronunțat cu tărie pentru făurirea statului național unitar român.

În ample forme de rezistență, acțiuni muncitorești, (neprezentarea la lucru, sabotaje, manifestații de protest și greve), grupele ilegale și organizațiile revoluționare organizate la Strehaia, Craiova, Turnu Severin au produs o serioasă îngrijorare autorităților germane, mai ales că se stabiliseră cu muncitorii diferitelor întreprinderi industriale planuri complexe de acțiune în sensul sabotării producției, a liniilor de comunicație, de incendiere a obiectivelor militare, ascundere de arme, prizonieri, material de propagandă și de ajutorare a refugiaților și a partizanilor.³³

Deci locuitorii Olteniei au opus o rezistență dirză dușmanului cotropitor, în pofida arestărilor, deportărilor și condamnărilor la moarte care nu au fost în măsură să înăbușe lupta și năzuința de libertate, independență și unitate națională a românilor.

Scoaterea armatelor dușmane din țară a creat o bucurie deosebită în inimile și sufletele românilor din țară și din străinătate. Izbînda a fost dublată de îndeplinirea unui deziderat secular, desăvîrșirea unității naționale. „În fine, visul nostru să îndeplinește și voi ați scăpat de bandiți. Ne-au jefuit ei cît au putut, dar cu ce umilință a părăsit țara o armată trufașe ca cea germană”³⁴, scria Maria Popp, din Paris, familiei senatorului craiovean Constantin Vorvoreanu. „Ce fericiti trebuie să fiți voi aici, dacă judecați după mulțumirea noastră. Și ce mîndri, cînd armatele noastre împreună cu braviu noștri aliați trec iarăși munții”, spunea ea în continuare. „Cu ocazia trecerii prin Craiova a doctorilor Crișan și Rocsin, delegați ai Consiliului Național din Ardeal”, pentru a ajunge la București și a discuta cu guvernul problema unirii Transilvaniei cu țara mamă, autoritățile, în numele populației, le-au ieșit înainte cu „tradiționala piine și sare”, poftindu-i la un ospăț la unul din marile restaurante ale orașului. „A fost sărbătoarea care va rămîne veșnică amintire în sufletele celor prezenți” — consemna ziarul „Cerna”, nr. 4 din 11 noiembrie 1918.

Oltenii au știut, în toate momentele de mare importanță istorică ale țării, că există îndatoriri de patriot pe care nu este posibil să le ocolești, ce izvorăsc din însăși ființa neamului nostru, că istoria patriei este jalonată de hotărîrea nestrămutată a poporului de a apăra și a duce mai departe împlinirile înaintașilor, dorința lor de dreptate și libertate socială și națională.

³¹ Muzeul Olteniei, Colecția periodică, „Cerna”, an. I, nr. 4 din 11 noiembrie 1918, p. 1.

³² Ibidem.

³³ Augustin Deac, Ion Troacă, *op. cit.*, p. 73—74.

³⁴ Arh. St. Dolj, fond Vorvoreanu, dosar 469.

MĂRTURII DOCUMENTARE PRIVIND LUPTA ANTIFASCISTĂ A COMUNIȘTILOR DIN OLTENIA ÎN PERIOADA 1940—1944

Partidul Comunist Român, încă de la înființarea sa, a reprezentat cea mai înaintată forță politică a societății românești, continuând și ridicând pe o treaptă superioară cele mai bune tradiții de luptă ale poporului pentru o viață liberă și fericită.

În anii grei ai dictaturii militaro-antonesciene și ai războiului dus de Germania hitleristă, Partidul Comunist Român a fost forța cea mai consecventă a apărării intereselor naționale, organizând și conducând mișcarea de rezistență din țară împotriva ocupanților hitleriști.

Pe baza unei analize profunde a condițiilor interne și internaționale, Partidul Comunist Român aprecia că libertatea și independența țării vor putea fi redobândite numai prin înfringerea fascismului german și alungarea din țară a regimului reacționar în frunte cu Antonescu.

În acest scop, toate forțele patriotice ale țării erau chemate prin apeluri vibrante să se unească în luptă contra dictaturii antonesciene, a războiului hitlerist, a ocupanților. Partidul Comunist Român a ridicat la luptă mii de cetățeni, indiferent de naționalitate și apartenență politică și socială, animați de aceleași sentimente patriotice antihitleriste.

Comuniștii, muncitori înaintați, au organizat greve, conflicte de muncă, sabotaje împotriva mașinii de război fasciste, dând pilde nepieritoare de eroism și dragoste de patrie, purtând cuvântul partidului în fabrici, ateliere și porturi, conducând lupta clasei muncitoare.

Păstrători ai unei îndelungate tradiții de luptă, comuniștii și ceilalți patrioți din județul Dolj au făcut front comun cu întregul popor român împotriva războiului hitlerist și a dictaturii militare antonesciene. Cunoscuți pentru înriurirea puternică a activității lor politice, pentru capacitatea de mobilizare a maselor la lupta împotriva fascismului și a exploatării, numeroși comuniști de frunte din județul Dolj, printre care se numărau: Ion Popescu-Puțuri, Mihail Cruceanu, Ilie Diaconescu, Marin Florea Ionescu, Gh. Jianu, Ștef Emil, Ion Bică și alții, figurau pe listele întocmite de siguranță, ca „vechi suspecți co-

muniști care desfășurau o activitate subversivă“, asupra cărora „s-au luat măsuri pentru supravegherea lor îndeaproape“¹.

Pentru a destrăma organizația partidului comunist din județ, încă din anul 1940 autoritățile polițienești au desfășurat o campanie largă împotriva comuniștilor și a simpatizanților acestora, sperînd să stăvilească valul de manifestări ostile guvernului, inițiate și conduse de partidul comunist.

Printre numeroasele arestări și procese organizate de organele respective din județ se înscrie și arestarea de către Chestura Poliției Craiova, în noaptea de 19—20 martie 1940, a unui număr de 11 comuniști în frunte cu Ion Marin Florea zis Ionescu, Dragu Nicolae, Constantin Oancă și alții, care au fost condamnați de Tribunalul Militar al Corpului I armată Craiova la ani grei de temniță, „învinuiți pentru propagandă verbală și scrisă“ în „vederea schimbării formei de guvernămînt“, pentru „participare la asociație politică interzisă, avînd drept mijloc lupta de clasă“.²

Dar nici arestările, schingiuirile, și nici închisorile nu au putut să înfrîngă voința de luptă a comuniștilor. Înfruntînd teroarea dezlănțuită de autorități, prin munca neosobită de la om la om în întreprinderile din Craiova și în numeroase comune și sate, comuniștii au desfășurat o susținută propagandă răspîndind un mare număr de manifeste comuniste. În urma unei percheziții efectuate de organele poliției din Craiova, în martie 1940, se menționa că la comuniștii craioveni „s-a găsit un bogat material de propagandă comunistă“³ prin care se îndemnau muncitorii la sabotaj, la unire cu țaranii. În rîndul muncitorilor de la „Industria lemnului“ se semnală, mai tîrziu, o stare de continuă agitație, datorită muncii de propagandă desfășurată de comuniști.

Rezultat al muncii politice duse de comuniști, în colaborare cu alți patrioți, manifestările ostile guvernului și acțiunile de sabotaj în întreprinderi și sate au crescut ca număr și intensitate. Printre acțiunile de sabotaj semnalate în aprilie 1941 de Chestura Poliției Craiova era și aceea a personalului de tracțiune C.F.R. din Craiova, care înțirzia transportul pentru armata germană, pe distanța Tr. Severin-București prin defectarea locomotivelor.⁴

De asemenea, într-un raport al inginerului german Otto Graditsch, conducătorul organizației Todt pe șantierul Bechet, adresat prefectului județului Dolj, se arată că din cantitatea de 1000 m³ pietriș necesar șantierului nu s-au transportat decît 300 m³ și că țaranii în loc să ducă pietrișul pe șantier îl descărcau pe șosea, ceea ce el considera ca „un sabotaj intenționat al lucrărilor ce se efectuează pentru armata germană“.⁵ Tot astfel, Ministerul Muncii înainta Inspectoratului Muncii Craiova o notă informativă a marelui Cartier General — Eșalonul II,

¹ Arh. St. Dolj fond Prefectura jud. Dolj, dosar 315/1943, f. 438, 506.

² Ibidem, fond Rezidența regală a Ținutului Olt, dosar 35/1940, f. 172.

³ Ibidem, Inspect. regional de jandarmi Craiova, dosar 7/1940, f. 332—333.

⁴ Ibidem, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-țiv, dosar 201/1941, f. 302.

⁵ Ibidem, dosar 5/1941, f. 256.

din 15 iulie 1941, prin care atrăgea atenția că, în urma indicațiilor date de C.C. al P.C.R., muncitorii din diferite ramuri se dedau la „acțiuni de sabotaj“ și erau chemați să „formeze de urgență echipe de sacrificiu de a organiza (incendii) de mici sau mari proporții, în special în apropierea întreprinderilor industriale unde se lucrează armament sau unde sînt ateliere germane“⁶.

Asemenea acțiuni de sabotare a mașinii de război hitleriste au avut loc și în alte întreprinderi craiovene, ca cea de la fabrica de postav „Oltenia“, a cărei conducere raporta Camerei de Muncă faptul că „lucrătorii se dedau la acte de sabotaj“, cerînd intervenția acesteia, pentru a stabili ordinea, „deoarece în condițiile de față nu sîntem în stare să continuăm lucrul spre a putea executa în liniște comenzile militare ce avem“⁷. La acestea se adaugă numeroase acțiuni care au avut loc în următoarele întreprinderi : Ing. C. P. Brătășanu, Semănătoarea, Scrisul Românesc, Ștefan Barbu Drugă, Ceramica-Mofleni, precum și ale muncitorilor din porturile Calafat, Bechet și Cetate.

Partidul Comunist Român a desfășurat, de asemenea, o puternică propagandă în rîndurile țărănimii la sate. Printre actele de rezistență și de condamnare a dictaturii antonesciene și a cotropitorilor naziști sînt menționate numeroasele acțiuni de împotrivire ale țărănimii din comunele și satele județului Dolj, printre care se numără Moțățai, Cetate, Maglavit, Plenița Brabova, Damian Murgași, Dobrotești și altele, la rechiziții și diferite ordine date de autorități.

Cu toate că în rapoartele autorităților locale se ascundea cu grijă starea reală, ostilă regimului acestea nu puteau să nu-și exprime îngrijorarea față de propaganda comunistă desfășurată în județ. Acest lucru rezultă cu claritate din numeroasele dări de seamă și informări adresate Prefecturii județului Dolj, printre care și darea de seamă din ianuarie 1942, în care se menționa că s-au găsit diferite manifeste în comuna Plenița prin care se aduc insulte domnului Mareșal Ion Antonescu și conducătorilor hitleriști“ și „se îndeamnă ostașii să treacă de partea armatei roșii“⁸.

Cunoscînd munca politică organizată în întreprinderi, autoritățile au fost determinate să constate că multe din actele de sabotaj sînt provocate ca urmare a „dispozițiilor primite de fruntașii comuniști de a urmări cu atenție punctele strategice și cele vulnerabile ale fabricilor în care lucrează“, a „contactului pe care aceștia îl au cu salariații puși să păzească fabricile“ precum și a folosirii altor forme de luptă utilizate de comuniști“⁹.

Cu toate măsurile de prevenire și chiar represive întreprinse de aparatul antonescian, nu a putut fi înfrîntă voința de luptă a comuniștilor și a celorlalți patrioți, a maselor populare puse în slujba salvării țării.

⁶ Ibidem, fond Inspectoratul muncii Craiova, dosar 20/1941, f. 64.

⁷ Ibidem, dosar 34/1940, f. 97.

⁸ Ibidem, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 53/1942, f. 15, 141.

⁹ Ibidem, dosar 17/1942, f. 434, 436.

Hotărîrea poporului român de a-și lua soarta în propriile mâini constituie caracteristica principală a crizei în care intrase regimul dictaturii militare antonesciene, încă din vara anului 1943.

Întreaga evoluție a situației interne și externe pe plan politic și militar demonstra că în primăvara anului 1944 lupta de eliberare a poporului român a intrat într-o etapă decisivă.

Pe măsură ce criza și greutățile provocate de război se agravau, creșteau și se intensificau tot mai mult acțiunile de luptă ale muncitorilor. Astfel, într-un raport din 1943 al Inspectoratului Muncii din Craiova se arăta că peste 5954 salariați din 38 de întreprinderi erau prinși în 28 conflicte colective de muncă, la care se adăugau 355 conflicte individuale de muncă, atât în industrie cât și în comerț.¹⁰

În aceste împrejurări, în rindurile comuniștilor din județul Dolj s-a manifestat o activitate febrilă pentru lărgirea contactelor cu celelalte forțe patriotice, pentru întărirea organizațiilor de partid și sporirea influențelor acestora în rindurile maselor din orașele și satele județului Dolj.

Semnificativă în acest sens este informarea Chesturii Poliției Craiova adresată Prefecturii județului Dolj la 1 octombrie 1943, din care rezultă că mișcarea comunistă de pe teritoriul Craiovei cuprindea 57 de aderenți și un mare număr de simpatizanți, remarcind cu mult interes că încă din cursul lunilor iulie și august se prezentase în Craiova profesorul Mihail Cruceanu, delegat al Centralei P.C.R., luind contact cu numeroși cunoscuți „din toate straturile sociale“, „printre care și elementele comuniste“. „Din surse serioase — se arăta în raport — vizita lui Mihail Cruceanu are ca scop verificarea elementelor vechi și posibilitatea încadrării cu elemente noi“, în vederea reorganizării regionalei comuniste din Oltenia.

Din același raport se constată teama autorităților locale determinată de activitatea comuniștilor „în rindul celor 1698 muncitori din întreprinderile importante și a celor 5000 de lucrători de pe șantierul C.F.R. din suburbana Bordei“, care datorită condițiilor grele de muncă și viață ar putea fi transformați „într-o masă de manevră în mâna agitatorilor“. ¹¹

După aprilie 1944, prin măsurile adoptate de noua conducere, s-a întărit unitatea de voință și de luptă a partidului, s-a dat un curs hotărîtor pregătirii eliberării pe calea unei insurecții îndeplinite de clasa muncitoare, țărănime și armată. O mare însemnătate au avut, în acest sens, măsurile luate pentru crearea unor echipe muncitorești înarmate, în jurul cărora aveau să se dezvolte formațiunile patriotice de luptă, ca instrument militar al clasei muncitoare.

Pentru procurarea armamentului și muniției necesare organizației de partid din județul Dolj, prin intermediul unor comuniști și simpatizanți ca Manole Bodnăraș, Dumitru Boeru, Dumitru Marinescu și alții s-a reușit să se stabilească legături importante cu militarii din

¹⁰ Ibidem, fond Inspectoratul Muncii Craiova, dosar 8/1943, f. 10.

¹¹ Ibidem, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, inv. 315/1943, f. 438.

cadrul Flotilei 3 bombardamente, care avea sediul provizoriu pe teritoriul Craiovei.¹²

Reflectind starea de spirit existentă în rindurile maselor populare din județ, la care o bună contribuție a adus-o și propaganda comunistă prin manifeste, chemări răspindite în rindurile muncitorilor, țăranilor și ostașilor, organele administrative semnalau în primăvara și mai ales vara anului 1944, prezența în Craiova a unui „curent ostil germanilor și defavorabil pentru autoritățile române”.¹³

Aceeași situație este semnalată în comunele și satele din județ. Pretura plășii Plenița raporta Prefecturii Dolj, la 4 aprilie 1944, că „populația nevoiașă din comună ar fi avind o oarecare satisfacție, aflind de defectiunea frontului și apropierea bolșevicilor”.¹⁴

La 25 iulie Primăria comunei Moțăței raporta Prefecturii de Dolj că „printre locuitorii comunei, încă de multă vreme se observă o mișcare de răzvrătire împotriva actualei ordine sociale, cu vădite tendințe pentru bolșevism” și că „acest curent a ajuns așa departe deoarece membrii acestei mișcări de răzvrătire au avut îndrăzneala să lanseze în piața publică un manifest”.¹⁵

De asemenea, într-un raport al Chesturii Poliției Craiova din 3 august 1944, se menționa că „elementele care activează în organizația comunistă manifestă bucurie față de înfringerile suferite de armata hitleristă, nemaiputind ascunde previziunile propagandei comuniste”, după care „hitlerismul își trăiește ultimele clipe”.¹⁶

Numeroase informări de la începutul lunii august 1944 subliniază că în cuprinsul județului se observă îndemnuri la răzvrătire, nemulțumirile maselor mergând crescând și pregătind insurecția națională.¹⁷

Starea de spirit existentă în județul Dolj ca și în întreaga țară, premergătoare actului istoric de la 23 august 1944, arăta că masele erau pregătite să dezlănțuie uriașa lor energie revoluționară pusă în mișcare în mod treptat de comuniști și de ceilalți patrioți antihitleriști, pentru izgonirea ocupanților germani și a regimului de dictatură antonesciană, pentru a da curs nou vieții poporului român spre libertate și fericire.

Trebuie să subliniem aportul, la înfăptuirea mărețului act de la 23 August 1944, al organizației P.C.R. Oltenia cu reședința la Craiova, care a contribuit din plin la realizarea planului de evadare din lagărul de la Tg. Jiu a unor militanți de frunte ai P.C.R., pregătit într-o casă conspirativă din Craiova, din strada Al. I. Cuza.

Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă a început la 23 august 1944, prin arestarea guvernului militar-fascist în frunte cu Ion Antonescu.

În aceste momente de luptă încleștată pentru eliberarea patriei de sub cotropitorii hitleriști, într-un manifest al Comandamentului găr-

¹² Ibidem, dosar 39/1944, f. 437, 441.

¹³ Ibidem, f. 123.

¹⁴ Ibidem, f. 233.

¹⁵ Ibidem, f. 443.

¹⁶ Ibidem, f. 401.

¹⁷ Ibidem, f. 52, 451.

zilor patriotice din Craiova, adresat către „cetățeni ai Olteniei, muncitori, funcționari, intelectuali, țărani“, se spunea că „poporul român a început lupta cu arma în mână împotriva cotropitorilor nemți (...). Voi, oltenii, care sînteți depozitarii unei tradiții de mari lupte pentru libertatea și independența națională, dovediți și de astă dată spiritul vostru de luptă și de jertfă pentru cauza națională a poporului român. Pentru alungarea cotropitorilor nemți este necesar să se unească în luptă toate forțele naționale“.¹⁸

Mărețul moment istoric din August 1944 a fost rezultatul voinței întregului popor, al acțiunii revoluționare a eroicei noastre clase muncitoare, a maselor largi populare, al unirii într-un front larg a tuturor forțelor antifasciste, democratice, patriotice, organizate și conduse de Partidul Comunist Român.

„Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rindurile națiunilor lumii“.¹⁹

¹⁸ Manifest al Comandantului gărzilor patriotice din Oltenia, din 26 august 1944 prin care cheamă masele populare la lupta cu arma în mână pentru alungarea trupelor hitleriste din țară. A.I.S.I.S.P., Cota H XXVIII-I, f. I.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 581.

INTĂRIREA ALIANȚEI CLASEI MUNCITOARE CU ȚĂRÂNIMEA MUNCITOARE ÎN PROCESUL DEMOCRATIZĂRII APARATULUI DE STAT ȘI ÎNFĂPTUIRII REFORMEI AGRARE DIN 1945 ÎN JUDEȚUL DOLJ

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a inaugurat — după cum se arată în Programul P.C.R. elaborat de Congresul al XI-lea — „epoca unor profunde transformări revoluționare democratice în societatea românească, a cuceririi puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și masele largi populare”¹. Un rol hotărîtor în realizarea acestor dezi- derate l-au avut organizarea comitetelor muncitorești și controlarea activității întreprinderilor de către clasa muncitoare, înlăturarea ele- mentelor reacționare din aparatul de stat și instalarea noilor primari și prefecți.

Pentru a-și îndeplini misiunea istorică, proletariatul, sub condu- cerea partidului său de avangardă, trebuia, înainte de toate, să atragă de partea sa clasele și păturile sociale interesate în revoluție și, în pri- mul rînd, să făurească alianța cu țărănimea muncitoare. Partidul Com- unist Român, ținînd seama de condițiile concrete din țara noastră, a indicat comitetelor regionale și județene ale partidului să treacă ime- diat după 23 august 1944 la crearea comitetelor țărănești, organe ob- ștești și social-culturale ale țărănimii muncitoare, și la extinderea or- ganizațiilor Frontului Plugarilor în toate comunele.

În județul Dolj, care era considerat patria moșierilor, printre alte obiective ale etapei revoluției popular-democratice, problema democra- tizării aparatului de stat și, concomitent cu aceasta, desființarea pro- prietății moșierești și împrăștierea țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin se punea cu deosebită acuitate. Din analiza structurii proprietății agricole reiese că în județul Dolj exista, la începutul re- formei agrare, un număr de 459 de moșii în suprafață de peste 50 ha, din care : 178 cuprindeau între 50—100 ha, 196 între 100—250 ha, 32 între 250—500 ha, 26 între 500—1 000 ha, iar 7 aveau peste 1 000 ha. Numărul cel mai mare de moșii era situat în plășile din jurul orașului Craiova, unde își aveau palatele majoritatea moșierilor din județ, iar cele mai mari moșii se aflau în zona de cîmpie, unde era pămîntul cel mai fertil. Spre exemplu, în plasa Băilești existau patru moșii cu peste

¹ Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura Politică, București, 1975, p. 52.

500 ha și trei moșii mai mari de 1.000 ha ; în plasa Calafat, patru moșii în jur de 1.000 ha, toate aparținând moștenitorului fostului mare moșier Marincu ; în plășile Segarcea și Rojiște domeniile coroanei regale (cel mai mare moșier al țării) în suprafață de 7 044 ha și altele.² Politicieni cunoscuți din timpul regimului burghezo-moșieresc, ca Alexandru Marghiloman, C. Argetoianu, V. Potîrcă și alții, aveau proprietăți întinse în Dolj, unii moșieri fiind în același timp și capitaliști. De pildă, Șt. Barbu Drugă, unul din cei mai mari moșieri din țară, deținea și întreprinderi industriale de prelucrare a produselor agricole, inginerul Brătășanu era proprietarul fabricii de mașini agricole din Craiova, iar moșierul C. Neamțu era proprietarul băncii de comerț din Craiova.

Din analiza structurii proprietății agricole înainte de reforma agrară din 1945, reiese că în majoritatea comunelor din Dolj raportul dintre marea și mica proprietate era evident în favoarea mării proprietăți :

Categoria terenului după întindere	Numărul proprietăților	Situația în procente (%)
De la 0,1— 3 ha	52.452	57,4
3,1— 6 ha	27.362	29,7
6,1— 9 ha	7.819	8,4
9,1—15 ha	2.594	2,7
15,1—20 ha	653	0,7
20,1—25 ha	248	0,3
25,1—30 ha	101	0,1
30,1—35 ha	52	0,2
35,1—50 ha	100	0,2
peste 50 ha	459	0,5
Total proprietăți	91.840	100,0

După cum rezultă din tabloul de mai sus, în timp ce 459 de moșieri, care reprezentau doar 0,5% din totalul proprietăților din județ, dețineau suprafețe de peste 50 ha, 52.452 familii țărănești, care reprezentau 57,4% din totalul proprietăților agrare, dețineau suprafețe între 0,1—3 ha, cu totul insuficiente pentru a-și întreține familiile. Dacă mai adăugăm și numărul țăranilor care posedau între 3—9 ha, suprafețe care de cele mai multe ori nu le asigurau cele necesare pentru un trai cât de cât omenesc, în Dolj peste 95% din populația satelor era nevoită să muncească pe moșii, să accepte raporturi inechitabile și poverile pe care le puneau moșierii și arendașii atunci când dădeau pământul în dijmă.³

² Arh. St. Dolj, fond Camera de agricultură Dolj, dosar 7/1945, f. 2—26.

³ Ibidem.

Chiar organele locale recunoșteau că, în general, moșierii și arendașii nu respectau condițiile de muncă stabilite prin legi și contracte.

Neșumărate documente ale vremii atestă obligațiile grele impuse țărănimii. Astfel, ziarul „Înainte“, organul Comitetului județean P.C.R. Oltenia, vorbind despre nemulțumirile țăranilor, consemna că moșierul Calețeanu, care avea 2.000 de pogoane în comunele Mirșani și Timburești, a găsit un sistem de învoieli agricole foarte ciudat, „înșelător și distrugător pentru țărani“. Din cele 2.000 pogoane, arenda țăranilor 44 pogoane grădină de zarzavat, cîte un pogon la fiecare țăran, nu la prețul din 1944, ci la prețul din 1912—1914, adică 60 lei la ha, aparent foarte ieftin. „Țăranii, fericiți de un asemenea noroc, se îngrămădesc să se învoiască și cad în cursa mirșavă a boierului, deoarece acesta nu ia banii în mînă pentru terenul învoit ci pune pe țăran să-i plătească în muncă, adică să-i muncească moșia cu doi lei pe zi munca cu brațele și zece lei pe zi cu carul“. Timp de 30 de zile țăranul muncea moșia boierului pentru a-și achita arenda hectarului său, iar după aceste 30 de zile sătenii erau obligați să muncească mai departe pe moșia boierească, de astădată cu leafă mărită „10 lei ziua cu brațele și 100 lei cu carul“, cu mîncarea țăranului. Restul moșiei, pe care nu reușea să o muncească în această formă, o da în parte, „din trei banițe lua boierul două, și țăranul una. Ceilalți cîteva proprietari din comuna Mirșani, așa ziși „mijlocași“, care aveau cîte 150—200 pogoane, învoiau pe țărani pe cîte cinci pogoane, cu următoarea formă de plată : „pe patru pogoane una la una cu sămînța întregă a țăranilor, iar al cincilea pogon în întregime boierului“. Reveneau deci patru pogoane învoite la cinci pogoane robie în toată puterea cuvîntului. În afară de aceasta, toți învoitorii erau obligați să facă corvezi la boieri : „căratul gunoiului, transportul recoltei, căratul pietrei și multe altele“. ⁴

În comuna Cetate, pe moșia lui Ștefan Barbu Drugă, în anul 1944 pămîntul se muncea în regie „cu 200—300 lei pe zi, leafă de foamete și mizerie cumplită“, iar pe moșia lui Ionel Pleșa se muncea în dijmă „trei la doi“, trei părți din recoltă lua boierul și două părți lua țăranul, iar sămînța o punea țăranul pe toată suprafața. În afară de aceasta, țăranul mai era obligat să-i facă boierului cinci zile cu brațele și cinci zile cu carul fără plată. ⁵

Vorbind despre exploatarea cruntă la care erau supuși țăranii de către moșieri și arendași, comitetul de impropietărare din comuna Afumați arăta că a hotărît să nu lase cota de 50 ha nici unui proprietar pentru următoarele motive : „Toți proprietarii din comuna Afumați au muncit moșiile în dijmă, din trei părți din recoltă ridicînd proprietarul două și țăranul una, treeratul griului s-a făcut fără nici o plată, s-a luat pogonit“. ⁶

Exploatarea țărănimii, la care s-au mai adăugat suferințele provocate de război, jugul împovărător al impozitelor, specula și lipsa unor

⁴ „Înainte“, organ al Comitetului regional Oltenia al Partidului Comunist Român, din 13 oct. 1944.

⁵ Ibidem, 13 decembrie 1944.

⁶ Arh. St. Dolj, fond Camera de agricultură Dolj, dosar 287/1945, nenumerotat

articole de strictă necesitate, abuzurile elementelor reacționare din conducerea prefecturii și primăriilor au imprimat luptei revoluționare a maselor populare din județul Dolj pentru democratizarea aparatului de stat și exproprierea moșiilor un caracter foarte combativ.

În fruntea acestei lupte s-a aflat de la început clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Pentru a îndeplini misiunea sa istorică de forță politică conducătoare în procesul înfăptuirii sarcinilor revoluției popular-democratice, Partidul Comunist Român a trecut — așa cum se arată în programul elaborat de Congresul al XI-lea — la reorganizarea întregii sale activități corespunzător noilor condiții create de victoria revoluției din august 1944 și la stringerea legăturilor sale cu masele muncitoare. Au fost reorganizate comitetele de partid regionale și județene și s-au constituit organizații de partid în întreprinderi, instituții și sate. S-au întărit rîndurile partidului cu elementele cele mai înaintate, mai combative, acelea care manifestau hotărîre și abnegație în lupta împotriva reacțiunii, pentru un regim democratic.

În același timp, partidul a dat o atenție deosebită reorganizării sindicatelor unite, tineretului, tărânimii muncitoare și altor categorii de oameni ai muncii.

Un moment important în procesul de organizare și de antrenare a maselor țărănești la luptă alături de clasa muncitoare, l-a constituit lansarea de către P.C.R., în septembrie 1944, a proiectului Platformei F.N.D. La punctul 3 al acestei platforme era prevăzut dezideratul de veacuri al tărânimii, „înfăptuirea unei largi reforme agrare, prin exproprierea marilor proprietari de la 50 hectare în sus și improprietărîrea țărănilor fără pămînt sau cu pămînt puțin“. Imediat după lansarea Platformei F.N.D. prin presa centrală și locală, în județul Dolj au avut loc mari manifestări și adunări publice, în care masele populare și-au exprimat hotărîrea de a lupta pentru sprijinirea frontului antihitlerist pînă la victoria definitivă asupra fascismului, pentru libertăți democratice, pentru un guvern care să le apere interesele. Astfel, cunoscînd starea de spirit a maselor, la 17 septembrie 1944, s-a organizat la Craiova o manifestație la care au participat mii de cetățeni din oraș și din satele județului, care au aprobat cu însuflețire revendicările înscrise în platforma program a F.N.D. „Țăranii din comuna Cetate, aflați la zeci de kilometri de Craiova, au venit la această manifestație cu pancarde și drapele“. ⁷ În toate satele județului, sub îndrumarea organizațiilor de partid, au avut loc adunări publice în care s-a hotărît aderarea la platforma F.N.D. și s-au creat comitete țărănești și organizații ale „Frontului Plugarilor“. Primele Comitete țărănești au fost organizate la sfîrșitul lunii septembrie și începutul lui octombrie 1944 în orașul Calafat și în comunele Moțaței, Cetate, Dobrești, Mîrșani, Afumați și altele.

Iată cum descrie ziarul „Înainte“ organizarea comitetului țărănesc din comuna Mîrșani: „În urma cruntei exploatari, datorită lipsei de pămînt și invoielilor distrugătoare, satul a trecut la organizare. Cuvîntul

⁷ „Înainte“ din 20 septembrie 1944.

de luptă al partidului comunist a pătruns în Mirșani unde au început să se organizeze comitete sătești. Țăranii se strâng în adunări populare în care aderă la platforma partidului comunist și cer tot mai insistent să li se facă dreptate prin exproprierea moșiilor mai mari de 50 hectare și improprietărirea țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin.⁸

O mare importanță pentru mobilizarea maselor la lupta pentru înfăptuirea sarcinilor din prima etapă a revoluției populare a avut-o grandioasa întrunire populară ținută în ziua de 15 octombrie la Craiova, întrunire la care au luat parte cadre din conducerea partidului și a Consiliului Frontului Național Democratic. În cuvîntarea ținută, o amplă expunere asupra prevederilor platformei F.N.D., s-a arătat : „E în interesul clasei muncitoare să mobilizeze și să organizeze țărănimea pentru revendicările ei drepte, pentru dobîndirea celei mai arzătoare dorințe : pămîntul“.⁹

Pînă la sfîrșitul anului 1944 au avut loc adunări populare în toate comunele județului, fiind alese comitete țărănești și constituite organizații ale Frontului Plugarilor care, pe lîngă lupta pentru pămînt, au apărut și alte drepturi ale țărănimii muncitoare, respectînd astfel prețioasa teză leninistă potrivit căreia, pentru atragerea țărănimii în revoluție, trebuie început cu lupta pentru revendicări imediate, economice și politice. În procesul verbal întocmit la adunarea din comuna Șimnicul de Sus se arată că locuitorii, analizînd nevoile pe care le are comuna, au procedat la alegerea unui comitet sătesc care să organizeze și să ceară de la guvern satisfacerea tuturor revendicărilor lor. Printre cele 15 puncte ale petiției se prevedea : împărțirea moșiilor boierești, care pînă la sfîrșitul lunii noiembrie rămăseseră neînsămînțate, la țăranii fără pămînt sau cu pămînt puțin ; ușurarea dijmelor, taxelor ; desființarea taxelor pentru orice fel de vii și libertatea de a cultiva orice fel de viță ; izlazul să fie plătit din învoirile vitelor și controlarea gestiunilor de la luarea în primire a izlazurilor ; să se dea obștei socoteala asupra felului cum au fost întrebuințați banii.¹⁰ În ziua de 18 noiembrie 1944, țăranii din Izvorul au ales Comitetul sătesc pe care l-au împuternicit să vegheze la rezolvarea nevoilor imediate ale comunei și ale celor patru sate componente, pentru improprietărirea țăranilor săraci, administrarea izlazului comunal și altele.¹¹

Concomitent cu acțiunile de organizare a Comitetelor țărănești, cu sprijinul și sub îndrumarea organizațiilor de partid, și în județul Dolj, s-a desfășurat într-un ritm intens, începînd cu luna octombrie 1944, alegerea organelor locale ale Frontului Plugarilor, care au aderat cu entuziasm la platforma F.N.D. „Noile comitete țărănești care iau ființă se organizează în cadrul Frontului Plugarilor, iar comitetele țărănești patriotice

⁸ Ibidem, 13 octombrie 1944.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, 18 octombrie 1944.

¹¹ Ibidem, 24 noiembrie 1944.

organizate pînă în octombrie 1944 se transformă treptat în comitete ale Frontului Plugarilor¹².

La începutul lunii noiembrie s-au constituit organizații ale Frontului Plugarilor în comunele Maglavit, Verbița, Giorocul Mare, Adunații de Geormane și altele, care se angajează să militeze pentru îndeplinirea platformei F.N.D.

În procesul verbal încheiat în adunarea de constituire a organizației Frontului Plugarilor din comuna Maglavit se spunea: „Aderăm prin subscrierea noastră la această organizație, cu ajutorul căreia ne propunem să luptăm pentru înfăptuirea F.N.D.“ În aceeași adunare s-a procedat la alegerea unui comitet sătesc „ca să ne susțină revendicările ce ne privesc“.¹³

Aderînd la platforma F.N.D., întreaga organizație județeană a Frontului Plugarilor adresa țăranilor o chemare pentru unitate la luptă: „Numai uniți cu muncitorii și cu alte categorii de oameni ai muncii, țărănimea poate să scape de sub jugul cămătarilor și de înșelăciunea vechilor părțide burghezo-moșierești“. Mult timp plugăria a fost privită și folosită de diferite partide politice ca o masă de manevră. „Ni se făceau tot felul de făgăduieli în timpul campaniilor electorale. Toate acestea numai pentru a ne lua voturile. După alegeri, deputații aleși cu voturile noastre își vedeau de treburile lor. Noi, plugarii rămînem tot cu necazurile, cu nevoile și sărăcia noastră“. „Acum — se spune mai departe în chemare — *Programul nostru plugăresc pentru care luptăm, este prevăzut în Platforma de guvernare a Frontului Național Democrat în care s-au adunat toate partidele și organizațiile cu adevărat democratice*“.¹⁴

Datorită muncii politice desfășurate de organizația județeană și organizațiile comunale de partid, la începutul anului 1945, cînd s-a dat bătălia hotărîtoare pentru înlocuirea primarilor reacționari și pentru înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare, pe lângă oamenii muncii cuprinși în sindicate, organizații U.T.C., Uniunea Patrioților și alte organizații democratice, 16.837 țărani din Dolj erau membri ai Frontului Plugarilor,¹⁵ iar în iunie 1946, 31.816 țărani din care 7.921 femei.¹⁶ Și în Dolj — după cum arăta tov. Nicolae Ceaușescu — „practic nu a rămas categorie socială interesată în dezvoltarea progresistă a țării, forțe democratice care să nu acționeze în strînsă colaborare cu Partidul Comunist Român în activitatea politică din acea perioadă“.

Această mare grupare a forțelor democratice, realizată datorită politicii înțelepte a Partidului Comunist Român, a imprimat luptei revoluționare a maselor muncitoare din județul Dolj ca și din celelalte

¹² T. Udrea, *Rolul comitetelor țărănești în făurirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, sub conducerea P.C.R.* în „Studii“, nr. 4, 1959, p. 240.

¹³ „Înainte“ din 25 noiembrie 1944.

¹⁴ Arh. Comit. Jud. al P.C.R. Dolj, *Monografia regiunii Oltenia*, f. 29—30 (manuscris).

¹⁵ Ibidem, fond Comit. jud. P.C.R. Dolj, caseta 52, 5/1944, f. 26.

¹⁶ Ibidem, caseta nr. 54, dosar nr. 13/1946, f. 28.

judete ale țării un caracter foarte activ, a dus la înfrângerea împotrivi-
rilor reprezentanților celor două partide burgheze — P.N.Ț. Maniu și
P.N.L. Brătianu și a întregii moșierimi. Lupta pentru înfăptuirea de jos
a reformei agrare s-a împletit cu lupta pentru cucerirea primăriilor și
prefecturii, pentru instaurarea unui guvern democratic, care să consfi-
ințească ocuparea pământurilor moșierești de către țărani și care să
zdrobească orice încercare a claselor exploatoare de a reveni la putere.

Intrucît primarii, notarii și ceilalți reprezentanți ai puterii locale
de stat, rămași din perioada dictaturii fasciste antonesciene, se opu-
neau cu înverșunare realizării revendicărilor țărănimii muncitoare, de-
dindu-se chiar la acte de violență, în toamna anului 1944 s-a trecut la
democratizarea organelor locale ale puterii de stat, prin înlocuirea pri-
marilor reacționari cu reprezentanți ai poporului. În județul Dolj, sub
îndrumarea comuniștilor, comitetele țărănești îmbinau lupta economică
cu lupta politică pentru defascizarea aparatului de stat, în frunte cu
prefectul, colonelul Dumitriu. În fruntea primăriilor se aflau mai ales
logofeți, oameni îmbogățiți de pe urma afacerilor politice, cămătari, chia-
buri și alte elemente docile regimului burghezo-moșieresc, care luau
toate măsurile pentru a împiedica apropierea țărănimii de partidul co-
munist. Astfel, în comuna Mirșani șeful de post a trecut la arestări
printre țărani pe motivul că sînt comuniști. În comuna Breasta, pre-
torul plășii și primarul, legionari cunoscuți, arestau după bunul plăc
pe cetățenii „suspectați de comunism”.¹⁷

Nu era miting, întrunire sau adunare care să nu se încheie cu
lozincile : „Jos guvernul“, „Vrem guvern al Frontului Național-Demo-
crat“, „Vrem salariu în raport cu scumpetea și pămînt pentru țărani“,
etc.

Asaltul primăriilor a început în Dolj în luna octombrie 1944 în
comunele Cetate, Coșoveni, Plenița, Siliștea Crucli și altele. În ziua de
8 octombrie, țăranii din Cetate întruniți într-o adunare sîtească au
alungat primarul antonescian și au ales un Consiliu comunal în frunte
cu Ion Bică, membru al Partidului Comunist, cu stagiu din ilegalitate.
Moțiunea redactată în termeni simpli, dar plini de ură față de rămă-
șițele vechiului regim, glăsuia : „Vrem și am plecat la schimbarea apa-
ratului administrativ comunal, care este complet hitlerist și care în
orice împrejurare ne pune obstacole”.¹⁸

În aceeași zi, locuitorii din satele Coșovenii de Sus și Coșovenii
de Jos, bătrîni și tineri, s-au întrunit cu toții pentru a hotărî soarta co-
munei. Adunarea a fost deschisă de muncitorul C.F.R.-ist Gheorghe
Caranda care, după ce a arătat că gospodărirea comunei trebuie să
treacă în mîinile acelor care se bucură de încrederea locuitorilor, a dat
cuvîntul sătenilor. Vorbitorii au arătat că au fost exploatați și jefuiți
de hitleriști și de administrația antonesciană, biciuiți și terorizați, ce-
rînd alungarea vechiului primar nazist, plutonier major în armată.

¹⁷ „Înainte“ din 13 octombrie 1944.

¹⁸ Ibidem, 14 octombrie 1944.

Adunarea a ales apoi un Comitet sătesc care urma să fie în același timp și Consiliu comunal. Primarul vechi n-a vrut să predea primăria, opunând rezistență, dar sătenii nu s-au lăsat intimidați, sprijinind noul primar să preia conducerea comunei. La Plenița populația cerea să fie zvirlitiți din locurile ce le dețin în fruntea comunei „acești gangsteri plenicieni“ și să fie trași la răspundere pentru fărâdelegile săvârșite, iar la Siliștea Crucii se cerea să se pună un nou primar și Consiliul comunal, aleși de adunarea sătească.¹⁹

Lupta forțelor democratice a crescut în intensitate la începutul anului 1945, culminând cu cucerirea la 24 februarie 1945, prin luptă revoluționară, a Prefecturii județului Dolj.

Este important de subliniat faptul că în județul Dolj, la marile întruniri și demonstrații, care în ultimă instanță au dus la izgonirea elementelor reacționare din fruntea prefecturii, cot la cot cu muncitorii, a acționat și un număr important de țărani, mobilizați de Frontul Plugarilor sub conducerea organizațiilor de partid. De pildă la adunarea pentru un guvern F.N.D., ținută la Craiova în ziua de 22 octombrie 1944, au luat cuvântul și reprezentanții Frontului Plugarilor și Sindicatelor agricole. Reprezentantul plugarilor, primit cu urale și strigăte: „Trăiască Frontul Plugarilor“, „Vrem pământ“, a arătat limpede că, pentru obținerea dezideratelor lor, țăraniii trebuie să se unească cu muncitorii pentru înlăturarea prefectului reacționar și aducerea la cîrma țării a unui guvern democratic. Din partea sindicatului muncitorilor agricoli a luat cuvântul țăranul Gh. Mojin, care arăta că „țăraniii nu au pământ. Guvernul a înșelat speranțele țărănimii tergiversînd la infinit legiferarea reformei agrare. Vrem un guvern al F.N.D.“²⁰

Participarea directă a maselor țărănești la lupta condusă de partid pentru instaurarea unui guvern democratic, a reprezentat un moment important în întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimia muncitoare.

Procesul de confiscare a pămînturilor moșierești, componentă de bază a procesului revoluționar, a început la îndemnul și cu sprijinul clasei muncitoare, în ultimile luni ale anului 1944 și s-a desfășurat în strînsă legătură cu democratizarea aparatului de stat.

În județul Dolj, primele acțiuni de împărțire a pămîntului la țărani și însămînțarea lui s-au desfășurat pe moșiile părăsite și ale criminalilor de război. Astfel, în comuna Horezu Poenari, țăraniii, îndrumați de comuniști, au hotărît împărțirea moșiei lui Aurel Braier în suprafață de 3.000 pogoane. Din această moșie s-au dat cîte două pogoane tuturor țăranilor care aveau mai puțin de cinci pogoane, obligînd pe cei care aveau unelte și vite de muncă să le împrumute și celor lipsiți de posibilități, pentru ca întreaga suprafață să poată fi însămînțată, iar produsele agricole să fie însușite de cei care au muncit pămîntul.²¹

¹⁹ Ibidem, 15 octombrie 1944.

²⁰ Ibidem, 25 octombrie 1944.

²¹ „Scînteia“ din 24 noiembrie 1944.

Directorul Camerei de agricultură, revoltat de faptul că țărani au în-sămînțat moșia, a întrebat de unde au primit aprobarea. Răspunsul a fost: „am făcut-o cu ordonanța ministrului în care spune destul de clar, că nici o bucată de pămînt nu trebuie să rămînă neîn-sămînțată”.²² Pînă la sfîrșitul anului 1944, țărănimea, organizată și mobilizată de comitetele de reformă agrară, a trecut la exproprierea altor moșii, cum au fost cele ale Ecaterinei Izvoranu, Alexandru C. R. Geblescu și a moștenitorilor C. R. Geblescu din plasa Brabova. Aici lupta pentru pămînt a luat forme deosebit de ascuțite încă de la sfîrșitul anului 1944.

Lunile ianuarie și februarie 1945 au constituit terenul unor uriașe confruntări dintre masele populare și reacțiunea din județul Dolj, trecîndu-se în masă la exproprierea moșiilor și împărțirea lor la țărani fără pămînt sau cu pămînt puțin.

O mare însemnătate pentru creșterea spiritului revoluționar al maselor au avut-o consfăturile comitetelor țărănești din județul Dolj, organizate din inițiativa Comitetului județean P.C.R. și a Frontului Unic Muncitoresc la Craiova, în zilele de 10—11 ianuarie și 4 februarie 1945, cu participarea de delegați din toate comunele județului și din județele învecinate. „Uniți țărani vor reprezenta o forță careia nimeni nu i se va putea opune. Să nu așteptăm de la boieri nimic. Nici un boier nu a dat vreodată ceva de bună voie. Rezolvarea problemelor arzătoare ale țărânimii nu poate veni decît de la solidaritatea și dirzenia lor, uniți cu muncitorii”, s-a arătat la Consfătuire.

Tot cu acest prilej, un delegat al muncitorilor a arătat că „muncitorimea din județul Dolj, întinde o mînă frățească țărănilor, ajutîndu-i ca în primăvară să intre cu plugurile în pămîntul lor”.²³

Ținînd seamă de faptul că Doljul era unul din județele cu cei mai mulți moșieri și de avîntul pe care îl luase mișcarea pentru confiscarea pămînturilor moșierești, C.C. al P.C.R. a trimis la Craiova pe Emil Bodnăraș și alți comuniști din conducerea partidului, care au ajutat județeană P.C.R. în mobilizarea întregului activ de partid, pentru sprijinirea maselor țărănești în acțiunea de înfăptuire a reformei agrare pe cale revoluționară. S-au format echipe de muncitori comuniști și fără de partid care, împreună cu muncitorii de la marile întreprinderi industriale din București, au sprijinit concret țărănimea. Mulți muncitori și activiști de partid au fost trimiși în comunele în care s-au născut, unde cunoșteau satul, sprijinul lor fiind mult mai eficient. În comunele Carpen, Cleanov, Seaca de Pădure și altele, în toată perioada reformei agrare, au activat fiii ai satului, muncitori la atelierele C.F.R. „Grivița Roșie” București.

Comitetul județean P.C.R. a hotărît ca marea bătălie să înceapă în comuna Cetate, unde activa o puternică organizație de partid încă din timpul ilegalității. Ajuțați de muncitorii veniți de la Craiova și de cei

²² „Înainte” din 20 noiembrie 1944.

²³ Ibidem, 14 ianuarie 1945 și 10 februarie 1945.

din port, unde era un sindicat cu un număr mare de membri, cetățenii din comună s-au strîns într-o mare adunare în ziua de 14 februarie, unde, au hotărît să treacă imediat la împărțirea pămînturilor moșierești. Toți participanții la adunare, într-un mare entuziasm, au plecat imediat în cîmp, ocupînd moșiile lui Ștefan Barbu Drugă, Pleșa și Cîncea, în suprafață de 2 000 hectare, care au fost împărțite văduvelor de război, soțiilor ostașilor de pe front, invalizilor de război și țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. Înștiințat de moșieri și uneltele lor, a sosit în comună însuși prefectul județului, care a început să amenințe și să intimideze pe țăranii, spunîndu-le că nu există o lege a reformei agrare, că ei comit un act ilegal, pedepsit de lege. La cele spuse de prefect, țăranii au răspuns : „legea o facem noi“ și au continuat lucrările de împărțire a pămîntului.²⁴

Însuflețiți de rezultatele obținute în comuna Cetate, țăranii din comunele Moțăței, Bîrca, Băilești, Coțofenii din Față și altele au trecut la împărțirea pămîntului moșieresc.

În ziua de 18 februarie 1954 a avut loc *primul Congres al plugarilor din Dolj*, la care au participat delegații ai comitetelor satești ale Frontului plugarilor din toate comunele și plășile județului. În încheierea dezbaterilor, adunarea a votat o moțiune în care se arăta clar creșterea conștiinței politice a țăranimii : „Noi, delegații țăranimii din județul Dolj, ne angajăm :

1. Să ducem luptă hotărîtă pînă la victoria definitivă contra fascismului (ajutînd armata roșie și română cu produse agricole și tot ce trebuie pentru front) ;

2. Să continuăm lupta începută, cu cea mai mare energie, pentru confiscarea imediată a moșiilor boierești de la 50 hectare în sus ;

3. Să ne înfrățim cu muncitorimea de la orașe pentru realizarea unității poporului român, pentru curățirea fascismului din toate sectoarele, compartimentele vieții publice și economice ;

4. Să definitivăm înscăunarea la locul de prefect a ing. Nicolae Celac, alesul poporului ; protestăm cu toată energia împotriva amestecului armatei în treburile politice, împotriva brutalizării reprezentanților poporului și a reprezentanților F.N.D. Cerem pedepsirea celor vinovați de violențele fascismului de la prefectura Dolj ;

5. Să luptăm cu hotărîre pentru formarea imediată a unui guvern F.N.D.

6. Să trecem imediat la realizarea guvernului F.N.D.²⁵

Victoria obținută la Craiova asupra reacțiunii prin luarea Prefecturii a avut un răsunset puternic, întărind încrederea maselor în propriile lor forțe.

Cu toate că moșierii au mai încercat să opună rezistență acțiunilor de ocupare a pămîntului, cu ajutorul elementelor reacționare

²⁴ Ibidem, 16 februarie 1945.

²⁵ Ibidem, 22 februarie 1945.

cuibărite la Camera agricolă și la alte instituții de stat, n-au mai avut succes, deoarece pierduseră cel mai puternic și mai reacționar apărător al intereselor lor — Prefectul. În locul lui, poporul și-a ales un reprezentant care a sprijinit acțiunile revoluționare, îngrădind elementele care mai încercau să pună piedici. Iată ce spunea ing. Nicolae Celac în Proclamația adresată întregii populații din județul Dolj, cu ocazia instaurării sale de către popor, referitor la țărănime: „Țărani, pregătiți-vă pentru însămințările de primăvară. Pământul să fie al celor ce-l muncesc... Întocmiți imediat listele de împroprietăriți. Veți înscrise mai întâi luptătorii de pe front, pe cei concentrați, pe văduvele și orfanii de război, pe sătenii lipsiți de pământ, apoi pe cei cu pământ puțin. Fiți drepti și nepărtinitori la întocmirea tabelor. Incepeți munca. Nu lăsați nici o brazdă de pământ neîsămînțată. Aceasta vă cere țara în zilele grele prin care trece. Eu voi sprijini lupta voastră pentru pământul ce trebuie să fie al vostru“.

În ultimele zile ale lunii februarie și începutul lunii martie 1945 acțiunea de împărțire a pământului a luat amploare și s-a extins în tot județul, cuprinzând plășile Calafat, Băilești, Birca, Rojiște, Brabova, Melinești și altele.

O ultimă încercare de rezistență a făcut, la începutul lunii martie, directorul Camerei de agricultură Craiova care, printr-o adresă înaintată Ministerului Agriculturii și Domeniilor, cerea să se ia măsuri pentru respectarea „drepturilor“ moșierilor pînă ce se va promulga o lege de reformă agrară. În acest sens el spunea: „...avem onoarea a vă înainta în original cererile d-lor Marilena G. Stăncescu, Dan C. Stăncescu, Geta Soare și Adrian C. Stăncescu proprietari agricoli din comuna Moțaței din acest județ prin care semnalează că pe terenurile ce posedă, un comitet din acea comună a repartizat la diferiți agricultori acele terenuri... Vă rugăm să binevoiți a dispune examinarea lor și a se interveni urgent la forurile competente pentru soluționarea favorabilă în raport cu legile, cu regulamentele în vigoare, astfel ca dreptul de proprietar să fie respectat pînă cînd se vor promulga alte legi, în această privință...“²⁶ Din această adresă reiese că moșierii și uneltele lor mai sperau că reforma agrară nu va fi legiferată.

Datorită muncii desfășurate de forțele democratice, sub conducerea Comitetului județean de partid, în județul Dolj reforma agrară din 1944—1945 a fost înfăptuită în linii generale pe cale revoluționară, înainte de 23 martie 1945, cînd guvernul dr. Petru Groza legiferează reforma agrară, acțiunile ulterioare desăvîrșind ceea ce se realizase în perioada anterioară. Caracterul revoluționar al înfăptuirii reformei agrare în județul Dolj reiese și dintr-un raport al Comitetului județean al P.C.R. care arăta că se repartizase țărănilor, pînă la data de 17 mai 1945, suprafața de 38 958 ha din totalul de 39 354 ha cite s-au atribuit pînă la încheierea definitivă a lucrărilor. Situația suprafețelor expo-

²⁶ Arh. St. Dolj, fond Camera de Agricultură Dolj, dosar 4278/1945, f. 2

priate, a numărului de improprietăți și suprafețele atribuite țărănimii muncitoare în județul Dolj se prezintă astfel :²⁷

Nr. crt.	Ocolul agricol	Nr. moșiilor expropriate	Suprafața expropriată	Nr. improprietăților	Suprafețe atribuite
1.	Băilești	37	11.928,	4.704	5.211,5
2.	Bărca	28	5.584	2.699	2.514,0
3.	Brabova	25	3.734	2.167	2.631,33
4.	Breasta	43	8.492	2.822	3.829,24
5.	Craiova	50	8.886	2.330	2.431,3
6.	Calafat	13	5.988	4.303	3.834,03
7.	Filiași	46	8.703	3.881	3.258,85
8.	Gingiova	13	3.408	1.692	2.051,89
9.	Melnești	27	4.999	1.624	1.107,44
10.	Plenița	93	10.882	4.783	4.183,04
11.	Rojiște	17	3.089	1.693	1.164,50
12.	Segarcea	30	10.001	3.421	3.717,10
13.	Simnic	37	5.005	2.259	2.024,0
Total		459	90.699	39.547	38.958,22

După apariția Decretului lege pentru înfăptuirea reformei agrare, au fost trimise Comitetului Central al partidului zeci de telegrame, în conținutul cărora era cuprinsă căldura cu care țărani mulțumeau partidului pentru sprijinul primit și își manifestau încrederea adâncă în partid, în politica sa justă. Țăranii din plășile Segarcea, Plenița, Rojiște, Brabova și altele, în telegramele trimise Comitetului Central al Partidului Comunist Român, arătau : „Transmitem salutul nostru frătesc, plin de recunoștință, al miilor de țărani, țărance, tineri, bătrâni, văduve, orfani, invalizi și mai ales al familiilor celor care luptă împotriva fascismului — pe front, pentru pământul pe care ni l-ați dat din mina moșișierilor, știind că și de acum înainte veți sta în fruntea țărănimii, pentru propășirea poporului român, pentru fericirea sa“.²⁸

În multe din comunele județului, printre care Băilești, Cetate, Filiași, Plenița, Brabova și altele, la 25 martie 1945 țărani, împreună cu muncitorii, care i-au ajutat în acțiunea de expropriere a pământurilor moșișierești, au sărbătorit acest eveniment deosebit în viața lor. Un reprezentant al Comitetului județean de partid, venit în comuna Plenița pentru a participa la sărbătorirea apariției legii, luînd cuvîntul a spus : „Partidul Comunist Român, care cel dintîi a propus exproprierea mo-

²⁷ Arh. Comit. Jud. P.C.R. Dolj, fond Comitet județean P.C.R., caseta 52, dosar 9/1945, f. 5—14.

²⁸ „Înainte“ din 27 martie 1945.

șiilor prin proiectul de platformă și care s-a găsit în fruntea luptelor duse la 23 august pînă în prezent, asigură pe săteni prin reprezentanții săi de tot sprijinul și de acum înainte²⁹.

Țărănimea din Dolj, ca și în alte județe ale țării, a primit un sprijin puternic din partea muncitorilor de la orașe, nu numai la înfăptuirea reformei agrare, ci și în campaniile pentru cultivarea pămîntului și obținerea unor producții agricole din ce în ce mai mari. Toate aceste acțiuni au fost inițiate și conduse de organele și organizațiile de partid, devenind o caracteristică a alianței dintre clasa muncitoare și țărănime.

În ziua de 2 aprilie 1945 s-a organizat la Craiova Consfătuirea activului organizației județene P.C.R. Dolj, care a acordat o mare atenție problemelor legate de definitivarea reformei agrare și a stabilit măsurile ce trebuiau luate pentru ca țărănimea să fie mai mult ajutată în campania de însămînțări. Cu această ocazie, țărănimea din toate județele Olteniei a fost chemată la întrecerea patriotică între județe pe baza obiectivelor stabilite de către consfătuire.

²⁹ Arh. St. Dolj, fond Camera de agricultură Dolj, dosar 5080/1947, nenumerotat.

ASPECTE PRIVIND NAȚIONALIZAREA PRINCIPALELOR MIJLOACE DE PRODUCȚIE DIN 11 Iunie 1948, ÎN JUDEȚUL DOLJ

Un moment hotărâtor în crearea condițiilor pentru trecerea la făurirea bazei tehnico-materiale și economice a socialismului în România, l-a constituit actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948.

Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 10—11 iunie 1948 a dezbătut și apoi a aprobat Proiectul de lege pentru naționalizare, iar la 11 iunie 1948 Marea Adunare Națională a votat acest Proiect care a devenit Legea nr. 119, lege publicată în „Monitorul Oficial“, partea I, al Republicii Populare Române, nr. 133 bis, din 11 iunie 1948.

Aplicarea prevederilor legii în județul Dolj s-a făcut din primul moment, atât în municipiul Craiova cât și pe raza județului.

În baza prevederilor Legii și a instrucțiunilor privitoare la aplicarea acesteia, la nivelul județului s-a format o comisie (birou) de naționalizare. Asemenea comisii s-au format și la nivel de plasă, fiind compuse, de regulă, din pretor, delegatul Comitetului de plasă al Partidului Muncitoresc Român, delegatul Comitetului de plasă al Frontului Plugarilor, delegatul Sindicatului agricol de plasă etc. Aceste comisii au desfășurat o muncă intensă de la 11 iunie și pînă la terminarea naționalizării, care coincide, în linii mari, cu sfîrșitul acestei luni.

În Craiova — potrivit tabelului trimis de inspectoratul Muncii Craiova Prefecturii județului Dolj — existau următoarele ramuri economice : 1) Industria metalurgică și mecanică — 10 întreprinderi ; 2) Industria alimentară — 19 unități ; 3) Industria îmbrăcăminteii — nouă unități ; 4) Industria lemnului și mobilei — o unitate. 5) Industria chimică — patru unități ; 6) industria cărții (Arte grafice) — trei unități ; 7) Industria forestieră — o unitate ; 8) Industria de artă și precizie — patru unități ; precum și unități comerciale, bancare, etc. în număr de 27, în total fiind naționalizabile 11 ramuri industriale, însumînd 80 de unități (fără „Industriile ceramice S. A. Mofleni).¹

Potrivit prevederilor Capitolului III art. 10 din lege, încă din ziua de 11 iunie s-a trecut la inventarierea amănunțită, în prezența proprietarilor sau reprezentanții ori împuterniciții acestora, a tuturor

¹ Arh. St. Dolj, fond Inspectoratul Muncii Craiova, dosar 11/1949, f. 236—237.

bunurilor ce aparțineau unității respective ; se întocmea un proces verbal la care se alăturau copii de pe inventar și bilanț, după care un exemplar se înmîna fostului proprietar, altul se păstra la unitatea respectivă, iar ultimul se înainta forului de resort.

În orașul Craiova au fost naționalizate, chiar în prima zi după votarea legii, aproximativ 25 întreprinderi industriale dintre cele mai mari (Întreprinderea „Ing. C. P. Brătășanu, „Semănătoarea“, „Richard Graepel“. „Fabrica de postav „Oltenia“ și altele), trei fabrici de piine („Traiul“, „St. Barbu Drugă“, „Paul Schmidt“), 14 brutării, patru mori țărănești, două prese de ulei și cinci mori comerciale.²

Menționăm că aproape toate unitățile naționalizate, la data preluării lor, au fost găsite dezorganizate, cu instalațiile defecte și cu situația financiară deficitară.

În raportul de activitate al delegatului Comisiei județene de naționalizare, în legătură cu Întreprinderea „Ing. C. P. Brătășanu“ se arată că „această mare întreprindere se întinde pe o suprafață totală de 19 987 m.², din care suprafața clădită era de 5 542 m.² și funcționa cu următoarele secții : cocserie, turnătorie, mecanică, strungărie, fierărie, modelărie, sudură și timplărie, la care lucrau 217 muncitori. În momentul naționalizării dispunea de o forță motrice de 200 c.p., dar se lucra numai cu 70% din capacitatea de producție. Inventarierea tuturor bunurilor a durat de vineri, 11 iunie, orele 18,00, pînă sîmbătă, 26 iunie 1948. Cu această ocazie s-au constatat mari lipsuri, mai cu seamă în legătură cu evidența producției și a veniturilor. Se menționa că lipsea din casă suma de 2 654 617 lei, iar în magazie se găsea o serie întregă de piese care erau de mare trebuință activității productive, dar nu erau puse la dispoziția întreprinderii de către vechea conducere.³

O altă întreprindere naționalizată, „Richard Graepel“, care funcționa cu 62 muncitori și producea segmenti, pistoane, saboți, sîrmă, mașini de morărit și altele, se afla într-o situație similară. În zilele de 11—22 iunie 1948, în prezența reprezentantului serviciului economic de control (Florea Ștefan), s-a procedat la inventarierea și preluarea întregului inventar al întreprinderii, constatîndu-se că nici această unitate nu lucra la întreaga capacitate.⁴

Fabrica de postav „Oltenia“, care funcționa cu 202 muncitori, lucra cu numai 75—80% din capacitatea reală.⁵

În unele fabrici și întreprinderi naționalizate, comisiile au făcut constatări și mai grave. De exemplu la „Fructul Românesc“, în casa de bani nu s-a găsit nici un leu, unele agregate erau demontate, telefoanele ridicate, impozitele, energia electrică neplătite și altele.⁶

² Ibidem, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 162/1948, f. 209 și 211 ; fond Inspectoratul Muncii Craiova, dosar II/1949, f. 236 ; fond Primăria Craiova, Serv. Gospodăria comunală, dosar 7/1948 f. 3—5.

³ Ibidem, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 168/1948, f. 35—37 și 16—18.

⁴ Ibidem, f. 20 și verso ; 41—43.

⁵ Ibidem, f. 60 și verso.

⁶ Ibidem, f. 46—48.

De asemenea, din raportul noului director (Florea Gheorghiușor) al fostei mori Șt. B. Drugă aflăm că moara nu mai funcționa din luna martie 1948, deși avea în stoc cantități importante de cereale⁷, iar fabrica de mezeluri „Heinerich Horn“ nu mai funcționa din anul 1944 — când a fost închisă — din motivul lipsei de materie primă, deși cercetările au arătat că acesta era numai un pretext. Aceeași situație o găsim și la Fabrica de paste făinoase „Petre Marotineanu“, care nu mai funcționa dinainte de naționalizare decît parțial — inactivitate justificată cu aceleași motive.⁸

În unele întreprinderi industriale din orașul Craiova, din cauza sabotajului patronal, a limitării producției și neplății salariilor „starea materială a salariaților este îngrijorătoare“, drept pentru care noua conducere a acestora a „luat măsurile necesare pentru ameliorarea situației muncitorilor“ ca urmare a naționalizării⁹.

Concomitent, naționalizarea s-a aplicat și pe raza județului Dolj.

La 11 iunie 1948, s-a naționalizat moara lui Constantin Ștefănescu și a Elenei Pr. Gr. Cornescu din comuna Almaj-Dolj.¹⁰ În aceeași zi au fost naționalizate morile țărănești din comunele Giurgîta — plasa Birca, Botoșești-Paia (două mori) — plasa Brăbova; Calafat — plasa Calafat; Filiași (două mori) — plasa Filiași; Melinești — plasa Melinești; Daneți — plasa Rojiște; Lipov — plasa Segarcea; Simnic — plasa Simnic etc.¹¹

Două zile mai târziu, la 13 iunie, a fost naționalizată moara lui Haralambie Niculescu din comuna Cernătești-Dolj. În procesul-verbal întocmit de către comisia locală de naționalizare, aceasta raportează că a „găsit prezenți pe membrii comitetului compus din Al. Bana, D-tru Ghincea și Dumitru Zamfirescu și pe mecanicul Nicu Florescu, care ne-au prezentat cheile și am făcut inventarul acestei întreprinderi care se alătură aici, dînd în primirea comitetului toate ce depind de această întreprindere care va funcționa și de acum înainte ca și pînă în prezent. Personalul morii... rămîne a face serviciul mai departe și se fac răspunzători de orice stricăciune sau înstrăinare.“¹²

În aceeași zi se naționalizează morile și presele de ulei din comunele Seaca de Cîmp și Veleni; morile din comunele Sopotu, Tiu, Vela, Urdinița,¹³ Gogoșu,¹⁴ Băilești, Afumați, Catanele Noi, Galiciuica, Siliștea Crucii, Rastu, Trochești.¹⁵ Concomitent cu morile s-au naționalizat și alte stabilimente: trei prese de ulei și două tăbăcării în Băilești, cite o presă de ulei din Catanele Noi, Galiciuica. De asemenea, au intrat în patrimoniul statului presele de ulei din comunele Godeni, Stoina, Zeicoiu și gatelele sistematice din Plăvița, Zeicoiu și Tâlpașu.

⁷ Ibidem, f. 21 și 54—58.

⁸ Ibidem, dosar 168/1948, f. 33 și 24, 45.

⁹ Ibidem, f. 46—48.

¹⁰ Ibidem, dosar 128/1948, f. 90 și 95.

¹¹ Ibidem, f. 1, 4, 5, 9, 11, 19, 28, 36, 38, 46.

¹² Ibidem, dosar 159/1948, f. 79.

¹³ Ibidem, f. 84—94.

¹⁴ Ibidem, f. 81.

¹⁵ Ibidem, 97—98, 114.

¹⁶ Ibidem, vezi și dosar 90/1948, f. 152—153.

La 14 iunie au fost naționalizate moara, presa de ulei și daracul de lână din comuna Bariera Vilcii¹⁷, precum și moara din comuna Mosna.¹⁸

Tot la 14 iunie, Mateescu Gheorghe, noul director al întreprinderii deja naționalizate. „Industria Ceramice S.A.“ — (fosta „P. Andreescu et Fii“ din comuna Mofleni, cea mai veche întreprindere din județ) raporta că această întreprindere este profilată pe producție de cărămidă, țiglă și sobe de teracotă, având o producție anuală de aproximativ 2.000.000 bucăți cărămidă de construcții și 600 bucăți sobe de teracotă. În momentul naționalizării, întreprinderea era încadrată cu 40 de salariați, dar, pentru ca aceasta să producă din plin pentru nevoile poporului, are nevoie de 100 de salariați.¹⁹

La 16 iunie, a fost naționalizată moara țărănească — proprietatea lui Gheorghe Duță, presa de ulei — proprietatea fraților Duță zis Drugă din comuna Boureni, numindu-se administrator Petre Poenaru²⁰, și moara lui Alexandru Ionică, numindu-se administrator Ștefan Rusoi.²¹

La 17 iunie 1948 au trecut în proprietatea statului moara, presa de ulei și daracul, proprietățile lui Mitrică Barbu, din comuna Seaca de Pădure²²; după cinci zile, la 22 iunie, moara și presa de ulei foste C-tin Rodeanu, din comuna Motoci²³; în aceeași zi a fost numit director la Fabrica de zahăr „Livezi“ din comuna Podari, Marin I. Marin²⁴; a doua zi, 23 iunie, s-a naționalizat moara lui Petre Borcan din comuna Bistreț²⁵.

În procesul naționalizării, pe lângă trecerea stabilimentelor amintite în mâna statului, a avut lor și numirea de noi administratori în fruntea morilor, preselor de ulei etc.²⁶

Din documentele vremii reiese că pe raza județului Dolj existau, la data naționalizării, 226 mori țărănești²⁷ din care au fost naționalizate 155²⁸, în proporție de aproape 68%, 52 prese de ulei din care au fost naționalizate 49²⁹, în proporție de aproximativ 92% (din acestea, 20 au fost autorizate să funcționeze, dând o producție, în 24 de ore, de la 600 kg la 1500 kg³⁰, iar 29 n-au fost autorizate să funcționeze³¹), trei tăbăcării, trei gatere mecanice sistematice, două daracuri etc.

¹⁷ Ibidem, dosar 128/1948, f. 12.

¹⁸ Ibidem, dosar 159/1948, f. 82—83.

¹⁹ Ibidem, dosar 168/1948, f. 53.

²⁰ Ibidem, dosar 128/1948, f. 69 și verso, vezi și dosar 159/1948, f. 101.

²¹ Ibidem, f. 101.

²² Ibidem, dosar 135/1948, f. 220 și verso.

²³ Ibidem, dosar 128/1948, f. 60.

²⁴ Ibidem, dosar 168/1948, f. 19.

²⁵ Ibidem, dosar 128/1948, f. 50.

²⁶ Ibidem, f. 104—110.

²⁷ Ibidem, dosar 159/1948, f. 1—13.

²⁸ Ibidem, dosare: 161/1948, f. 21—24 și 162/1948, f. 44.

²⁹ Ibidem, dosare: 159/1948, f. 293—296; 161/1948, f. 26—27 și 162—948,

f. 44.

³⁰ Ibidem, dosar, 159/1948, f. 293—294.

³¹ Ibidem, f. 295.

Așadar, pe raza județului Dolj, existau aproximativ, 288 * așa-zise „industrii“ ** care, conform legii din 11 iunie 1948, au fost naționalizate în proporție de aproape 74%.

Conform instrucțiunilor de administrare a întreprinderilor naționalizate, cele mai mari au fost preluate în mod direct de ministerele respective, iar morile, brutăriile, fabricile de pâine etc., au fost trecute în subordinea directă a primăriilor. La propunerea organizațiilor P.C.R., a muncitorilor și țăranilor, în fiecare unitate naționalizată — așa cum s-a arătat mai sus — au fost instalate conduceri noi care au trecut la punerea în funcțiune a utilajelor în vederea nu numai a reluării producției dar și sporirii acesteia.

Naționalizarea revoluționară de la 11 iunie 1948 a adus în patrimoniul statului cea mai mare parte a mijloacelor de producție. Așa cum se arăta în circulara Ministerului Afacerilor Interne nr. 10.938/1948, „grija și dragostea de acest patrimoniu trebuie să cuprindă pe toți cei care luptă pentru progresul țării și bunul mers al poporului muncitor. O grijă deosebită — se spune în continuarea circularei — trebuie să aibă muncitorii din întreprinderile preluate pentru uneltele și mașinile cu care lucrează ei și toți tovarășii de muncă. Uneltele și mașinile sînt de acum încolo un bun obștesc și ele trebuie îngrijite și păstrate cu toată dragostea“.³²

În județul Dolj, ca de altfel în întreaga țară, oamenii muncii au primit cu entuziasm naționalizarea, manifestînd combativitate și vigilență revoluționară în gospodărirea întreprinderilor și sporirea producției.

„Pretutindenii în întreprinderile naționalizate unde au avut loc mitinguri — se arăta în raportul Comitetului județean Dolj al P.C.R. asupra operațiunilor pentru naționalizarea întreprinderilor din județul Dolj — muncitorii au primit vestea cu o mare bucurie și încredere“.³³

În toate întreprinderile naționalizate muncitorii și țăranii au organizat paza și securitatea acestora fiind hotărîți să păstreze pentru totdeauna mijloacele de producție de care se simțeau legați ca proprietari de drept. „Avem cazuri — menționa raportul amintit — cînd muncitorii nu au părăsit întreprinderea nici după terminarea programului de lucru, iar la moara Drugă femeile au trebuit să fie trimise acasă cu forța“.³⁴

Pretutindenii muncitorii și țăranii sprijină noii directori proveniți din rîndurile lor și participă cu dăruire și pasiune la întrecerea socialistă. La numai un trimestru după naționalizare, într-un raport al Comitetului Județean Dolj al P.C.R. era redată starea reală din întreprinderile naționalizate, caracterizată printr-un efort colectiv de permanentă emulație și autodepășire. La întreprinderile „Dezrobirea“ (fostă „Brătășanu“) și „Progresul“ au fost obținute peste plan zeci de tone de fontă și cocs; la

* La cele 226 mori și 52 prese de ulei existente se mai adaugă două brutării, ambele naționalizate (vezi dosar 162/1948, f. 44).

** Exceptînd cele cîteva gateri sistematice, daracuri, etc.

³² Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 162/1948, f. 22.

³³ Arhiva Comitetului Județean Dolj al P.C.R., fond Comitetul Județean Dolj al P.M.R., dosar 24/1948, f. 190.

³⁴ Ibidem, f. 191.

Atelierele C.F.R., Pielăria Bucovăț, „Industria Ceramice Mofleni, Fabrica de postav „Oltenia“; „Scrisul românesc“, „Ramuri“***, C.A.M. și multe altele, producția a fost depășită cu 20—50%. Mișcarea de inovații capătă amploare. „Unii directori capătă pe zi ce trece mai multă experiență, își însușesc arta de a conduce și administra întreprinderile“. ³⁵

În coloanele ziarului „Înainte“ — organ al regionalei de partid Oltenia — din luna iulie 1948, se arată că „muncitorii, uniți, am ajuns să înlăturăm de la conducerea fabricilor noastre îmbuibății care ne-au stors vlagă și acum mai uniți, vom merge spre mai bine, să construim socialismul“.

Legea naționalizării a fost dezbătută cu oamenii muncii la indicația Comitetului județean Dolj al P.C.R. printr-o serie de conferințe. Într-una din aceste conferințe, ținută în sala Teatrului Național din Craiova, se arată că „actul de la 11 iunie 1948 asigură independența republicii noastre populare, întărește lupta pentru pace și deschide căile unui viitor mai fericit țării noastre“.

De la uzinele „I. C. Brătesanu“, noul director, Emil Ștefi, adresa Comitetului Județean Dolj al P.C.R. un raport în care arăta că în urma actului naționalizării disciplina muncitorească a crescut și că lucrătorii munceau cu mai multă seriozitate în ateliere. ³⁶

În raportul său, Florea Ștefan, noul director al fostei fabrici „Richard Graepel“, informa Prefectura Dolj că „la orele 2 (11 iunie 1948 — n.n.) s-a ținut una ședință cu tot personalul fabricii, unde i s-a arătat rolul naționalizării întreprinderilor și grija ce guvernul democrat o are pentru cei ce muncesc de a nu mai fi exploatați de o clică de capitaliști hrăpăreți, arătându-le că de astăzi toate bunurile sînt ale poporului.“ ³⁷

În situația financiară relatată de noul administrator al morii comerciale „Oltenia“ — Segărceanu Marin — se semnalau mari greutăți din cauza defectării instalațiilor și motoarelor, precum și a lipsei de materii prime. Se arăta mai departe că numai datorită entuziasmului muncitorilor, în scurt timp moara a reușit să funcționeze și să aprovizioneze fabricile de pîine și populația. ³⁸

Același entuziasm muncitoresc față de actul naționalizării îl găsim la Uzina electrică din Craiova unde se „vor face reparații importante la utilaje, deoarece vechea conducere nu le făcuse de mult timp“; moara „Șt. B. Drugă“ — preluată la naționalizare cu defecte — este pusă în funcțiune de către muncitorii într-un termen scurt ³⁹; la Fabrica de paste făinoase „ing. R. Bratoșin“ muncitorii „au primit cu bucurie fericitul eveniment și ne-au dat toate asigurările că vor munci cu toată dragostea pentru mărirea producției și îmbunătățirea cali-

*** Aici se tipărea ziarul „Înainte“ — organ al Comitetului regional de partid Oltenia (vezi Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 168/1948, f. 44).

³⁵ Ibidem, f. 67—69.

³⁶ Arh. St. Dolj, fond Prefectura Jud. Dolj, Serv. Ad-tiv. dosar 168/1948, f. 16—18 și 35—37.

³⁷ Ibidem, dosar 168/1948, f. 41—43.

³⁸ Ibidem, f. 48.

³⁹ „Înainte“ din 5 iulie 1948.

tății“⁴⁰, iar tinerii uteciști din sindicatul transporturi Craiova, printr-o scrisoare trimisă ziarului local, priveau „cu mare entuziasm măsura adânc democrată a guvernului și în special a partidului clasei muncitoare : ...Noi simțem conștienți de acest act revoluționar și vom munci de acum înainte cu nădejde pentru desăvârșirea lui și pentru îmbunătățirea vieții noastre“⁴¹ etc.

Țăranii din județul Dolj și-au exprimat și ei adeziunea totală față de naționalizarea de la 11 iunie, caracterizînd-o ca pe „un act de dreptate socială pentru țărănimea muncitoare și săracă“.⁴²

În articolul intitulat „Țăranii apără morile naționalizate“ din ziarul „Înainte“, se consemna că acolo „unde există mori naționalizate, țăranii și-au manifestat bucuria pentru acest act revoluționar și privesc cu încredere dezvoltarea satelor prin trecerea morilor și fabricilor la stat“.⁴³ Autoritățile comunale — cazul celor din Seaca de Cîmp — erau îndrumate să urmărească producția morii naționalizate din această comună și să aibă grijă „să se păstreze curățenie și îngrijirea motorului“ (morii n.n.⁴⁴), iar administratorul morii naționalizate nr. 116 din comuna Slăvuța, adresîndu-se Prefecturii Dolj, spunea : „lozinca noastră este : „să mărim producția la întreprinderile naționalizate, nu să reducem și din ce-am luat ! Nu aș vrea să se ajungă la ceea ce ne-a reproșat fostul proprietar (T. Stăncescu — n.n.) cînd i s-a luat moara că... voi vedea eu că moara nu-și scoate cheltuielile și se va duce de răpă“.⁴⁵

Ca și la întreprinderile naționalizate din Craiova și la cele de pe raza județului Dolj, în ciuda greutăților de început de drum cum ar fi lipsurile bănești, lipsa de experiență în buna gospodărire a bunurilor naționalizate și în buna organizare a muncii, piedicile puse de patroni etc., producția nu numai că s-a menținut, dar chiar a înregistrat un oarecare ritm de creștere. Așa, de exemplu, la 8, 12 și 13 iulie 1948, primpretorul plășii Filiași, (Gh. Cocirlă — n.n.), cu ocazia inspecției morilor naționalizate din comunele Argetoaia, Fratoștița și Tatomirești, consemna în procesele verbale întocmite următoarele : „de la 15 iunie și pînă în prezent moara (din comuna Argetoaia — n.n.) funcționînd a rezultat din uium cantitatea de 15.800 kg porumb și 1000 kg de grîu“⁴⁶ ; „de la 12 iunie a.c., data naționalizării, pînă în prezent s-a strîns uium (de la moara din comuna Fratoștița — n.n.) cantitatea de 7936 kg porumb și 146 kg. grîu.“⁴⁷ iar moara din comuna Tatomirești a realizat 13.531 kg. porumb, 2175 kg grîu și 27 kg. orz.⁴⁸

La 16 noiembrie 1948, prin circulara nr. 2163, Ministerul Afacerilor Interne atrăgea atenția prefecturilor să ia măsurile corespunzătoare

⁴⁰ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, serv. ad-tiv, dosar 168/1948, f. 32.

⁴¹ „Înainte“ din 4—7 iulie 1948.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Arh. St. Dolj, fond Prefectura jud. Dolj, Serv. Ad-tiv, dosar 5/1948, f. 157.

⁴⁵ Ibidem, dosar 63/1948, f. 379 și verso.

⁴⁶ Ibidem, dosar 63/1948, f. 379 și verso.

⁴⁷ Ibidem, f. 79.

⁴⁸ Ibidem, f. 80.

pentru a schimba emblemele „vechi necorespunzătoare regimului socialist. Numirile noi ce vor fi indicate întreprinderilor naționalizate trebuie să sublinieze evenimentele și numele eroilor clasei muncitoare în lupta dusă pentru construirea socialismului”.⁴⁹

Pe raza județului Dolj această măsură a fost aplicată, ca de altfel în toată țara, în mod hotărît. Un singur exemplu este semnificativ din acest punct de vedere : la 6 decembrie 1948 autoritățile primăriei orașului Băilești decid schimbarea denumirii morii fostă Petre Durlănescu (Dunărea) în cea de „6 Martie” ; moara fostă proprietatea succesiunii Gh. Știrbey din str. Victoriei nr. 5, ia denumirea de „11 Iunie” ; moara fostă G. Marinescu din str. Lt. Becherescu ia denumirea de „23 August”, iar presa de ulei fostă proprietatea Radu Oroviceanu din str. Revoltei nr. 34 ia denumirea de „1 Mai”⁵⁰.

Între cele 3560 întreprinderi de interes local, naționalizate la nivelul întregii țări, ca urmare a efectului Legii nr. 119 din 11 iunie 1948, sînt și cele din județul Dolj.

Actul naționalizării principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948, a fost întregit ulterior printr-un șir de decrete prin care s-au naționalizat și alte bunuri materiale. Astfel, prin legea din 13 august 1948 au fost dizolvate și puse în lichidare întreprinderile bancare și instituțiile de credit particulare, întregul sistem bancar și de credit devenind proprietate socialistă de stat. În luna noiembrie 1948 au trecut în proprietatea statului industria cinematografică și instituțiile sanitare particulare. În aprilie 1949 au fost naționalizate farmaciile, laboratoarele chimice-farmaceutice, depozitele de medicamente. La 20 aprilie 1950 a fost naționalizată o parte a fondului de locuințe de la orașe. Treptat s-a instituit monopolul de stat asupra comerțului exterior.

Naționalizarea, modificînd radical natura socială a proprietății asupra mijloacelor de producție, a schimbat corespunzător structura economică a României. Proprietatea de stat, bun al întregului popor, care pînă la acea dată era inferioară ca pondere în toate ramurile (abstracție făcînd transporturile), în urma naționalizării a devenit precumpănitoare în ramurile cheie ale economiei naționale (cu excepția agriculturii), luînd astfel ființă un puternic sector socialist în economie.

Cu toate acestea, înfăptuirea naționalizării în țara noastră nu a lichidat în întregime relațiile bazate pe exploatare. Datorită unui complex de condiții economice și sociale, în urma naționalizării s-a menținut încă un timp în economia națională un sector privat — capitalist în industrie, în agricultură și comerț.

Relațiile de exploatare a omului de către om, rămase după naționalizarea principalelor mijloace de producție, au fost înlăturate treptat prin măsurile diferențiate aplicate diferitelor categorii de exploatare, în procesul construirii socialismului.

⁴⁹ Ibidem, dosar 159/1948, f. 161.

⁵⁰ Ibidem, f. 164.

Schimbări importante au avut loc în structura societății, în raportul de forțe dintre clase și în natura claselor sociale. Clasa muncitoare a încetat să mai fie o clasă exploatată, devenind clasă conducătoare în stat, stăpână împreună cu toți oamenii muncii pe mijloacele de producție și pe roadele muncii sale.

În economie au luat ființă relații de producție socialiste, de colaborare și ajutor reciproc, corespunzătoare caracterului și gradului de dezvoltare a forțelor de producție.

„Naționalizarea, crearea proprietății socialiste — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — au deschis calea trecerii la conducerea planificată a economiei naționale, la folosirea conștientă a legității economice în interesul sporirii avuției naționale, la dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție.⁵¹

Intr-adevăr, în lumina experienței pe care am acumulat-o în cei peste 30 de ani, naționalizarea principalelor mijloace de producție este validată de viață ca unul dintre cele mai importante momente ale revoluției și construcției socialiste. Proprietatea socialistă de stat, alături de proprietatea cooperatistă în cadrul sistemului de organizare, conducere și planificare, se dovedește în țara noastră o bază adecvată pentru făurirea unei societăți superioare din toate punctele de vedere, asigurând progresul multilateral al României socialiste.

⁵¹ Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la Adunarea populară din București, consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție, Ed. pol. București, 1973, p. 15.

DIN CORESPONDENȚA UNOR PERSONALITĂȚI ALE VIETII ȘTIINȚIFICE ȘI CULTURALE CU CONSTANTIN D. FORTUNESCU

Printre cei care au contribuit substanțial la renumele cultural și științific al Cetății Băniei între cele două războaie mondiale, un loc de seamă îl ocupă, Constantin D. Fortunescu,¹ profesor remarcabil, conducător timp de peste două decenii al prestigioasei reviste „Arhivele Olteniei“, întemeietor al Arhivelor Statului Craiova și sfătuitor înțelept în probleme de cultură și artă pentru generații întregi de elevi, cărora le va urmări cu dragoste evoluția în sectoarele activității viitoare, fiindu-le exemplul și confident, punându-le la dispoziție paginile revistei sale.

Cărturarii contemporani erau conștienți că publicația respectivă era în exclusivitate rodul strădaniei și sacrificiilor bănești ale intelectualului cu figură de umanist, C. D. Fortunescu.

În paginile revistei vor publica o seamă de personalități prestigioase ale științei și artelor românești, ca Nicolae Iorga, Ion Bianu, Gh. Vilsan, Gh. Țițeica, Nicolae Bănescu, Gh. Fotino, E. I. Nyárádi, C. Rădulescu-Motru, Constantin Moisil, I. C. Filitti, I. Popescu-Voinăști, Gib Mihăescu, Șt. O. Iosif, Elena Farago etc. Cu aceștia și cu alții, C. D. Fortunescu a purtat o bogată corespondență.

Ne oprim mai întâi asupra grupului de scrisori Șt. O. Iosif, toate fiind mărturii calde ale prieteniei „fin de siècle“ legată pe calea corespondenței între delicatul și nefericitul poet și spiritualul și veselul Constantin D. Fortunescu², pe atunci elev în clasa a VII-a a liceului „Carol I“ din Craiova. Primul își trimisese „cele dintii încercări“ la revista liceului craiovean, nutrind „o dorință ascunsă“ de a se alipi de tinerii grupați în jurul ei. Neavînd bani, nu se putuse abona, citind revista de la un coleg. Cum reiese de altfel și din celelalte scrisori, tineretea lui Șt. O. Iosif a evoluat sub zodia lipsurilor materiale, mizeriei și împrejurărilor, ele împiedicîndu-l, printre altele, să răspundă regulat la scrisorile prietenului său oltean, pe care încă nu-l cunoștea personal. Se vor cunoaște abia peste un an. Între timp, din Turnu-Mă-

¹ Viorica Cernătescu, C. D. Fortunescu, în „Ramuri“ nr. 5/1976, p. 5.

² C. D. Fortunescu, *Cum am cunoscut pe Iosif*, în „Ramuri“, 1913, nr. 12—18 (15 iunie—15 sept.), p. 352.

gurele, unde locuia, Șt. O. Iosif, va trimite sub pseudonim alte „încercări” literare, însoțite de urări de viață lungă „Curierului oltean”.

Urmează o perioadă de cinci luni de zile, fără nici o știre din partea poetului. Citindu-i scrisoarea datată 21 martie 1893, desprindem cauzele care i-au impus forțata tăcere. Acesta îi comunica prietenului său : „Și iaca așa mă amenință mizeria cu sapa ei de lemn din toate părțile. De mult mă muncește un gând, gândul unei poeme în versuri sau în proză, o poemă închinată Banului, zeul timpului, căruia cu toții i se închină, care smulge atâtea suflete și totuși n-are suflet”.³ Iar, în continuare, scriindu-i despre o iubire fără speranță, îl întreabă : „Ce să fac ? Tu cum crezi ? De ! Aș da mult să mai scap de pîrdalnicele astea de gânduri triste. Mi se năzare c-o să mor în curînd. Poate că chiar ideea aceasta fixă să mă omoare, deși n-a luat încă proporțiile unei halucinații. Dar.... dacă aș innebuni ? Veni-vei tu oare să mă vezi ?”

La Turnu-Măgurele, unde i se irosește tinerețea și-l macină dorul după Brașov, locul nașterii sale, pe care îl vedea ca în vis, în „depărtarea copilăriei”, Șt. O. Iosif nu are la îndemînă decît o singură mîngiere : contemplația. Este adevărat, orașul nu beneficia de „locuri frumoase”, elita lui era demoralizată, iar mediul putred. Găsește însă poezie „în fața arsă de soare a bulgarilor...”

Penultimul document din cele păstrate de C. D. Florescu, cu reflecții amare asupra sentimentului de prietenie, — căruia Șt. O. Iosif avea să-i plătească mai tîrziu un tribut dureros — îl constituie însemnările făcute în zilele de 24 și 27 octombrie 1893 pe albumul de poezii ale spiritualului său amic C. D. Florescu. După ce îl îndemna să asculte împreună cu el „vocea secretă a împrejurărilor care ne domină pe toți” și să fie prieteni după cum dorește întîmplarea, încheie astfel :

„La sfîrșitul ăstui veac,
Prietenia este un fleac,
Plicticoasă, oarbă, lașe,
Nu arare ucigașe....
Și-n nămolul vieții triste
Cearcă-n van să mai reziste
Palidele excepțiuni :
Rari mai sint prieteni buni”.

Și au fost prieteni buni, cei doi ; loiali unul față de celălalt. Cui, dacă nu unui asemenea rar frate sufletesc, îi scrii cu creionul, pe o bucată de hîrtie în pătrățele, cînd te afli la grea cumpănă ? : „Am fost la tine Florescu. Nu te-am găsit. Sint disperat și îmi vine să mă împușc. Iosif”.⁴

Luminoasă și multilaterală ne apare, din scrisorile aflate în colecția arhivelor craiovene, personalitatea savantului român Gh. Țițeica, prieten și coleg de școală cu C. D. Florescu. Solicitat de președintele

³ Arh. St. Dolj, fond C. D. Florescu, inv. 62.

⁴ Ibidem, inv. 61, 62.

societății „Prietenii Științei” (C. D. Fortunescu) să țină o conferință la Craiova în toamna anului 1936, Gh. Țițeica va accepta cu bucurie, anunțându-și în același timp și subiectul: despre *Artă și știință*. Preferă însă ca în fișe și invitații să se scrie invers: „Științi și artă”. Nu din motive de supremație a științei asupra artei, continuă Gh. Țițeica, ci pentru că el a ajuns la artă prin „canalul științific”. Savantul iubitor de frumos și cu chip de om bun era adinc animat la primirea scrișorilor din partea prietenilor, considerându-le dătătoare de puteri. „Vorba bună și calmă a unui părinte, mărturisește el, merge la inimă și, acolo, printr-un proces tainic, se transformă în energie sufletească proaspătă”.⁵

Să parcurgem, în continuare, corespondența profesorului C. D. Fortunescu. Bunăoară, savantul Vasile Bogrea confirmă, în februarie 1923, primirea numărului din „Arhivele Olteniei” în care sînt aprecieri binevoitoare pentru activitatea sa științifică. A citit scrisoarea, „cu gîndul la cele dintîi și, poate, cele mai entuziaste zile de apostolat transilvănean”, cînd amîndoi, un oltean și un moldovean, au muncit cot la cot cu atîția alții „pentru purificarea metalului nobil din bogata mină românească din Transilvania de toată zgura și toate ingredientele ce-i întunecă strălucirea”. Îi face deosebită plăcere să colaboreze la revista craioveană al cărui ultim număr l-a interesat foarte mult. Publicarea de documente — precizează Vasile Bogrea — este binevenită, nu numai pentru raza de lumină ce o aruncă asupra trecutului istoric, ci și pentru interesul lor filozofic.⁶

Tot în anii aceia, Mihail Dragomirescu trimite profesorului Constantin D. Fortunescu un articol de „Direcție culturală”, dîndu-i în același timp relații privitoare la „Institutul literaturii” și la obligațiile și drepturile pe care le au membrii săi. Consideră frumoasă mișcarea culturală începută la Craiova. Îi atrage atenția că trebuie să fie independentă de conducătorii politici, ceea ce nu se poate realiza decît atunci cînd mișcarea culturală, pornită din popor, e legată de opere și instituțiuni care să lucreze deasupra partidelor politice.⁷

Mulțumindu-i pentru „Almanahul” trimis, lucrare artistică de preț, apărută la Craiova în împrejurări foarte grele, Ioan Filitti comunică profesorului C. D. Fortunescu intenția sa de a face o dare de seamă în „Convorbiri”; pentru aceasta însă cere o notiță asupra activității culturale „ce se desfășoară la Craiova cu atitea jertfe și sîrguință”, demne de laudă.⁸

Gib Mihăescu îl inițiază pe directorul „Arhivelor Olteniei” asupra metamorfozelor prin care îi trec schițele și impresiile pînă devin nuvele.⁹

Fost elev la Liceul Carol I din Craiova, Gib Mihăescu va fi păstrat, de bună seamă, de-alungul avaturilor pe care i le-a impus des-

⁵ Ibidem, inv. 83.

⁶ Ibidem, inv. 85.

⁷ Ibidem, inv. 77.

⁸ Ibidem, inv. 80.

⁹ Ibidem, inv. 91; (vezi Al. Bălintescu, „Gib Mihăescu în Arhivele Olteniei, publicat în suplimentul „Orizont”, 1970, Rm. Vilcea).

tinul propriu, o amintire caldă fostului său profesor de „literatura română“, C. D. Fortunescu. În primăvara anului 1927, Gib Mihăescu îi scrie : „...Bucata ce vă trimit a mai văzut cândva, de mult, un atelier tipografic. Sunt de atunci cinci ani.¹⁰ Însă, se prezenta atunci într-o formă — bucata aceasta — pe care astăzi n-aș mai semna-o. (De aceea chiar vă pun data ca să comparați, în cazul când v-ați închipui că vreau să scap ușor de-o solicitare — termenul e al dvs. — care nu numai că mă onorează, dar a zguduît profund amintirile mele)...“

În continuare, Gib Mihăescu vorbește de forma care i-a dat-o lucrării și îi destăinuie că va fi inclusă în volumul ce-l pregătea. În încheiere, îl roagă pe C. D. Fortunescu să publice lucrarea sub aspectul ultim dat de el căci, „grație acestui aspect, ea capătă sensul pe care am vrut, fără succes, să i-l dau atunci. Și pentru acest aspect vă rog să-mi acordați pagina în plus peste ce intenționați să sacrificați părții literare în savanta și mult prețuita dvs. revistă“.¹¹

Ion Andrieșescu se declară fericit să colaboreze la revista craioveană și spera că noua generație de arheologi se va deprinde „să umble încet, cu temei și cu răbdare“, nelăsându-se duși“ pe aripile ademenitoare ale fanteziei“.¹²

Nicolae Iorga, cel mai mare istoric al nostru, autor a 1250 de volume și 25 000 de articole a fost unul din cei care a prețuit mult activitatea și persoana lui C. D. Fortunescu. În timpul scurt cât a fost prim-ministru, l-a numit pe C. D. Fortunescu director general la Ministerul Instrucțiilor Publice. Pasionat al arhivelor, fascinat de „farmecul manuscriselor“¹³, l-a susținut pe C. D. Fortunescu ca să fie numit primul director onorific al Arhivelor Statului din Craiova, înființate la 15 martie 1931. Această instituție îl întâmpină pe N. Iorga, la venirea sa în Craiova, în 1931, ca pe un mare cărturar al neamului. Telegramele de felicitare adresate lui Iorga, ca prim-ministru, dovedesc recunoștința oficialităților craiovene pentru faptul că i-a reprezentat și le-a susținut nevoile în parlamentul țării cu atita strălucire“.¹⁴

Într-o scrisoare din 19 noiembrie 1935, N. Iorga îi relatează lui C. D. Fortunescu redactarea *Istoriei Românilor*.¹⁵

N. Iorga, îi scrie în 1937, să nu-și facă singe rău cu temperamentul său sensibil, deoarece „gura celor răi numai pământul o astupă“.¹⁶

Printr-o altă scrisoare, nedată, N. Iorga îl va autoriza pe C. D. Fortunescu să dea „bun de tipar“ pentru *Istoria artei populare*.¹⁷

Elena Văcărescu mulțumește profesorului C. D. Fortunescu cu „adincă sinceritate“ că i-a fost înțeleasă tragedia vieții de „scriitoare franceză cu suflet românesc“¹⁸, iar Eugen Lovinescu primește cu bucu-

¹⁰ Revista „Gîndirea“, 1 ianuarie 1922 și va fi publicată apoi în revista „Arhivele Olteniei“ anul VI, nr. 31, mai-iunie 1927, p. 235—237.

¹¹ Arh. St. Dolj, fond C. D. Fortunescu, inv. 91.

¹² Ibidem, inv. 78.

¹³ N. Iorga. *O istorie a românilor*, în „Timpul“, 14 iunie 1893, p. 2.

¹⁴ Arh. St. Dolj, fond C. D. Fortunescu, inv. 133.

¹⁵ Ibidem, inv. 133/3.

¹⁶ Ibidem, inv. 133/4.

¹⁷ Ibidem, inv. 133/5.

¹⁸ Ibidem, inv. 87.

rie salutul lui C. D. Fortunescu și-i cere să nu se îndoiască de prețuirea pe care i-o acordă : „Dacă nu ne-am prețui noi între noi, cei ce trăgem cu plugul atît de dezinteresat într-o lume de interese, în ce am mai găsi îndemn de lucru“, se întreabă acesta ?¹⁹

C. D. Fortunescu se va remarca pînă la bătrînețe ca un conferențiar neobosit, din vocație, în cadrul diferitelor societăți științifice, culturale, sau de binefacere, în cadrul șezătorilor artistice-literare, ale căminelor culturale și ateneelor, în cadrul Ligii Culturale, al Bibliotecii Aman, al Universității Populare Craiova sau al Universității Populare „Nicolae Iorga“ — de la Vălenii de Munte. Cuvîntul inspirat și cald s-a făcut auzit pe tot cuprinsul țării în prelegeri, apoi studii, din care amintim „Românice care au scris în franțuzește : Lucile Ghițu, Elena Văcărescu și Iulia Hașdeu“, „Profesorul în literatura română“, „Evoluția teatrului românesc“, „Viața maiorului D. Pappasoglu“, „Biserici refăcute și reparate din Craiova“, „Despre activitatea femeilor române în literatură“ și multe altele.

Constantin D. Fortunescu și-a legat numele pînă la identificare de înființarea și activitatea societății „Prietenii Științei“, Filiala Craiova și a revistei „Arhivele Olteniei“, a căror inimă cu puls neobișnuit a fost pînă la încetarea activității acestor două izvoare de știință și cultură românească.

¹⁹ Ibidem, inv. 77.

CUVINTE VECHI IEȘITE DIN UZ ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Cercetarea tematică a fondului Prefectura județului Dolj între anii 1830—1900 ne-a prilejuit depistarea în limba documentelor a unor termeni vechi¹, astăzi ieșiți din uz sau dispăruți din limbă, dar care ne dau o imagine despre stilul folosit în administrația epocii.

Arhivele noastre conțin numeroase acte în care se oglindește multilateral evoluția limbii române, procesul modernizării ei, sub presiunea schimbărilor intervenite în viața social-economică și politică a țării române.

Un aspect important al evoluției limbii ni-l oferă cercetarea stilului actelor administrative din perioada mai sus amintită.

Procesul de dezvoltare și unificare a limbii literare cunoaște acum o amploare fără precedent.² Se constată o masivă îmbogățire a mijloacelor ei lexicale, a lexicului prin pătrunderea a numeroase neologisme de origini variate. Paralel, se face simțită tendința de eliminare a elementelor lexicale care nu mai corespund noilor realități sociale.

Se știe că, dintre diferitele aspecte ale limbii, vocabularul este sectorul în care legătura dintre istoria societății și istoria limbii se manifestă mai vădit și mai direct, schimbările intervenite în vocabular fiind determinate de evoluția istorică.

Eliberarea Principatelor de sub monopolul turcesc, dezvoltarea economiei de schimb, contactul mai strins cu statele vecine și cu cele occidentale, ascensiunea burgheziei, dezvoltarea învățămîntului, a științei, a presei și a teatrului în limba națională etc. sînt condițiile sociale, economice, politice și culturale ale societății românești din secolul al XIX-lea care au determinat și dezvoltarea limbii literare românești.

¹ Vezi glosarul de cuvinte ieșite din uz, p. 166—170.

² Vezi *Tratat de lingvistică generală*, Edit. Academiei..., București, 1971; Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ediția a II-a, Edit. Minerva, București, 1971; Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, vol. I, București, 1900; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; I. A. Candrea, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, 1931; Lazăr Șăineanu, *Dicționarul universal al limbii române*, București, 1896; *Dicționarul limbii române*, Edit. Academiei..., București, 1966.

În istoria limbii române literare cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea constituie o fază de tranziție de la limba română literară veche la limba română literară modernă. Această perioadă se caracterizează prin multiple tendințe de unificare și de modernizare a limbii române literare, de îmbogățire cu împrumuturi lexicale mai ales din limbile romanice, de părăsire a turcismelor, a neogrecismelor și a elementelor livrești inutile și de limpezire a frazei prin apropiere de limba vie a poporului³. Procesul se va încheia abia după 1830, perfecționându-se și îmbogățindu-se treptat până în zilele noastre. Limba se emancipează, ea îmbracă alte idei, exprimând alte noțiuni.

Vocabularul limbii române în ansamblu, în acea epocă, reprezenta rezultatul unei îndelungate evoluții anterioare, în care au intervenit apoi anumite schimbări, în strinsă legătură cu transformările din viața aceluși moment istoric. Limba se află deci într-un proces complex de dezvoltare în care „vechiul“ mai continuă să coexiste cu „nou“, proces în care se precizează componența vocabularului limbii literare de la începutul secolului al XIX-lea.

Două tendințe fundamentale caracterizează limba documentelor administrative din prima jumătate a secolului trecut: conservatorismul legat de o anumită rigiditate a formulilor tradiționale și inovația cerută de nevoile imediate ale comunicării, în funcție de progresul ideilor din diverse domenii de activitate. Aspectele luptei dintre tradiție și inovație se pot vedea aproape pe fiecare pagină a textelor administrative din prima jumătate a secolului trecut: arhaismele, regionalismele și neologismele contribuie la pitorescul lingvistic al acestor texte. Abia în deceniile trei și patru, tendința spre unificare a limbii literare, mobilitatea deosebită a lexicului va înregistra succese considerabile în sensul modernizării limbii pe fiecare pagină de text oficial.

Între elementele lexicale distingem două categorii: termenii tehnici, terminologia oficială și cuvinte cu circulație generală în limba literară. Epocă de încrucișare a puternice și variate influențe lingvistice, prima jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează în domeniul terminologiei administrativ-juridice printr-o abundență de neologisme și înlocuirea unor arhaisme.

Îmbogățirea fondului de termeni tehnici este atât de puternică în această perioadă încât, datorită influențelor unor limbi diferite, se ajunge la utilizarea a numeroși termeni sinonimi.

Iată câteva exemple de sinonime utilizate: cinovnic — funcționar, polcovnic — colonel, oțosenie — raport, etc. De altfel, Guvernul Provizoriu al Țării Românești, în 1848, hotărâ înlocuirea unor termeni din domeniul organizării armatei: cuvintele „polc“, „roată“, „ofițer“, „polcovnic“, „parucic“, „praporcic“, „iuncăr“ sau „cadet“ se înlăturau, fiind înlocuite de: „ștabul oștirii“, „regiment“, „companie“, „general“, „locotenent“, „sublocotenent“, „unter ofițer“ etc.⁴

³ Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 36—39.

⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. II, București, 1902, p. 346

La jumătatea secolului al XIX-lea, cu toate că elementele orînduirii capitaliste își croiau din ce în ce mai puternic drumul reușind să se impună în unele sectoare ale vieții sociale, forma dominantă a organizării statului era cea feudală. Așa se explică faptul că, alături de cuvintele nou introduse în limbă, denumind elemente ale unei organizări moderne, ca : administrație“, „departament“, „guvern“, „inspector“, „ministru“ etc., se păstrează vechea titlatură : „căminar, „ispravnic“, „medelnicer“, „pitar“, „pircălab“, „staroste“, etc.

Această terminologie legată de orînduirea feudală va fi înlocuită o dată cu transformările sociale din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și trecută, în bună parte, din vocabularul activ, viu, în cel „istoric“, pasiv, devenind un bun lexical al limbii comune.

Stilul textelor administrative prezintă numeroase construcții șablon, uneori obositoare prin uniformitate, altele greoaie prin amploarea frazelor și a formulilor de politețe, a frazeologiei convenționale. Relațiile noi politice și intensificarea luptei pentru emancipare de sub dominația turcească au avut ca rezultat simplificarea stilului actelor oficiale, a formulilor, limpezirea construcțiilor, frazelor.

Vocabularul are un aspect pitoresc, datorită amestecului de elemente eterogene care reflectă influențele istorice asupra culturii noastre. Fondul de bază al lexicului vechi, moștenit, s-a lărgit mereu, datorită contactului nostru cu slavii, cu turcii, cu civilizația mai nouă greacă, rusă, apoi franceză, germană, italiană. Relațiile cu Poarta au impus un considerabil volum de numiri specifice, păstrate multă vreme în limba noastră. Fraza lungă, greoaie a stat sub influența documentelor administrative turcești, încărcate de subordonări și de formule protocolare interminabile.

Influențele lexicale se constituie în straturi pe fondul de bază vechi latin : slavonismelor din secolele XVI—XVIII, în circulație și în secolul al XIX-lea prin tradiție, secole de-a rîndul, urmîndu-le turcismele și grecismele antefanariote și fanariote ce vor fi înlocuite după 1821, la rîndul lor, de neologismele rusești și romanice. Condițiile și formele de viață socială au favorizat pătrunderea cuvintelor de origine turcă mai ales în domeniile vieții politice, juridico-administrative și militare. În secolele XVII—XVIII, au intrat în limba română cele mai numeroase cuvinte de origine turcă. Influența Imperiului otoman mergea în sectorul vieții administrative pînă la imitarea unor forme de organizare.⁵ Multe din cuvintele turcești împrumutate în secolul al XVII-lea au intrat în limba comună și în limba literară, menținîndu-se pînă în zilele noastre. Epoca fanariotă (1711—1821) reprezintă apogeul influenței turcești ca și a celei neogrecești asupra limbii române.

După încetarea domniilor fanariote, deci eliminarea influenței turcești asupra vieții politico-sociale a țării românești, turcismele ca termeni tehnici privind organizarea administrativă-politică-socială dispar ca termeni oficiali, intrînd în fondul turcesc pasiv al limbii, altele însă vor intra în limba comună. Documentele administrative din pri-

⁵ Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, vol. I, București, 1900, Introducere, p. XVI.

mele decenii ale veacului trecut conțin numeroase turcisme, o bună parte dintre ele avînd o circulație curentă la acea dată, mai tîrziu fiind înlocuite de neologisme rusești sau romanice. Dintre acestea, cîteva exemple : „avaiet“ — impozit, taxă“ ; „teslim, teslimat“ — predare ; „zaharea“ — provizii, hrană“ ; „contracciu“ — arendaș de întreprinderi, vămi, ocne, poște ; „sinet“ — act ; „tacrir“ — interogatoriu ; „zorblic (zurbalic)“ — răscoală, revoltă ; „meremet“ — reparație ; „taht“ — reședință, sediul unei administrații ; „mumbașir (bumbașir)“ — agent executiv fiscal ; „isnaf“ — breaslă, „a geremetisi“ — a amenda ; „olac“ — curier, ștafetă, cal de poștă ; „rușfet“ — mită, „mehtupciu“ — scriitor într-o cancelarie ; „vechil“ — locțiitor, mandatar pentru reprezentare în instanță ; „surghiun“ — exilare ; „mehtup“ — scrisoare oficială, adresă.⁶

Unele turcisme circulau paralel cu sinonimele rusești.

De multe ori, alături de aceste cuvinte turcești apar grecismele, datorită influenței fanariote. Termenii de origine neogrecă s-au înmulțit în secolul al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului trecut, fiind folosiți mai ales pentru a exprima idei abstracte, pe cînd turcismele denumeau funcții oficiale, obiecte concrete, biruri etc.

Din cuvintele neogrecești folosite în documente administrative de la începutul veacului trecut cităm exemplele : „diastimă“ — distanță, interval de timp ; „a paradosi“ — a preda ; „pliroforie“ — informație, lămurire ; „perilipsis“ — listă, conținut ; „protimisis“ — drept de prioritate ; „a protimisi“ — a prefera ; „a afierosi“ — a dedica, a închina, o consacra ; „apelpisie“ — deznădejde, supărare ; anafora“ — raport ; „clironom“ — moștenitor ; „diatā“ — testament ; „filonichie“ — discuție aprinsă, ceartă, gilceavă ; „epistasis“ — epistat, vătaf, vechil, intendent, supraveghetor de moșie ; „iconom“ — îngrijitorul moșiei unei mănăstiri ; „hirotonisire“ — investire cu darul preoției.⁷

Numai un mic număr din termenii de acest fel au pătruns în limba comună, căci, în deceniile care au urmat, neogrecismele au fost concurate de neologismele romanice, care le-au înlocuit aproape peste tot în limbajul administrativ. Din cei rămași cităm : catagrafie, catastif, embatic și embaticar, ipistat.

Alături de aceste straturi lexicale, existau numeroase slavonisme și rusisme, luate prin contactul strîns cu autoritățile militare, cu forurile politice vecine. Slavonismele în circulație atunci în limbajul administrației oficiale țineau de vechea tradiție a actelor redactate, secole de-a rîndul, în slavonește. Se păstrează conservator : „ber“ — fără ; „ot“ — din ; „za“ — pentru ; „ohabnic(ă)“ — statornic(ă) ; „cin“ — rang ; demnitate ; „ocină“ — moșie ; „obște“ — comunitate, mulțime, gloată ; „podvodă“ — transport gratuit cu carul, prestație ; „a poftori“ — a repeta ; „dajdie“ — dare, bir ; „velit“ — mare boier ; „nepriston“ — neîncetat, mereu ; „volnicie“ — libertate, slobozenie ; „soroc“ — termen ; „siliște, săliște“ — vatra satului ; „pogonici“ — argat care mină boii înjugați la plug.

⁶ Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *op. cit.* p. 391—400, 442—443, 577—584.

⁷ *Ibidem.*

Influențe însă au adus în stilul administrativ noii termeni tehnici care aveau să circule citeva decenii în țările românești, mai intens în epoca Regulamentului organic. Iată citeva cuvinte rusești frecvente în documente : „cinovnic“ — funcționar ; „delă“ — act ; dosar, afacere, problemă ; „ocrug“ — circumscriptie ; „vtori“ — al doilea ; „podorojnă“ — dispoziție pentru a se da cai de poștă ; „otcup“ — arendă ; „otnoșenie“ — raport ; „presudsfiie“ — pretoriu, sediu ; „nacealnic“ — comandant, șef ; „dejurstva“ — corp de gardă etc.⁸

Aceste straturi lexicale, pe măsura trecerii timpului și a înnoirii limbajului oficial sub influența limbilor occidentale, începeau să fie simțite ca vechi, erau tot mai greu înțelese ; atunci s-a simțit nevoia de a le explica, recurgînd la sinonime ; de exemplu : podvadă sau angarea ; zătincire sau zăbavă ; catastih sau registru ; catagrafie sau lista de bunuri, inventar, recensămînt ; diată sau testament ; a zătinci sau a stingheri, a deranja etc.

Din lexicul tradițional, între cuvintele intrate în vocabularul limbii comune cităm : „(de) iznoavă“ — din nou ; „străgănire“ — piedică, amîinare, întîrziere ; „zăbavă“ — întîrziere ; „mădular“ — membru ; „ocolnică“ — planul unei moșii ; „a dorvori, a dirvoli“ — a se hodorogi, a se dărăpăna ; „față, obraz“ — persoană ; „gropiste“ — cimitir ; „gonaci“ — călăreț, cercetaș, cel bun de fugă ; „hrăpi“ — a răpi ; „pil (urile)“ — bici cu codiriștea scurtă, regional ; „nemicnicire“ — măcinare, „neprecurmat“ — fără întrerupere.

Mai remarcăm termenii : „hălăduitor“ — cel care trăiește, locuiește undeva (unguresc holodni) : „devălmășie“, „dăvălmășie“ — laolaltă, împreună, de-a valma, (slava veche avalma, rusec valomu) ; „a sălășlui“ — a locui, a-și avea adăpost, sălaș, locuință (unguresc szállás) ; „chezășie“ — garanție“, „chezaș“ — garant (unguresc kězés) ; „a pecetlui“ — a sigila, a pune pecetea pe un act, a întări, a confirma (unguresc pecetelni) ; „înscurtare“ — rezumarea socotelilor cutiilor statelor ; „otaștină“ — dijmă din vin dată proprietarului viei (a se compara cu sîrbescul otistina) : „progon“ — deplasare cu poștele ; „întocmire“ — așezare („întocmirea dăjdiei“) ; „rigla“ — rang, regulă ; „canal“ — cale, mijloc, intermediar (neologism franțuzesc) ; „dezlocație“ — dislocație, mișcare de trupe (franțuzesc, neologism) ; „înfamiliiți“ — căsătorii, popular ; „străgăna“, o variantă a lui tărăgăna, neatestată ; „însuraș“ — căsătorit, însurățel ; „ruptaș“ — contribuabil, birnic.

Lexicul tradițional al documentelor administrative din deceniile trei-patru ale secolului al XIX-lea prezintă și unele aspecte arhaizate, cu colorit popular sau regional așa cum se poate vedea din exemplele de mai sus.

Datorită influenței grecești în derivarea lexicului, întîlnim sufixele „isi“, „arisi“, alăturate unor verbe românești, rusești sau franțuzești, dînd naștere unor forme hibride și efemere : a atacarisi, adresarisi, aplicarisi, publicarisi, recomandarisi, complectarisi, pritindarisi,

⁸ *Ibidem.*

etc. Deși foarte numeroase în primele decenii ale secolului al XIX-lea, ele au fost simțite străine de sistemul morfologic al limbii noastre și treptat eliminate. Frecvente sînt în acest stil pronumele nehotărîte, pentru a exprima ideea de generalitate : vericine, verificare, verice, etc.

O bună parte din aceste cuvinte sînt neatestate în dicționare și prezintă sensuri și forme noi mai puțin cunoscute.

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, în noile condiții social-politice, pătrund masiv în limbă neologismele rusești și romanice direct din limbile respective sau prin filieră rusă, concurînd terminologia veche grecească-turcească, care va ieși din uz. Dezvoltarea limbii literare, și în speță a stilului administrativ, în prima jumătate a secolului trecut se poate urmări în continuă creștere a volumului de termeni moderni, ceruți de dezvoltarea societății, a vieții politice, a relațiilor internaționale. Limpezirea stilului, clarificarea frazei, modernizarea lexicului, tendința spre unificarea limbii literare către mijlocul secolului trecut, proces firesc, obiectiv va înregistra succese considerabile, durabile pentru evoluția limbii literare române.

GLOSAR DE CUVINTE IEȘITE DIN UZ

Turcisme

- avaet, havaet — venit, dare, taxă de numirea în funcție, turcesc
Contracciu — antreprenor, cel ce ia în întreprindere o lucrare publică, (fond Prefectura jud. Dolj, dosar 16/1835, f. 137) turcesc ; fr. „contract“.
a geremetisi — a amenda ;
geremea — amendă, gloabă, pedeapsă în bani. (Ibidem, f. 601).
isnaf — corporație, breaslă, turcesc.
meremet — reparație, clacă pentru repararea șoselcilor ; turcesc.
a meremetisi — a repara (cu sufixul grecesc isi) o clădire (Ibidem, f. 209, 210).
mumbașir, bumbașir — slujbaș însărcinat cu executarea fiscală, turcesc. (Ibidem, f. 68).
mehtupciu — scriitor, funcționar de limbă turcească într-o cancelarie.
olac — curier, ștafetă, cal de poștă. (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 18/1835, f. 27, 32, 56).
sincel — document, act, înscris, dovadă, poliță, chitanță, turcesc. (Ibidem, dosar 16/1835, f. 560, dosar 121/1835, f. 1011 ; dosar 14/1835, f. 1144).
tacir — interogatoriu, raport, proces verbal, turcesc. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1032).
taht, taft, tact — reședința unei subprefecturi, sediul unei autorități, turcesc. (Ibidem, f. 1023).
teslim, teslimat — predare, turcesc. (Ibidem, dosar 16/1835, f. 812).
vechil — locțiitor, mandatar pentru reprezentare în instanță, avocat. (Ibidem, f. 137).
zaherea, zahara — hrană pentru oameni și vite, nutreț, furaj. (Ibidem, f. 729).
zurbalic, zorbalic — răscoală, revoltă, turcesc. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1040 ; dosar 3/1843, f. 299).

Grecisme

- a afierosi — a hărăzi, a închina, a dărui (în special unei mănăstiri). (Ibidem, dosar 16/1835, f. 68).
- anafora — raport (către domn) neogrecesc.
- apelpisie — deznădejde, supărare. (Ibidem, f. 66).
- afierosi — a închina, a dedica, a consacra.
- a chivernisi — a administra, a cîrmui, chiverniseală — procopsire, sinecură. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 424 ; dosar 16/1835, f. 66).
- clironom — moștenitor. (Ibidem, f. 687, 707).
- diala — testament. (Ibidem, f. 574).
- (in)diastimă — interval, spațiu de timp. (Ibidem, f. 137).
- epistat, ipistat — supraveghetor, vătaf, vechil, intendent al moșiei. (Ibidem, f. 748).
- filonikie — discuție aprinsă, ceartă, gilceavă. (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 14/1835, f. 958, 959).
- iconom, econom — administrator, îngrijitorul veniturilor unei mănăstiri. (Ibidem, dosar 16/1835, f. 207).
- hirotonie — investire în darul preoției. (Ibidem, f. 3).
- paradosire — predare. (Ibidem, dosar 8/1835, f. 368).
- pliroforie — înțelegere, lămurire, deslușire, informație (Ibidem, dosar 3/1842, f. 243 ; dosar 21/1835, f. 1020).

Cuvinte vechi slave

- bez — fără, afară de (vechi slav)
- cin — rang, demnitate, tagmă, stare socială. (Ibidem, dosar 18/1835, f. 100, 108, 147).
- dajdie, dojde — dar, bir (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1235).
- devălmășie, dăvălmășie — stăpînire în comun, de către doi sau mai mulți proprietari a unei moșii ; slava veche avaloma ; rus valomu.
- (de) iznoavă — din nou (vechi slav izu nova). (Ibidem, dosar 3/1843, f. 242).
- ispisoc — document vechi domnesc, înscris (slavonește) ispisocu, compară cu rusecul „spisoku“).
- metoch, mitoc — proprietate imobiliară a unei mănăstiri, clădire, loc de găzduire (slavonește) ; neogrecesc, metoh.
- nepriston, napriston — adv. — neîncetat, mereu, într-una (vechi slav).
- ocină — moșie, parte de loc rămasă de la părinți (vechi slav), otcina (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 16/1835, f. 66).
- obște — comunitate, mulțime, gloată, popor ; de obște-comun, general, public, a obști — vechi slav obisti.
- ohabnică, ohavnică — statornică, de veci, care nu se poate înstrăina (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 28/1835, f. 86).
- otaștină, otașniță — dijmă în natură din vin plătită proprietarului (sîrbesc otistina).
- poftori — a repeta (vechi slav povutoriti). (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 21/1835, f. 1011).

pogonici, pogănicu — băiețandru, argat care mîină boii înjugați la plug) vsl. pogonici. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 418).

podvoadă, podvadă — transport gratuit cu carul, prestație (vs. poduvoda).

săliștea, siliște, seliște, — vatra satului, loc pe care e așezat satul, vs. seliște. (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 18/1835, f. 64, dosar 28/1835, f. 220).

soroc — termen fixat dinainte, răstimp, interval, slav, surocu. (Ibidem, dosar 10/1835, f. 68).

volnicie — libertate, slobozenie, vechi slav. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1209).

velit — mare (despre boier, clucer). Ibidem, dosar 16/1835, f. 163).

Rusești

cinovnic — funcționar, slujbaș de cancelarie, inspector administrativ. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 4, f. 1209 ; dosar 16/1835, f. 207).

dejurstvâ — corp de gardă (rus).

de'la — pricină, proces, acte (proces), dosar (rus).

optcup — arendare, accizie, veniturile statului (rus).

fetfelbel — subalternul comandirului roții.

otnoșenie — raport oficial, comunicat.

presustvie, presudvie — pretoriu, locuință, local, incinta judecătoriei, poliției. (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 14/1835, f. 1149).

progonul — distanță de poștă. (Ibidem, dosar 3/1843, f. 243).

podorojna — ordin de a se da cai de poștă (rus podorojnaja). (Ibidem, dosar 38/1848, f. 238).

a atacarisi (sufix gr. isi) — (Ibidem, dosar 14/1835, f. 618).

canal (figurat) — cale, mijloc, intermediar (franzuzesc). (Ibidem, f. 1149).

condei — capitol, articol, paragraful unei condici de socoteli ; suma trecută într-un buget, testament. (Ibidem, dosar 16/1835, f. 66).

chezășie — garanție, chezaș-garant (unguresc kêsês). (Ibidem, dosar 14/1835, f. 419, 863).

dezlocație, dislocație — mișcare de polcuri, a disloca o armată, în cantonamente sau garnizoane (Francez).

a dorvori-dîrvăli, dîrvări, dîlvări — a dărăpăna, a strica, a hodorogi, a sparge, a prăpădi prin tot felul de munci. (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 18/1835, f. 81).

embatic — arendarea locului unei case, plata, arenda locului în cazul mănăstirilor. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1169).

față, obraz — aci în sens de persoană (lat. vulg. facia, clasicul facies, vs. obrazu). (Ibidem, f. 1057).

gonaci — călăreț, cercetaș, cal bun de fugă, bătaiaș la vînătoare. (Ibidem, dosar 3/1843, f. 242).

gropiște — cimitir în jurul bisericii (de la groapă, bulg. grobnica). (Ibidem, dosar 16/1835, f. 590—591).

hălăduitor — cel care locuiește, trăiește undeva ; a hălădui (unguresc haladni). (Ibidem, f. 1, 23).

ispașă — cercetare, anchetă, listă, despăgubire pentru stricăciunile făcute de vite într-o țarină, livadă. (Ibidem, f. 625 ; dosar 14/1835, f. 1026 ; dosar 3/1843, f. 243).

a îndricarniți — a acuza, „a nu mai îndricarniți de spărgăluirea satului“ (intrigă, popular) ; (Ibidem, dosar 14/1835, f. 424).

inscurtare — „rezumare cu socotelile cutiilor statelor“. (Ibidem, dosar 19/1835, f. 1 ; dosar 20/1835, f. 49 ; dosar 22/1835, f. 34).

mădular — membru al unei societăți, corporații lat. médullaris). (Ibidem, dosar 14/1835, f. 947).

(ne)precurmat — fără întrerupere, mereu. (Ibidem, dosar 18/1835, f. 27).

nemicnicirea — neant, prefacerea în nimic. (Ibidem, dosar 16/1835, f. 66).

ocolnica — planul unei moșii sau unui sat, carte de alegerea hotarelor. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 818).

orinduitul — cel orinduit, numit într-o slujbă. (Ibidem, f. 948).

a pricinui — aci a căuta pricină, pretext. (Ibidem, f. 966).

a pecetlui — a sigila, a întări, a pune pecetea pe un act, a confirma, ung. pecsètelni). (Ibidem, dosar 16/1835, f. 137).

podvadă, podvoadă — angara (Ibidem, dosar 18/1835, f. 202).

pil — bici cu codiriștea scurtă (regional Oltenia). (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1057).

rigla — regula, rang „rigla cuvenită boiernașilor de neam“.

a răfui — a regula o socoteală, o neînțelegere, un diferend (Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 28/1835, f. 8).

a străgăni — a trăgăni, trăgăna (Ibidem, dosar 14/1835, f. 468), străgănare, străgăneală, străgănire-tărăgănire (Ibidem, dosar 16/1835, f. 66).

a sălășlui — a avea adăpost, sălaș, locuința, a locui (Ibidem) maghiar, szállás).

veri-care, veri-ce — oricare, orice. (Ibidem, dosar 14/1835, f. 1246).

zmăcinare(i) — fărămițare (Ibidem, dosar 16/1835, f. 66).

zătigni, zătigni, zătignire, — a stingheri, a deranja (vechi slav zatuknoti). (Ibidem, dosar 14/1835, f. 947 ; dosar 3/1843, f. 242).

SITUAȚIA FONDURILOR ȘI COLECȚIILOR

Nr. crt.	Denumirea fondului sau colecției	Anii extremi	Nr. unităților arhivistice
1	2	3	4
I. Fonduri administrative			
1.	Prefectura județului Dolj	1830—1950	41.053
2.	Primăria municipiului Craiova	1831—1950	16.835
3.	Primăria orașului Calafat	1852—1950	2.478
4.	Primăria orașului Băilești	1921—1954	474
5.	Rezidența regală a ținutului Olt	1938—1940	1.338
6.	Curtea administrativă Craiova	1928—1948	2.780
7.	Inspectoratul general administrativ Craiova	1931—1949	1.738
8.	Directoratul V ministerial Craiova	1930—1931	372
9.	Pretura plășii Balta Verde	1919—1931	68
10.	Pretura plășii Băilești	1941—1950	416
11.	Pretura plășii Brabova	1908—1950	148
12.	Pretura plășii Breasta	1919—1950	334
13.	Pretura plășii Bucovăț	1939—1940	24
14.	Pretura plășii Birca	1927—1950	465
15.	Pretura plășii Boșoteni	1939—1950	117
16.	Pretura plășii Calafat	1831—1868	54
17.	Pretura plășii Cîmpu-Dioști	1934—1942	270
18.	Pretura plășii Craiova	1831—1950	551
19.	Pretura plășii Filiași	1922—1950	356
20.	Pretura plășii Gilort	1832—1837	9
21.	Pretura plășii Gîngiova	1949—1950	2
22.	Pretura plășii Melinești	1831—1950	393
23.	Pretura plășii Sadova	1950	1
24.	Pretura plășii Secuie	1911—1929	99
25.	Pretura plășii Segarcea	1920—1950	886
26.	Pretura plășii Șimnicu	1943—1950	83

1	2	3	4
27.	Pretura plășii Plenița	1913—1950	63
28.	Pretura plășii Vela	1913—1947	68
29.	Administrația plășii Rojiștea	1908—1950	17
30.	Subocîrmuirea plășii Balta	1831—1851	42
31.	Subocîrmuirea plășii Jiul	1831—1843	57
32.	Subocîrmuirea plășii Jiul de Jos	1845—1864	3
33.	Subocîrmuirea plășii Jiul de Sus	1851—1864	3
34.	Subprefectura plășii Dumbrava	1831—1864	109
34a.	Sfatul popular al regiunii Oltenia	1950—1968	5.273
35.	Filiala Arhivelor Statului județul Dolj	1931—1980	1.207
36.	Primăria comunei Adunații de Geormane	1930—1950	23
37.	" " Afumați	1910—1950	194
38.	" " Amarăștii de Jos	1939—1944	5
39.	" " Amărăștii de Sus	1880—1950	169
40.	" " Apele Vii	1943—1954	17
41.	" " Argetoaia	1915—1950	83
42.	" " Amzulești	1930—1950	132
43.	" " Bulzești	1916—1950	17
44.	" " Brădești	1939—1950	22
45.	" " Bratoșița	1874—1950	30
46.	" " Brabova	1920—1950	114
47.	" " Bîrza	1906—1950	113
48.	" " Bariera Vilcii	1925—1950	45
49.	" " Bascov	1943—1950	7
50.	" " Beloț	1948—1950	6
51.	" " Bucovăț	1900—1955	87
52.	" " Bratovoiești	1914—1950	283
53.	" " Breasta	1943—1950	12
54.	" " Balota	1940—1949	9
55.	" " Boșoteni	1930—1950	65
56.	" " Bucovicior	1926—1949	100
57.	" " Bîrca	1919—1950	80
58.	" " Basarabi	1922—1950	332
59.	" " Boureni	1895—1950	195
60.	" " Balta Verde	1921—1930	22
61.	" " Bistreț	1940—1950	91
62.	" " Botoșești-Paia	1913—1950	44
63.	" " Bechet	1864—1950	281
64.	" " Bodăești	1922—1949	5
65.	" " Cernele	1909—1950	91
66.	" " Criva	1939—1945	3
67.	" " Căciulatești	1949	9
68.	" " Castranova	1938—1948	122
69.	" " Ciocănești	1940—1950	72
70.	" " Curmătura	1930—1950	34

71.	Primăria comunei	Cerăt	1864—1968	321	
72.	"	"	Ciutura	1868—1958	50
73.	"	"	Cioroiu Nou	1901—1950	80
74.	"	"	Cioroiși	1861—1950	397
75.	"	"	Corlate	1889—1950	67
76.	"	"	Castrele Traiane	1923—1929	15
77.	"	"	Căciulatu	1868—1929	267
78.	"	"	Caraula	1865—1950	291
79.	"	"	Călugărei	1910—1950	27
80.	"	"	Cornu	1867—1950	472
81.	"	"	Cîmpeni	1888—1950	194
82.	"	"	Celaru	1922—1968	251
83.	"	"	Ciupercenii Vechi	1903—1950	291
84.	"	"	Ciupercenii Noi	1919—1950	220
85.	"	"	Covei	1950	19
86.	"	"	Cetate	1925—1950	10
87.	"	"	Călărași	1926—1950	322
88.	"	"	Cîrna	1900—1950	67
89.	"	"	Catane	1907—1950	98
90.	"	"	Catanele Noi	1934—1950	77
91.	"	"	Cernătești	1903—1943	44
92.	"	"	Carpen	1940—1951	29
93.	"	"	Cleanov	1939—1951	34
94.	"	"	Dobrești	1930—1950	115
95.	"	"	Dioști	1934—1950	108
96.	"	"	Dobrotești	1945—1950	25
97.	"	"	Dobridor	1902—1946	145
98.	"	"	Drănic	1876—1950	256
99.	"	"	Desa	1919—1950	261
100.	"	"	Dăbuleni	1928—1950	137
101.	"	"	Frățila	1922—1923	2
102.	"	"	Filiași	1917—1950	55
103.	"	"	Frațoștița	1912—1949	35
104.	"	"	Fintina Banului	1947	1
105.	"	"	Ghercești	1864—1950	117
106.	"	"	Galiciuca	1930—1949	53
107.	"	"	Grecești	1930—1946	41
108.	"	"	Golfinu	1898—1945	13
109.	"	"	Giurgîța	1947—1950	9
110.	"	"	Galicea Mare	1919—1950	255
111.	"	"	Giubega	1904—1949	90
112.	"	"	Gubaucea	1880—1950	218
113.	"	"	Ghindeni	1923—1950	55
114.	"	"	Ghizdăvești	1940—1950	11
115.	"	"	Georocu Mare	1931—1950	19

1	2	3	4		
116.	Primăria comunei	Golenți	1923—1950	192	
117.	"	"	Grindeni	1924—1948	273
118.	"	"	Goicea Mică	1908—1950	38
119.	"	"	Goicea Mare	1934—1950	15
120.	"	"	Godeni	1865—1950	88
121.	"	"	Horezu Poenari	1933—1949	46
122.	"	"	Hunia	1949—1950	7
123.	"	"	Întorsura	1949—1950	26
124.	"	"	Izvor	1926—1950	70
125.	"	"	Lazu	1919—1950	53
126.	"	"	Livezi	1909—1950	198
127.	"	"	Lișteava	1929—1950	30
128.	"	"	Lipovu	1930—1968	237
129.	"	"	Lascăr Calargiu	1930—1950	35
130.	"	"	Leordeasa	1927—1929	2
131.	"	"	Măceșu de Jos	1915—1950	30
132.	"	"	Mischii	1939—1968	394
133.	"	"	Motoci	1945—1950	11
134.	"	"	Mișșani	1879—1950	70
135.	"	"	Milești	1930—1950	35
136.	"	"	Mofleni	1944—1950	10
137.	"	"	Murgași	1940—1948	10
138.	"	"	Mărăcinele	1860—1949	97
139.	"	"	Mirza	1926—1950	98
140.	"	"	Moțăței	1903—1951	134
141.	"	"	Malu Mare	1939—1951	95
142.	"	"	Marotinu de Sus	1938—1968	126
143.	"	"	Marotinu de Jos	1941—1951	4
144.	"	"	Maglavit	1949—1950	25
145.	"	"	Măceșu de Sus	1868—1950	102
146.	"	"	Melinești	1918—1950	16
147.	"	"	Negoi	1864—1950	201
148.	"	"	Negoiești	1861—1950	146
149.	"	"	Novacu	1926—1928	3
150.	"	"	Orodel	1884—1950	281
151.	"	"	Ostroveni	1930—1950	66
152.	"	"	Orășani	1930—1950	9
153.	"	"	Piscu Vechi	1942—1950	64
154.	"	"	Puțuri	1943—1950	5
155.	"	"	Predești	1915—1950	30
156.	"	"	Pielești	1928—1950	71
157.	"	"	Pirșani	1927—1950	89
158.	"	"	Preajba	1923—1950	120
159.	"	"	Portărești	1946—1950	6
160.	"	"	Perișor	1882—1950	68

1	2	3	4
161.	Primăria comunei Plenița	1866—1929	233
162.	" " Pleșoiu	1864—1950	31
163.	" " Plopșor	1926—1950	78
164.	" " Podari	1910—1950	282
165.	" " Poiana Mare	1911—1950	159
166.	" " Padea	1863—1950	209
167.	" " Popoviceni	1931—1949	22
168.	" " Radovan	1925—1950	73
169.	" " Răchita de Jos	1924—1949	45
170.	" " Robănești	1930—1950	33
171.	" " Radomir	1912—1950	241
172.	" " Romanеști	1940—1950	3
173.	" " Rasnic	1950	4
174.	" " Risipiți (Unirea)	1867—1950	464
175.	" " Ruđari (Izvoare)	1901—1950	226
176.	" " Rodiște	1909—1950	114
177.	" " Răcari	1924—1947	57
178.	" " Rast	1873—1950	166
179.	" " Secui	1940—1950	34
180.	" " Seaca de Pădure	1927—1950	83
181.	" " Sălcuța	1906—1968	441
182.	" " Siliștea Crucii	1941—1950	158
183.	" " Soreni	1937—1951	3
184.	" " Segarcea	1927—1949	408
185.	" " Smirdan	1926—1950	180
186.	" " Sărata	1948—1950	15
187.	" " Seaca de Cîmp	1905—1949	81
188.	" " Secu	1905—1950	77
189.	" " Salcia	1906—1950	41
190.	" " Sopot	1872—1950	58
191.	" " Șimnicu de Sus	1926—1949	6
192.	" " Trochești	1926—1950	58
193.	" " Teasc	1934—1950	48
194.	" " Terpezița	1910—1950	152
195.	" " Tencănau	1860—1949	397
196.	" " Timburești	1937—1950	18
197.	" " Teiu	1926—1929	31
198.	" " Tîrnava	1927—1949	54
199.	" " Tiu	1940—1949	5
200.	" " Țărțâl	1932—1948	80
201.	" " Țuglui	1940—1950	7
202.	" " Urdinița	1934—1950	20
203.	" " Urzicuța	1900—1950	120
204.	" " Valea lui Pătru	1938—1949	4
205.	" " Vîrtopu	1865—1950	613

1	2	3	4
206.	Primăria comunei Vela	1908—1950	290
207.	" " Verbița	1916—1949	104
208.	" " Verbicioara	1926—1929	57
209.	" " Valea Stanciului	1922—1950	150
210.	" " Veleni	1933—1950	19
211.	" " Virvoru de Jos	1947—1950	319
212.	" " Zvorsca	1948—1950	7

II. Fonduri judecătorești

213.	Divanul judecătoresc Craiova	1831—1847	2150
214.	Curtea de apeI secția I și II Craiova	1831—1952	34714
215.	Tribunalul județean Dolj	1831—1951	58919
216.	Avocatura statului Craiova	1850—1949	436
217.	Curtea cu jurați Craiova	1904—1938	17
218.	Instanța de sabotaj Craiova	1941—1948	19
219.	Judecătoria de muncă Craiova	1933—1946	35

III. Fonduri jandarmerești și polițienești

220.	Chestura poliției municipiului Craiova	1832—1948	1251
221.	Inspectoratul regional de jandarmi Craiova	1925—1948	275
222.	Inspectoratul regional de poliție Craiova	1929—1948	202
223.	Legiunea de jandarmi Dolj	1926—1949	352
224.	Regimentul I de jandarmi Craiova	1923—1940	8
225.	Poliția orașului Calafat	1933—1948	*
226.	Jandarmeria Calafat	1932—1948	*

IV. Fonduri economice.

A. Agricole

227.	Camera agricolă a județului Dolj	1920—1949	4900
228.	Inspectoratul agricol Dolj	1908—1949	1225
229.	Consilieratul agricol Dolj	1904—1930	2805
230.	Serviciul agricol Dolj	1932—1942	1513
231.	Inspectoratul general zootehnic și sanitar-veterinar Craiova	1923—1949	e. 616
232.	Serviciul veterinar Dolj	1898—1949	477
233.	Inspectoratul cadastral Craiova	1897—1949	3083
234.	Eforia de pășuni a județului Dolj	1934—1940	899
235.	Domeniul Coroanei Sadova	1882—1947	916

236. Domeniul Coroanei Segarcea	1914—1949	911
237. Regiunea agricolă Balta verde	1919—1938	346
238. Regiunea agricolă Băilești	1921—1939	*
239. Regiunea agricolă Brabova	1921—1930	12
240. Regiunea agricolă Giubega	1922—1931	9
241. Regiunea agricolă Vela	1920	5
242. Ocolul agricol Băilești	1922—1937	12
243. Ocolul agricol Bucovăț	1940—1941	20
244. Ocolul agricol Breasta	1945—1949	45
245. Ocolul agricol Craiova	1945	3
246. Ocolul agricol Giubega	1924—1932	14
247. Ocolul agricol Gîngiova	1924—1932	5
248. Ocolul agricol Segarcea	1919—1949	672
249. Ocolul agricol Șimnic	1944—1949	*

B. Silvice

250. Inspectoratul silvic Craiova	1872—1944	3349
251. Direcția regională silvică VIII Orșova	1924—1930	126
252. Direcția regională silvică VII Pitești	1925—1930	37
253. Ocolul silvic Robicești	1901—1905	55
254. „ „ Bucovăț	1893—1935	237
255. „ „ Budoiu	1909—1914	21
256. „ „ Butoiești	1900—1937	294
257. „ „ Căluui	1898—1902	135
258. „ „ Craiova	1884—1939	42
259. „ „ Calafat	1925—1939	8
260. „ „ Ciuperceni	1924—1939	13
261. „ „ Drăgășani	1891—1900	9
262. „ „ Filiași	1890—1939	35
263. „ „ Gogoșiu	1891—1905	54
264. „ „ Malovăț	1900—1918	303
265. „ „ Murta	1892—1900	24
266. „ „ Novaci	1893—1899	13
267. „ „ Perișor	1884—1939	104
268. „ „ Piscul Sadovei	1888—1899	13
269. „ „ Podari	1893—1900	112
270. „ „ Rîmnicu Vilcea	1890—1913	75
271. „ „ Segarcea	1881—1883	7
272. „ „ Strehaia	1876—1905	46
273. „ „ Seaca de Pădure	1881—1891	30
274. „ „ Tismana	1895—1907	291
275. „ „ Tugurești	1928—1939	9
276. „ „ Vela	1886—1900	82

C. Industrie și comerț

277. Inspectoratul minier Craiova	1901—1949	1194
278. Inspectoratul general vamal al regiunii III Craiova	1931—1933	55
279. Camera de comerț și industrie Craiova	1884—1949	10365
280. Întreprinderea „Clayton” Craiova	1913—1947	3
281. Întreprinderea „Inginer C. P. Brătășanu” Craiova	1906—1948	142
282. Întreprinderea „Flacăra” Craiova	1954—1956	3
283. Întreprinderea „Octombrie Roșu” Craiova	1950—1955	21
284. Întreprinderea „Progresul” Craiova	1950—1955	58
285. Întreprinderea poligrafică Craiova	1908—1950	42
286. Întreprinderea „Richard Graepel” Craiova	1908—1950	43
287. Întreprinderea „Semănătoarea” Craiova	1938—1950	5
288. Întreprinderea „Ștefan Barbu Drugă” Craiova	1922—1950	41
289. Întreprinderea „11 Iunie” Craiova	1956—1966	143
290. Institutul de arte grafice „Ramuri” Craiova	1915—1950	59
291. Societatea în nume colectiv „P. Andreescu și fiii” Craiova	1866—1946	433
292. Cooperativa metalurgică Craiova	1951—1959	61
293. Cooperativa „Arta lemnului” Craiova	1951—1968	42
294. Sfatul negustoresc Craiova	1930—1948	18
295. Circumscripția vamală III Craiova	1913—1941	354
296. Biroul vamal Craiova	1931—1950	20
297. Biroul vamal Calafat	1904—1941	188
298. Biroul de măsuri, greutate și metale prețioase Craiova	1893—1936 1893—1936	140 140

D. Bancare

299. Banca „Frații Așer Eschinasy” Craiova	1851—1950	104
300. Banca „Frații Popp” Craiova	1867—1948	328
301. Banca Banatului Craiova	1875—1953	119
302. Banca Comerțului Craiova	1899—1948	1004
303. Banca Olteniei Craiova	1904—1951	63
304. Banca Românească sucursala Craiova	1923—1948	190
305. Creditul Național Agricol sucursala Craiova	1937—1948	42
306. Banca Calafat	1923—1948	13
307. Banca poporului Băilești	1920—1948	39
308. Banca populară „Înlesnirea” Cioroiși	1904—1932	18

V. Fonduri muncă, sănătate și asigurări sociale

309. Inspectoratul regional al muncii Craiova	1919—1949	2689
310. Camera de muncă Craiova	1912—1951	2658

1	2	3	4
311.	Serviciul sanitar Dolj	1879—1949	149
312.	Serviciul sanitar Craiova	1892—1940	350
313.	Inspectoratul sanitar Craiova	1919—1949	947
314.	Compania I sanitară Craiova	1890—1909	*
315.	Spitalul central filantropic Craiova	1860—1901	46
316.	Oficiul public de plasare Craiova	1921—1938	73
317.	Casa asigurărilor sociale Craiova	1912—1948	1719
318.	Direcția rezervelor de muncă Craiova	1951—1954	53
319.	Oficiul județean al invalizilor, orfanilor și văduvelor de război (IOVR)	1920—1940	424
VI. Fonduri poștă, telefon, telegraf			
(mijloace de comunicații, transporturi, drumuri)			
320.	Inspectoratul Poștă, Telefon, Telegraf Craiova	1935—1949	170
321.	Serviciul județean de drumuri Dolj	1879—1939	273
VII. Fonduri militare			
322.	Cercul de recrutare Dolj	1891—1919	201
323.	Cercul de recrutare Romanați	1892—1902	32
VIII. Fonduri școlare și culturale			
324.	Inspectoratul școlar Craiova	1901—1949	4809
325.	Colegiul „Nicolae Bălcescu” Craiova	1831—1948	1975
326.	Gimnaziul „Principele Mircea” Plenița	1922—1930	98
327.	Gimnaziul Bechet	1925—1929	51
328.	Institutul de fete „Ecaterina Urziceanu” Craiova	1912—1948	249
329.	Institutul „Santa Maria” Craiova	1889—1948	122
330.	Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova	1882—1954	838
331.	Liceul nr. 3 Craiova	1861—1948	957
332.	Liceul modern internat de băieți Craiova	1928—1949	310
333.	Liceul internat de băieți „Mihai Viteazul” Craiova	1933—1949	259
334.	Liceul „Frații Buzești” Craiova	1882—1948	1060
335.	Liceul ortodox de fete Craiova	1916—1948	187
336.	Liceul clasic mixt Craiova	1948—1955	241
337.	Liceul militar „D. A. Sturza” Craiova	1881—1948	502
338.	Liceul militar Dorohoi	1916—1918	4
339.	Liceul „Arnold” Craiova	1912	1

1	2	3	4
340.	Școala generală nr. 1 „Obedeanu“ Craiova	1850—1949	586
341.	Școala normală de băieți „St. Velovan“ Craiova	1872—1948	382
342.	Școala medie tehnică de cultură fizică Craiova	1948—1955	276
343.	Școala medie de 11 ani nr. 4 Secția gospodărie Craiova	1960—1961	2
344.	Școala de menaj Bălleşti	1925—1931	55
345.	Școala inferioară de meserii Bechet	1929—1932	10
346.	Școala rurală mixtă Moțăței	1906—1908	2
347.	Școala primară de băieți nr. 4 „Mihai Bravu“ Craiova	1893—1949	78
348.	Școala primară de fete nr. 2 „Zoița Brîncoveanu“ Craiova	1892—1948	153
349.	Școala primară de fete nr. 4 Craiova	1882—1948	375
350.	Școala primară de băieți nr. 8 Craiova	1894—1906	17
351.	Școala primară de fete nr. 7 Craiova	1892—1908	12
352.	Școala primară de băieți nr. 3 „Madona Dudu“ Craiova	1852—1948	502
353.	Școala primară israelito-română „Lumina“ Craiova	1927—1940	15
354.	Școala profesională metalurgică și siderurgică nr. 1 „Dezrobirea“ Craiova	1950—1958	171
355.	Școala profesională metalurgică nr. 2 Craiova	1952—1953	2
356.	Școala profesională metalurgică feroviară nr. 3 Craiova	1952—1954	2
357.	Școala profesională electrotehnică nr. 4 Craiova	1952—1953	2
358.	Școala profesională de construcții nr. 5 Craiova	1952	1
359.	Școala profesională de mecanici metalurgie Craiova	1955—1959	11
360.	Școala profesională de meserii Craiova	1958—1965	173
361.	Școala tehnică de stenodactilografie Craiova	1961	2
362.	Școala tehnică de maiștri morărit și panificație, curs seral Craiova	1961—1963	4
363.	Seminarul „St. Grigore Decapolitul“ Craiova	1922—1931	284
364.	Teatrul Național Craiova	1860—1951	1118
365.	Uniunea scriitorilor olteni Craiova	1936—1941	11
366.	Redacția Revistei „Ramurii“ Craiova	sec. XX	301
367.	Societatea muzicală „Doina Olteniei“ Craiova	1913—1916	1

IX. Fonduri ecleziastice și episcopii de biserici

368.	Protoieria județului Dolj	1830—1909	1550
369.	Epitropia bisericii Madona Dudu din Craiova	1776—1942	4205
370.	Epitropia bisericii Sf. Ilie din Craiova	1846—1929	490
371.	Societatea preoțească „Renașterea“ din Craiova	1941	1

X. Fonduri comitete de ajutorare

372. Comitetul doamnelor craiovene 1877—1878 3

XI. Fonduri personale și familiale

373. Generalul Gheorghe Magheru 1582—1938 5290
 374. Avocat Titu Frumușanu 1861—1965 104
 375. Eustațiu Gr. Stoenescu 1929—1945 73
 376. Gheorghe G. Simonis sec. XIX—XX *

377. Constantin I. Argetoianu sec. XIX—XX 1085
 378. Profesor Constantin D. Fortunescu sec. XIX—XX 166
 379. Ioan Gh. Duca sec. XIX—XX 209
 380. Alexandru A. Urziceanu sec. XIX—XX 2458
 381. Zoe Verbiceanu 1893—1975 85
 382. Constantin Poenaru 1799—1950 *

XII. Fundații

383. Fundația Jean Mihail Craiova 1851—1947 662
 384. Fundația N. C. Barbu Craiova 1904—1949 188

XIII. Colecții

385. Colecția Documente 1469—1950 12597
 386. „ Manuscrise sec. XV—XX 155
 387. „ Sigilii sec. XIX—XX 289
 388. „ Registre de stare civilă 1831—1913 12187
 389. „ Stampe 398
 390. „ Planuri sec. XIX—XX 1544
 391. „ Registre de personal ale foștilor patroni 1877—1949 13
 392. „ Cărți de hotărnicie sec. XV—XX 679
 393. „ Fonduri personale sec. XIX—XX 416
 394. „ Hărți geografice sec. XV—XX 327
 395. „ Fotografii * *

396. „ Documente ale mănăstirilor, schiturilor,
 parohiilor și epitropiilor din Oltenia 1839—1955 31
 397. Colecția personală arhitect Iancu Atanasescu sec. XX 141
 398. Colecția personală frații Constant
 399. Colecția personală Vorvoreanu 1834—1945 492

* Fonduri neinventariate.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

1. 1854 aprilie 25. Adresa Cirmuirii jud. Dolj către Cirmuirea jud. Olt privind evacuarea arhivelor la Slatina din cauza conflictului ruso-turc.
(Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 91/1854, f. 74)
- 2 și 2 bis. 1870 noiembrie 14. Adresa Comitetului permanent al județului Dolj către prefect privind înființarea unei arhive județene.
(Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 197/1870, f. 6).
3. 1901 oct. 6. Ordin prin care Ministerul de Interne interzice Prefecturii de Dolj să distrugă arhivele publice.
(Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 201/1895, f. 88).
4. și 4 bis. 1927 febr. 1, București. Scrisoarea lui C. Moisil către C. D. Fortunescu privind colaborarea la „Arhivele Olteniei” și demersurile pentru înființarea unei direcții regionale a Arhivelor Statului la Craiova (fragment).
(Fond C. D. Fortunescu, inv. 517).
5. 1931 martie 6. Ordin al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice privind înființarea Arhivelor Statului din Craiova.
(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1931, f. 1).
6. 1931 martie 11. Scrisoarea prin care C. Moisil îl felicită pe C. D. Fortunescu pentru înființarea Arhivelor Statului din Craiova și-i promite sprijin în organizarea noii instituții.
(Fond C. D. Fortunescu, inv. 521)
7. 1931 aprilie 15. Raport al Arhivelor Statului din Craiova către Direcția Generală a Arhivelor Statului privind începerea activității în localul din str. Matei Basarab.
(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1931, f. 5).
8. Primul local al Arhivelor Statului din Craiova.
9. Noul local al Arhivelor Statului din Craiova, str. Libertății nr. 34.
10. Depozit din noul local.

11. 1469 iunie 28. Radu voievod, domnitorul Țării Românești, face danie lui Dragul și altora siliștile Murtașeștilor, Meianții, Bărboșii de la Jilții, Beciu și Radeșul. Cel mai vechi document de la Arhivele Statului din Craiova.
(Colecția Documente I/1, orig. slav, pergament, pecete aplicată căzută).
12. 1931 aprilie 20. Ordin al Direcției generale a Arhivelor Statului din Craiova prin care se promite sprijin pentru constituirea bibliotecii documentare.
(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1931, f. 7).
13. 1855 septembrie. Hrisov prin care Barbu Știrbei declară Calafatul oraș liber.
(Colecția Documente, CCCXI/29).
14. 1859 iunie 27. Raport al Prefecturii jud. Dolj către Ministerul de Interne privind primirea domnitorului Al. Ioan Cuza la Craiova.
(Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 97/1859, f. 68).
15. 1877 mai 8/20. Apel al Comitetului magistraților județului Dolj pentru strângerea ofrandelor necesare armatei române.
(Fond Prefectura jud. Dolj, dosar 268/1877, f. 168).
16. 1931 iulie 10. Raport cu care Arhivele Statului din Craiova înaintează Direcției generale a Arhivelor Statului un articol pentru numărul festiv al „Revistei Arhivelor“.
(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1931, f. 30).
17. Sala de expoziții din noul local.
18. Constantin D. Fortunescu.
19. 1933 ianuarie 25. Ordinul Direcției generale a Arhivelor Statului privind numirea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor ca director al Arhivelor Statului.
(Fond Arhiva Arhivelor, dosar 1/1933, f. 1).
20. C. S. Nicolăescu-Plopșor.
21. Nicolae Gh. Dinculescu.

CUPRINSUL

Cuvint înainte	3
Prefață	5

Partea I

Cap. 1. — Preocupări pentru păstrarea documentelor până la înființarea Serviciului Arhivelor Statului pentru Oltenia	9
Cap. 2. — Înființarea și organizarea Arhivelor Statului din Craiova	28
Cap. 3. — Preocupări și împliniri în asigurarea unor condiții optime de păstrare a documentelor	40
Cap. 4. — Fondul documentar — creștere, organizare, evidență. Activitatea de îndrumare și control	51
Cap. 5. — Modernizarea activității arhivistice	73
Cap. 6. — Activitatea de valorificare a documentelor	76
Cap. 7. — Personal. Pregătirea politico-ideologică și profesională	91

Partea a II-a

Paul Barbu — Aspecte ale participării țărănimii din Oltenia la revoluția de la 1848	103
Ion Zarzără — Lupta pentru Unirea Principatelor oglindită în documentele deținute de Arhivele Statului Dolj	115
Ilie Vulpe; Cezar Avram — Aspecte privind rezistența împotriva ocupației germane și austro-ungare în Oltenia în anii primului război mondial	122
Ilie Bogheanu — Mărturii documentare privind lupta antifascistă a comuniștilor din Oltenia în perioada 1940—1944	128
Victor Chiriță — Întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în procesul democratizării aparatului de stat și înfăptuirii reformei agrare din 1945 în județul Dolj	134
Ion Moșoiu — Aspecte privind naționalizarea principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948 în județul Dolj	147
Viorica Cernătescu — Din corespondența unor personalități ale vieții științifice și culturale cu Constantin D. Fortunescu	156
Constantin Deca — Cuvinte vechi ieșite din uz în documente de arhivă în prima jumătate a secolului al XIX-lea	161

Anexe

Situția fondurilor și colecțiilor	171
Lista ilustrațiilor	182

